ប្រវត្តិសាស្ត្រសង្ខេបនៃរាជធានីកុលាបំបន់អង្គរ

និង សង្គមខ្មែរក្នុងរជ្ជកាលស្តេចជ័យវរ្មន់ទី៧

បកប្រែបញ្ជាក់ដោយ

កញ្ញា ហ៊ីស ឌូ (Melle CITEAU)

និងរៀបរៀងជាអក្ខរ សម្រួលជាភាសាខ្មែរ

ដោយលោក អ៊ូ ចន

អ្នកជំនាញការកន្លែងបេតិកភណ្ឌ

ក្រោយការពិនិត្យរបស់ លោកឧត្តម យ៉ីម សារ៉ាន

អនុប្រធានការិយាល័យ ក្រសួងបម្រុងធម៌ និង ទេសចរណ៍

ឆ្នាំ ២០០៦

ភ១២.ពជក

LOCALISATION DE DIFFERENTS SITES DE LA LISTE INDICATIVE
DU PATRIMOINE CULTUREL AU CAMBODGE 13/06/2000

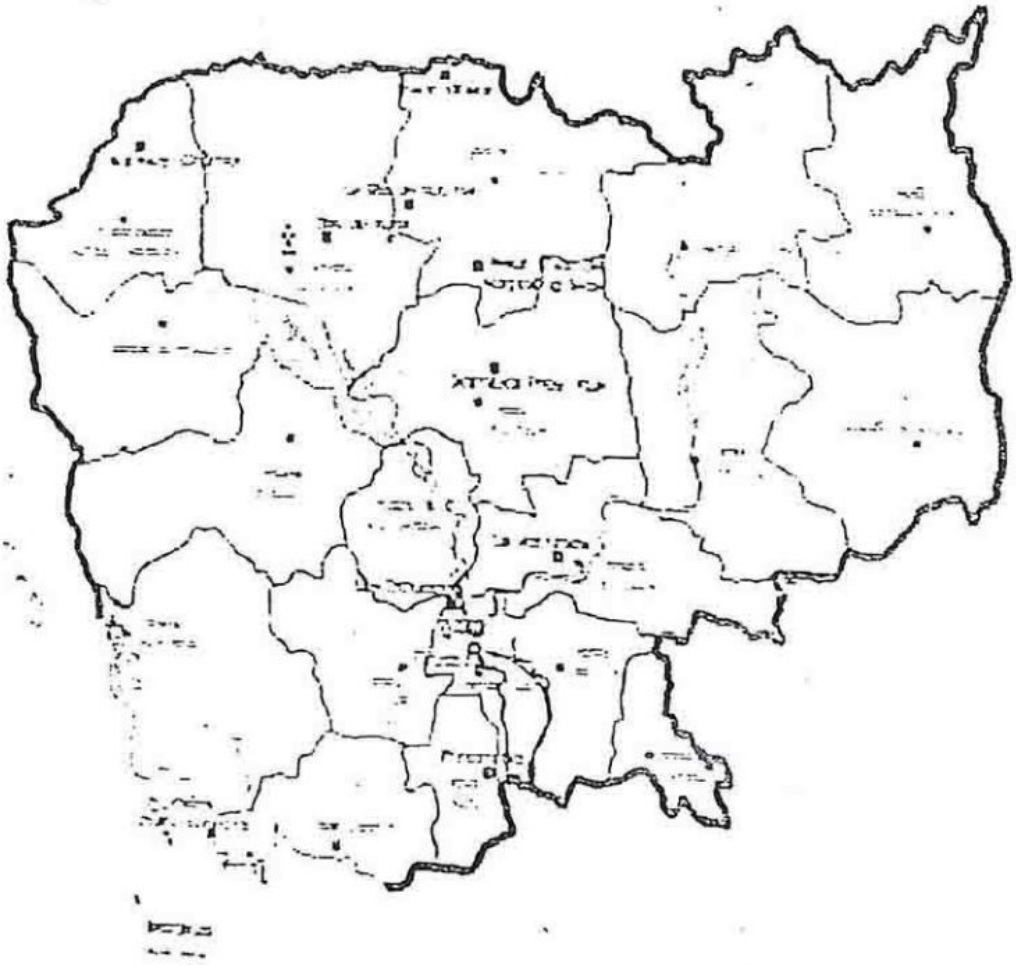

LEGENDE

- Patrimoine Culturel dans la liste indicative
- Province
- Capitale
- Capitale de province

LIBRARY
BUDDHIST INSTITUTE
២៣៣០/០៦

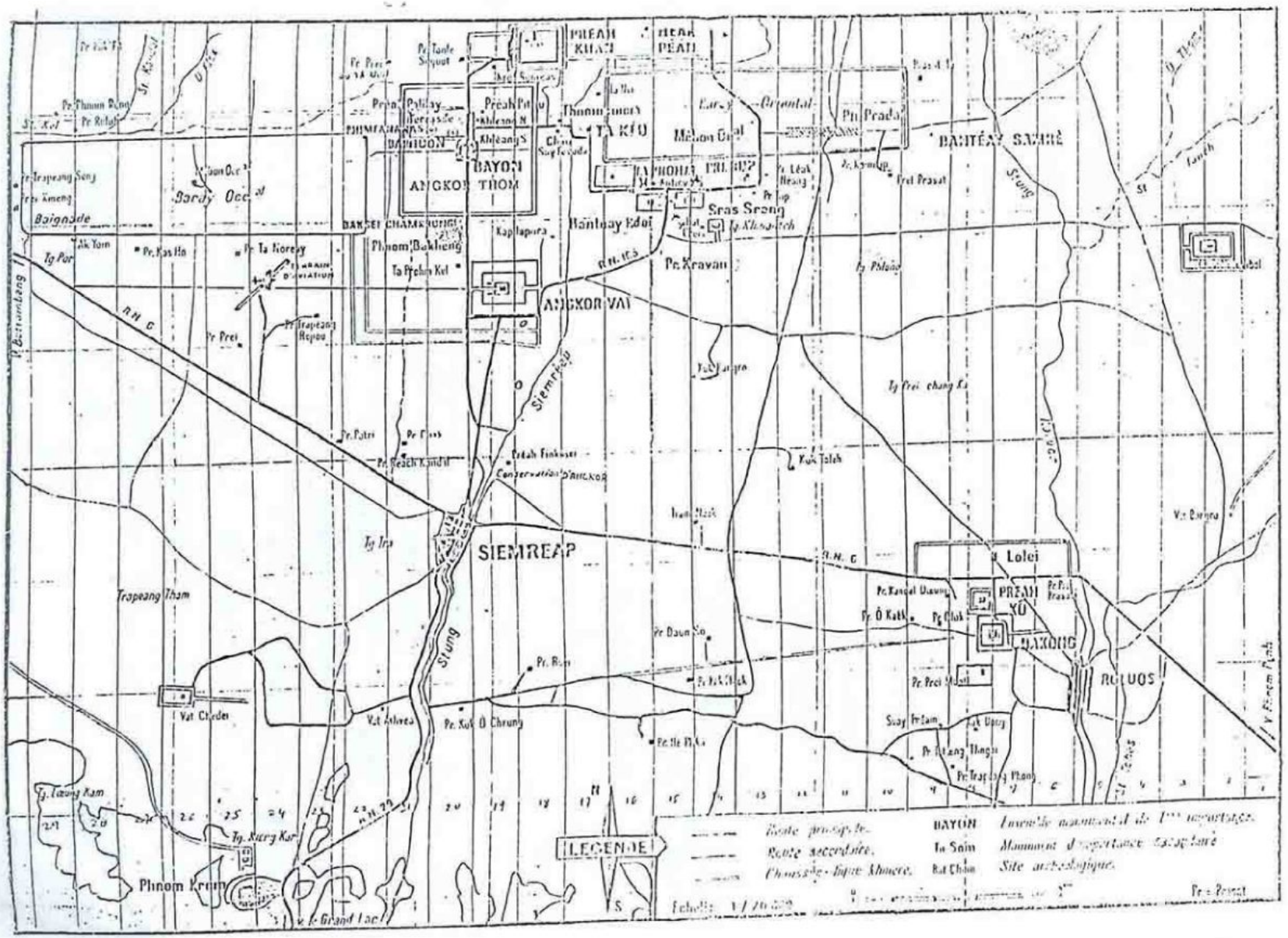
PREAH KHAN
PREAH PEAN
BAYON
ANGKOR THOM
BANTEAY SAMRE
Sras Srang
Banteay Edei
Pr. Kravan
ANGKOR VAT
Siemreap
SIEMREAP
Lolei
PREAH KO
BAKONG
ROLUOS
Trapeang Thom
Vat Chedei
Phnom Krom
Grand Lac
Baigonde
Bardy Occ
LEGENDE
BAYON
Ta Som
Rat Chom

ក្សាសិទ្ធិគ្រប់យ៉ាង

មាតិកា

សេចក្តីថ្លែងអំណរគុណ	
សេចក្តីផ្តើម	
	ទំព័រ
ជំពូក១	
ការស្ថាបនារាជធានីអង្គរ	
១. ព្រឹត្តការណ៍របស់ព្រះបាទយសោវ្ម៉ន់ទី១	១
២. ការស្ថាបនារាជធានី	២
៣. រាជធានីរបស់យសោវ្ម៉ន	៤
៤. ភ្នំបាខែង	៥
៥. ការចាប់ផ្តើមកសាងរាជធានី	៧
៦. អំពីវត្ត	
៧. តម្លៃនៃស្ពានដែរបស់ព្រះបាទយសោវ្ម៉ន់ទី១	៨
ជំពូក២	
រាជធានីអង្គរនៅសតវត្សទី១០	
១. ធានីអង្គរនៅក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់អ្នកបន្តវេនទី១ បន្ទាប់ពីព្រះបាទយសោវ្ម៉ន	៩
២. សំណង់របស់ស្តេចទាំងឡាយនៅធានីអង្គរក្រោយរាជស្តេចរាជេន្ទ្រវ្ម៉ន់ទី២	១២
៣. សំណង់ដែលសាងសង់ដោយមន្ត្រីទាំងឡាយនៅក្រោមរាជព្រះបាទរាជេន្ទ្រវ្ម៉ន	១៤
៤. ចុងបញ្ចប់នៃរាជព្រះបាទរាជេន្ទ្រវ្ម៉ន់ទី២	១៥
៥. ព្រឹត្តិការណ៍របស់ព្រះបាទជ័យវ្ម៉ន់ទី៥	
៦. ព្រាហ្មណ៍ យជ្ញាវ៉ារ៉ាហ: អ្នកសាងប្រាសាទបន្ទាយស្រី	១៦
៧. រាជធានីអង្គរនៅចុងសតវត្សទី១០	១៧

ជំពូក៣

ធានីអង្គរនៅក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់សន្តតិវង្សសុរ្យវ៉ារ្មន់ទី១

១. រជ្ជកាលព្រះបាទឧទ័យាទិត្យវ៉ារ្មន់ទី១ ១៩

២. ជ័យវីរៈវ៉ារ្មន់ និងការបះបោរដណ្តើមរាជ

៣. ការស្ថាបនារបស់ព្រះបាទជ័យវីរៈវ៉ារ្មន់ ២០

៤. ព្រះបាទសូរ្យវ៉ារ្មន់ទី១ ២១

៥. ការងារដែលធ្វើឱ្យសម្រេចនៅធានីអង្គរ ក្រោមរាជ្យព្រះបាទសូរ្យវ៉ារ្មន់ទី១ ២២

៦. ការធ្វើឆមានសន្តិភាព (សន្តិភាពកម្ម)

៧. ចុងបញ្ចប់នៃរជ្ជកាលព្រះបាទសូរ្យវ៉ារ្មន់ទី១ ២៣

៨. របបរាជាធិបតេយ្យខ្មែរនៅក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់បុត្រាព្រះបាទសូរ្យវ៉ារ្មន់ទី១

៩. សំណង់ទាំងឡាយរបស់បុត្រាព្រះបាទសូរ្យវ៉ារ្មន់ទី១ នៅរាជធានីអង្គរ ២៤

១០. ចារាយណ៍ខាងលិច

១១. ចុងបញ្ចប់នៃសន្តតិវង្សសូរ្យវ៉ារ្មន់ទី១ ២៥

១២. ទិដ្ឋភាពនៃរាជធានីអង្គរនៅចុងសតវត្សទី១២

១៣. អំពីរបបសង្គម ២៦

១៤. ព្រះមហាក្សត្រ ២៧

១៥. រដ្ឋបាល ២៨

១៦. ព្រះរាជនិវេសន៍ ២៩

ជំពូក៤

ព្រះបាទសូរ្យវ៉ារ្មន់ទី២ និងការកសាងប្រាសាទអង្គរវត្ត

១. ព្រឹត្តិការណ៍របស់ព្រះបាទសូរ្យវ៉ារ្មន់ទី២ ៣០

២. ព្រះបាទសូរ្យវ៉ារ្មន់ទី២

៣. ប្រាសាទអង្គរវត្ត ៣១

៤. បដិមាសាស្ត្រនៃប្រាសាទអង្គរវត្ត ៣២

៥. ប្រាសាទអង្គរវត្ត និងអត្ថន័យរបស់ប្រាសាទតូ ៣៣

៦. ប្រាសាទទាំងឡាយស្ថិតនៅក្នុងរចនាបថអង្គរវត្ត ៣៥

៧. សង្គមខ្មែរនៅសតវត្សទី១២ តាមការពិនិត្យលើក្បាច់ក្រឡេតទាបនៅអង្គរវត្ត

៨. សារៈសំខាន់នៃសាសនានៅប្រាសាទអង្គរវត្ត ៣៧

ជំពូក៥

គោណហាល់ទាំងឡាយនៅសតវត្សទី១២ និងព្រឹត្តិការណ៍របស់ព្រះបាទជ័យវ្ម៉ែនទី៧

១. អ្នកស្នងរាជ្យបន្ទាប់ពីព្រះបាទសូរ្យវ្ម៉ែនទី២ ៣៩

២. តើនរណាជាព្រះបាទធរណីន្ទ្រវ្ម៉ែនទី២?

៣. ព្រះបាទយសោវ្ម៉ែនទី២ ៤០

៤. ការដណ្តើមរាជ្យរបស់ព្រះបាទត្រីភ្ជ្ជនាទិត្យវ្ម៉ែន ៤១

៥. ការចូលកាន់កាប់ធានីអង្គរដោយពួកចាម ឆ្នាំ១១៧៧

៦. ផលវិបាក និងជ័យជំនះរបស់ពួកចាម ៤២

៧. សេរីភាពនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជាដោយព្រះបាទជ័យវ្ម៉ែនទី៧ ៤៣

ជំពូក៦

ព្រះបាទជ័យវ្ម៉ែនទី៧ និងការកសាងធានីអង្គរធំ

១. ព្រះបាទជ័យវ្ម៉ែនទី៧ ៤៥

២. គំនិតសាសនាទាំងឡាយរបស់ព្រះបាទជ័យវ្ម៉ែនទី៧ ៤៦

៣. សំណង់ធំ១ទាំងឡាយ ៤៧

៤. ប្រាសាទតាព្រហ្ម ៤៨

៥. ប្រាសាទព្រះខ័ន

៦. ប្រាសាទនាគព័ន្ធ ៤៩

៧. ការចាប់ផ្តើមនៃធានីអង្គរធំ វិហារតូច១របស់មន្ទីរពេទ្យ និងផ្ទះសំណាក់ ៥១

៨. កំពែងធានីអង្គរធំ

៩. ប្រាសាទបាយ័ន ៥២

១០. ព្រះបរមរាជកំង និងមុខងារសំខាន់១នៃធានីអង្គរធំ ៥៣

១១. ចុងបញ្ចប់នៃរាជ្យព្រះបាទជ័យវ្ម៉ែនទី៧ ៥៤

ជំពូក ៧

រាជធានីអង្គរ និងសង្គមមនុស្សសម័យអង្គរនាសតវត្សទី១៣

១. អ្នកស្នងរាជ្យទាំងឡាយបន្ទាប់ពីព្រះបាទជ័យវ្ម៉ែនទី៧ ៥៥

២. ការធ្វើដំណើររបស់ជីវតាក្ងាន់ ឆ្នាំ១២៩៦ ៥៦
៣. ទិដ្ឋភាពប្រាសាទនៃរាជធានី ៥៧
៤. ព្រះរាជវាំង ៥៨
៥. សង្គម ៥៩
៦. សកម្មភាពរបស់ប្រជាជន ៦០
៧. ជីវភាពផ្ទាល់ខ្លួន ៦១
៨. អំពីពិធីបុណ្យទាំងឡាយ ៦២

ជំពូក ៨

អង្គរជាធានីដែលត្រូវគេបោះបង់ចោល

១. ស្តេចចុងក្រោយទាំងឡាយដែលសោយរាជ្យនៅធានីអង្គរ ៦៣
២. ការរស់ឡើងវិញនៃសតវត្សទី១៦ ៦៦
៣. ធានីអង្គរនៅសតវត្សទី១៧ និងទី១៨ ៦៨
សន្និដ្ឋាន *៨០*
៨៦

ព្រះជីវប្រវត្តិសង្ខេប

ស្តាព្រះហស្តព្រះបាទជ័យវ៉ែនទី៧ ៨៧
សមិទ្ធិដ្ឋលជាស្តាព្រះហស្ត ៨៨
នយោបាយទឹក ៨៩
សន្និដ្ឋាន ៨០

ជំពូក ៩

ឯកសារបន្ថែម

ស្តីអំពី រមណីយដ្ឋានប្រាសាទ វត្តអារាម ពុទ្ធបដិមា និង រឿងព្រេងនិទាន

ផ្នែករូបថត

រូបថតទី១	: ប្រាសាទក្ពឹ្ធដា មើលពីចម្ងាយ ស្រុកអង្គរបុរី ខេត្តតាកែវ
រូបថតទី២	: រូងក្ពឹ្ធមួយក្នុងចំណោមរូងក្ពឹ្ធនៅចង្កេះក្ពឹ្ធដា ដែលនៅពីខាងមុខរូងមានទម្រយោនិ
រូបថតទី៣	: ប្រាសាទព្រះគោ ខេត្តសៀមរាប
រូបថតទី៤	: រូបទ្វារបាល នៅប្រាសាព្រះគោ
រូបថតទី៥	: ប្រាសាទបាគង ខេត្តសៀមរាប
រូបថតទី៦	: ទិដ្ឋភាពមើលពីលើប្រាសាទបាគង ពីលិចទៅកើត
រូបថតទី៧	: រូបចម្លាក់យក្សនៅប្រាសាទបាគង
រូបថតទី៨	: ចម្លាក់តាមជញ្ជាំងខឿននៃប្រាសាទបាគង ត្រូវសីតរិចរ៉ែលដោយសារអាកាសធាតុ។
រូបថតទី៩	: ប្រាសាទក្រវ៉ាន់ ខេត្តសៀមរាប
រូបថតទី១០	: ចម្លាក់ព្រះវិស្ណុដៃ៤ ជិះលើសត្វគ្រុឌ
រូបថតទី១១	: ទេវរូបភេទស្រី និងនាងលក្ស្មី
រូបថតទី១២	: ប្រាសាទបក្សីចាំក្រុង ខេត្តសៀមរាប
រូបថតទី១៣	: ប្រាសាទបន្ទាយស្រី ខេត្តសៀមរាប
រូបថតទី១៤	: តូប៉ាមប្រាសាទបន្ទាយស្រី
រូបថតទី១៥	: ប្រាសាទអង្គរវត្ត ខេត្តសៀមរាប
រូបថទី១៦	: ទិដ្ឋភាពប្រាសាទអង្គរវត្ត មើលផ្ទាក់ជ្រុងពីស្ទូងទៅជើង
រូបថតទី១៧	: ចម្លាក់រឿងរាមកេ៌ី នៅលើជញ្ជាំងប្រាសាទអង្គរវត្ត
រូបថតទី១៨	: ចម្លាក់ក្សត្រីយ៍អង្គុយលើទេន និងស្រីស្ម៉ីអង្គុយចាំងកន្ទ ស់ និងបក់ផ្ចិត
រូបថតទី១៩	: ប្រាសាទបន្ទាយសំរ៉ែ ខេត្តសៀមរាប
រូបថតទី២០	: តូប៉ាមកណ្ដាលនៃប្រាសាទបន្ទាយសំរ៉ែ
រូបថតទី២១	: ប្រាសាទធម្ម្ចានន្ទ ខេត្តសៀមរាប
រូបថតទី២២	: ប្រាសាទចៅសាយទេវតា ខេត្តសៀមរាប
រូបថតទី២៣	: ប្រាសាទប៉ាលីលីយ ខេត្តសៀមរាប
រូបថតទី២៤	: ព្រះពុទ្ធបដិមា នៅព្រះវិហារវត្តទេពប្រណម ខេត្តសៀមរាប
រូបថតទី២៥	: ប្រាសាទបាយ័ន ខេត្តសៀមរាប
រូបថតទី២៦	: ទិដ្ឋភាពប្រាសាទបាយ័ន មើលផ្ទាក់ជ្រុង

រូបថតទី២៧ : ចារឹករបុរោហិតចូលគាល់ស្តេច នៅជញ្ជាំងថែវខាងក្រៅនៃប្រាសាទបាយ័ន

រូបថតទី២៨ : ល្បែងសៀកខាងលន្លនឹង ប្រាសាទបាយ័ន

រូបថតទី២៩ : គោបុរៈខាងត្បូង កំពែងខាងក្រៅនៃប្រាសាទព្រះខ័ន ខេត្តសៀមរាប

រូបថតទី៣០ : ផ្លែរទ្វារនៃរោងភ្ញាំ ផ្នែកខាងកើត ប្រាសាទព្រះខ័ន

រូបថតទី៣១ : ព្រះលានជល់ដំរី មើលផ្ចាក់ជ្រុង ផ្នែកខាងត្បូងបង្ហស់ ខេត្តសៀមរាប

រូបថតទី៣២ : ប្រាសាទសួរព្រ័ត្រ ខេត្តសៀមរាប

រូបថតទី៣៣ : ព្រះលានជល់ដំរី មើលពីខាងមុខ ខេត្តសៀមរាប

រូបថតទី៣៤ : ចម្លាក់រូបលោកេសូរៈ ក្បែរលានស្តេចគំលង់ ខេត្តសៀមរាប

រូបថតទី៣៥ : ប្រាសាទតាព្រហ្ម គោបុរៈខាងលិច ខេត្តសៀមរាប

រូបថតទី៣៦ : ប្រាសាទភ្នំក្រោម ខេត្តសៀមរាប

រូបថតទី៣៧ : ទិដ្ឋភាពមើលពីលើភ្នំក្រោម ខេត្តសៀមរាប

រូបថតទី៣៨ : ប្រាសាទបាពួន ខេត្តសៀមរាប

រូបថតទី៣៩ : ចម្លាក់នៅតាមជញ្ជាំងប្រាសាទបាពួន ខេត្តសៀមរាប

រូបថតទី៤០ : ប្រាសាទតាកែវ ខេត្តសៀមរាប

រូបថតទី៤១ : ទួលអាកាមរោងចិន នៃប្រាសាទនៅតំបន់ភ្នំគូលែន ខេត្តសៀមរាប

រូបថតទី៤២ :ប្រាសាទរោងចិន ភ្នំគូលែន ខេត្តសៀមរាប

រូបថតទី៤៣. ៤៤. ៤៥ : ប្រាសាទតាសោម ខេត្តសៀមរាប

រូបថតទី៤៦ : តូប៉ូមកណ្ដាលនៃប្រាសាទតាសោម ខេត្តសៀមរាប

រូបថតទី៤៧ : ទិដ្ឋភាពមើលពីលិចទៅកើត នៃប្រាសាទតាសោម ខេត្តសៀមរាប

រូបថតទី៤៨ : រូបមើលពីមុខ នៃព្រះអង្គខ្ចៅ

រូបថតទី៤៩ : រូបមើលពីចំហៀងនៃព្រះអង្គគង់ជុំ

រូបថតទី៥០ : ព្រះសេអាមេត្រី មើលពីមុខ

រូបថតទី៥១ : ព្រះសេអាមេត្រី មើលពីចំហៀង

រូបថតទី៥២ : ភ្ជាងទ្វារវត្តព្រះព្រហ្មរតន៍

រូបថតទី៥៣ : រូបព្រះចូលនិញ្ជាន

រូបថតទី៥៤ : រូបព្រះចូលនិញ្ជាន

រូបថតទី៥៥ : រូបព្រះវិស្ណុឈរដៃ៨

រូបថតទី៥៦ : ប្រាសាទអង្ករវត្ត មើលផ្ចាក់ជ្រុង

រូបថតទី៥៧ : ព្រះអង្គគោកធ្លក

រូបថតទី៥៨	: ព្រះអង្គគោកធ្នក
រូបថតទី៥៩	: ព្រះអង្គចេក និងព្រះអង្គចម
រូបថតទី៦០	: រូបព្រះអង្គជុំ
រូបថតទី៦១	: ព្រះវិហារក្រោយអង្គគោកធ្នក
រូបថតទី៦២	: ព្រះវិហារក្រោយអង្គគោកធ្នក
រូបថតទី៦៣	: ព្រះអង្គប្រក់នាគ
រូបថតទី៦៤	: ព្រះអង្គប្រក់នាគ
រូបថតទី៦៥	: រូបព្រះប្រក់នាគ
រូបថតទី៦៦. ៦៧	: រូបទ្វារបាលនៅប្រាសាទព្រះខ័ន សៀមរាប
រូបថតទី៦៨	: រូបលោកេស្វរ: មើលពីចំហៀង
រូបថតទី៦៩	: រូបលោកេស្វរ:
រូបថតទី៧០	: ព្រះឥន្ទ្រទេព
រូបថតទី៧១	: ព្រះឥន្ទ្រទេព
រូបថតទី៧២	: ព្រះវិហារអង្គដោក
រូបថតទី៧៣	: ព្រះវិហារអង្គដោក
រូបថតទី៧៤	: ព្រះពុទ្ធបដិមាទ្រង់ឈរ
រូបថតទី៧៥	: ព្រះវិហារទេពប្រណម្ស
រូបថតទី៧៦	: ព្រះវិហារព្រះបាលីល័យ
រូបថតទី៧៧	: ព្រះវិហារព្រះបាលីល័យ
រូបថតទី៧៨	: តួអង្គព្រះធំ
រូបថតទី៧៩	: តួអង្គព្រះធំ
រូបថតទី៨០. ៨១. ៨២	: រូបពុទ្ធបដិមា
រូបថតទី៨៣	: ព្រះវិហារសាងទុក
រូបថតទី៨៤	: ព្រះអង្គសាងទុក

អារម្ភកថា

* * *

កន្លងមកមានអ្នកនិពន្ធជាច្រើន ជាជនជាតិខ្មែរ និងបរទេសបានធ្វើការសិក្សាស្រាវជ្រាវ និងសរសេរពីប្រវត្តិប្រទេសកម្ពុជា ហើយបានចងក្រងចុះពុម្ពជាសៀវភៅ គឺច្រើនសរសេរតែជាភាសាបរទេសសម្រាប់បរទេសស្វែងយល់អំពីការវិវត្តន៍ពីសម័យកាលមួយទៅសម័យកាលមួយទៀតតិចណាស់ណា។

អំឡុងទសវត្សទី៧០ គឺមានអ្នកប្រាជ្ញខ្មែរ បានសិក្សាស្រាវជ្រាវដែរ តែច្រើនជាភាសាបរទេស ឯភាសាខ្មែរវិញ គឺមានភាគតិច ដូចហេតុមកពីចារឹកខ្មែរគឺសំអាងតែចងចាំរៀងៗខ្លួនតែប៉ុណ្ណោះ មិនចង់សរសេរទេ។ ម្យ៉ាងទៀត បើសរសេរជាភាសាបរទេសវិញ គឺលក់បានថ្លៃខ្ពស់ បើសរសេរជាភាសាខ្មែរ ការចុះពុម្ពលក់បានតម្លៃថោក អ្នកខ្លះសរសេរហាក់ប៉ីដូចជាលក់ចំណេះឱ្យគេតាមចារឹកខ្មែរ បើមានអ្នកសរសេរ គឺតែងតែរិះគន់គេវិញ។ វិជ្ជាធនស្ថានចារ៉ាងនៅចុងបូព៌ាប្រទេស (EFEO) បានបញ្ជូនអ្នកប្រាជ្ញបុរាណវិទ្យាចំណាន១មកសិក្សាស្រាវជ្រាវពីសិល្ប:- វប្បធម៌ខ្មែរ និងទំនៀមទម្លាប់ប្រពៃណីរបស់ខ្មែរ និងស្រាវជ្រាវអំពីប្រវត្តិប្រាសាទ សិលាចារឹក ស្នាដៃសិល្ប:ធ្វើពីសរិទ្ធ ធ្វើកំណាយ និងធ្វើអង្កេតពិនិត្យពីលើយន្តហោះ។ សិក្សាអំពីការរីកចំរើន និងការវិវត្តន៍របស់សិល្ប:ខ្មែរជំនាន់មុន។ល។ ហើយបានចងក្រងឯកសារជាស្នាដៃដ៏ធំធេងនេះជាភាសាចារ៉ាងទុកសម្រាប់ការស្វែងយល់របស់កូនខ្មែរជំនាន់ក្រោយ១មកទៀត។

ជាធម្មតាទេ ការចងក្រង គឺគេមិនដែលបង្ហាញឱ្យអស់ទេ គេបង្ក្រប់នូវការងឿងឆ្ងល់ខ្ល:១ ដើម្បីឱ្យកូនខ្មែរសួរគ្រូដើម បើកុំតែបានចារ៉ាងចងក្រងទុកឱ្យខ្ល:១នោះ ម្ល៉ោះក្មេង១ជំនាន់ក្រោយត្រូវជួបការលំបាក និងធ្វើការសិក្សាស្រាវជ្រាវបន្តទៀត។ ឯកសារជាភាសាចារ៉ាង ឬអង់គ្លេស ជាសៀវភៅទៅឯកសារគ្រាន់យកមកប្រែកែសម្រួលខ្ល:១ តាមការយល់ដឹងរបស់យើង ទើបឱ្យយើងមានការពិចារណា ដូចជា សៀវភៅរបស់ ម៉ាដីឡែន ហ្ស៊ីតូ (Mlle Citeau) ដែលបានសរសេរនេះ ខ្ញុំបានបកប្រែពីច្បាប់ដើមខ្ល:១ សម្រាប់ការយល់ដឹងពីប្រវត្តិសាស្ត្រសង្ខេបនៃធានីក្នុងតំបន់អង្គរ។ គោលបំណងនៃការបកប្រែសៀវភៅនេះ គឺបង្កលក្ខណៈងាយស្រួលដល់កូនខ្មែរឱ្យកាន់តែមានការយល់ដឹងកាន់តែប្រសើរឡើង។

ដោយសិល្ប:ចម្លាក់បុរាណខ្មែរ ជារតន:សម្បត្តិដ៏មានតម្លៃ មានន័យទូលំទូលាយ ហើយមានច្រើនប្រភេទបែបនេះ យើងពុំបានលើកយកមកអធិប្បាយបានសព្វគ្រប់ទាំងអស់ទេ យើងលើកយកតែលក្ខណៈសំខាន់១នៃសិល្ប:ចម្លាក់បុរាណខ្ល:១មកបង្ហាញតាមរដ្ឋកាលនៃស្តេចនិមួយ១។

ស្វែងយល់ឱ្យកាន់តែច្បាស់ សូមអញ្ជើញអានសៀវភៅដែលរក្សាទុកនៅសារ:មន្ទីរជាតិ ឬនៅបណ្ណាល័យជាតិភ្នំពេញ។

គួរតែខ្មែរយើងយល់ថា ប្រទេសកម្ពុជាយើង ជាប្រទេសមួយដែលសំបូរទៅដោយបេតិកភណ្ឌជាតិ។ កាន់តែចាស់រឹតតែមានតម្លៃកាន់តែខ្ពស់មិនអាចកាត់ថ្លៃបាន។

យើងទាំងអស់គ្នា ជាពលរដ្ឋត្រូវតែមានភារកិច្ច និងកាតព្វកិច្ចសិក្សាស្រាវជ្រាវស្វែងយល់ឱ្យកាន់តែស៊ីជំពៅ ព្រោះយើងជាម្ចាស់រតន:សម្បត្តិទាំងនេះ ដើម្បីឱ្យដឹងពីរាជ្យស្តេចនិមួយ១ ត្រូវយល់ថា: មានបេតិកភណ្ឌ ទើបប្រទេសមានភាពថ្កុំថ្កើងរុងរឿង។

ប្រធាននាយកដ្ឋានបេតិកភណ្ឌ

អូង រ៉ន

សេចក្តីផ្តើម

ទៅលើពិភពលោកយើងនេះ មនុស្សជាតិទូទៅមិនចាស់ទៅក្នុងប្រទេសតូច ឬធំនោះទេ រមែងតែត្រូវការនូវសិទ្ធិសេរីភាព និងអធិបតេយ្យភាព ដែលប្រកបដោយសុភមង្គល និងសុខសន្តិភាពយ៉ាងពេញលេញ ។ រីឯបំណងដ៏ពិសិដ្ឋនេះ ក៏ជាឆន្ទៈដ៏មោះមុតរបស់ស្តេចខ្មែរដ៏ឆ្នើមមួយព្រះអង្គ គឺព្រះបាទជ័យវ៉ន្ទទី៧ដែលជាព្រះមហាក្សត្រដ៏តំកល់នាសម័យមហានគរ ដែលបានសោយរាជពីឆ្នាំ ១១៦២ ដល់ ១២០១ នៃ គ.ស ។

ប៉ុន្តែសេចក្តីប្រាថ្នាដ៏ត្រឹមត្រូវនេះ អាចនឹងសម្រេចទៅបានលុះត្រាតែជាតិខ្មែរស្ថិតក្នុងរដ្ឋមួយដែលមានសិទ្ធិសេរីភាព សន្តិភាព និងមានការអភិវឌ្ឍគ្រប់វិស័យ ហើយមនុស្សខ្មែរត្រូវកំណត់ជោគវាសនា និងអនាគតប្រទេសជាតិរបស់ខ្លួនដោយខ្លួនឯង ។ ទាំងនេះជាគ្រឹះក្រមដែលមនុស្សជាតិត្រូវអនុវត្តតាមគន្ធមច្បាប់ ។

ស្ថិតក្នុងការណីនេះហើយ ដែលព្រះរាជាខ្មែរ ព្រះបាទជ័យវ៉ន្ទទី៧ ក៏ដូចព្រះរាជានាសម័យមុនៗដែរ បានយកព្រះទ័យទុកដាក់ណាស់ ស្វែងរកសិទ្ធិសេរីភាព យុត្តិធម៌ ឫភាណភាពទឹកដី និងអត្តសញ្ញាណជាតិជូន ប្រជានុរាស្ត្រគ្រប់មជ្ឈដ្ឋាន គ្រប់ស្រទាប់វណ្ណៈ ប្រឆាំងនឹងអាណានិគមចម្ប៉ា ពីព្រោះនាសម័យនោះប្រទេស កម្ពុជាបានស្ថិតនៅក្រោមការត្រួតត្រារបស់ប្រទេសចម្ប៉ាដែលជាអ្នកឈ្លានពាន ។ ក្នុងនាមជាអ្នកតស៊ូរំដោះជាតិ ដើម្បីសម្រេចនូវព្រះរាជាបំណងនេះ ព្រះអង្គបានធ្វើពលិកម្មគ្រប់បែបយ៉ាងទាំងអស់ ដូចជា ត្រូវបែកបាក់ ព្រាត់ប្រាស់ប្រពន្ធកូន គឺព្រះនាងជ័យរាជាទេវី និងព្រះរាជបុត្រស្រីឥន្ទ្រកុមារ ទិវាស្ត្ងាយតិមាតុភូមិជាដើម ដោយក្តីឈឺចុកចាប់ក្រៃលែង និងក្តីវិយោគអូសណែនឌ៉ា ជារៀងរាល់ថ្ងៃអស់រយៈពេលជិត ៤ឆ្នាំ ។ តាមប្រភពសិលាចារឹក យើងដឹងថានៅឆ្នាំ ១១៨១ នៃគ្រិស្តសករាជ ការតស៊ូរំដោះជាតិមាតុភូមិរបស់ព្រះបាទ ជ័យវ៉ន្ទទី៧ បានទទួលជោគជ័យជាស្ថាពរលើកងទ័ពចាម ដែលបានចូលមកលុកលុយកាន់កាប់ព្រះរាជណាចក្រកម្ពុជា ហើយក្នុងឆ្នាំដដែលនេះព្រះអង្គក៏បានឡើងសោយរាជ្យសម្បត្តិ ជាព្រះមហាក្សត្រនៃព្រះនគរខ្មែរយ៉ាងពេញលេញ ។

យើងសូមលំអោនកាយឧទ្ទិស ការសាកល្បងនេះ ដើម្បីរំលឹកដល់គុណបំណាច់ដ៏ថ្លៃថ្នូ និងដ៏មហាធំធេងរបស់មហាវីរបុរសខ្មែរមួយរូបដែលត្រូវជាចៅរបស់ព្រះបាទជ័យវ៉ន្ទទី៦ និងជាកូនរបស់ព្រះឧបាទសុរិយាវ៉ន្ទទី២ ដែលបានស្រោចស្រង់ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាពីការវិនាសហន្តរាយ គឺព្រះបាទជ័យវ៉ន្ទទី៧ ។ ប៉ុន្តែបំណងមួយទៀតរបស់យើង គឺការលើកឡើងវិញនូវប្រវត្តិស្នេហាដ៏ល្អប្រពៃបរិសុទ្ធជ្រះថ្នា រវាងមេទ័ពខ្មែរ មានអាយុត្រឹមតែ១៥ ព្រះវស្សាតែប៉ុណ្ណោះរូបនេះ និងព្រះនាងជ័យទេវី ដែលមានទុក្ខសោក រីងរៃ ស្រងេង ខ្ជោចផ្សាក្រៃលែង ក្នុងពេលដែលព្រះស្វាមីបាននាំទ័ពទៅតស៊ូនៅឯសមរភូមិសែនឆ្ងាយពីព្រះនាង ។ ការតស៊ូបូរណ្ដាច់ចប់ព្រះអង្គមានរយៈពេល ១៧ ឆ្នាំ ពោលគឺនៅឆ្នាំ ១១៨១ នៃ គ.ស ទើបព្រះអង្គបានរំដោះមាតុភូមិ ជាទីស្នេហារបស់ព្រះអង្គពីកណ្ដាប់ដៃចាម ក្នុងខណៈនោះព្រះនាងទេពីជ័យរាជាទេវីបានធ្វើបុណ្យយ៉ាងគគ្រឹក គគ្រេងដើម្បីអរគុណដល់ព្រះរតនត្រ័យ ដែលបានជួយព្រះស្វាមីរបស់ព្រះនាងទទួលបានទ្ធូវជ័យជំនះ តាមការបួងសួងរបស់ព្រះនាង ដែលរងចាំផ្ទ្ធូវព្រះស្វាមីរាល់ថ្ងៃ ដោយព្រះនាងបាន

ចែកអំណោយគ្រប់ប្រភេទថ្វាយ ប្រគេនដល់ព្រះភិក្ខុសង្ឆ និងជូនដល់ប្រជានុកាស្ត្រក្រីក្រក្នុងព្រះរាជនគរ ។ ក៏ប៉ុន្តែជាអនិច្ច! ក្រោយមកព្រះនាងរាជាទេវី ក៏សោយទិវង្គតទៅដោយរោគា ដែលបានញ៉ាំញីព្រះកាយព្រះនាងឱ្យស្គមស្គាំង ។ ដើម្បីក្លាយជាទីស្ប្ញ ជាមួយព្រះនាង ព្រះបាទជ័យវ៉ន្ទ១ ៧ ក៏បានរៀបព្រះអភិសេកជាមួយព្រះនាងឥន្ទ្រទេវីដែលត្រូវជាបង តាមគន្ធងធម៌នៃព្រះពុទ្ធសាសនា ។ ព្រះនាងឥន្ទ្រទេវីជាស្ត្រីកំពូលក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជា ពីព្រោះព្រះនាងប្រកបដោយចំណេះវិជ្ជាខ្ពង់ខ្ពស់ ប្រាជ្ញាកាងវៃ និងក្រមហ្ម្ចិហារកម្ម៉ាដ៏ឧត្តុង្គឧត្តមកម្រនឹងជួបប្រទះ ក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ ។

វត្ថុបំណងចុងក្រោយនៃការស្រាវជ្រាវរបស់យើងនេះ គឺការលាតត្រដាងចំពោះចិត្តអ្នកអាន ទូរលក្ខណៈវប្បធម៌ខ្មែរនាសម័យចាយ៉ន ដែលប្រកបដោយវិឌ្ឍនៈភាពដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់អស្ចារ្យ ជាងសម័យណា១ទាំងអស់ នៃចក្រភពអង្គរ ពោលគឺមុនការចាត់បង់ទឹកដីខ្មែរមួយចំនួនធំ ដែលក្រោយមកទឹកដីខ្មែរទាំងនោះក៏បានក្លាយទៅជារបស់ទេស ថៃ. លាវ. និងប្រទេសវៀតណាមខាងត្បូងបច្ចុប្បន្ន។ ដែលបណ្តាលមកពីមូលហេតុសង្គ្រាមវាទីនិយមរបស់បរទេសមិនឈប់ឈរ លើមាតុភូមិដ៏អភ័ព្វកម្ពុជា ជាតិខ្មែររបស់យើង ។

សូមរំលឹកឡើងវិញថា ឯកសារមូលដ្ឋាន ស្តីពីប្រវត្តិរបស់ព្រះបាទជ័យវ៉ន្ទ១ទី៧ ព្រះមហាក្សត្រដ៏ឆ្នើមរបស់ខ្មែរ សម័យមហានគរមានជាអាទិ: សិលាចារឹកប្រាសាទមន្ទាយឆ្នាវ. សិលាចារឹកប្រាសាទចាយ៉ន. សិលាចារឹកប្រាសាទតាព្រហ្ម ព្រះខ័ន. សិលាចារឹកប្រាសាទវិមានអាកាស. សិលាចារឹកប្រាសាទជ្រូងនៅក្នុងវង្ងង់ទិក្រុងនគរធំ និងសិលាចារឹកមួយចំនួនទៀត ដែលទាក់ទងអំពីការសាងសង់ និងការគ្រប់គ្រងរដ្ឋាសាលា និងមន្ទីរពេទ្យ ដែលគេបានរកឃើញនៅប្រទេសស្យាម និងលាវ ដែលពីដើមជាអាណាខេត្តរបស់ចក្រភពអង្គរ ។

លិខិតថ្លែងអំណរគុណ

******

ខ្ញុំសូមថ្លែងនូវកតញ្ញូតាធម៌ដ៏ជ្រាលជ្រៅ និង ខន្ធីសស្នាដៃនេះផល់រូបអ្នកមានគុណទាំងពីរគឺលោក ឌីពុក អ្លង វ៉ង់ (ហេវ៉ុំ) និងអ្នកម្តាយ កេ: អ៊ន់ ដែលលោកបានចែកឋានទៅហើយ លោកទាំងពីរ បានផ្តល់កំណើត និង ចិញ្ចឹមបីបាច់ថែរក្សា ព្រមទាំងផ្តល់នូវការទំនុកបំរុងផល់រូបក្មួនទូវសីលធម៌ ចិត្តស្មោះ ត្រង់ គិតគូរប្រយោជន៍ជាតិជាធំ។ គុណនេះមានតម្លៃថ្លៃថ្នា ប្រសើរបំផុតដែលគ្មានអ្វីអាចកាត់ថ្លៃបានឡើយ។

ព្រមជាមួយនេះ ខ្ញុំសូមថ្លែងអំណរព្រះគុណដ៏ខ្ពង្គ ខ្ពស់មយ៉ាងជ្រាលជ្រៅ និងប្រតេនចំពោះសម្តេច ឧត្តមបញ្ញា ជ្ងង ផង់ ដែលបានផ្តល់នូវពុទ្ធិចំពោះខ្ញុំ ព្រះករុណា។

ខ្ញុំសូមថ្លែងអំណរគុណដ៏ខ្ពង្គ ខ្ពស់មយ៉ាងជ្រាលជ្រៅ និង ជូនចំពោះ សម្តេច ហុន សែន និង លោក ជំទាវ ដែលបានលើកអនុសាសន៍ បង្គលកុណ:ងាយស្រួលផល់រូបខ្ញុំបានបានបកប្រែពីភាសាបារាំង មកភាសាខ្មែរ ដើម្បីក្មួនខ្មែរយល់ដឹងពីប្រវត្តិសាស្ត្រសង្ខេបនៃរាជធានីតំបន់អង្គរ សម្តេចបានលើកអនុសាសន៍ អភិរក្ស ដើម្បីធ្វើការ អភិវឌ្ឍន៍ ក្នុងបំណងកាត់បន្ថយភាពក្រីក្ររបស់ប្រជាជន។

ជាថ្មីម្តងទៀត ខ្ញុំសូមដឹងគុណដ៏ខ្ពង្គ ខ្ពស់មបំផុតចំពោះ ឯកឧត្តម ឃីម សារ៉ាន្ធ និង ឯកឧត្តម អ៊ុក សុជាតិ ថ្នាក់ដឹកនាំក្រសួងបានលើកទិសដៅ និងបង្គលកុណ:ងាយស្រួលអោយខ្ញុំបានបកប្រែនិងចងក្រង ឯកសារជាស្នាដៃ សំរាប់ការយល់ដឹងបន្ថែមរបស់ក្មួនខ្មែរ។

ខ្ញុំសង្ឃឹមទុកជាមុនថា អស់លោកជាម្ចាស់ស្នាដៃទាំងនោះពិតជាអនុគ្រោះផល់ខ្ញុំជាមិនខានឡើយ។

សូមអ្នកអាន ជួយរិះគន់និងជួយបន្ថែមចំណុចខ្វះខាតដែលនៅសេសសល់ក្នុងន័យការពារកេរ ដំណែលជាតិ។

សូមថ្លែងអំណរគុណ ចំពោះមន្ត្រីបុគ្គលិក នាយកដ្ឋានបេតិកភណ្ទមាន :

លោក ភ៉ា វណ្ណថេត អនុប្រធាននាយកដ្ឋានបេតិកភណ្ទ ទទួលបន្ទុកវដ្ឋចាលទូទៅ

លោក ទូន ភោក អនុប្រធាននាយកដ្ឋានបេតិកភណ្ទ ទទួលបន្ទុកអភិរក្សអង្គរសៀមរាប

លោក ថោង ប៊ុនធឿន អនុប្រធានការិយាល័យបច្ចេកទេសអភិរក្សអង្គរសៀមរាប

លោក ត្រាក់ សុណ្ណារ៉ា ប្រធានការិយាល័យអង្គតរុតរក

លោក សេង សោត ប្រធានការិយាល័យបញ្ជីសារពើភណ្ទ

លោកស្រី អ្លង ចាន់ធី អនុប្រធានការិយាល័យវដ្ឋចាលអភិរក្សអង្គរសៀមរាប

លោក អ្លង សាវ៉េត អនុប្រធានការិយាល័យបច្ចេកទេសអភិរក្សអង្គរសៀមរាប

ដែលបានជួយជ្រាមជ្រែងគ្រប់ជ្រុងជ្រុយ ធ្វើអោយការស្រាវជ្រាវចងក្រងឯកសារនេះបានសំរេចជាស្នាដៃ

លិខិតថ្លែងអំណរគុណ

******

ខ្ញុំសូមថ្លែងនូវកតញ្ញូតាធម៌ជ្រាលជ្រៅ និង ឧទ្ទិសស្នាដៃនេះដល់រូបអ្នកមានគុណទាំងពីរគឺលោក ឌីពុក អ្ងង វ៉ង់ (ហៅទុំ) និងអ្នកម្តាយ កេ: ឌន់ ដែលលោកបានចែកឋានទៅហើយ លោកទាំងពីរ បានផ្តល់កំណើត និង ចិញ្ចឹមបីបាច់ថែរក្សា ព្រមទាំងផ្តល់នូវការទំនុកបំរុងដល់រូបកូននូវសីលធម៌ ចិត្តស្នេ: ក្រង់ គិតគូរប្រយោជន៍ជាតិជាធំ។ គុណនេះមានតម្លៃថ្លៃថ្នូ ប្រសើរបំផុតដែលគ្មានអ្វីអាចកាត់ថ្លៃបានឡើយ។

ព្រមជាមួយនេះ ខ្ញុំសូមថ្លែងអំណរព្រះគុណដ៏ឧត្តុង្គ ឧត្តមយ៉ាងជ្រាលជ្រៅ និងប្រកបទ្រង់ចំពោះសម្តេច ឧត្តមបពិត្ត ជ្ងង ជ ដែលបានផ្តល់នូវពុទ្ធិ៍ចំពោះខ្ញុំ ព្រះករុណា។

ខ្ញុំសូមថ្លែងអំណរគុណដ៏ឧត្តុង្គ ឧត្តមយ៉ាងជ្រាលជ្រៅ និង ជូនចំពោះ សម្តេច ហុន សែន និង លោក ជ ទ្ធ ដែលបានលើកអនុសាសន៍ បង្គលកុណ:ងាយស្រួលដល់រូបខ្ញុំបានបានបកប្រែពីភាសាចារ៉ាំង មកភាសាខ្មែរ ដើម្បីកូនខ្មែរយល់ដឹងពីប្រវត្តិសាស្ត្រសង្ខេបនៃរាជធានីតំបន់អង្គរ សម្តេចបានលើកអនុសាសន៍ អភិរក្ស ដើម្បីធ្វើការ អភិវឌ្ឍន៍ ក្នុងបំណងកាត់បន្ថយភាពក្រីក្ររបស់ប្រជាជន។

ជាថ្មីម្តងទៀត ខ្ញុំសូមដឹងគុណដ៏ឧត្តុង្គ ឧត្តមបំផុតចំពោះ ឯកឧត្តម ឃីម សារ៉ាន និង ឯកឧត្តម អ៊ុក សុជាតិ ជ្នាក់ដឹកនាំ ក្រសួងបានលើកទិសដៅ និងបង្គលកុណ:ងាយស្រួលអោយខ្ញុំបានបកប្រែនិងចងក្រង ឯកសារជាស្នាដៃ សំរាប់ការយល់ដឹងបន្ថែមរបស់កូនខ្មែរ។

ខ្ញុំសង្ឃឹមទុកជាមុនថា អស់លោកជាម្ចាស់ស្នាដៃទាំងនោ:ពិតជាអនុគ្រោ:ដល់ខ្ញុំជាមិនខានឡើយ។

សូមអ្នកអាន ជួយរិ:គន់និងជួយបន្ថែមចំណុចខ្ជ:ខាតដែលនៅសេសសល់ក្នុងន័យការពារកេរ ដំណែលជាតិ។

សូមថ្លែងអំណរគុណ ចំពោ:មន្ត្រីបុគ្គលិក នាយកដ្ឋានបេតិកភណ្ឌមាន :

លោក ភ ន់ វណ្ណថេត អនុប្រធាននាយកដ្ឋានបេតិកភណ្ឌ ទទួលបន្ទុកវដ្ឋចាលទ្ទេ

លោក ទូន ភោក អនុប្រធាននាយកដ្ឋានបេតិកភណ្ឌ ទទួលបន្ទុកអភិរក្សអង្គរសៀមរាប

លោក ថោង ប៊ុនធឿន អនុប្រធានការិយាល័យបច្ចេកទេសអភិរក្សអង្គរសៀមរាប

លោក ត្រាក់ សុណ្ណារ៉ា ប្រធានការិយាល័យអង្កេតរុករក

លោក សេង សោត ប្រធានការិយាល័យបញ្ជីសារពើភណ្ឌ

លោកស្រី អ្ងង ចាន់ធី អនុប្រធានការិយាល័យវដ្ឋចាលអភិរក្សអង្គរសៀមរាប

លោក អ្ងង សាវ៉ែត អនុប្រធានការិយាល័យបច្ចេកទេសអភិរក្សអង្គរសៀមរាប

ដែលបានជួយជ្រោមជ្រែងគ្រប់បែបយ៉ាង ធ្វើអោយការស្រាវជ្រាវចងក្រងឯកសារនេះបានសំរេចជាស្នាដៃ។

លិខិតថ្លែងអំណរគុណ

******

ខ្ញុំសូមថ្លែងនូវកតញ្ញូតាធម៌ជ្រាលជ្រៅ និង ឧទ្ទិសស្នាដៃនេះដល់រូបអ្នកមានគុណទាំងពីរគឺលោក ន៊ីពុក អ្ងង រ៉ង់ (ហៅទុំ) និងអ្នកម្តាយ កេ: អ៊ន- ដែលលោកបានចែកឋានទៅហើយ លោកទាំងពីរ បានផ្តល់កំណើត និង ចិញ្ចឹមបីបាច់ថែរក្សា ព្រមទាំងផ្តល់នូវការទំនុកបំរុងដល់រូបកូនឲ្យសីលធម៌ ចិត្តស្នេហ ក្រង់ គិតគូរប្រយោជន៍ជាតិជាធំ។ គុណនេះមានតម្លៃថ្នៃថ្នា ប្រសើរបំផុតដែលគ្មានអ្វីអាចកាត់ថ្លៃបានឡើយ។

ព្រមជាមួយនេះ ខ្ញុំសូមថ្លែងអំណរព្រះគុណដ៏ឧត្តុង្គ ឧត្តមយ៉ាងជ្រាលជ្រៅ និងប្រកេនចំពោះសម្តេច ឧត្តមបពិត្ត ជ្ងង ផង់ ដែលបានផ្តល់នូវពុទ្ធិចំពោះខ្ញុំ ព្រះករុណា។

ខ្ញុំសូមថ្លែងអំណរគុណដ៏ឧត្តុង្គ ឧត្តមយ៉ាងជ្រាលជ្រៅ និង ជូនចំពោះ សម្តេច ហ៊ុន សែន និង លោក ជំទាវ ដែលបានលើកអនុសាសន៍ បង្គលកុណ:ងាយស្រួលដល់រូបខ្ញុំបានបានបកប្រែពីភាសាបារាំង មកភាសាខ្មែរ ដើម្បីកូនខ្មែរយល់ដឹងពីប្រវត្តិសាស្ត្រសង្ខេបនៃរាជធានីតំបន់អង្គរ សម្តេចបានលើកអនុសាសន៍ អភិរក្ស ដើម្បីធ្វើការ អភិវឌ្ឍន៍ ក្នុងបំណងកាត់បន្ថយភាពក្រីក្ររបស់ប្រជាជន។

ជាថ្មីម្តងទៀត ខ្ញុំសូមដឹងគុណដ៏ឧត្តុង្គ ឧត្តមបំផុតចំពោះ ឯកឧត្តម ឃីម សារ៉ាន ន និង ឯកឧត្តម អ៊ីក សុជាតិ ថ្នាក់ដឹកនាំក្រសួងបានលើកទិសដៅ និងបង្គលកុណ:ងាយស្រួលអោយខ្ញុំបានបកប្រែនិងចងក្រង ឯកសារជាស្នាដៃ សំរាប់ការយល់ដឹងបន្ថែមរបស់កូនខ្មែរ។

ខ្ញុំសង្ឃឹមទុកជាមុនថា អស់លោកជាម្ចាស់ស្នាដៃទាំងនោះពិតជាអនុគ្រោះដល់ខ្ញុំជាមិនខានឡើយ។

សូមអ្នកអាន ជួយរិះគន់និងជួយបន្ថែមចំណុចខ្វះខាតដែលនៅសេសសល់ក្នុងន័យការពារកេរ ដំណែលជាតិ។

សូមថ្លែងអំណរគុណ ចំពោះមន្ត្រីបុគ្គលិក នាយកដ្ឋានបេតិកភណ្ឌមាន :

លោក រ៉ា វណ្ណថេត អនុប្រធាននាយកដ្ឋានបេតិកភណ្ឌ ទទួលបន្ទុកវដ្ឋចាលទ្រនៅ

លោក ទួន ភោក អនុប្រធាននាយកដ្ឋានបេតិកភណ្ឌ ទទួលបន្ទុកអភិរក្សអង្គរសៀមរាប

លោក ថោង ប៊ុនធឿន អនុប្រធានការិយាល័យបច្ចេកទេសអភិរក្សអង្គរសៀមរាប

លោក ត្រាក់ សុណ្ណារ៉ា ប្រធានការិយាល័យអង្កេតរុករក

លោក សេង សោត ប្រធានការិយាល័យបញ្ជីសារពើភណ្ឌ

លោកស្រី អ្ងង ចាន់ធី អនុប្រធានការិយាល័យវដ្ឋចាលអភិរក្សអង្គរសៀមរាប

លោក អ្ងង សាវ៉េត អនុប្រធានការិយាល័យបច្ចេកទេសអភិរក្សអង្គរសៀមរាប

ដែលបានជួយជ្រោមជ្រែងគ្រប់បែបយ៉ាង ធ្វើអោយការស្រាវជ្រាវចងក្រងឯកសារនេះបានសំរេចជាស្នាដៃ។

១ពួក I
ការស្ថាបនាធានីអង្គរ

១- ព្រឹត្តិការណ៍របស់ព្រះបាទ យសោវរ្ម៉ន ទី ១ (889)

ក្រោយពីបានឡើងគ្រងរាជ្យសម្បត្តិជាព្រះរាជា នៃប្រទេសកម្ពុជាក្នុងឆ្នាំ ៨៨៩ គ.ស មកព្រះបាទយសោវ្ម៉ន បានក្លាប់ និង ពង្រីកអំណាចរបស់ព្រះអង្គ ក្នុងរយៈពេល ២ ឬ ៣ ឆ្នាំ ក្រោយ ដោយបានបង្កើតនូវរាជធានីមួយនៅទីនោះ ហើយពេញចិត្តដាក់ឈ្មោះអោយរាជធានីថាជា យសោធរៈបុរៈ (Yaçodharapura) អោយដូចឈ្មោះរបស់ព្រះអង្គ ។ ដូចគ្នានិងពួកឡាតាំងដែរ ដែលបានអោយឈ្មោះទីក្រុងរ៉ូម ពីមុនថាជា Urbs ឯរាជធានីយសោធរបុរៈ ក៏ក្លាយជាធានីរបស់ប្រជាជនកម្ពុជា ហើយអង្គរក៏ដូច្នេះដែរ ។ រាជធានីរបស់យសោវ្ម៉ន បានចាប់ផ្តើមឡើងដោយប្រថ្នូលល្អ រួមនិងសមិទ្ធិជាច្រើនទៀត ។ ព្រះអង្គបានឡើងគ្រងរាជ្យសម្បត្តិបន្តពីបិតារបស់ព្រះអង្គ គឺព្រះបាទតន្ត្រីវ្ម៉ន និង ព្រះមាតា ឥន្ទ្រទេវី ព្រះអង្គបានបន្តការដឹកនាំ<u>សន្ធិវង្ស</u>ដ៏ចំណាស់ ២ ដែលតាំងនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា គឺអាណាចក្រហ្ជ្ជណាន់ និង ចេនឡា ជាឈ្មោះដែលពួកចិនបានដាក់អោយនៅក្នុងសៀវភៅកំណត់ត្រាប្រវត្តិសាស្ត្ររបស់ពួកគេ ។ ហ្ជ្ជណាន់បានតាំងនៅភាគខាងត្បូងនៃប្រទេស ហើយព័ទ្ធវង់រហូតដល់សមុទ្រ ។ នៅសតវត្សទី ៧ អាណាចក្រនេះត្រូវបានឈ្លានពានដោយពួកចេនឡា ដែលស្ថិតនៅភាគខាងជើងប្រទេសកម្ពុជា ដែលស្ថិតនៅក្នុងប្រទេសឡាវផ្នែកខាងក្រោម គឺនៅជុំវិញមជ្ឈមណ្ឌលសាសនាវត្តភូ ។

ក្នុងព្រឹត្តិការណ៍របស់ព្រះអង្គ ព្រះបាទយសោវ្ម៉ន ដោយបង្រួបបង្រួមទឹកដីទាំងអស់ មកគ្រប់គ្រង និង ចាត់ចែងអោយនៅក្រោមរាជអំណាចដ៏ខ្លាំងពូកែរបស់ព្រះអង្គ ។ នៅចុងបញ្ចប់សតវត្សទី ៨ ព្រះបាទជ័យវ្ម៉នទី ២ (802-850) បានចាប់ផ្តើមធ្វើការបង្រួបបង្រួមប្រទេសកម្ពុជា និង ធ្វើអោយមានឯករាជ្យ ។ ព្រះអង្គបានរៀបចំនៅផ្នែកខាងជើងទន្លេសាប ដែលជាតំបន់ពោរពេញទៅដោយដីល្បាប់ មានជីជាតិ ហើយអាណាចក្ររបស់ព្រះអង្គបានលាតសន្ធឹងរហូតដល់ជ្រលងទន្លេមេគង្គ ។ តាមរយៈការធ្វើពិធីអភិសេកឡើងសោយរាជរបស់ព្រះអង្គ នៅលើភ្នំមហេន្ទ្រ (Mahendra) ជាភ្នំគូលែន បច្ចុប្បន្នបានធ្វើអោយឈ្មោះរបស់ព្រះអង្គបានល្បីនៅក្នុងឆ្នាំ ៨០២ គ.ស ដូច (ជាមួយនិងលើផែនដីតែមួយគត់លើលោកគឺធ្វើជាស្តេចចក្រពត្តិ) ។ ជាការល្អណាស់ ដែលព្រះអង្គសំអុចចិត្តធ្វើអោយដូចស្តេចចក្រពត្តិគឺបានន័យថា ព្រះអង្គគ្រប់គ្រងពិភពលោកទាំងមូល អោយនៅក្នុងអំណាចរបស់ព្រះអង្គ ។ ព្រះបាទជ័យវ្ម៉នទី ២ បានធ្វើការរៀបរាប់ប្រៀបធៀប និង ស្តេចដទៃទៀតដែលនៅជុំវិញ និង សតវត្សជំណាលគ្នា និងអ្នកដែលធ្វើអោយប្រទេសរងនូវការខ្ទេចខ្ទាំ គឺមានតែព្រះអង្គទេ ដែលធ្វើអោយប្រទេសកម្ពុជាបានទទួលភ្ជក់នូវរស់ជាតិឯករាជ្យជាតិ ។ គេបានដឹងថា ព្រះអង្គបានធ្វើការផ្លាស់ប្តូរទីកន្លែងម្តងទៀត នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជារហូតដល់ចូលទីវង្គត់ នៅរាជធានីថ្មីរបស់ព្រះអង្គ គឺហារិហរាល័យ (Hariharalaya) ដែលស្ថិតនៅចំងាយ ១៥គម ពីក្រុងសៀមរាបបច្ចុប្បន្ននេះ ។ មានស្តេចរាជ្យបន្តពីព្រះអង្គ ពីរអង្គ គឺមួយអង្គជាបុត្របង្កើតរបស់ព្រះអង្គ គឺស្តេចជ័យវ្ម៉នទី ៣ ហើយមួយអង្គទៀត ត្រូវជាបងប្អូនសាច់ឆ្ងាយខាងឪពុកម្តាយគឺឥន្ទ្រវ្ម៉ន ក៏អាចធ្វើការបន្តស្នាដៃនេះបានដែរ ។

ក្រោមអំណាចរបស់ព្រះបាទ ឥន្ទ្រវ៉ែន បានសំរេចផលក្នុងការប្រមូលផ្តុំប្រជាជនមួយភាគធំ នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ក្រោយមកទៀតនៅភាគខាងជើងនៃប្រទេស ជាដីព្រះកេរ្តិ៍របស់ភវៈបុរៈ (Bhava pura) ដែលស្ថិតនៅខាងក្រៅការគ្រប់គ្រងរបស់ព្រះអង្គនៅឡើយ ។ ក្រោយពីការឡើងគ្រងរាជ្យបន្តពីជ័យវ៉ែនទី ៣ ព្រះបាទឥន្ទ្រវ៉ែនបានសំរេចចាកចេញពីធានី ហរិហរាល័យ ។ ក្នុងអំឡុងពេល ១២ ឆ្នាំ នៃការគ្រងរាជ្យរបស់ព្រះអង្គ ព្រះអង្គបានប្រែក្លាយធានីនេះ អោយទៅជាធានីមួយគួរអោយគោរព ដោយបានស្ថាបនាប្រាសាទជាច្រើន ហើយបានធ្វើការជីកបារាយណ៍មួយឈ្មោះថា ឥន្ទ្រតាតាក (Indratataka)។ ក្រោយមកព្រះបាទ យសោវ៉ែន បានទទួលសិក្សាអប់រំ និង ជំបូន្ទានល្អៗយ៉ាងយកចិត្តទុកដាក់ពីសំណាក់ គ្រូបាធ្យាយរបស់ព្រះអង្គ ។

ក្នុងពេលដែលដកខ្លួនចេញនៃ (បុត្ររបស់ព្រះអង្គ វាពុំមែនជាការបង្ខិតបង្ខំចិត្តអ្វីទេ) ហើយក៏គ្មានការយកចិត្តទុកដាក់ ដើម្បីធានាដល់ការសិក្សារបស់ព្រះបាទ យសោវ៉ែនដែរ ។ វ៉ាម:ស៊ីវ: (VAMA ÇIVA) ជាគ្រូបាធ្យាយរបស់ព្រះអង្គ ដែលមានចំណេះដឹងខ្ពស់ ក្រោយលោកជាសាវ័ក ផ្នែកទស្សនៈវិជ្ជា ហិណ្ឌូ ចាន់ករាចារយា (Çankaracharya) ។ យសោវ៉ែននៅតែមានភក្តីភាពចំពោះព្រះសិវ: ។ ការអប់រំ របស់ព្រះអង្គ មិនបានធ្វើអោយទប់នូវសេចក្តីប្រាថ្នាពីការសិក្សាទស្សនៈវិជ្ជាទេ មានសិលាចារឹកមួយបាន និយាយថា (ព្រះអង្គបានចាប់ស្រឡាញ់ដោយភក្តីភាព ចំពោះការអនុវត្តន៍នូវគ្រប់ផ្នែកទាំងអស់នៃសិល្ប: ងាយពត់ប្រដៅដូចដែលព្រះអង្គបានចាញ់ស្ពានដៃគេ ហើយទទួលមកវិញនូវការថ្នាក់ថ្នម និង សីលបារមី របស់ព្រះអង្គ) ។ ប្រសិនបើគេជឿតាមសិលាចារឹក លទ្ធផលគឺវាមិនប្រាសចាកពីសេចក្តីសង្ឃឹម ដែលគេ បានប្រគល់អោយដល់ស្តេចក្មេងនេះទេ ។ គេបានបង្ហាញអោយឃើញ នូវគេជានុភាពដ៏ស្ងៀមស្ងាត់ ។ សមត្ថភាពនៃការបោះបង់ចោល នូវសេចក្តីច្រណែនចំពោះអទិទេព ដែលមានសេចក្តីស្រឡាញ់ចំពោះ តែខ្លួនឯង ដែលល្មោភតែសង្គ្រាមមិនចេះនឿយហត់ (សកម្មភាពរបស់អទិទេព គឺចំណ្ចាញអោយអស់នូវ សកម្មភាពដ៏ក្រោះថ្នាក់របស់សត្រូវ) ។ តាមចរិយាសាស្ត្ររបស់ព្រះអង្គ (លំអរដោយសមត្ថភាព ៤យ៉ាង គឺថាមពលចំណេះវិជ្ជា សេចក្តីក្លាហាន និង វិធីសាស្ត្រ) គេបាននិយាយដូចគ្នានេះដែរ ចំពោះសមត្ថភាព ទាំង ៤ នេះ គឺស្ថិតនៅក្នុងបេះដូងព្រះអង្គជានិច្ច ទទួលយកមកវិញ ដោយសីលបារមីរបស់ព្រះអង្គ ហើយព្រះអង្គក៏បានបញ្ឈប់នូវអ្វីដែលនឹងកើតមាន នូវសេចក្តីវិនាសចំពោះមុខដែរ ។ នៅចំពោះមុខ ដូច ដែលព្រះភក្តិរបស់ព្រះអង្គមិនបានធ្វើអោយយើងញញឹមដោយក្តីរំភើបសាទរ ដែលផ្តល់កំណើតដល់ការ ឡើងទៅកាន់អំណាចដោយសោយរាជ្យសម្បត្តិ " តាមព្រឹត្តិការណ៍របស់ព្រះអង្គ (ដោយលើកតំកើងព្រះ អាទិត្យ) ផ្កាឈូកទាំងឡាយត្រូវបានលើកបញ្ឈរដោយព្រះអង្គ..... ចំណែកនៃអង្គទាំងឡាយនៅលើមេឃ ដែលមានពន្លឺ បានធ្វើអោយរាយមាយ មេឃឡើងពណ៌ក្រហមនៅដងជើងមេឃ " ។

កត្តាជីកនាំដ៏ល្អដែលនៅក្រោមអំណាចរបស់ព្រះអង្គ បានធានាអោយព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា មានច្បាប់ទំលាប់ល្អ សិលាចារឹកក៏បាននិយាយពីការខិតខំប្រឹងប្រែងស្ថាបនាទីក្រុងដ៏ល្អឯកមួយ ទៅតាម គំនិតរបស់ព្រះអង្គ អោយដូចជាទីឋានរបស់អទិទេពមកប្រតិស្ថានៅលើផែនដី ។

២- <u>ការស្ថាបនារាជធានី</u> :

ក្រោយពីព្រះបិតារបស់ព្រះអង្គចូលទីវង្គត់ទៅព្រះបាទ យសោវ៉ែន ក៏បានឡើងគ្រងរាជ្យសម្បត្តិ បន្តនៅរាជធានីហរិហរាល័យ ។ នៅឆ្នាំ ៨៩៣ នៃគ.ស ព្រះបាទយសោវ៉ែនក៏បានសាងប្រាសាទលិលៃ រួមមាន ៤ ខ្ទ (ប្រាង្ក) ធ្វើពីឥដ្ឋ នៅចំកណ្តាលបារាយណ៍ឥន្ទ្រតាតាក ដើម្បីឧទ្ទិសដល់ព្រះមាតា ព្រះ បិតា និងព្រះអ័យកោ ព្រះអ័យការរបស់ព្រះអង្គ វាដូចគ្នាទៅនឹងព្រះបាទឥន្ទ្រវ៉ែន ដែលបានកសាង

ប្រាសាទព្រះគោ ដើម្បីឧទ្ទិសដល់បុព្វបុរសរបស់ព្រះអង្គដែរ ។ ដើម្បីបំពេញនូវកាតព្វកិច្ចរបស់ខ្លួនត្រូវជាកូនព្រះអង្គ ក៏បានសំអុចចិត្តចាកចេញពីរាជធានីហរិហរាល័យ ដើម្បីទៅកសាងរាជធានីថ្មីមួយទៀត ។ Yasodharapura . រមណីយ៍ដ្ឋានអង្គរ ត្រូវបានកកើតឡើងនៅចំងាយ ២០គម ពីធានីហរិហរាល័យ គឺនៅលើដីទំនាបផ្នែកខាងជើងទន្លេសាប ក្បែរនឹងជើងភ្នំគូលែន ដែលជាភ្នំមួយសំបូរទៅដោយថ្មភក់ ។ គឺជាតំបន់មួយដែលរួមមានភ្នំចំនួនបីនៅតំរៀបគ្នា គឺភ្នំបូក ភ្នំបាខែង និង ភ្នំក្រោម ។ ធានីបុរាណទាំងពីរនេះ បានតាំងនៅក្បែរស្ទឹងដូចគ្នាគឺ : ធានីហរិហរាល័យបញ្ជូលទឹកដោយស្ទឹងរលួស ឯក្បែរប្រាសាទអង្គរក៏មានស្ទឹងសៀមរាបហូរកាត់ដែរ ។ នៅតំបន់ក្បែរៗច្រាំងទន្លេសាប ត្រូវទទួលរងនូវការលិចលង់រាល់ខួរវស្សាដោយសារតែទឹកទន្លេមេគង្គហូរបញ្ជ្រាសមកវិញនារដូវនេះ ។ ស្ទឹងសៀមរាបដែលមានប្រភពទឹកហូរពីភ្នំគូលែន ហើយក៏ហូរចាក់ទៅទន្លេសាបនៅក្បែរជើងភ្នំក្រោម ។

តំបន់ក្បែរៗច្រាំងស្ទឹងសៀមរាប គឺជាតំបន់ដែលដីពោរពេញទៅដោយជីវជាតិណាស់ ។ វាទំនងជាការពិតនៅតំបន់អង្គរដែលដូចគ្នាទៅនឹងតំបន់រលួស គឺប្រជាជនធ្វើស្រូវនៅតាមតំបន់ក្បែរជើងភ្នំរួច ទើបបន្តមកធ្វើស្រូវឡើងទឹកវិញម្តង / ព្រោះស្ទឹងបានតាំទឹកអោយជន់ឡើងខ្ពស់ មានស្ថាកស្ថានៃការប្រកបរបរកសិកម្មរបស់បុព្វបុរសខ្មែរជាច្រើនកន្លែងនៅផ្នែកខាងលិច និង ខាងត្បូងក្រុងអង្គរ ។ ក្នុងចន្លោះនៃស្ថាកស្ថានទាំងនេះ គេអាចកត់សំគាល់បានថាប្រាសាទអកយ៌ គឺជាប្រាសាទមួយដែលស្ថិតនៅចំកណ្តាលទីក្រុងដែលត្រូវគេបោះបង់ចោលក្នុងអំឡុងឆ្នាំ នៃសតវត្សទី ១១ ហើយទីក្រុងត្រូវបានគេជីកធ្វើជាបារយណ៍ទឹកទុកវិញ គឺបារយណ៍ខាងលិច ។ ទីក្រុងនេះប្រហែលត្រូវបានគេបោះបង់ចោលនៅពេលដែលព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៨ទី ២ ឡើងគ្រងរាជ្យ ។ នៅខាងកើតក្រុងអង្គរមានប្រាសាទតូចមួយឈ្មោះ កុដិស្វរៈ (Kutiçvara) ប្រហែលជាត្រូវសាងឡើង ដើម្បីព្ងាកទៅដល់អនុស្សាវរីយ៍ នៃវិសាលភាពដ៏ធំធេងរបស់ស្តេចតែមួយអង្គដដែលនេះ ចំពោះព្រាហ្មបពោហិតរបស់ព្រះអង្គ ។ នៅក្នុងប្រទេសត្រូវបានប្រជាជនប្រកបមុខរបរកសិកម្ម ហើយនឹងមានប្រជាជនរស់នៅកុះករមុនពេលដែលព្រះបាទ យសោវ៉ារ្ម៨ជ្រើសរើស ដើម្បីជាទីក្រុងតទៅទៀត ។

នៅក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់ស្តេច និង មន្ត្រីជាច្រើនទៀតនោះ បានធ្វើអោយតំបន់អង្គរបានបង្ហាញអោយឃើញថា វាមានលក្ខណៈពិសេស ដែលធ្វើអោយក្លាយទៅជារមណីយ៍ដ្ឋានតែមួយគត់ ដែលមានសុខដុមរម្យនា និង ភ្នំបាខែង ដោយក្រុងបានព័ទ្ធបញ្ជូលនូវភ្នំដ៏ពិសិដ្ឋមួយនេះ ។ នៅក្នុងជំនឿនៃប្រពៃណីរបស់ប្រជាជនឥណ្ឌា អ័ក្ស (Axe) នៃពិភពលោក គឺជាភ្នំព្រះសុមេរ (Méru) ហើយនៅទីនោះមានអទិទេពជាច្រើនគង់នៅ ។ មួយផ្នែកទៀតនៅលើភ្នំកៃឡាស គឺជាអាសនៈរបស់ព្រះសិវៈ ។ ទីបញ្ចប់គឺភ្នំគូលែននេះហើយ ដែលព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៨ទី ២ បានធ្វើអោយទៅជាភ្នំមួយដ៏ពិសិដ្ឋដែរ ។

យសោវ៉ារ្ម៨បានជ្រើសយកភ្នំបាខែង តែព្រះអង្គមិនបានពេញចិត្តនឹងភ្នំបូក និងភ្នំក្រោមទេពីព្រោះភ្នំទាំងនេះទាបជាង និង មួយទៀតខ្ពស់ជាង ឯកន្លែងដែលមានវិសាលភាពនោះក៏តូចដែរ ប៉ុន្តែវាអាចជាច្រកចូលដ៏ល្អទៅកាន់ទីក្រុង | ម្យ៉ាងទៀតភ្នំបូកនៅឆ្ងាយពីទន្លេសាបពេក ឯចំណែកភ្នំក្រោមវិញ នៅជិតទន្លេសាបពេកដែរ អញ្ជឹងហើយគឺវាងាយស្រួលធ្វើអោយមានការលិចលង់ដល់លំនៅដ្ឋានរបស់ប្រជាជនទៀតផង ។ ភ្នំបាខែងជាកន្លែងដែលស្ថិតនៅជិតស្ទឹងសៀមរាបបំផុត ហើយក្រុងនេះស្ថិតនៅខាងក្រៅតំបន់ដែលរងនូវការលិចលង់ ហើយនៅស្ទឹងសៀមរាបមានទឹកហូរមិនដាច់ ជាហេតុធ្វើជាខ្សែក្រវ៉ាត់ទីក្រុងបាន។ វាពុំបានទទួលរងនូវការលិចលង់ចំពោះការឡើងជន់ខ្លាំង នៃទឹកបឹងទន្លេសាបដែរ គឺទីក្រុងមានស្តុកទឹក

មួយដែលមានលក្ខណៈសំរាប់ជង្ហូរទឹកបញ្ជូល និង ស្តុកទឹកទុកបានស្រួល ហើយសំបូរទៅដោយត្រីស្ងោរ តែមិនចេះរីងស្ងួត ។

វាជាការចំលែកចិត្តខ្លះដែរ ដែលព្រះបាទយសោវ្ម៉ន បានសំរេចចិត្តចាកចេញពីទីក្រុង ហរិហារ៉ាល័យដោយមកតាំងទីក្រុងថ្មីមួយ ដែលមានចំងាយ ២០គម ប៉ុណ្ណោះពីទីក្រុងចាស់ ។ នៅក្នុងធានីហរិហារ៉ាល័យ គ្រប់សំណង់ទាំងអស់ ត្រូវបានរាប់បញ្ជូលទៅក្នុងផែនទីដែលបានរៀបចំរួចហើយ ។ ស្តេចក្មេងដែលបានសំរេចចិត្តស្ថាបនាធានីថ្មីមួយនោះ ព្រោះតែព្រះអង្គចង់ធ្វើធានីនេះ អោយក្លាយទៅជាមជ្ឈមណ្ឌលសាសនានៃប្រទេសជាតិ ។ នៅក្នុងព្រះរាជាណាចក្ររាជធានី គឺជាកន្លែងមួយដែលប្រមូលផ្តុំទៅដោយអទិទេពទាំងឡាយ នៃពិភពលោក ។ ភាពពិតជាបេះដូងនៃប្រទេសជាតិ ពិភពរបស់អទិទេព គឺបានជួយអោយមានវិបុលសុខដល់អាណាចក្រទាំងមូល ។ រមណីយ៍ដ្ឋានអង្ករបានបង្ហាញអោយឃើញពីលក្ខណៈសម្បត្តិដ៏ពិសេស ពីការការពារប្រទេស និង ការធ្វើពាណិជ្ជកម្មរបស់ពួកគេ ។ វាក៏បានបញ្ជាក់**អោយឃើញនូវមហិច្ឆិតានៃជំនឿរបស់ព្រះបាទ** យសោវ្ម៉ន ដែលបានជ្រើសរើសយកតំបន់អង្ករ ពីព្រោះការលេចចេញនូវភ្នំបាខែង ប្រៀបបីដូចជាប៉ូលមួយ ដែលមានស្ទឹងសៀមរាបប្រកបដោយទឹកហូរឥតឈប់ និង ចឹងទន្លេសាបជាអាងស្តុកត្រីទុកចំរុងសំរាប់ប្រជាជន ។ គឺជាការផ្ទង់អោយមានការចាប់បដិសន្ធិនូវយុគ្គសម័យថ្មីមួយដែលភាគច្រើនគេមិនសូវស្គាល់ ។ វាមានសំការៈសំខាន់ៗជាច្រើន សំរាប់រៀបចំធ្វើជាតំណាងអោយរូបធាតុ ដូចជានៅលើភ្នំគូលែនទឹកស្ទឹងហូរកាត់លិង្គបរិសុទ្ធទាំងឡាយ ដែលគេឆ្លាក់នៅបាតស្ទឹងជានិម្មិតរូបនៃព្រះសិវៈ ។ ទឹកទាំងនេះជាទឹកបរិសុទ្ធ ដោយផុសចេញរបស់អទិទេព ដែលនាំមកអោយនូវដីមានជីជាតិធ្វើអោយមានភាពបរិបូណ៌ទៅដោយផល ហើយក៏ធានាអោយមានបរមសុខនៅរាជធានីនៃព្រះរាជាណាចក្រទាំងមូលផង ។ ឯចំណែកនៅលើភ្នំបាខែងឯណោះវិញ មានប្រាសាទដ៏សំខាន់មួយដែលបានសង់ឡើងមានសណ្ឋានដូចជាបន្ទាយ ឬ បាយសី ។

សិលាចារឹកនៅស្តុកកក់ធំ បានន័យយបញ្ជាក់ពីការកសាងក្រុងអង្ករបានថា " ស្តេចបានតាំងខ្លួនអោយដូចជាអទិទេព នៃពិភពកណ្តាល " ហើយព្រះគ្រូរបស់ព្រះអង្គ គឺជាមនុស្សឈ្លៀសវៃគឺ វ៉ាម:សិវ: (Vamaçiva) " បានកសាងលិង្គបរិសុទ្ធនៅកណ្តាល " ។ គោលបំណងរបស់យសោវ្ម៉ន ក្នុងការផ្លាស់ប្តូរធានីនោះ ពុំមែនអោយមានបរមសុខធម្មតា ដោយបានយកឈ្មោះរបស់ខ្លួនទៅដាក់ឈ្មោះធានីប៉ុណ្ណោះទេ គឺជាការសំរេចចិត្តដើម្បីធ្វើនិវេសនដ្ឋានដ៏ពិសិដ្ឋ ដែលជានិម្មិតរូប នៃការរៀបចំទឹកដីអោយទៅជាទឹកដីរបស់អទិទេព ដែលបញ្ជូញកាំរស្មីបានដល់គ្រប់កន្លែងទាំងអស់នៃព្រះរាជាណាចក្រ ។ ភាពក្រអឺតក្រទម គឺជាឫកពារបស់ស្តេច ប៉ុន្តែការបន្ទាបខ្លួននេះ គឺជាអំពើត្រូវតាមច្បាប់របស់សាសនា ឯការធ្វើអោយមានការបង្ក្រួបបង្ក្រូម នូវបដិហាដ៏សាមញ្ញនៃបរមសុខ របស់មហាចក្រពត្តិធិរាជមួយ ។

<u>៣- រាជធានីរបស់យសោវ្ម៉ន :</u>

រាជធានីដែលកសាងដោយព្រះបាទយសោវ្ម៉ននោះ ពុំមែនជាក្រុងអង្ករធំទេ ប៉ុន្តែគួរអោយឆ្ងល់ណាស់សព្វថ្ងៃជញ្ជាំងកំពែងបានទំលុះទ្វាររបស់ប្រាសាទ ។ ចំណុចកណ្តាលរបស់រាជធានីគឺបានប្រាប់យើងថាជាភ្នំបាខែង ដែលស្ថិតនៅផ្នែកខាងត្បូងកំពែងអង្ករធំ ដូច្នេះទីក្រុងគឺតាំងទីនៅលើរមណីយ៍ដ្ឋាននេះនៅចន្លោះនៃដើមសតវត្សទី ៩ និង ចុងបញ្ចប់នៃសតវត្សទី ១២ ។ ប្រាសាទអង្ករត្រូវបានកសាងឡើងនៅក្នុងរយៈពេល ៣០ ឆ្នាំក្រោយ ពីការកសាងរាជធានីអង្ករ អ្នកស្រាវជ្រាវទី ១ បានគិតថា អង្ករធំ គឺជាឈ្មោះរបស់ធានីយសោធរបុរ: ព្រោះមានសណ្ឋានដូចគ្នាទៅ នឹងធានីរបស់យសោវ្ម៉ន ហើយកំហុសនេះវានាំអោយមានកំហុសឆ្គងជាច្រើនទៀត ទៅនឹងកាលបរិច្ឆេទនៃកាលប្រវត្តិរបស់ប្រាសាទ ។

រាជធានីរបស់ឃសោវ៉ុន ពុំមែនមានខ្សែក្រវ៉ាត់ការពារជាជញ្ជាំងទេ គឺខ្សែក្រវ៉ាត់ជារាងភ្ជិពីរ (Doulde : ស្ពានភ្ជោ:) ។ ជ្រុងមួយក្នុងចំណោមជ្រុងទាំង ៤ របស់រាជធានីគឺនៅល្អនៅឡើយ ។ គូទឹកនេះត្រូវព័ទ្ធពីក្រៅដោយទំនប់ខ្ពស់ ប៉ុន្តែនៅទិសខាងកើត គឺជំនួសដោយស្ទឹងសៀមរាប ដែលតាមបង្ហៀងគឺអោយទឹកហូរតាមប្រឡាយ នៃទំនប់ដីដែលលើកជាខ្សែក្រវ៉ាត់ទីក្រុងបច្ចុប្បន្ន គេឃើញយ៉ាងច្បាស់នូវស្ពានភ្ជិដី ដែលលើកធ្វើជាខ្សែការពារនេះ ពិសេសនៅត្រង់ជ្រុងខាងត្បូងឈរាងខាងលិច ។ គូទឹកបុរាណបានរក្សាទឹកទុកយ៉ាងគ្រប់ត្រាន់សំរាប់កសិករ ដើម្បីញ៉ាំងអោយប្រព្រិត្ត នូវបរកសិកម្មបានល្អ ។

<u>៤- ភ្ជំបាយ</u> :

យើងពុំបានដឹងថា តើទីក្រុងនេះគេគ្រប់គ្រងដោយរបៀបណាទេ ។ មានតែសំណង់របស់សាសនាធ្វើពីសំភារ:ស្រាលៗ ដែលត្រូវបាត់បង់ខូចខាតអស់តាំងពីយូរយារមកហើយម្ល: ឯសំណង់ដែលនៅផ្នែកខាងជើង នៃទីក្រុងទីមួយនេ: ក៏ត្រូវជំនួសដោយក្រុងអង្គ:ធំដែរ ។ ចើវាជារាជធានីមួយនៅអង្ក:អញ្ជើងប្រហែលជាមានតែប្រាសាទភ្ជំបាខែងតែមួយគត់ ដែលគេសន្ម:ត់ថាជាប្រាសាទនៅក្នុងរាជ្យស្តេចឃសោវ៉ុន ។ នៅក្នុងសិលាចារឹកស្ពុកកក់ធំបានថា បានប្រដូចភ្ជំបាខែង នៅនឹងកណ្តាល ។ ជាកូនភ្ជំមួយដែលមានកំពស់ ៦០ម ហើយគ្របសង្ក្ត់លើរមណីយ៍ដ្ឋានអង្ក:ទាំងមូល ។ ឯប្រាសាទក៏ត្រូវបានគេសង់នៅពីលើកំពូល:របស់វា ។

នៅជុំវិញកំពូលភ្ជំ គេបានសាងតួ:ប្រាសាទសំខាន់ប្រាំតួ តំរៀបជារៀងចំណិតត្រសក់ (Quin conce) នៅលើគ្រឹ:រាងជាពីរ៉ាមីឌប្រាំថ្នាក់ រួមមានកំពស់ ១៣ម ។ តួប្រាសាទកណ្តាលដែលជាប្រាសាទសំខាន់ជាងគេ ត្រូវគេធ្វើអោយខ្ពស់ជាងតួ ៤ ផ្សេងទៀតដែលនៅតាមជ្រុង ។ គេអាចឡើងទៅកាន់ទីលានកំពូលបានតាមជណ្តើ: ដែលគេបានធ្វើសំរាប់អោយឡើងនៅគ្រប់ជ្រុងទាំង ៤ ។ ទីលាន និង តួប្រាសាទខាងលើ ត្រូវបានកសាងអំពីថ្មកក់ ។ នៅផ្នែកខាងក្រោម:របស់ពីរ៉ាមីឌ គឺគេបានកសាងប្រាសាទតូចតូចជំនួន ៤៤ ព័ទ្ធជុំវិញ ។ ចំពោះប្រាសាទ:បស់ឥន្ទ្រវ៉ុនវិញ ក៏បានសាងប្រាសាទរាងជាពីរ៉ាមីឌមួយខ្ពស់ដែ:នៅធានីហារិហារាល័យ គឺប្រាសាទបាគង ។ ប៉ុន្តែការកសាងតួប្រាសាទប្រាំនៅកណ្តាលនៃកំពូលពីរ៉ាមីឌ គឺជារូបមន្តមួយថ្មី ប្រសិនបើមានគ្ងិ:ត្ម:រូបជ:ំសំបូ:ប៉ែបហ:ិញ នោ:គេអាចរាប់បញ្ចូលទៅក្នុងស្ពានដៃនៃសិល្ប:ជ:ាន់ក្រោយ:ហើយ ។ មានតួប្រាសាទចំនួន ៦០ ទៀត ដែលគេសង់នៅតាមជ្រុងជាប់នឹងជណ្តើ: និង តាមផ្ការបស់ពីរ៉ាមីឌ ។

លោក J. Filliozals បានធ្វើការកត់សំគាល់ពីចំនួននៃតួប៉ាមប្រាសាទភ្ជំមួយនេ:ថា ការកសាងនូវចំនួនបែបនេ: គឺវាពុំមែនគ្មានអត្ថន័យអ្វីនោ:ទេ ។ តួប្រាសាទទាំងអស់មានចំនួន ១០៨ គឺជាចំនួនឯកសិទ្ធិមួយ ដែលរួមមានលេខ ១ និងលេខ ៨ ។ ដូច្នេ:លេខនេ:គឺវាចេញមកពីក្នុងលេខ ១០៨០០ របស់គាថា នៅក្នុងគម្ពីរវេទ (Veda) ហើយមួយទៀត នៅក្នុងប្រតិទិនឥណ្ឌា ក្នុងមួយថ្ងៃ គេចែកចេញជា ៣០ ដំណាក់កាលចំនួនក្នុង មុហូត (Muhuta) មួយឆ្នាំរួមមាន ៣៦០ថ្ងៃ ត្រូវជា ១០៨០០ មុហូត ។ ទីបញ្ចប់នេ: ប្រសិនបើគេគុណនៃចំនួនលេខ ២៧ នៃខែក្នុងចន្ទគតិ ជាមួយនឹងលេខ ៤ ដែលជាលេខនៃចំនួនសម័យ (Phases) :បស់ព្រះចន្ទ គេនឹងបានចំនួន ១០៨ ដូចលេខនៃចំនួនតួប្រាសាទដែលគេបានសង់នោ: ។

ការកសាងប្រាសាទតាមចំនួន:បស់វានោ: វាពុំមែនអត់ប្រយោជន៍នោ:ទេ ។ គេបានកត់សំគាល់ជាយូរយារមកហើយដែលតួប៉ាមប្រាសាទប្រាំ សង់តំរៀបគ្ងារាងចំណិតត្រសក់ (En quinconce) គឺជាគ្ងិ:ត្ម:រូបនៃកំពូលប្រាំ:បស់ភ្ជំព្រះសុមេ:ុ ដែលជាលំនៅដ្ឋាន:បស់អទិទេព ។ នៅលើភ្ជំសុមេ:ុមានអទិទេព

គង់នៅចំនួន ៣៣អង្ក ។ តាមការពិចារណា និង ការកត់សំគាល់របស់លោក J. Filliozale បានថាគ្រប់ជ្រុងទាំងអស់របស់ប្រាសាទភ្នំបាខែងមានតួប្រាសាទទាំងអស់ចំនួន ៣៣តួ ហើយតួខ្លះទៀត ត្រូវលំបាក់អស់ ។ គ្រប់ៗតួរបស់ប្រាសាទសុទ្ធតែតំកល់លិង្គនៅខាងក្នុង ឬ ក៏គ្រប់ប្រាសាទដែលឧទ្ទិសទៅព្រះសិវៈត្រូវជំនួសដោយលិង្ត ។ នៅលើកំពូលភ្នំគេអាចមើលពីគ្រប់ជ្រុងឃើញតួប្រាសាទមានតែបីជានិច្ច ប៉ុន្តែតួមួយនៅកណ្តាលខ្ពស់ជាងតួដទៃទៀត គឺជានិមិត្តរូបនៃអទិទេពបី (Trimiti) គ្រប់គ្រងដោយព្រះសិវៈ ។ ភ្នំបាខែងគឺជាភ្នំមួយដែលត្រូវលក្ខណៈដូចគ្នា និងភ្នំព្រះសុមេរុ ដែលជាលំនៅដ្ឋានរបស់អទិទេពផង និងជាអ័ក្សនៃពិភពលោកផង ។

គេបានធ្វើការពិចារណាទៅឃើញថា កន្លែងដែលជាទីសក្តារៈរបស់អទិទេពគឺជាភ្នំបាខែង ជាភ្នំធម្មជាតិមួយរបស់ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ។ អត្ថបទសិលាចារឹកស្តុកកក់ធំ បានសរសេររៀបរាប់ឡើងវិញពីព្រះរាជគ្រូរបស់ស្តេច គឺព្រាហ្មវ៉ាមសិវៈ (Vamaçiva) " បានអតិសេកលិង្គមួយនៅលើភ្នំ ស្រីយសោធរបុរៈ (Çriyaçogharapura) គឺជាការលើកស្ទួយស្តេចអោយទៅជាស្តេចភ្នំ ហិមាវ៉ៃ " អត្ថបទជាភាសាខ្មែរដែលមាននៅក្នុងសិលាចារឹកជាមួយគ្នានេះ ក៏បាននិយាយរៀបរាប់ពីព្រះបាទយសោវ្ម៉ន ដោយបង្ហាញជាមរណៈនាមរបស់ព្រះអង្គគឺបរមសិវៈលោក (Paramaçivarloka) ។

" ការតាំងរាជធានី ស្រីយសោធរបុរៈ ក៏បាននាំអទិទេពជាម្ចាស់ (Kamrateng jagat taraja) ពីធានីហរិហរាល័យទៅរាជធានីយសោធរបុរៈដែរ ។ នៅពេលនោះបរមសិវៈលោកបានតាំងខ្លួនជាម្ចាស់ភ្នំកណ្តាល ។ ព្រះគ្រូនៃសិវៈក្រៀម (Çivacrama) គឺវ៉ាមសិវៈ បានសាងលិង្គដ៏ពិសិដ្ឋមួយនៅចំកណ្តាល " ។

សរសេរនៅក្នុងសិលាចារឹកនេះ ពុំបានបង្ហាញបញ្ជាក់អោយច្បាស់ពីនាទីរបស់ពាក្យថា ព្រះអទិទេពជាម្ចាស់ (Kamra teng jagat la raja) ទេ ។

គេបានគិតថា ពាក្យខ្មែរមួយនេះ មានតំលៃស្មើនឹងពាក្យថា ទេវរាជ ដែលគេប្រើថា" អទិទេពស្តេច (Dieu-roi) ហើយបានជ្រើសរើសយកអ្នកត្រូវជា Dieu-roi គឺជាតួអង្គនៃតាវ៉ូរូបដ៏សំខាន់របស់រាជាណាចក្រ ឯពាក្យទេវរាជ (Devaraja) បានកើតឡើងនៅក្នុងអត្ថបទដែលចែងដោយព្រះបាទជ័យវ្ម៉ន១ទី ២ ។ លោក J. Filliozat បានធ្វើការកត់សំគាល់ថា Kamrateng jagat ភ្ជាយមកពីពាក្យថា Jagadievara " ម្ចាស់នៃពិភពលោក " គឺសំដៅទៅលើព្រះសិវៈ ដែលធ្វើជាស្តេចទៅតាមប្រពៃណីអាចបញ្ជាក់ជាកសិ្ជ្ជណាសាក្ស្ជីបាននៅប្រទេសឥណ្ឌាប៉ែកខាងត្បូង ។ វាពុំមែនជាសារៈប្រយោជន៍អ្ជីទេនៅក្នុងរាជាណាចក្រ ប៉ុន្តែព្រះសិវៈបានមកតាក់តែងក្នុងពិធីសាសនានៅធានី យសោធរបុរៈ ជាស្រេចហើយ ។ លិង្គដែលសាងដោយវ៉ាមសិវៈ ហើយជាក់នៅក្នុងតួប្រាសាទកណ្តាល មានឈ្មោះថា Yaçodharaçuna ម្ចាស់របស់យសោធរបុរៈ ការដែលសំដែងបដិហារបស់ព្រះសិវៈ គឺជា " ម្ចាស់របស់ព្រះបាទយសោវ្ម៉ន " ។

នៅជុំវិញលិង្ត គេត្រូវធ្វើបរិយាកាសមានកាពបរិសុទ្ធល្អ ដែលហៅថា សិវៈក្សេត្រ (Çivakshetra) ត្រូវដាំដើមឈើដែលអាចអោយតាបសបានកន្លែងល្អ សំរាប់ធ្វើតមធម៌ ។ សិវៈក្សេត្រនិមួយៗមានទំហំរហូតដល់ ១០០០ហត្ថ នៅជុំវិញលិង្ត ។ របងព័ទ្ធជុំវិញភ្នំបាខែងផ្នែកខាងក្រៅមានទំហំ ៦៥០ម × ៤៤០ម ដោយទំហំនេះមានតែប៉ុណ្ណោះ ធ្វើអោយសិវៈក្សេត្រមានតែមួយទេ ។

រាជធានីជាកន្លែងបរិសុទ្ធដោយឡែកមួយ ដោយមានរៀបជាកន្លែងរបស់លោកធាតុនៅចំពាក់កណ្តាលទីក្រុង ដែលជាទីដ្ឋានរបស់អទិទេព និង ការស្រលាញ់ចូលចិត្តរបស់ស្តេច ។ តើវាទៅជាកន្លែង

ធ្លាប់ សន្ធ ២ ១ ១ ១

vaites) ទីពីរគឺជាវ៉ៃស្ណៈអាស្រម (Vaishnavâçrama) គឺជាកន្លែងតាំងនៅរបស់អទិទេពវ៉ិស្ណុ (Vishn
ites) ។ សិលាចារឹកមួយ ដែលគេរកឃើញនៅអង្គរធំជិតប្រាសាទទេពប្រណម បានសរសេរប្ញកឡើងវិ
អំពីការសាងសង់អាស្រមព្រះពុទ្ធសាសនាមួយ ។ សិលាចារឹកនេះបានន័យថា វត្តទីមួយ ត្រូវបានសាង
នៅលើទ័ន្ទប់ខាងត្បូងរបស់បារាយណ៍ ។ នៅលើមុខទាំងសងខាង នៃសិលាចារឹកមានសរសេរជាអក្ស
ពីប្រភេទខុសគ្នាស្រលះមុខម្ខាង គឺជាលំនាំនៃអក្សរឥណ្ឌាខាងត្បូង ។ សិលាចារឹកនេះបានបញ្ជាក់ប្រាប់
យើងអោយដឹងយ៉ាងច្បាស់អំពីការគ្រប់គ្រង និង អំពីជីវភាពរបស់អ្នករស់នៅក្នុងវត្តនេះ ។ គេបានធ្វើ
បន្ទប់តូចៗសំរាប់ធ្វើជាលំនៅដ្ឋានរបស់មនុស្ស មានបន្ទប់សំរាប់សិក្សា និង បណ្ណាល័យ ។

គ្រប់វត្តទាំងអស់ គឺត្រូវដឹកនាំដោយចៅអធិការមួយអង្គ ដែលត្រូវតែនៅតាមមើលថែក្សាវហ្ជ
" អាស្រមនេះ បានចំណីនឡើងយ៉ាងសំបូរបែប " ។ មួយក្នុងចំណោមមុខងារមានសារៈសំខាន់គឺជាការ
សិក្សា គេបានស្មានថាការស្នាក់នៅរបស់ត្រូ និង និស្សិតទាំងអស់ ត្រូវទទួលស្បៀងអាហារជាមធ្យមតែ
៤០ ទេ គឺស្លា ៨ផ្ទៃ មួយចំណែកជាអង្ករ ២ ៦០សន្ទីក ក្រៅពីនេះគឺជានិសជុត ហើយរបស់ទាំងអស់នេះ
ត្រូវប្រគល់ទៅអោយដល់ត្រូ និង និស្សិតដែលនៅលីវ ។ កាលនោះពិធីបុណ្យប្រចាំឆ្នាំ គេត្រូវបន្ថែមនូវ
ម្ហូបអាហារជាច្រើនទៀតអោយដល់វត្តនេះ ។ សំភារៈខ្លះៗត្រូវបានគេចែកអោយស្មើគ្នាដល់ពួកនិស្សិត ។
វត្ថុធាតុរាប់រយមុខនៃសំភារៈទាំងអស់ ត្រូវបានគេប្រមូលទុកនៅក្នុងបន្ទប់តូចៗមាន " កូនត្រែ ពាក់ចិតគោ
ហើយនិងកន្ត្រៃចំណីអោយការចំផ្ទាស់ប្តូរថ្មីជារៀងរាល់ឆ្នាំ នៅក្នុងបន្ទប់និមួយៗ " ។ សំភារៈដទៃទៀតគឺតំរូ
លើកម្មសិទ្ធិផ្ទាល់ខ្លួន " និស្សិតដែលផ្ញែកលើគុណធម៌ ត្រូវបានទទួលយកនូវក្រដាសថ្មីៗសុទ្ធល្អ ។ ស្បែក
សត្វខ្មៅ ដ៏ស " ។ ក្រដាសថ្មីសុទ្ធ ប្រហែលជាក្រដាសធ្វើពិធីដើមតួស ? សំរាប់ចំណីអោយការសរសេរ ។

និស្សិត និង ត្រូទាំងឡាយគឺជាមនុស្សដែលរស់នៅក្នុងវត្ត ហើយទទួលបាននូវសិទ្ធិ
ឯកសិទ្ធិ ។ ក្នុងពេលនេះវត្តបានចាប់ទទួលមនុស្ស្ត្រគ្រប់ប្រភេទអោយចូលសិក្សា សូម្បីមនុស្សអកិ្ចអនាថា
ក៏ត្រូវបានគេទទួលបដិសណ្ឋារកិច្ចអោយចូលសិក្សាដែរ ។ ម្យ៉ាងទៀតគេបានស្មានទុកថាអ្នកគ្រប់គ្រងវត្ត
ទាំងឡាយអាចទទួលយកបាននូវមនុស្សជាច្រើន ហើយក៏ទទួលនូវសេចក្ដីរាប់អានយ៉ាងខ្លាំងពីសំណាក់
ផងទាំងពួងដែរ ។ គេបានបន្ថែម ៖

" ប្រសិនបើស្ដេចយាងមកកាន់ទីនេះជាមួយ នឹងអគ្គមហេសី ព្រះត្រូចៅអធិការ និងត្រូវតំឡើង
ឋានៈអោយស្មើនឹងអទិទេព បន្ទាប់មកទៀតមនុស្សដែលមានប្រាជ្ញទាំងឡាយនៃអាស្រមនេះ នឹងឡើងទៅ
ជាអ្នកត្រួតត្រាលើអទិទេព លើដី ចៅអធិការនឹងទៅជាព្រះត្រូរបស់ពិភពលោកទាំងមូល " ។

ម្យ៉ាងវិញទៀតបុត្រីស្ដេច បុត្រីតូច ឬ ក៏អគ្គមហេសីដែលមានវ័យចំណាស់យ៉ាងណាក៏ដោយ
ដែលបានយាងមកកាន់ទីនេះ គឺត្រូវបានគេគោរពដូចព្រះត្រូចៅអធិការអញ្ជឹងដែរ ប៉ុន្ដែលោកត្រូចៅអធិការ
បានបញ្ជាក់ថា អគ្គមហេសី និង បុត្រី " មិនត្រូវយាងចូលទៅកាន់បន្ទប់តូចៗ ដែលជាកន្លែងស្នាក់នៅ
របស់ត្រូ និង សិស្សឡើយ " ។ ទីបញ្ចប់ពេលណាព្រះអគ្គមហេសី " ប្រទានូវសេចក្ដីស្រលាញ់ចូលចិត្ត
ដែលមនុស្សទូទៅគេដឹងឮគ្រប់គ្នានោះ ព្រះនាងពុំចាំបាច់យាងមកកាន់ទីនេះទេ " ។ សំរាប់យើងដែលជា
ប្រជារាស្ត្រវិញ គឺឈរនៅខាងក្រៅរបងវត្តនេះ គឺជាឋានានុក្រមនៃសង្គមខ្មែរសម័យអង្គរ ដែលយើងបាន
ស្រាវជ្រាវរកឃើញ ។

<u>៧- ត្រកូលនៃស្ថាវ៉ៃរបស់ព្រះបាទយសោវ៉ារ្ម័ន</u> :

ការស្ថាបនាធានីអង្គរ គឺពិតជាចេញមកពីស្ថាវ៉ៃដ៏ចំបងរបស់ព្រះបាទ យសោវ៉ារ្ម័ន ដែលការ
គ្រងរាជ្យរបស់ព្រះអង្គនេះ ប្រហែលជាមានរយៈពេល ២០ឆ្នាំ ។ ប៉ុន្ដែការគ្រប់គ្រងរបស់ព្រះអង្គប្រៀបបី

ដូចជាការគ្រប់គ្រងតាមរបបរដ្ឋាភិបាលដ៏មានអំណាច ដូចដែលសិលាចារឹកដែលគេបានរកឃើញនៅផ្នែកខាងក្រោមប្រទេសឡាវ ជិតព្រំប្រទល់ឈូងសមុទ្រសៀមបានបញ្ជាក់ស្រាប់ ។ ព្រះអង្គបានអនុវត្តនូវគំរោងស្ថាបនាធានីអង្គរ រាជធានីដូចគ្នាទៅនឹងការស្ថាបនាក្រុងក្រោយៗទៀតដែរ ។ គេគិតថាព្រះបាទយសោវ្ម៉ន់មាននិន្នាការចង់ឲ្យ ដែលជាការស្ថាបនាធានីយសោធរបុរៈ ហើយបានប្រជុំធានីនេះទៅនឹងពិភពលោកទាំងមូល ដោយបានធ្វើអោយមានការគោរពបូជាចំពោះសិវៈ នៅចំណុចកណ្តាលនៃព្រះរាជាណាចក្រ ។ តំណែងនៃនិម្មិតរូបរបស់រាជធានីនេះ ពុំមែនជាការប្រឌិតទេ គឺជាទេពកោសល្យរបស់ព្រះបាទយសោវ្ម៉ន ដែលយកតាមគំនិតរបស់ប្រជាជនតាណ្ឌ ។ រាជធានីនេះ បានលេចចេញនូវភ្នំមួយនៅចំកណ្តាល គឺជាភ្នំ ១ ដែលជារូបរបស់ភ្នំព្រះសុមេរុ ឯកំពែងការពាររាជធានី គឺជាទំនប់ដីលើកខ្ពស់ ប្រៀបបីដូចជាជួរភ្នំ ដែលមាននៅក្នុងលោកធាតុទី១ ហើយមានបារាយណ៍ដែលជីកដោយមនុស្សនោះ គឺជាបារាយណ៍ពិសិដ្ឋ ដែលជានិម្មិតរូបនៃសមុទ្រ ។ អ្នកបន្តវេនបន្តពីព្រះបាទយសោវ្ម៉ន ១ ទាំងឡាយ មិនបានធ្វើអោយបាត់បង់ នូវអត្ថន័យរបស់រាជធានីអង្គរទេ ហើយមានការធានាអោយមានវិបុលភាព និង គុណសម្បត្តិរបស់រាជ ១ ធានីជូនដល់ព្រះរាជាណាចក្រទាំងមូលផង ។ រាជធានីនេះ បានស្ថិតនៅលើរមណីយ៍ដ្ឋានចាស់ របស់ខ្លួ ១ ដ ១ ដែល និម្មិតរូបថ្មីនិងវិលមកជំនួស ប៉ុន្តែអ ១ ទ ១ ១ ១

នៅឆ្នាំ ៩២១ ឪពុកមាន្ធាត់របស់ស្តេចទាំងពីរអង្គនេះ ដែលនៅពេលអនាគតជា ជ័យវ៉ារ្ម៉ន ទី ៤ បានចាកចេញពីធានី យសោធរបុរៈ ឆ្ពោះទៅ ជក់ហ្គារក្យារ (Chor Gargyar) ដែលស្ថិតនៅរមណីយ៍ដ្ឋានកោះកេ្ដ៍ចំងាយប្រហែល ១០០គម ពីធានីអង្គរ ។ គេបានគិតថាស្តេចអង្គនេះ មានគោលចំណងមួយដោយប្រុងធ្វើការដណ្ដើមរាជ្យ ហើយចាប់ពីឆ្នាំ ៩២១ មក មានការបាក់បែកគ្នាមួយ នៅរាជាណាចក្រ ហើយព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉នក៏បានឡើងគ្រងរាជ្យនៅកោះកេ្ដ៍ ក្នុងខណៈពេលដែលព្រះបាទ Harshavarman រួចព្រះបាទ Icanavarman កំពុងតែសោយរាជ្យបន្ត្ពាតនៅរាជធានី យសោធរបុរៈ ។ ក្នុងពេលនេះមានអត្ថបទសិលាចារឹកជាច្រើន បានន្ិយាយថាព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉ន បានធ្វើជាអ្នកជ្រែករាជ្យសម្ប្ត្ដិ ។ សិលាចារឹកនៅប្រាសាទបក្សីចាំក្រុង ក៏បានន្ិយាយពាក្យពីរបីម៉ាត់យ៉ាងសាំ្ងថា ៖

" ភាពឆ្ពាតវ៉ៃរបស់ព្រះបាទ ស្រីជ័យវ៉ារ្ម៉ន មានការច្រឡោតដោយពាក្យថាស្រី (Çrí) ហើយក៏បានសាងរាជធានីតាមភាពខ្ាំងរបស់គេ រួចក៏បានឡើងរាជដោយប្ាានចោលពាក្យ ស្រី នៃ ពិភពថ្ម " ។

សិលាចារឹកនៅស្ដុកកក់ធំ បានន្ិយាយយ៉ាងច្ាស់ថា ការតាំងទីលំនៅ នៅកោះកេ្ដ៍ ហើយនិងការផ្ាាស់ប្ដូរទីតាំងនៃតំបន់នេះរបស់ Kamrateng jagat taraja ប៉ុន្ដែគេមិនបានបញ្ជាក់អំពីកាលបរិច្ឆេទអោយបានច្ាស់លាស់ទេ ។ មានសិលាចារឹកមួយផ្សេងទៀត ដែលបានសរសេរអំពីព្ាត្ដិការណ៍របស់ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉នទី ៤ ក្នុងឆ្នាំ ៩២៨ ។ មានរឿងអ្ដី តើអ្នកណាជាអ្នកបញ្ជូ ច់រាជរបស់ព្រះបាទ Icanavarman ហើយប្រអូសប្រទាញអោយចាកចោលប្រាសាទទាំងឡាយនៅធានីអង្គរ។

ក្នុងអំឡុងពេល ១៨ឆ្នាំ ក្រោយពីការសោយទីវ៉ង្គ ត់របស់ព្រះបាទយសោវ៉ារ្ម៉ន នៅធានីអង្គរមានសំណង់យ៉ាងសំខាន់ ២ បានត្ូវសាងឡើង គឺប្រាសាទបក្សីចាំក្រុង និង ប្រាសាទក្រ៉ាន់ ។ សំណង់នេះស្ថិតនៅខាងជើងបន្ដិច ជាប់នឹងជើងភ្ជ ំបាខែង ។

តួប្រាសាទបក្សីចាំក្រុង គេមិនយកទៅប្រៀបធៀបនឹងប្រាសាទធំ្ងរបស់ព្រះបាទ យសោវ៉ារ្ម៉ន បានទេ ។ ប្រាសាទនេះបានត្ូវសាងឡើងដោយព្រះបាទ Harshavarman ទី ១ ដើម្បីឧទ្ទិសទៅដល់ព្រះមាតា ព្រះបិតារបស់ព្រះអង្គ ។ ប្រាសាទបានសាងឡើងមានតួប្រាសាទតែមួយ នៅលើគ្ដ ីមួយខ្ពស់ រាងជាថ្ាាក់ៗ ។ វាគឺជាសំណង់មួយ ដែលរួមតូចនៅផ្ដែកខាងលើមានសមាមាត្ដ្ល ប្ដ្ដកបដោយសុខដុម ហើយជានិច្ចកាលឥដ្ឋ និង ថ្មបាយក្ដ្ៀមមានពណ៌ឆ្ពិនឆ្ពោ (ដូចនេះ) បានលេចចេញមកបង្ហាញខ្ពួននៅចន្ោះដើមឈើទាំងឡាយ ដែលមានពណ៌ខ្ចី ។ សិលាចារឹកដែលដាក់នៅពីក្រោមមេទ្ាវខាងស្ដ្ាំនៃប្រាសាទនេះបានបញ្ជាក់ថា ព្រះបាទ Harshavarman បានសាងរូបចំលាក់របស់ព្រះអង្គផ្ទាល់ អំពីមាសក្រោមរូបភាពជាព្រះសិវៈ ដាក់នៅក្នុងប្រាសាទ គឺមានន័យថាជារូបព្រះសិវៈ និង ភរិយា គឺនាងឧមា ។

សិលាចារឹកទាំងឡាយរបស់ប្រាសាទក្រ៉ាន់ បានចុះកាលបរិច្ឆេទនៅឆ្នាំ ៩២១ ។ គឺជាប្រាសាទមួយដែលមាន ៥តួ ឬ ប្ាាំប្រាសាទធ្វើអំពីដីឥដ្ឋដុតឆ្ពិន ។ តួប្រាសាទកណ្ដាល និង ប្រាសាទខាងជើងដែលនៅលើជញ្ជាំងផ្ដែកខាងក្នុងមានលំអដោយក្យាច់ក្ររ្ឡោតទាប ឆ្ងាក់ពីលើជ ុំឥដ្ឋតែម្ដង ។ បើប្រៀបធៀបប្រាសាទក្រ៉ាន់ទៅនឹងប្រាសាទនាងខ្មៅ ដែលជាប្រាសាទមួយស្ថិតនៅផ្ដែកខាងត្ាងឈៀងខាងកើតប្រទេសកម្ពុជា ហើយមានកាលបរិច្ឆេទស្ដ្ករត្ាដែរនោះ យើងឃើញថាប្រាសាទនេះ ក៏មានស្ដ្ាមគំនូរនៅលើជញ្ជាំងផ្ដែកខាងក្នុង ហើយជាខ្សែរឿងរបស់ទេវកថាដូចគ្ា នឹងប្រាសាទក្រ៉ាន់ដែរ ។

ប្រាសាទក្រ៉ាន់ពុំមែនសាងឡើងដោយស្ដ្ចគ្ាប់គ្ាងផ្ទ ាល់ទេ ប៉ុន្ដែត្ូវបានសាងឡើងដោយមន្ដ្ដ្ីអ្នកមានបណ្ដ្ាសក្ដ្ិជាច្ាើនអ្នក ។ ឧង្ហ្ាយជ ំសំខាន់ៗទាំងឡាយ ត្ូវថ្ាយជ ល់ប្រាសាទនោះដោយមន្ដ្ដ្ីថ្ាក់ខ្ពស់មួយរូបឈ្ម ោះ មហ ីធរវ៉ារ្ម៉ន (Mahidharavarman) ពិធីនេះត្ូវបានប្ារព្ធធ្ីឡើងនៅឆ្នាំ

នៅឆ្នាំ ៩២១ ឪពុកមាន្ធាក់របស់ស្តេចទាំងពីរអង្គនេះ ដែលនៅពេលអនាគតជា ជ័យវ៉ារ្ម៉ន ទី ៤ បានចាកចេញពីបានី ឃសោធបុរៈ ឆ្ពោះទៅ ជក់ហ្គ្យ៉ារ (Chor Gargyar) ដែលស្ថិតនៅរមណីយ៍ដ្ឋានកោះកេ្ដ្ដ ចំងាយប្រហែល ១០០គម ពីបានីអង្គរ ។ គេបានគិតថាស្តេចអង្គនេះ មានគោលបំណងមួយ ដោយប្រុងធ្វើការដណ្ដើមរាជ្យ ហើយចាប់ពីឆ្នាំ ៩២១ មក មានការបាក់បែកគ្នាមួយ នៅរាជាណាចក្រ ហើយព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉នក៏បានឡើងគ្រងរាជ្យនៅកោះកេ្ដ្ដ ក្នុងខណៈពេលដែលព្រះបាទ Harshavarman រួចព្រះបាទ Icanavarman កំពុងតែសោយរាជ្យបន្ត្ដគ្នានៅរាជធានី ឃសោធបុរៈ ។ ក្នុងពេលនេះមានអត្ថបទសិលាចារឹកជាច្រើន បានពិឃាឃថាព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉ន បានធ្វើជាអ្នកជ្រែករាជ្យសម្ប្ដ្ដ ។ សិលាចារឹកនៅប្រាសាទបក្សីចាំក្រុង ក៏បានពិឃាឃពាក្យពីរបីម៉ាត់យ៉ាងសាំ្ដ្ដថា ៖

" ភាពឆ្ពាតវ៉ៃរបស់ព្រះបាទ ស្រីជ័យវ៉ារ្ម៉ន មានការច្រឡោតដោយពាក្យថាស្រ៊ (Çri) ហើយក៏បានសាងរាជធានីតាមភាពខ្ជាំងរបស់គេ រួចក៏បានឡើងរាជដោយប្រាជ្ញាចាលពាក្យ ស្រ៊ ដែ ពិតណាមី " ។

សិលាចារឹកនៅស្ដ្ដ្ដ្ដ ១ ១ ១

ក្បែរ្ម៉ែមតករបស់ភវបុរៈ បានកើតចេញមកពីបិតារួមជាមួយមាតារបស់ព្រះអង្គ បានបង្កើតព្រះបាទ Rajendravarman ឡើង ដែលជាអំណោយនៃការរួបរួម នៃអាណាចក្រទាំងពីរ ហើយវាគឺជាសុបិន្តរបស់ពុទ្ធាធិការី តាំងពីរជ្ជកាលព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម័នទី ២ មកម្លេះ ។

មានសិលាចារឹកជាច្រើននៅក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទ Rajendravarman ដែលសរសេរប្រជែងសរសើរសំរាប់ជាអំនួត ។ សិលាចារឹកនៅប្រាសាទបក្សីចាំក្រូង មានអំនួតថា " សំរាប់តួរអោយស្ទេហា " របស់ស្តេចអង្គនេះ " ពិតពលោកបានច្រៀងថា គុណធម៌កើតឡើងហើយ " ។

ចាប់តាំងពីពេលនេះមក ព្រឹត្តិការណ៍របស់Rajendravarman បានតាំត្រលប់ទៅកាន់ធានីអង្គរវិញ ដើម្បីជំនួសនូវការគ្រប់គ្រងរបស់ឪពុកមាព្រះអង្គ គឺព្រះបាទយសោវ៉ារ្ម័ន ។ សិលាចារឹកមួយបានធ្វើរបាយការណ៍ពី " ការរៀបចំធានីយសោធរបុរៈ " អោយមានសុក្រិតភាពឡើងវិញ ក្រោយពីធ្លាក់ទៅក្នុងភាពវឹកវរអស់រយៈកាលជាច្រើនឆ្នាំ " ។

ព្រះអង្គរួមជាមួយនិងបណ្តាមន្ត្រីថ្នាក់ខ្ពស់ជាច្រើននាក់ទៀត បានមកតាំងទីលំនៅថ្មីនៅធានីអង្គរវិញ ។ ជំបូន្ទានមួយ ក្នុងចំណោមជំបូន្ទានជាច្រើនរបស់ស្តេច ព្រាហ្មសិវាចារ្យ (Çivacharya) បានចាប់ផ្តើមពីសេរីភាពយ៉ាងពេញលេញរបស់លោកក្រោមនាមជា Içanavarman II ។ មនុស្សម្នាក់ទៀត ដែលយើងពុំបានស្គាល់ពីប្រវត្តិនោះឈ្មោះថា រាជកុល មហាមនទ្រិន (Rajakula Mahamantrin) គឺជាអ្នកធ្វើនយោបាយនៅក្នុងប្រទេស ។ គាត់បានតាមបំរើព្រះបាទ Rajendravarman រហូតហើយក៏បានរក្សាទុកនូវមុខតំណែងនេះ រហូតដល់មានស្តេចថ្មីសោយរាជ្យបន្តទៀត ។ មនុស្សទី ៣ ឈ្មោះ កវីនជ្រារីមថន: (Kavindrarimathana) ជាអ្នកកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនា គឺគាត់នេះហើយ ដែលស្តេចបានទុកចិត្តប្រគល់អោយទទួលការសាងសង់ នូវសំណង់ជាច្រើននៅក្នុងរាជវាំង ហើយ និង ប្រាសាទមេបុណ្យខាងកើត ។ នៅចុងបញ្ចប់នៃរាជស្តេចអង្គនេះ មានលេចចេញនូវមន្ត្រីថ្នាក់ខ្ពស់ម្នាក់ទៀត គឺព្រាហ្ម យជ្ញាវ៉ារ:ហ (Yajnavaraha) បានរៀបការជាមួយនិងរាជវង្សានុវង្សស្តេច ហើយក្រោយមកក៏បានដើរតួជាមនុស្សដ៏សំខាន់ម្នាក់ ។ ពពួកមនុស្សទាំងអស់នេះ ជាមនុស្សដែលគិតតែពីប្រយោជន៍ផ្ទាល់ខ្លួន និង ជាអ្នកផ្តើមគំនិតរុះរើក្នុងគ្រួសាររាជវង្ស ។ នៅតាមប្រាសាទជាច្រើន ដែលគេបានស្ថាបនាសិលាចារឹកក៏បានបញ្ជេញអោយឃើញអំពីភាពសំបូរបែបរបស់ពួកគេ ។ មានសំណង់មួយដែលជាសំណង់របស់មន្ត្រីថ្នាក់ខ្ពស់ម្នាក់ឈ្មោះ Yajnavaraha បានសាងប្រាសាទមួយដ៏ល្អងតនៅឆ្នាំ ៩៦៧ នៅលើរមណីយដ្ឋានបន្ទាយស្រី ។

<u>៣- សំណង់របស់ស្តេចធ:ន:ឥន្ទ្រៈយ:ធនៅធានីអង្គរក្រោយពីស្តេចវ៉ារ:ម:ន្ទ្រ:ជ:ន:ទី ២</u> (944-968) :

ក្នុងការកសាងទីលំនៅ នៅទីនេះព្រះបាទវ៉ាជ្ជ្រ:ន្ទ្រ:ជ:ន: បានខ:ប្រ:ងប្រ:ងទៅតាមគោលបំណងពីររបស់ព្រះអង្គ ៖ ទី ១ ព្រះអង្គបានដើរតួនាទីជាបុត្រដ៏ល្អរបស់ខ្សែរាជវង្ស ។

ទី ២ ព្រះអង្គបានរួមរិតឡើងវិញ នូវចំណងរវាងរាជវង្សយសោវ៉ារ្ម័ន ហើយ និង សន្តតិវង្សអង្គរ ។

នៅអំឡុងឆ្នាំ ៩៤២ ព្រះបាទ Harshavarman បានសាងប្រាសាទបក្សីចាំក្រូង " ដើម្បីបង្កើតធម៌ (Dhama) អោយដល់ព្រះមាតាព្រះបិតារបស់ព្រះអង្គ " ។ សិលាចារឹកដែលចុះនិទ្ទេសអោយ វ៉ាជ្ជ្ររ:ន:ន:ទ:ន: " ស្តេចអង្គនេះជាស្តេចមួយអង្គដ៏ចំណាន ដែលមាននិស្សិតពីធម្មជាតិ ហើយជាមនុស្សដែលជ:ត:ស្ន:ត:ន:ងអ:ទ:ទ:ព: បានសាងរូបចំលាក់ប:រ:ម:ស្ន:រ: (Paramecvara) មួយអង្គ អ:ពីមាស ដែលគ្ម:ន:ន:ន:ណ:ន:ក:ប្រ:ជ:ជ:ជ:ន:ន: បានយ:ក:ទ:ធ្ម:ពិ:ធ:ន:ន:ន

ត្រីៈរបស់ប្រាសាទបក្សីចាំក្រុង ឬ មួយក៏ព្រះអង្គបានយកកំបោរបាយអទៅលំអលើប្រាសាទនេះតែបន្តិចបន្តួចប៉ុណ្ណោះ ។ លោក G-Coedès ក៏បានបរញ្ជាក់ទូវសមត្ថកម្មទីមួយរបស់គាត់ ។ តាំងពីពេលនោះ លោក Boisselier បានពិនិត្យអំពីតួប្រាសាទនោះ បានន័យថាការតុបតែងនៃក្បាច់លំអលើប្រាសាទនេះ គឺធ្វើឡើងដំណាលគ្នា និងការកសាងត្រីៈ ហើយនិងតួប្រាសាទទាំងមូល ឯការលំអដោយវត្ថុបន្ស៊ីកំបោរបាយអ ដោយពាសបាតកំបោរបាយអនៅលើតួប្រាសាទបក្សីចាំក្រុង ដែលបន្ត្ពាលើត្រីៈរាងពីរ៉ាមីដ ពាងជាថ្នាក់ៗ ឯព្រះបាទ៉ាជន្ទ្រវ៉ែន បានប្រៀបប្រដូចតួប្រាសាទនេះទៅនឹងភ្នំកៃលាស (Kailasa) ពន្ធ្ន ដ្ឋ នៃភ្នំកៃលាសបានស្ថិតនៅវ៉ែងមាំ ហើយពន្ធ្ន ដ្ឋ ចាំងចែងនៃព្រះសិវៈ និង ឧមា ហើយរូបទាំងនេះ ត្រូវបានអភិរក្សដោយព្រះបាទ Harshavarman ។ ដើម្បីស្រោច ស្រង់ប្រទេសឡើងវិញ ព្រះបាទ៉ាជន្ទ្រវ៉ែនបានចាប់ផ្តើមកសាងមួយតាំងពីដើមរាជរបស់ព្រះអង្គ ហើយ ក៏បានចាប់ផ្តើមពីសម្ព ន្ធ ភាពទំនៀមទំលាប់ខ្ម្ញ: ដែលបានធ្វើឡើងដោយព្រះបាទ ឃសោវ៉ែន ហើយត្រូវ អាក់ទានអស់មួយរយៈពេលកន្លងមក ។

សំណង់ទីមួយរបស់ឃសោវ៉ែន គឺប្រាសាទលលៃជាសំណង់មួយ ដើម្បីឧទ្ទិសទៅដល់បុព្វបុរសរបស់ព្រះអង្គ ហើយប្រាសាទនេះត្រូវសង់នៅចំកណ្តាលបាឃណ៍ ឥន្ទ្រតាក (Indratataka) ជាបាឃណ៍ដែលបានជីកដោយ ឥន្ទ្រវ៉ែន (Indravarman) ឯសំណង់ទី ១ ដែលរៀបចំកសាងឡើងដោយព្រះបាទ៉ាជន្ទ្រវ៉ែន (Rājendravarman) នោះ គឺជាប្រាសាទមេបុណ្យទាងកើត ដែលជាសំណង់សំរាប់ឧទ្ទិសទៅបុព្វបុរសរបស់ព្រះអង្គ ដោយសាងនៅចំកណ្តាលបាឃណ៍យសោធរៈតតាក ឬ ឈ្មោះបាឃណ៍ទាងកើត ។ ប្រសិនបើប្រាសាទមេបុណ្យជួចប្រាសាទលលៃវិញ រូបរាងនៃកោះមួយនៅចំកណ្តាលបាឃណ៍ដែលគេបានជីកនេះ គឺជានិន្ទ្ធ ការនៃប្រាសាទ ២ ដែលផ្ទុយគ្ន ។ ប្រាសាទលលៃគឺជាក្រុមនៃតួប្រាសាទ ៤ សង់នៅលើត្រីៈតែមួយ ឯប្រាសាទមេបុណ្យទាងកើតមាន ៥ តួតំរៀបគ្នាជាចំណិតត្រសក់ នៅលើទីទួលរាបស្មើមួយ ។ ការធ្វើរបៀបនេះ គឺជាការបួងសួងដល់ប្រាសាទភ្នំបាខែង ។ ក៏ប៉ុន្តែប្រាសាទភ្នំបាខែង គឺជាប្រាសាទអំពីថ្មកក់ ឯប្រាសាទមេបុណ្យ គឺជាសំណង់អំពីដីឥដ្ឋដុតឆ្ពិនហើយសង់នៅលើត្រីៈអំពីថ្មបាយក្រៀម ។ រជ្ជកាលព្រះបាទ៉ាជន្ទ្រវ៉ែន បានត្រូវគេកត់សំគាល់ដោយការយកដីឥដ្ឋដុតឆ្ពិនសង់ប្រាសាទ ដោយបូកពាសដោកកំបោរបាយអវិញ ។ ការតុបតែងលំអ គឺអំពីកំបោរបាយអ ប៉ុន្តែមានតែមេទ្វារ ឬ ស៊ុមបង្ហួចទេ ដែលត្រូវឆ្លាក់អំពីថ្មកក់ ។

តួប្រាសាទ ២ ក្នុងចំណោមតួទាំង ៥ របស់ប្រាសាទមេបុណ្យ ត្រូវបានឧទ្ទិសដល់ព្រះមាតាព្រះបិតារបស់ស្តេច ក្រោមរូបភាពជាព្រះសិវៈ និង នាងឧមា ។ តួប្រាសាទកណ្តាល ហើយនិងតួប្រាសាទពីរទៀត នៅតាមមុំ (ជ្រុង) ជាតួដែលឧទ្ទិសដល់អទិទេព ៣ (Trimuti) នៅកណ្តាលគឺជាលិង្គឈ្មោះ RAJENDREÇVARA ហើយបានតំកល់នៅពីលើរូប ៤ ផ្សេងទៀត ។ នៅចំកណ្តាលទីកនៃបាឃណ៍ទាងកើត ប្រាសាទមេបុណ្យគឺជាប្រាសាទ ១ ដែលមានសំរស់យ៉ាងល្អ ដោយនៅតាមជ្រុងមានលំអដោយសត្វជ័រអំពីថ្មកក់ ដើម្បីបញ្ជាក់ទូវការតុបតែងលំអអំពីកំបោរបាយអនេះ ។ លិង្គទាំងឡាយស្ថិតនៅក្នុងកន្លែងមួយ ដែលមានវិសាលភាពបំផុត គឺនៅលើដីខ្ពស់មានបន្ទប់រ៉ែងលាតសន្ធឹងលើខ្សែផ្ចក ដែលផ្ទុយគ្នាស្រលះពីជណ្តើរត្រង់ឆ្ពោះទៅលើ ហើយនិងប្រាសាទដែលមានកំពូលស្រួច ។ វាជាការល្អណាស់ ដោយប្រៀបស្ថានទំហំរបស់ប្រាសាទប្រែរូបសាងក្នុងឆ្នាំ ៩៦១ ជាប្រាសាទគួរអោយសរសើរជួចគ្ន និង ប្រាសាទមេបុណ្យដែរ ។ ត្រីៈរាងជាពីរ៉ាមីដដែលទ្រនោះមានកំពស់ ១២ម ហើយកំពូលរបស់វាគឺជាប្រាសាទប្រាំសង់តំរៀបគ្ន ជារាងចំណិតត្រសក់ (enquinconce) តាមម្ជ ង់លើនៃតួប្រាសាទធំកណ្តាល ។ សំរាប់ការសាងសង់ប្រាសាទប្រែរូប គឺគេក៏យកថ្មបាយក្រៀម ដីឥដ្ឋដុតឆ្ពិន ហើយនិងគ្រឿង

ឬកពាសដោយកំបោរបាយអយកមកលាបដូចប្រាសាទមេបុណ្យដែរ ។ សារធាតុនៃរចនាបថចន្លោះនៃសំណង់ទាំងពីរនេះ គឺជារយៈពេលមួយខ្លីណាស់ ប៉ុន្តែបែរជាមានសមាសភាព និង និន្នាការផ្ទុយគ្នាទៅវិញ ។

ប្រាសាទប្រែរូបពុំមែនជាសំណង់មួយ ដែលជំនួសអោយភ្នំបាខែង ប្រាសាទធំនៅកោះកេ្ដីទេ គឺជាប្រាសាទមួយសំរាប់ឧទ្ទិសទៅដល់យសោធរេស្វរៈ (Yaçodhareçvara) " ជាម្ចាស់របស់យសោធរៈ" ហើយនិងត្រីភុវនេស្វរៈ (Tribhuvaheçvara) " ជាម្ចាស់នៃពិភពបី" ។ នៅប្រាសាទប្រែរូបគេបានរៀបចំអោយមានលទ្ធិថ្មី មានអនុភាពដល់លីង្ग Rajendrabhadreçvara ឬ ជា Bhadreçvara " ជាម្ចាស់នៃមានជោគជ័យ " គឺជាអទិទេពនៃវត្តកូ ដែលជាកន្លែងមួយខ្ពស់របស់សន្ត្ដិវង្ស ។

គេបានទទួលស្គាល់ថា ប្រាសាទប្រែរូប បានត្រូវសាងសង់ឡើងនៅលើគ្រឹះដ៏ហាប់មាំល្អ ហើយមានផ្លូវតូចព័ទ្ធជារបងផង ។ នៅលើទីលានបន្ទប់ដែងទាំងអស់ សុទ្ធតែមានអត្ថប្រយោជន៍ជាងប្រាសាទមេបុណ្យ នៅមុខខាងកើតមានតួប្រាសាទប្រាំ សង់នៅពីក្រោមពីរ៉ាមីដ ។ ប្រាសាទនេះរួមជាមួយពណ៌សម្បុរឆ្ពិនឆ្ពៅនៃគ្រឹះរបស់វា អំពីថ្មបាយក្រៀម ហើយនិងពណ៌ក្ងីឡាបរលីងនៃដីឥដ្ឋដុតឆ្ពិនកាន់តែធ្វើអោយប្រាសាទនេះមានសំរស់ល្អ ហើយជាស្ពានដ៏ស្ថាបត្យកម្មមួយឈ្ពះគេនៅធានីអង្គរ ។ ស៊ុំទ្វារតូចៗ និងទ្វារបញ្ជោតធ្វើអំពីថ្មតក់ពណ៌ចៃតងភ្លាវ ហើយគេបានឆ្លាក់វាដោយការប្រុងប្រយ័ត្នជាទីបំផុត ។ នៅលើជញ្ជាំងរបស់តួប្រាសាទពីរ ចុ នោះមាននៅជាប់ជុំកំបោរបាយអ ដែលប្រតោងជាប់ទៅនឹងដីឥដ្ឋ គឺជារូបអទិទេពស្រីរាងស្គម ហើយសង្ហាជាងរូបចំលាក់នៅប្រាសាទភ្នំបាខែង តែមិនបានបោះបង់ចោលនូវតួនាទីជាអ្នកថែរក្សាតួប្រាសាទដែរ ។

នៅចន្លោះឆ្នាំ ៩៥៧ និង ៩៦១ នៅក្នុងពេលជាមួយនោះ ព្រះបាទរ៉ាជេន្ទ្រវ៉ារ្ម៉ន បានសាងសំណង់ដ៏ធំមួយនៅខាងកើតក្រុងយសោធរបុរៈ រួចបានធ្វើជាព្រះមហរាជវាំងតែម្ដង ។ គឺជាសម័យកាលនោះហើយ ដែលជាកាលបរិច្ឆេទទី ១ នៃស្ថានភាពប្រាសាទវិមានអាកាស ជាឈ្មោះនៃវាំងនៅឋានសួគ៌ ដែលបានកើតឡើងជាស្រេចហើយ នៅផ្នែកខាងក្នុងនៃកំពែងខ្លាំង ។ ដូច្នេះប្រាសាទវិមានអាកាសពុំមានថ្មវេទ គឺសង់នៅលើទីលានតាងជាពីរ៉ាមីដធ្វើអំពីថ្មបាយក្រៀម ដោយសារមានការផ្ទុំឡើងនៃពីរ៉ាមីដធ្វើអោយប្រាសាទនេះមានលក្ខណៈដូចគ្នាទៅនឹងប្រាសាទប្រែរូប ប៉ុន្តែនៅតាមជ្រុងវិញ មានយាមដោយសត្វដ៏រ៉ឹងដូចប្រាសាទមេបុណ្យទៅវិញ ។ ក្នុងអំឡុងពេលនៃសម័យកាលនោះ ព្រះបរមរាជវាំង គឺជាដំណែលទីក្រុងចាស់ ដែលស្ដេចជាច្រើនអង្គបានរក្សាទុកអស់រយៈពេលជ៏យូរ ដែលស្ដេចទាំងអស់បានគង់ប្រថាប់នៅធានីអង្គរ ។

<u>៤- សំណង់ដែលសង់ដោយចម្លាក់ធំនិងឧត្តុង្គនៅក្រោមការគ្រប់គ្រងព្រះបាទរ៉ាជេន្ទ្រវ៉ារ្ម៉ន</u> :

នៅក្នុងពេលពាក់កណ្ដាលសតវត្សទី ១០ នេះ ស្ដេចពុំមែនជាអ្នកបានកសាងសំណង់ទាំងអស់នោះតែមួយព្រះអង្គឯងទេ ។ មានសំណង់សំខាន់ៗជាច្រើន ដែលត្រូវបានកសាងឡើងដោយស្ពានដៃនៃឥស្សរៈជនជាន់ខ្ពស់ជាច្រើននាក់ ។ មានប្រាសាទបីនៃប្រាសាទទាំងនោះជាសំណង់នៅក្នុងធានីអង្គរ ។ សំណង់ទី ១ ដែលបានសាងឡើងនៅក្នុងរាជស្ដេចអង្គនេះ នៅធានីអង្គរនោះ គឺជាប្រាសាទរបស់ព្រះពុទ្ធសាសនាឈ្មោះបាតជុំ ។ ប្រាសាទនេះសាងឡើងនៅឆ្នាំ ៩៥៣ ដោយមន្ត្រីឈ្មោះ កវីនជ្រារិនថន (Kavindrarinathana) ជាជនមួយរូប ដែលព្រះបាទ៖ជេន្ទ្រវ៉ារ្ម៉នអោយទទួលបន្ទុកជាអ្នកសាងសង់រាជវាំង និង ប្រាសាទមេបុណ្យ ។ ទោះយ៉ាងណាក៏ដោយក៏ការកសាងវត្តព្រះពុទ្ធសាសនាត្រូវគេបានស្គាល់នៅធានីអង្គរ ការពិតនៃឱនភាពមួយ កើតមានក្នុងអំឡុងសតវត្សទី ៩ រហូតដល់សតវត្សទី ១០ ។

មានសិលាចារឹកមួយ នៅចុងសតវត្សទី ១០ បានបញ្ជាក់ប្រាប់ថា ឥឡូវនេះព្រះពុទ្ធសាសនាបានកើតមានវិញហើយ ហើយសិលាចារឹកនេះក៏បានពិយាយបន្ថែមទៀតថា គេបានធ្វើការជួសជុលរូបដែលបាក់ទៅ ហើយនិងការបង្កើតវត្តឡើងវិញ ។ ប្រាសាទតូចបាតជុំ បានត្រូវជ្រកដោយតួប្រាសាទ ៣ មានរូបព្រះពុទ្ធ ហើយក៏មានរូបនៃអទិទេពដែលជាព្រះពុទ្ធពីរទៀត នៃពុទ្ធសាសនាមហាយាន (Mahayanique) ។

មានប្រាសាទពីរទៀត ដែលសាងសង់ដោយឥស្សរៈជនជាន់ខ្ពស់ ហើយបានចុះកាលបរិច្ឆេទនៅចុងបញ្ចប់នៃរាជស្តេចអង្គនេះ ប្រាសាទទាំងពីរនេះ ជាប្រាសាទសំរាប់ព្រហ្មញ្ញសាសនា ។ ទី ១ គឺប្រាសាទបន្ទាយស្រី ដែលជាប្រាសាទតែមួយគត់ ដែលមានឈ្មោះល្បីនៅក្នុងក្រុមប្រាសាទអង្គរ ត្រូវបានសាងឡើងនៅក្នុងឆ្នាំ ៩៦៧ ដោយព្រាហ្ម យជ្ញាវ៉ារ៉ាហ (Yajnavaraha) ហើយគាត់ក៏បានសាងប្រាសាទព្រះឥន្ទ្ររកាសីយ៍មួយទៀត ស្ថិតនៅខាងឆ្វេងស្ទឹងសៀមរាប ដែលស្ថិតនៅក្រោមរាជស្តេចក្រោយមកទៀត ។ ប្រាសាទនេះកសាងឡើងមានតួប្រាសាទពីរ អំពីឥដ្ឋ ក្នុងឆ្នាំ ៩៦៨ គឺជាឆ្នាំមួយជាមួយគ្នានិងការចូលទីវង្គត់របស់ព្រះបាទ រ៉ាជេន្ទ្រវ៉ារ្ម៉ន ហើយនិងការរៀបអភិសេកនៃបុត្រីរបស់ព្រះអង្គជាមួយនិងព្រាហ្ម ឌិ៉ាកករភត្ត (Divakarabhatta) មកពីប្រទេសឥណ្ឌា ។

សំណង់ទាំងឡាយរបស់ឥស្សរៈជនជាន់ខ្ពស់ គឺជាការបញ្ជាប់សំរាប់ជាការចង់ដឹងអំពីធានីអង្គរ ប៉ុន្តែវាបានបង្ហាញនៅក្បែរៗរាជស្ថាបត្យកម្មប្រាសាទមានការខុសប្លែកគ្នា ហើយសិលាចារឹកក៏បានបញ្ជាក់ប្រាប់យើងយ៉ាងពិតប្រាកដផងដែរ អំពីការគ្រប់គ្រងសង្គម និង តុលាការនៃប្រទេសកម្ពុជា នាសម័យកាលនោះ ។ សិលាចារឹកនេះ ក៏បានដំណាលប្រាប់ផងដែរ អំពីសេចក្ដីនៃការបញ្ជូនចំណោះការបរិចាគ ឬការមូលទទួលយកមត៌ក ហើយនិងសេចក្ដីសំរេចចិត្តកែងតាំងនៃគ្រួសាររបស់សន្ដតិវង្ស ។

<u>៥- ចុងបញ្ចប់នៃរាជព្រះបាទរ៉ាជេន្ទ្រវ៉ារ្ម៉នទី ២ :</u>

ព្រះបាទ រ៉ាជេន្ទ្រវ៉ារ្ម៉នទី ២ បានសោយទីវង្គត់នៅឆ្នាំ ៩៦៨ ក្រោយពីរាជបល្ល័ង្ក បានត្រូវដ្ឋាក់ទៅក្នុងកណ្ដាប់ដៃនៃពួកចាម ។ នៅពេលមានការពាតត្យាតពីពួកចាម ហើយបានប្រមូលយកនូវបដិមាការមាសរបស់ប្រជាជនខ្មែរពីពោធគរទៅញ៉ាក្រង ។ ការចូលទីវង្គត់របស់រ៉ាជេន្ទ្រវ៉ារ្ម៉នទី ២ នោះ ព្រះអង្គផ្ទេរអំណាចទៅអោយបុត្ររបស់ព្រះអង្គ គឺជ័យវ៉ារ្ម៉នទី ៥ (Jayvarman V) គឺជាស្តេចក្មេងជាងគេ ហើយប្រហែលជាមានបុត្រាមួយអង្គផង ។

<u>៦- ប្រវ៉ាត្តិការណ៍របស់ជ័យវ៉ារ្ម៉នទី ៥ :</u>

" នៅពេលនោះ មានបុត្រាមួយអង្គរបស់ព្រះបាទ ស្រ៊ីរ៉ាជេន្ទ្រវ៉ារ្ម៉ន ជាក្ដាឈ្លូកដែលអណ្ដែតនៅលើទឹកនៃឋានសួគ៌ អម្ចាស់ស្តេចនេះ គឺជាស្តេចនៃជ័យជន: Çri Jayavarmadeva " ។ ស្តេចអង្គនេះបានឡើងគ្រងរាជ្យសម្ប្ដត្តិនៅធានីអង្គរ ក្នុងឆ្នាំ ៩៦៨ គឺបានកត់ត្រាទុកនៅក្នុងសិលាចារឹករបស់ប្រាសាទ (Komphus) (កំផុស) " សម្ផូរត្នោតក្មេង ព្រះនេត្រទាំងគូដូចក្ដាឈ្លូក និង ជើងទាំងពីរសំគាល់ជាក្ដាឈ្លូក មានដៃសំគាល់ជាកងចក្រ ពោរពេញទៅដោយទេពកោសល្យ ដែលរោលរៀលដោយកំហឹងស្រី " ។

បើតាមសិលធម៌ផ្ទាមុខពុំមែនជាមនុស្សបញ្ចេញយកផលប្រយោជន៍ទេ ភាពពិតនៃគុណសម្ប្ដត្តិនៃព្រះសំណាង ដែលជានិស្សន្ទ័យពីធម្មជាតិ នៃប្រាជ្ញាបារមីយ៉ាងល្អវិចិត្ត ព្រះអង្គពន្ធីដូចព្រះវិស្ណុ ឯទៀតៗដែរ... ខ្លាំងក្លាហានគួរអោយចូលចិត្តនៅក្នុងវ៉ាហារ កោសល្យរបស់ព្រះអង្គទាំងឡាយ ។ គោលចារឹកនៅវត្តស៊ីធរ ដែលតំកល់នៅកន្លែងសិលបារមី " ប្រៀបបីដូចជាទ្រព្យកដែលជាទីស្នេហា នៃកូនទាំង

ឡាយ ព្រះអង្គបានពង្រឹងនូវជាវរបស់ព្រះអង្គទាំងឡាយ ក្រោមប្រធានបទទុក្ខព្រួយ ដោយជាអ្នកបំរើ អោយដៃទាំងទ្វេរបស់ព្រះអង្គ កាន់តែមានវិសាលភាពឡើង" ។

ផ្ទៃមុខដែលប្រកបដោយសីលធម៌ គឺស្ថិតនៅជាប់ជាមួយនិងគុណធម៌ នៃការគ្រប់គ្រងរបស់ព្រះអង្គ គឺធានាអោយមានសេរីភាព និង មានច្បាប់ទំលាប់ល្អប្រពៃនៅក្នុងរាជាណាចក្រ ។

ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉ាន់ទី ៥ ជាស្តេចមួយអង្គដែលក្មេងបំផុត ក្នុងអំឡុងពេលនៃព្រឹត្តិការណ៍របស់ព្រះអង្គ ។ មានមន្ត្រីជាន់ខ្ពស់ជាច្រើន ដែលដើរតួនាទីសំខាន់នៅក្រោមការដឹកនាំរបស់ព្រះបិតារបស់ព្រះអង្គនោះ នៅតែបន្តការងារដដែល ។ មានម្នាក់នៅក្នុងចំណោមមន្ត្រីទាំងនោះ ដែលយើងបានរកឃើញ គឺជាបងថ្លៃរបស់ស្តេចឈ្មោះ ព្រាហ្ម ឌីវ៉ាកះភត្ត (Divakarabhatta) ប៉ុន្តែគាត់ទទួលបានអំណាចច្រើនជាងព្រាហ្ម Yajnvaraha (យជ្ញាវ៉ារ៉ាហៈ) ។ បុរសនេះជាកម្មសិទ្ធិនៃអតិជនាធិបតេយ្យជាន់ខ្ពស់នៃប្រទេសកម្ពុជា ដោយហេតុថា ម្តាយរបស់គាត់ជាបុត្រីរបស់ស្តេច ហរសវ៉ារ្ម៉ាន់ទី ១ (Harshavarman I) ដែលបានរៀបការជាមួយនឹងព្រាហ្មម្នាក់ ។

៧- <u>ព្រះហ្ម្ចយជ្ញាវ៉ារ៉ាហៈ (Yajnavaraha) អ្នកកសាងប្រាសាទបន្ទាយស្រី</u> :

បុរសរូបនេះ បានដាក់ឈ្មោះរបស់គាត់នៅក្នុងសំណង់ប្រាសាទបន្ទាយស្រី គឺជាព្រាហ្មដ៏ឆ្លាតវៃម្នាក់ ។ សិលាចារឹកនៅសេកតាទុយ បានអះអាងថា ក្រោមប្រធានបទ" ព្រាហ្មក្សត្រ៊ីយ៍ (Kshatriya) នេះឈ្មោះ យជ្ញាវ៉ារ៉ាហៈ ដែលបានដេញនូវជ្រូងមួយទៀត នៃវិទ្យាសាស្ត្រដែលគាត់ដាក់ចំណងជើងអោយថា ជាគ្រូរបស់លិទ្ធិព្រះសិវៈ ហើយនិងជាព្រះរាជគ្រូទី ១ របស់ស្តេចខ្មែរ " ។ គឺជាពិតណាស់ ដែលគាត់ឡើងគ្រប់គ្រងប្រទេសនៅក្នុងអំឡុងពេលដែលព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉ាន់ទី ២ នៅក្មេងខ្ចីនៅឡើយ ។ " ដែលគាត់បានចុះហត្ថលេខាគ្រប់សារលិខិតទាំងអស់ " ។ ពេលនោះស្តេចបានក្លាយខ្លួនទៅជាមនុស្សម្ហានឹងគេហើយ ដោយសារតែឥទ្ធិពលរបស់យជ្ញាវ៉ារ៉ាហៈ ដែលស្ថិតនៅជួយជាកំលាំង ដូច្នេះស្តេច " បានត្រូវជំរុញដោយព្រះរាជគ្រូ ដោយនៅក្នុងចិត្តទទួលទុកតែអ្វីដែលប្រព្រឹត្តិទៅដោយជោគជ័យ " បានប្រទានមកវិញនូវរាជបញ្ញាត្តិដែលគាត់បានអោយយោបល់ច្រើន ឬ តិច ។ គាត់មិនបានផ្តល់នូវអ្វីអោយភ្ញាក់ផ្អើលជាងគេ ដោយបានដើរតួនាទីជាមនុស្សសំខាន់នៅក្នុងរាជាណាចក្រ ដោយបានកសាងប្រាសាទបន្ទាយស្រីមួយដ៏ល្អឯក ។

ប្រាសាទបន្ទាយស្រី គឺជាប្រាសាទមួយល្អស្អាតជាងគេ នៅក្នុងក្រុមប្រាសាទអង្គរ ប្រាសាទនេះសាងនៅចំងាយ ៣០គម នាភាគខាងជើងឈៀងខាងកើតក្រុង ស្ថិតនៅស្រុកស្ទឹងសៀមរាប នៅក្នុងមជ្ឈមណ្ឌលមួយឈ្មោះឥស្វាបុរៈ (Içvapura) ឬជានាមី " នៃម្ចាស់ព្រះសិវៈ " ។ កសាងនៅក្នុងឆ្នាំ ៩៦៧ គឺនៅក្រោយពេលដែលព្រះបាទរ៉ាជេន្ទ្រវ៉ារ្ម៉ាន់សោយទិវង្គតបានបន្តិច គឺបានន័យថាសង់រួចនៅក្នុងរាជរបស់ព្រះរាជបុត្រព្រះអង្គ ។ ប្រាសាទនេះឧទ្ទិសទៅដល់ព្រះសិវៈ ហើយគោរពចំពោះ ទ្រិភូវណាមហេស្វរៈ (Tribhuvanamaheçvara) " ជាម្ចាស់ធំជាងគេនៃភពទាំងបី " ។ នេះគឺប្រាសាទធ្វើអំពីថ្មភក់ពណ៌ក្រូម្ចាបដែលបង្ហាញពីភាពដោយឡែក និង មានសមាមាត្រនៃរាងប្រាសាទតូចៗ ដែលសង់នៅជិតនឹងតួប្រាសាទកណ្តាល ។ គេអាចចូលទៅកាន់តួប្រាសាទខាងក្នុងបានតាមទ្វារពីទិសខាងកើត ដែលទំហំនៃបន្ទប់អសនៈ នៃប្រាសាទក្នុងសម័យនោះ ត្រូវតែដើរឆ្លងកាត់កំពែងជាបន្តបន្ទាប់គ្នា គេឆ្លងកាត់បង្គោលព្រ៉ាតូចៗដ៏ច្រើនម្តងមួយៗ ប្រសិនបើល្អគេទៅមុខតួកណ្តាល ហាក់ចីនូចជាមិនដឹងខ្លួន ដែលនៅទីនោះគេត្រូវតែដើរឱនទើបបាន ។ ក្បាច់លំអតូចៗនេះ ជាការភ្ជាប់អោយឃើញពីភាពសំបូរបែប នៃគ្រឿងតុបតែងលំអ ដែលគេអាចនិយាយបានថា ប្រាសាទបន្ទាយស្រី គឺជាគ្រឿងអលង្ការមួយដ៏ល្អឯក ។

ប្រាសាទបន្ទាយស្រីជាសំណង់ដែលសង់តាមប្លង់មានខ្សែអ័ក្សនៅចំកណ្តាល ដែលបែងចែកគ្រឿងសំណង់អោយស្មើគ្នាទាំងសងខាង ដោយនៅតាមជ្រុងនិមួយៗមានខ្សែអ័ក្សមួយទៅពុះភ្លោងទ្វារ (Gopura) ខាងក្រៅនៃទិសទាងកើត ហើយកាត់តាមចន្លោះកណ្តាលនៃភ្លោងទ្វារខាងលិចចំពាក់កណ្តាលដែរ ដោយឆ្លងកាត់ចិចំណុចកណ្តាល នៃតួប្រាសាទកណ្តាល ។ ការធ្វើរបៀបនេះជាការខុសប្លែកពីប្លង់ប្រាសាទភ្នំ គឺប្រាសាទភ្នំបាខែង និង ប្រាសាទប្រែរូប ។

តួប្រាសាទកណ្តាល មានសង់តួប្រាសាទពីរអមសងខាងទៀត ដែលធ្វើអំពីថ្មបាយក្រៀមរួមមានបន្ទប់មួយសំរាប់ធ្វើពិធីគោរពបូជា គឺជាប្លង់មួយ ដែលយកលំនាំតាមបែបតន្ត្រា តួទាំងនេះត្រូវសង់បន្ទើកពីលើទិលានមួយរួមមានកំពស់ ០.៩០ម ។ នៅខាងកើតទីលានមានសង់វិហារ ២ បណ្ណាល័យ មានសមាមាត្រគ្នាដោយអ័ក្សកណ្តាលប្រាសាទ ហើយប្រហែលជានៅក្នុងបណ្ណាល័យនេះ គេរក្សាទុកនូវសៀវភៅ ឬ ក៏សំភារៈសំរាប់បំពីរអោយដល់កិច្ចគោរពបូជា ។ ត្រប់សំណង់នៅកំពែងទិមួយ បានត្រូវខ្ជិលរលំអស់ ។ ប្រាសាទបន្ទាយស្រីព័ទ្ធជុំវិញដោយកំពែង ៤ជាន់ ហើយមានទ្វារចេញចូលនៅទិសខាងកើត និង ខាងលិច ។ វាខ្ជិចគ្នាទៅនឹងប្រាសាទខ្មែរទាំងអស់ ដែលទ្វារចេញចូលរបស់ប្រាសាទ តែងតាំងមានមណ្ឌបដែលគេអាចដាក់រូបធ្វើជាឆ្នាំ ។

ក្បាច់តុបតែងនៃប្រាសាទបន្ទាយស្រី មានទឹកដែលប្លែកពីគេ ។ ថ្មកក់ពណ៌ក្ងីឡាបអាចធ្វើអោយអ្នកឆ្លាក់មានភាពងាយស្រួល ដោយពន្លាកតូចៗសំរាប់ដាប់ឆ្លាក់ ។ សិល្បករទាំងឡាយបានលាយបញ្ចូលនៃក្បាច់តុបតែងលំអនេះ ដោយបានប្រមូលយកគ្រប់រូបទាំងអស់ ប៉ុន្តែវាបានបញ្ចូលនូវភាពទទួលបន្ទុកហួសប្រមាណ នៃផ្ទៃកសិល្ប:នៃក្បាច់ទាំងឡាយ ដែលរូបមនុស្សប្រុសទ្វារបាល (Dvara pala) ឬ ទេវរូបស្ត្រី ជាទេវតា (devata) ក្រោមរូបភាពជាឆ្នាំ ត្រូវបានឆ្លាក់នៅលើជញ្ជាំងមានភាពជាមនុស្សក្មេងហើយសង្ហាណាស់ ។

នៅលើហោជាង នៃបណ្ណាល័យ និង ភ្លោងទ្វារចូលមានលំអដ្ឋាំងរូបភាពដែលដាក់ជន្ទុសដោយក្បាច់លំអនៃធម្មជាតិ ហើយនៅក្នុងនៃប្រាសាទមានពីមុន គេលំអដោយអទិទេពមានជីវិតពិត ។ នៅប្រាសាទបន្ទាយស្រី សំរាប់ដើមដំបូងនៃសតវត្សទី ១០ ក្រោមក្រសែភ្នែកនៃមនុស្សទាំងឡាយបានបង្ហាញអោយឃើញពីភាពប្លែកៗគ្នា នៃប្រាសាទនេះនូវការកំរើក ការសញ្ជឹងគិត ការប្រយុទ្ធតតាំង ឬ ក៏ការជ្រួលហួសទៅមុខនៅក្នុងព្រៃ ។ នៅលើផ្ទៃទាំងពីររបស់បណ្ណាល័យខាងត្បូង មានរូបអទិទេព ព្រះសិវ:បានគង់នៅលើភ្នំកៃលាស ដោយអង្គុយលើពីរ៉ាមីឌរាងជាថ្នាក់ៗ ជានិម្មិតរូបនៃអសន:នៃប្រាសាទនិងនិម្មិតរូបនៃភ្នំ ។ នៅបណ្ណាល័យខាងជើង មានខ្សែរឿងមួយបង្ហាញអំពីព្រះឥន្ទ្រកំពុងសំដែងបដិហារអោយមានភ្លៀងធ្លាក់នៅលើព្រៃ ដែលធ្វើអោយពពួកមនុស្ស និង សត្វមានភាពសប្បាយរីករាយ ។ នៅលើបណ្ណាល័យដដែលនេះ នៅហោជាងខាងលិចបានបង្ហាញពីក្រឹសន:កំពុងសំលាប់ស្តេចកុំស: (Kamsa) នៅក្នុងកំងរបស់ព្រះអង្គ ។ រូបដែលឆ្លាក់នៅលើប្រាសាទបន្ទាយស្រី បានបន្ថែមអោយមានសំរស់ទៅតាមបែបបទរបស់វា ហើយមានភាពសុខដុមរស់ នៃសិល្ប:ខាងការតុបតែងមានតំលៃយ៉ាងជ្រៅ សំរាប់មនុស្សដោយភាពរស់ ដែលបានសាយចេញពីរូប ហើយនិងតាមរយ:ភស្តុតាងដំបូង ដែលយើងបានរកឃើញពីជីវិតប្រជារាស្ត្រខ្មែរ នៅក្នុងសម័យពាក់កណ្តាលទី ២ នៃសតវត្សទី ១០ ។

<u>៨- រាជធានីអង្គរនៅចុងសតវត្សទី ១០ :</u>

ព្រះបាទ៉ាជន្ត្រវ៉ែន បានត្រួតត្រានៅធានីអង្គរ ដោយបានកសាងប្រាសាទនៅក្រៅធានីដែលបានបោះបង្គោលទ័ណ្ឌសីមាដោយនិពុកមារបស់ព្រះអង្គ គឺយសោវ៉ែន ។ ការកសាងប្រាសាទ

វិមានអាកាស ដោយកាំងជារាជវាំងនៅក្នុងផ្នែកខាងជើងធានីយសោធរបុរៈ ។ ប្រាសាទវិមានអាកាស តាំងនៅលើអ័ក្សខាងជើងទៅត្បូងនៃធានីយសោធរបុរៈ ។ ទ្វារចេញចូលនៃរាជវាំង គឺជាសំណង់នៅក្នុងពាក់កណ្តាលទី ២ នៃសតវត្សទី ១០ ដូច្នេះវាកើតក្រោយនៃស្ថាបត្យកម្មរបស់ព្រះអង្គ ។ នៅទល់មុខនឹងរាជវាំង គេបានសាងប្រាសាទពីរដូចគ្នា ស្ថិតនៅសងខាងផ្លូវ ដែលចេញពីវាំង គឺសំណង់ពីរដែលឈ្មោះថា ឃ្លាំងជើង និង ឃ្លាំងត្បូង ហើយនៅពីក្រោយប្រាសាទឃ្លាំងខាងជើង គេបានសាងប្រាសាទតូចមួយនៅក្នុងរចនាបថបន្ទាយស្រីរួចជាស្រេចហើយ ។

នៅសម័យកាលនោះ មានសំណង់ ៣ក្រុម កើតឡើងគឺ ៖ នៅចំកណ្តាលនៃធានីយសោធរបុរៈ ទី ១ មានភ្នំបាខែង បក្សីចាំក្រុង និង ប្រាសាទបី នៅក្នុងបែកខាងជើងរាជធានី រាជវាំង ហើយនិងប្រាសាទពីរ ចីវ៉ៀត នៅជុំវិញទីវាលធំ ជាទីបញ្ចប់នៅខាងកើតបែកខាងក្រៅក្រុងមានប្រាសាទមេបុណ្យ ខាងកើត ប្រាសាទប្រែរូប ប្រាសាទក្រ៉ាន់ និង ប្រាសាទបាតជុំ ។ នៅក្នុងចំណោមប្រាសាទទាំងអស់នេះ គេត្រូវបន្ថែមប្រាសាទតូចមួយទៀត គឺប្រាសាទព្រះឥន្ទ្រកោសី ។ នៅពេលដែលប្រាសាទបន្ទាយស្រីកើតឡើង នៅក្នុងចំណែកដែលយើងហៅថា " ក្រុមអង្គរ" វាស្ថិតនៅក្នុងក្រុងឥស្វរៈបុរៈ (Içvarapura) ជាភូមិមួយដែលស្ថិតនៅខាងក្រៅធានី យសោធរៈបុរៈ ។

យើងពុំបានដឹងអំពីផ្ទះសម្បែងសាមញ្ញរបស់ប្រជាជននៅធានីអង្គរ ទាំងនៅក្នុងធានី យសោធរបុរៈក៏ពុំបានដឹងដែរ ។ នៅអំឡុងពេលនោះ ហោជាងរបស់ប្រាសាទបន្ទាយស្រី ក៏បានបង្ហាញពីវាំងរបស់ស្តេចកាំសៈ (Kamsa) នៅមធុរៈ (Mathura) ។ លំនៅដ្ឋានក៏ទំនើប និង សម្បូរបែបនេះ គឺជាផ្ទះដែលសង់ឡើងពីលើសសរឈើ ដែលទ្រក្ការក្រាលជាសំណង់ដែលអាចរស់នៅបាន ។ ត្រីសនៈបានទុកសាកសពកាំសៈនៅក្នុងបន្ទប់ធំ ចែកចេញជាពីរបន្ទប់ ដែលមានទំហំតូចៗ ហើយពិដានទៀប ។ នៅទីនេះគឺជាស្ត្រីតាសខ្លួនចេញពីវាំង ដែលកំពុងតែតូចចិត្តខ្លាំង ។ ទ្វីតាតែសំណង់ទាំងនេះសង់នៅលើទីខ្ពស់ ពីទីកចិត្តក៏ដោយ ក៏វាំងនេះក៏ពុំមែនមានតែមួយជាន់ដែរ ។ ជានិច្ចកាលនៅពីលើបន្ទប់ធ្វើពីថ្មបាយក្រៀមទាំងឡាយ គឺជាគុកងងឹតនៅបន្ទើតពីលើហោជាង ដែលអាចអោយមនុស្សដែលជាប់នៅក្នុងនោះ អាចនើតក្បាលចេញបានតាមបង្អួចតូចៗ ។ សំណង់ស្ថាបត្យកម្មជាសំណង់ចំលងចេញពីសំណង់ឈើដ៏សំបូរបែបដូចដែលគេឆ្លាក់នេះ ។ មានរនាំងធំមួយប្រៀបបីដូចជាប្រក់ពីលើពិដានៃបន្ទប់សំខាន់ ។ នៅតាមផ្ទោងដ្ឋាន រូតរបស់បន្ទប់ទាំងឡាយ ដែលធ្វើពីថ្មបាយក្រៀម ហើយនៅចន្លោះសសរនីមួយៗមានព្យួរដោយកំរងផ្កា ។

វាជាការធ្វើអោយមានពិត ដែលលំនៅដ្ឋាននៅក្នុងវាំងស្តេច ហើយនិងនៅក្នុងគេហដ្ឋានៃសមាជិករាជរដ្ឋាភិបាល គឺត្រូវបានបង្ហាញអោយដេញពីលំនៅដ្ឋានទាំងនោះ តាមរយៈសំណង់ស្ថាបត្យកម្មដែលជាប្រពៃណីយ៍ក្នុងសម័យទំនើប ។ កាលៈទេសៈនោះ ប្រជាជនរស់នៅក្នុងសម័យអង្គរ មានឫក្រយើងមិនសូវបានដឹងទេ ។ ចំណាក់រឿងទី ១ ដែលឆ្លាក់ពីសកម្មភាពប្រចាំថ្ងៃ មិនសូវមានបង្ហាញទេ នៅលើក្បាច់ក្រឡេតទាប ដែលមាននៅចុងសតវត្សទី ១១ ។

ជំពូក III

ធានីអង្គរនៅក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់សន្តតិវង្ស
សុរិយាវរ្មន៑ទី ១ (SURYAVARMAN I)
(1002 - 1080)

១- <u>រជ្ជកាលព្រះបាទ ឧទ័យអាទិត្យវរ្មន៑ទី ១ (Udaya dityvarman I) (1001 - 1002)</u>

ព្រះបាទជ័យវរ្មន៑ទី ៥ បានចូលទីវង្គត់នៅក្នុងឆ្នាំ ១០០១ ។ ព្រះអង្គមិនបានបោះបង់ និងមិនសូវជាធ្វើអោយប្រទេសធ្លាក់ចុះប៉ុន្មានទេ ។ ការស្នងរាជសម្បត្តិ ត្រូវបានប្រគល់អោយស្ដេចមួយអង្គ ដែលត្រូវជាប្អូនរួមនឹងម្តាយជាមួយព្រះអង្គ គឺព្រះបាទឧទ័យអាទិត្យវរ្មន៑ទី ១ (Uday à ditya varman I[ii]) " គឺព្រះអង្គនេះហើយដែលជាអនុណោទ័យ ហើយត្រូវការពារដោយព្រះអាទិត្យ" ស្ដេចថ្មីគឺត្រូវជាប្រពន្ធថ្មីនៃទឹកដីដែលគ្រប់គ្រងទៅដោយស្ដេចច្រើនអង្គ ដែលចូលទីវង្គត់ទៅ ។ ព្រះអង្គបានទទួលនូវមត៌កនៃច្បាប់ទំលាប់នៅទីនេះ ដែលគេពុំអាចនឹងពណ៌នាបាន ។ សិលាចារឹកស្ដុកកក់ធំបានន័យថា ព្រះអង្គសោយរាជ្យសម្បត្តិនេះមិនបានយូរទេ គឺបានតែមួយឆ្នាំក៏សោយទីវង្គត់ទៅវិញ នៅឆ្នាំ ១០០២ ។ ទាំងនៅក្នុងរាជធានីអង្គរ ទាំងនៅក្រៅធានី ព្រះអង្គពុំបានសាងសង់អ្វីទេ សំរាប់រាជរបស់ព្រះអង្គនោះ ។

ន័តិទាំងឡាយដែលតំរូវអោយព្រះបាទ ឧទ័យអាទិត្យវរ្មន៑ បានឡើងសោយរាជ្យសម្បត្តិនោះ គឺមានអ្នកប្រឆាំងជាច្រើន រហូតដល់ការទាស់ទែងគ្នាធ្វើអោយផ្ទុះជាសង្គ្រាមឡើង ។ ការចូលទីវង្គត់របស់ព្រះអង្គ ត្រូវបានគេកត់សំគាល់ឃើញ គឺនៅពេលដែលមានការចាប់ផ្តើម នៃការបះបោរដណ្ដើមរាជម្ហូ: ។ រហូតមកដល់ ១០ឆ្នាំក្រោយ ក៏ត្រូវបញ្ចប់ដោយមានការបង្កើតនូវសន្ដតិវង្សថ្មីអោយមកជំនួស ។

២- <u>ជ័យវិរៈវរ្មន៑ (Jayaviravarman) និង ការចះរោជដណ្ដើមរាជ</u> :

មានស្ដេចពីរអង្គ ដែលជាអ្នកទាមទារសោយរាជ្យសម្បត្តិ ហើយដែលបានធ្វើអបគមន៍ (បំបែកខ្លួន) នៅក្នុងពេលដែលព្រះបាទឧទ័យអាទិត្យវរ្មន៑ទី ១ នៅគង់ព្រះជន្មនៅឡើយនោះ ៖ ទី ១ គឺជាទ្រង់ជ័យវីរៈវរ្មន៑ (Jayaviravarman) ដែលទំនងជាត្រូវបានឡើងសោយរាជ្យភ្លាមៗនៅធានីអង្គរ ។ ទី ២ គឺសូរិយាវរ្មន៑ (Suryavarman) ដែលត្រូវតែរងចាំអស់ជាច្រើនឆ្នាំ ដើម្បីច្បាំងដណ្ដើមយករាជធានី ប៉ុន្តែគឺព្រះបាទសូរិយាវរ្មន៑ ហើយនិងបុត្ររបស់ព្រះអង្គ ដែលត្រូវបានសោយរាជ្យបន្ត ពីក្រោយជ័យវីរៈវរ្មន៑ ។

តាមការពិចារណា អ្នកដណ្ដើមរាជ្យ ដែលបានកត់ត្រាទុកនៅសិលាចារឹកស្ដុកកក់ធំ ប្រហែលជារឹបអូសធានីអង្គរបាននៅឆ្នាំ ១០០៦ ហើយព្រះបាទជ័យវីរៈវរ្មន៑ ពេលនោះលែងមានចារឹកអ្វីនៅលើសិលាចារឹកនៃ្ទរហើយ ។ គ្មានទេ ដែលយើងត្រូវនិយាយថា ស្ដេចអង្គនេះឡើងគ្រងរាជ្យទៅតាមច្បាប់បវេណីយ៍នោះ ហើយទ្រង់ក៏បានរិះរកនូវវិធី ដើម្បីអោយគេទទួលស្គាល់ក្នុងការយកអំណាចមកក្តាប់តែឯង ។ សិលាចារឹកនៃប្រាសាទត្រពាំងរនួ បាននិយាយយ៉ាងខ្លីថា ៖ ដោយបានគង់នៅលើកៅអីបត់ធ្វើអំពីមាស នៅដែមានកាន់លំអងនៃកំរងផ្កា ហើយព្រះកេសទំរេតលើកៅអី ព្រះបាទស្រីជ័យវីរៈវរ្មន៑ (Çri Jayaviravarman) បានគ្រប់គ្រងអំណាចនៅឆ្នាំ ៩២៤ ។

កាលបរិច្ឆេទដែលពន្យល់ដោយស័ក: (Çaka) របស់ប្រជាជនឥណ្ឌា ត្រូវជាឆ្នាំ ១០០២ គស (924 Çaka + 78 = 1002 គស) សិលាចារឹកជូចគ្នានេះដែរ ក្រោយពីសរសេរពាក្យបញ្ជោរពីសំរស់

ផ្ទួតអ៊ីពីចំណេះវិជ្ជា ហើយនិងវបៀយការណ៍ដែល "បានយកទន្លេគង្គា (Ganga) មកធ្វើជាឧទាហរណ៍ ប្រដូចទៅនឹងមហាសមុទ្រ ទៅតាមលក្ខណៈវិទ្យាសាស្ត្រ មានផ្លូវទឹកជាច្រើនហូរកាត់ចូលទៅក្នុងសមុទ្រនេះ" ។ ព្រះអង្គបានតាំងទីនៅតំបន់អង្គរ ក្នុងចន្លោះឆ្នាំ ១០០៣ និង ១០០៦ ប៉ុន្តែយើងមិនដឹងពីឆ្នាំដែលព្រះអង្គរបោះបង់ចោលតំបន់អង្គរម្តងទៀត ដោយសារតែការប្រកួតប្រជែងអំណាចគ្នានោះទេ ។

ដើម្បីពង្រឹងអំណាចរបស់ព្រះអង្គ ព្រះបាទជ័យវ៉ារ៉ៃ:វ៉ូ:ន បានរកអ្នកដែលចេះដឹងនៅក្នុងចំណោមមន្ត្រីជាន់ខ្ពស់ទាំងឡាយ ដែលអាចទុកចិត្ត ដើម្បីធ្វើជាជនួយ:ក្នុងការសំរុះសំរួលការងារអោយប្រសើរ ឬ ដើម្បីតាំ:ទ្ទ:ន:ការប្រតិបត្តិការណ៍ផ្ទៃក្នុង ។ ក្នុងខណៈ:នោ: ពេលព្រះអង្គទទួ:ល:ជ:ន:ក:ដ:ក:ន:ាំ និង ត្រ:ប:ត្រ:ង ដោយ:ល:ទ្ធ:ិ:ជ្ជ: នៅ:ត្រ:ាម:ារ:ជ:ារ:ប:ស:ព្រ:ះ:អ:ង្ក:ន:េ: ម:ាន:ម:ន្ត្រ:ីថ្ន:ាក់:ខ្ព:ស:ជ:ាច្រ:ើ:ន:ន:ាក់ ប:ាន:ម:ក:ចុ:ះ:ចូ:ល:ជ:ាម:ួ:យ:នឹ:ង ព្រ:ះ:អ:ង្ក ។ ល:ទ្ធ:ផ:ល:ដ:ែល:ទ:ទ:ួ:ល:ប:ាន:ន:េ: គ:ឺម:ាន:ការ:ប្រ:ក:ែ:ក:ជ:ទ:ាស់:ជ:ាច្រ:ើ:ន:ព:ីស:ណ:ាក់:អ្ន:ក:ប្រ:ឆ:ាំ:ង ហ:ើ:យ:ក:៏ ម:ាន:អ្ន:ក:ជ:ាប់:ទ:ោ:ស:ជ:ាច្រ:ើ:ន:ន:ាក់:ដ:ែ: ។ ស:ិ:ល:ាច:ារ:ក:ជ:ាច្រ:ើ:ន:ដ:ែល:ប្រ:ម:ូ:ល:ប:ាន:ន:ោ: ក:៏ប:ាន:ប:ញ្ជ:ាក់:ព:ីហ:េ:តុ:ការ:ណ:៍:ន:េ:ះ:ដ:ែ: ។

ជ- <u>ការស្ថាបនារបស់ព្រះបាទជ័យវ៉ារ៉ៃ:វ៉ូ:ន</u> :

បានស្ថាបនាប្រាសាទមួយ និង មានការដឹកនាំ ហើយនិងជាស្ថាបត្យកម្មដ៏ល្អ នៅក្នុងសំណង់សំរាប់រាជ្យ ។ គេបានសន្មត់ថា ប្រាសាទវិមានអាកាស ត្រូវបានសាងសង់ឡើងដោយព្រះបាទជ័យវ៉ារ៉ៃ:វ៉ូ:ន ប៉ុន្តែចំពោះពីវ៉ាមីឌនៃប្រាសាទនេះ ទំនងជាបានត្រូវចុះកាលបរិច្ឆេទមុនរាជស្តេចអង្គនេះ ។ លោក J.Boisselier បានសុំធ្វើសេចក្តីសន្និដ្ឋានប្រាសាទតាកែវ ដែលស្ថិតនៅខាងកើតធានីអង្គរធំថាជាសំណង់របស់ព្រះបាទជ័យវ៉ារ៉ៃ:វ៉ូ:ន ។ គេមានកិនភាគរបស់ប្រាសាទតាកែវ ដូចគ្នានឹងកិនភាគរបស់ភ្នំ ហេមស្រ៊ីន្ទគីរ (Hemaçringagiri) " ភ្នំលែងមាស" ហើយប្រាសាទនេះ គេប្រដូចទៅនឹងភ្នំព្រះសុមេរុ ។ សិ:ិ:ល:ាច:ារ:ក:ម:ួ:យ:ដ:ែ:ល:ក:យ:ើ:ញ:ន:ៅ:ប្រ:ាស:ាទ:តា:ក:ែ:វ: ហ:ើ:យ:ត្រ:ូ:វ:ប:ាន:ច:ារ:ដ:ោ:យ:ម:ន្ត្រ:ីម:្ន:ាក់:ឈ:្ម:ោ: ប:ណ្ឌ:ិ:ត:យ:ោ:គ:ីស:្ង:រ:ៈ:ប:ណ្ឌ:ិ:ត (Yogiçvarapandita) ដ:ែ:ល:ជ:ា:អ្ន:ក:រ:ាជ:ការ:ប:ស:ព្រ:ះ:ប:ាទ: ស:ូ:ិ:យ:ាវ:ា:ម:ន:ទ:ី: ១ (Suryavarman I[1]) ប:ាន:ន:ិ:យ:ាយ:ថ:ា: ៖ ម:្យ:ា:ង:ទ:ៀ:ត:ប:ុ:ស:ន:ោ:ះ:ដ:ែ:ល:ច:ូ:ល:ក:ាន់:ត:ំណ:ែ:ង:ជ:ា:ស:្ត:េ:ច "ប:ាន:ក:ស:ាង:ហ:េ:ម:ស:្រ:ី:ន:្ត:គ:ីរ:ួ:ច:ជ:ា:ស:្រ:េ:ច ហ:ើ:យ" ។ ប្រ:ស:ិ:ន:ប:ើ:ប្រ:ាស:ាទ:តា:ក:ែ:វ:ច:ញ:ម:ក:ព:ីហ:េ:ម:ស:្រ:ី:ន:្ត:គ:ីរ: អ:ញ្ជ:ើ:ង:ប្រ:ាស:ាទ:ន:េ:ះ:ត្រ:ូ:វ:ប:ាន:ស:ាង:ស:ង់:រ:ួ:ច:ត:ាំ:ង:ព:ីរ:ជ:្ជ:ក:ាល:ព្រ:ះ:ប:ាទ:ស:ូ:ិ:យ:ាវ:ា:ម:ន:ទ:ី: ១ ម:្ល:េ: ។ ឬ ក:៏ក:ារ:ព:ិ:ត:ប្រ:ាស:ាទ:តា:ក:ែ:វ: គ:ឺជ:ា:ប្រ:ាស:ាទ:ម:ួ:យ:ដ:ែ:ល:ស:ំ:ខ:ាន់:ប:ំ:ផ:ុ:ត: ដ:ែ:ល:ម:ិ:ន:ត្រ:ូ:វ:ប:ាន:ប:ញ្ជ:ូ:ច:ទ:ាំ:ង:ស:្ត:ុ:ង:ន:ៅ:ឡ:ើ:យ:ទ:េ: ក:ារ:ត:ុ:ប:ត:ែ:ង:ក:្យ:ា:ច់:ល:ំ:អ:ត្រ:ូ:វ:ជ:ួ:ប:ន:ឹ:ង:ឧ:ប:ស:គ្គ: ។

លោក G-Coedès បានគិតថា គេអាចរកឃើញពីការពន្យល់ណាមួយនៅក្នុងសិលាចារឹកតែមួយអំពីភាពមិនទាន់រួច នូវប្រាសាទតាកែវនេះ ។ អត្ថបទនេះបានសរសេរពីហេតុការណ៍ នៃនេះបាញ់ចំពីលើហេមស្រ៊ីន្ទគីរ ហើយនឹងព្រឹត្តិការណ៍របស់បណ្ឌិត Yogiçvarapandita បានធ្វើពិធីបុណ្យមួយ ដើម្បីលាងទោសកំហុស គាត់ក៏បានបញ្ជាក់ពីមន្ត្រីដែលចាប់ផ្តើមធ្វើបង្ហើយប្រាសាទនេះ " ដោយទ:ិ:ញ:ថ:្ម" ។ ដោ:យ ម:ាន:ន:េ:ះ:ប:ាញ់:ច:ំព:ីល:ើ:ប្រ:ាស:ាទ: អ:ញ្ជ:ើ:ង:ហ:ើ:យ:ម:ិ:ន:អ:ាច:អ:ោ:យ:គ:េ:ប:ញ្ជ:ូ:ច:ន:ូ:វ:ស:ំ:ណ:ង់:ន:េ:ះ:ប:ាន:ទ:េ: ។ ស:ិ:ល:ាច:ារ:ក:ម:ួ:យ:ទ:ៀ:ត:ក:៏ប:ាន:ប:ញ្ជ:ាក់:យ:ា:ង:ច:្ម:ាស់:ដ:ែ: អ:ំព:ីក:ារ:ប:ន្ត:ស:ង់:ប:ង្ហ:ើ:យ:ហ:េ:ម:ស:្រ:ី:ន:្ត:គ:ីរ: ក្រ:ោ:យ:ព:ីម:ាន:ត្រ:ោ:ះ:ថ្ន:ាក់:ម:ក: ។ លោ:ក J. Boisselier ប:ាន:ទ:ាញ:ន:ូ:វ:ស:េ:ច:ក:ីស:ន្និ:ដ្ឋ:ាន:ថ: ជ:ា:ក:ំហ:ុ:ស:ឆ្ល:ង:ន:ៃ:ក:ារ:ប្រ:ក:ាស:អ:ោ:យ:ដ:ូ:ច:គ្ន:ា ន:ៃ:ហ:េ:ម:ស:្រ:ី:ន:្ត:គ:ីរ: និ:ង ប្រ:ាស:ាទ:តា:ក:ែ:វ: ហ:ើ:យ:ន:ិ:ង:ភ:ាព:ម:ិ:ន:ទ:ាន់:ហ:ើ:យ: ចុ:ង:ក្រ:ោ:យ:ន:េ:ះ: គ:ឺជ:ា:ប:ញ្ហ:ា:ម:ួ:យ:ផ:្ស:េ:ង:ទ:ៀ:ត: ។ គ:ាត់:ប:ាន:គ:ិ:ត:ថ: ក:ារ:ដ:ណ:្ដ:ើ:ម:អ:ំណ:ាច:រ:ប:ស:់:ជ:័:យ:វ:ា:រ:ៈ:វ:ូ:ន:ន:េ:ះ: ប:ាន:ប:ង្ហ:ា:ញ:អ:ោ:យ:យ:ើ:ញ:ព:ីក:ារ:ប:ោ:ះ:ប:ង់:ចោ:ល:ន:ូ:វ:ប្រ:ាស:ាទ:ម:ួ:យ:ដ:ែ:ល:ស:្ត:េ:ច:អ:ង្ក:ន:េ:ះ: ប:ាន:ទ:ទ:ួ:ល:យ:ក:ក:ារ:ស:ាង:ស:ង់: ។ ស:ំ:រ:ាប់:ព្រ:ះ:អ:ង្ក:ឈ:្ម:ោ: ហ:េ:ម:ស:្រ:ី:ន:្ត:គ:ីរ:ន:ោ: ព:ុ:ំម:ែ:ន:ជ:ា:ប្រ:ាស:ាទ:តា:ក:ែ:វ:ទ:េ: គ:ឺជ:ា:ប្រ:ាស:ាទ:វ:ិ:ម:ាន:អ:ាក:ាស: ។

តាមរយៈស្ថាបត្យកម្ម តាមសមាមាត្រ ហើយតាមសម្ភារៈដែលយកមកប្រើប្រាស់នេះ បានធ្វើអោយប្រាសាទតាកែវបានលេចចេញជារូបរាងឡើង ដូចជាសំណង់រាជស្ថេច ។ ពីរ៉ាមីដរបស់វាមានកំពស់ប្រាំថ្នាក់ ដែលរួមមានតួប្រាសាទប្រាំរាងជាចំណិតត្រសក់ ហើយជាសំណង់មួយ ដែលសង់ពេញលេញដោយថ្មកក់ទាំងអស់ ។ ការណ៍សំខាន់នោះ គេពុំបានរកឃើញសិលាចារឹករបស់ស្ដេចទេ ។ សិលាចារឹកទាំងឡាយបាននិយាយពីសកម្មភាពយ៉ាងសាមញ្ញរបស់មន្ត្រីថ្នាក់ខ្ពស់ៗ ដែលនៅក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់ព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្ម៉ាន៖ទី ១ ។ ក្នុងខណៈពេលចុងក្រោយ ព្រះអង្គពុំអាចបោះបង់ចោល ទទួលយកសំរាប់ រាប់បញ្ចូលទៅក្នុងរាជ្យ ឯសំណង់សំខាន់របស់ភាគីដែលប្រឆាំងរបស់ព្រះអង្គត្រូវផ្ទាក ។ ព្រះអង្គបានទុកចិត្តអោយមន្ត្រីរបស់ព្រះអង្គនៅមើលថែរក្សាប្រាសាទ នៅក្នុងអំឡុងពេល ២ ឬ ៣ ឆ្នាំ ក្រោយមក ។

តាមមូលហេតុ នៃភាពមិនទាន់បញ្ចប់របស់ប្រាសាទតាកែវ បានលេចចេញក្នុងពេលបច្ចុប្បន្ននូវប្រាសាទមួយរឹងមាំ ដែលមានសមាមាត្រយ៉ាងត្រឹមត្រូវបំផុត ។ តួប្រាសាទទីមួយនៃប្រាសាទខ្មែរបានបង្ហាញអោយឃើញនូវបញ្ចប់លយទៅមុខ (Avant Corps) ជាផ្លូវចូល ៤ នៃតួប្រាសាទសំខាន់ ហើយនៅជាន់ទី ២ នៃពីរ៉ាមីដ មានវ៉ែវ៉ាន្ទ្ធជ៉ីវ៉ាញ ដោយមកបញ្ចប់នៅត្រង់អ័ក្ស នៃបន្ទប់ផ្លូវចូលរបស់ជរណ្ដ៊ីរ ។ ជួនកាលនីន្ធាការនៃស្ថាបត្យកម្មខ្មែរ អោយតំលៃលើភាពឆើតឆាយ ដោយសារការតុបតែងលំអដែរ ។ ប្រាសាទតាកែវប្រហែលជាត្រូវដកយកចេញ នូវគ្រប់ចំលាក់ដែលមានជាប់មកជាមួយស្ថាបត្យកម្មនេះ សមាមាត្រហើយ និងភាពត្រឹមត្រូវ នៃខ្សែបន្ទាត់ដែលត្រូវតាមសុក្រិត្រភាពល្អ ។

<u>៤- ព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្ម៉ានទី ១ (Survavarman Ier) (1002 - 1050)</u> :

ជាកាលហិរញ្ញទ្ធមួយ ដែលប្រហែលជាពិត ប៉ុន្តែនៅចន្លោះឆ្នាំ ១០០៦ និង ១០១០ ព្រះបាទជ័យវ៉ារ:ម្ម៉ាន បានបាត់បង់ពីសាច់រឿងនយោបាយ នៃប្រទេសខ្មែរជាស្ថាពរហើយ ។ ឯព្រះបាទ សូរិយាវ៉ារ្ម៉ានទី ១ បានគង់នៅតែមួយព្រះអង្គឯង ។

តើអ្នកណាជាអ្នកត្រូវទទួលតំណែងបន្ត ពីអ្នកជ្រែករាជ្យ ព្រះបាទជ័យវ៉ារ:ម្ម៉ានេះ ? សិលាចារឹកនៅគុកព្រ៊ីងជ្រ្ម បានធ្វើការអួតសរសើរពីស្ដេចមួយអង្គ ។

" កាលនោះមានស្ដេចមួយអង្គ ព្រះនាម ស្រីសូរិយាវ៉ារ្ម៉ាន (Çri suryavarman) ដែលបន្ត្ពង្ស ពីអម្ចាស់អ្នកដែលត្រូវការពារដោយព្រះអាទិត្យ ជាការលំអឋានៈស្ដេច ដែលមានគិស្ស្ស្ដ ទៅនឹងពាល្ជ្ជ ជ្ជ ជ្ជ ជាច្រើនរបស់ព្រះអាទិត្យ" ។

" គឺជាគុបូ: (Kubora) ដែលជាអ្នកមានសណ្ដានចិត្តសម្ប្ដ្ដ ១ ១ ១

គេបានអោយយោបល់ទាំងបំពានថា ព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ៉ាន មកពីប្រទេសម៉ាឡេស៊ី ការសន្និដ្ឋាននេះគឺពឹងផ្អែកទៅលើកាលប្រវត្តិនៅឈៀងម៉ៃ ដែលបានរៀបរាប់ពីអន្តរាគមន៍ដោយកូនស្តេចគ្រងអំណាចរបស់អាណាចក្រម៉ាឡេស៊ី នៅទន្លេមេណាម ឡុបប៊ុរី (Lopburi) ដែលជាអតីតទីកដីរបស់កម្ពុជរាជ (Kambojaraja) ។ គេបានគិតថា ព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ៉ានទី ១ បានតាំងទីលំនៅលើដីព្រះក្តី ស្ថិតនៅក្នុងតំបន់ភណ្ណាលប្រទេសថៃ ។ វាជាការពិតណាស់ ដែលព្រះអង្គស្រឡាញ់ចូលចិត្តតំបន់នេះ ហើយមានសិលាចារឹកជាច្រើន ដែលព្រះអង្គបានរកកន្លែង ដែលសង្កត់ធ្ងន់ទៅលើដែនដីអតីតអាណាចក្រ ដ្វារ៉ាវ៉ាទី (Dvaravati) ដែលជាទីកដីមួយធំល្វីងល្វើយ នៅក្នុងជ្រលងទន្លេមេណាម ។

ព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ៉ានបានឡើងគ្រងរាជ្យសម្បត្តិជាស្តេចខ្មែរ នៅក្នុងឆ្នាំ ១០០២ ក្រោយពីការសោយទិវង្គតរបស់ ឧទ័យអាទិត្យវ៉ារ៉ាន និង រាជស្តេចជ័យវីរៈវ៉ារ៉ាន ហើយព្រះអង្គពុំបានទទួលគ្រោះថ្នាក់អ្វីទេ ពីព្រោះព្រះអង្គបានតាំងទីនៅឆ្ងាយពីធានីអង្គរ នៅក្នុងអំឡុងពេលផ្នែកទីមួយ នៃរាជរបស់ព្រះអង្គ ។ ចំបាំងដណ្តើមរាជដែលដឹកនាំដោយព្រះអង្គ នៅខាងក្រៅធានីនោះ ប្រហែលជាមានរយៈពេល ១០ឆ្នាំ ។ សំណង់ទាំងឡាយរបស់ព្រះអង្គ ពុំមែនមាននៅធានីអង្គរទេ ។ ប្រហែលជាប្រាសាទធំមួយ នៃសន្ធតិវង្សរបស់ព្រះអង្គនៅលើភ្នំដងរ៉ែក គឺជាប្រាសាទព្រះវិហារ ។ ប្រាសាទនេះ ត្រូវបានគេសង់នៅលើគែមនៃខ្ពង់រាប ដែលគ្របពីលើទីវាលដ៏ល្វីងល្វើយនៃប្រទេសកម្ពុជា ហើយព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ៉ានទី ១ បានតាំងកអទិទេព ភទ្រេស្វរៈ (Bhadreçvara) ដែលជាអទិទេពនៅវត្តភូ មកអោយស្ថិតនៅក្នុងប្រាសាទ ។

<u>៤- ការខិតខំដែលធ្វើបានសំរេចនៅធានីអង្គរ ក្រោយពីព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ៉ានទី ១ :</u>

នៅក្រោមរបស់ព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ៉ានទី ១ ពុំមានសំណង់ធ្ងន់ធ្ងរសំខាន់ៗនៅធានីអង្គរទេ ប៉ុន្តែជីវិតនៃសាសនានៅក្នុងប្រាសាទទាំងឡាយ មិនត្រូវបានគេកាត់ផ្តាច់ទេ ។ ស្តេចបានសំរេចបំពេញបំណងដ៏មានវិបុលភាពនៃសំណង់ទាំងឡាយ របស់អ្នកសោយរាជ្យមុនៗ ។ ហើយម្យ៉ាងវិញទៀត ហេតុអ្វីបានជាធ្វើប្រាសាទតាកែវអោយហើយ តែព្រះអង្គមិនបានប្រគល់អោយមន្ត្រីថ្នាក់ខ្ពស់ជាច្រើនអ្នកទទួលមើលថែរក្សាជាស្រេចហើយ ។ ព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ៉ានទី ១ បានរៀបចំសាងសង់ប្រាសាទសំខាន់នៅក្រៅធានីអង្គរ ហើយសំណង់ដែលធ្វើបានសំរេចនោះ ច្រើនតែការងារនៅក្នុងបរមរាជវាំង ។ នៅលើពីវ៉ាមីឧប្រាសាទវិមានអាកាស ព្រះអង្គទំនងជាបានសង់ថែវដែលជំបូលកោងជាវ៉ូត (Voutes) ព័ទ្ធជុំវិញ ។ ប្រសិនបើ Hemaçringagiri ជាវិមានអាកាសនោះ ការងារនេះត្រូវធ្វើឡើងក្រោយពីមានគ្នេះបាញ់នៅលើប្រាសាទ ។

<u>៦- ការធ្វើអោយមានសន្តិភាព (<u>សន្តិភាវកម្ម</u>) :</u>

ក្នុងអំឡុងពេលដ៏វែង នៃរាជស្តេចសូរិយាវ៉ារ៉ាន ជាដំបូងព្រះអង្គបានធ្វើអោយមានសន្តិភាព ដែលត្រូវហ៊ានកំទេច ក្រោយពីមានសង្គ្រាមស៊ីវិលអស់រយៈកាលប្រាំបួនឆ្នាំហើយ ហើយក៏ត្រូវបានជួសជុលឡើងវិញនូវអ្វីដែលរុះរើ ឬក៏ចោះបង់ចោល ។ សន្តិភាវកម្មបានលេចឡើងយ៉ាងពេញលក្ខណៈ ព្រោះថា៖

" នៅក្រោមរាជ្យស្តេចនោះ មានមនុស្សជាច្រើនបានយល់ជ្រួតជ្រាប ក្រោយពីត្រូវលង់លក់តែម្នាក់ឯងនៅក្នុងព្រៃ ហើយគេគ្មានខ្លាចអាទាល់តែសោះ ដែលពួកគេបានចាប់ច្បាមដោយដៃ (ចោរទាំងឡាយ) " ។

ព្រះអង្គពុំមានអំណាចល្មម ដើម្បីរៀបចំច្បាប់នៅក្នុងប្រទេសឡើងវិញទេ ដូច្នេះព្រះអង្គត្រូវតែធានាកុំអោយមានកោលាហលកើតមានឡើងវិញ ។ គំរោងការនេះ គឺគ្រោងដើម្បីរៀបចំបណ្ណាខេត្តទាំងឡាយដែលត្រូវរៀបចំអំណាចអោយស្តេចនៅភាគខាងកើត ។ បញ្ហាមួយសំខាន់ផ្សេងទៀត គឺការវិលត្រឡប់ចូលមកបំពឹការងារក្នុងប្រទេសវិញ នៃអ្នកដែលមានស្វាមីភក្តិ ហើយគ្មានកំហុសឆ្គង ។

ដើម្បីសុវត្ថិភាពក្នុងស្រុក ពួកមន្ត្រីថ្នាក់ខ្ពស់ទាំងអស់ បានខិតខំរកគ្រប់វិធី ដើម្បីប្រមូលពួកឧទ្ទាមយកមកដាក់គុក ហើយខ្លះទៀតបានត្រូវប្រគល់អំណាចអោយទៅតាមិហានៃ ។ ឥស្តុតាងនៃទង្វើទាំងនេះ គឺព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្ម៣ បានឆ្លាក់ពាក្យសម្បថសច្ចាប្រណិធាន ចំពោះមុខស្ពៃចនៅលើជញ្ជាំងនៃទ្វារវាជ្ជ៧ ។ នៅក្នុងរបបរាជាធិបតេយ្យខ្មែរ គេបានស្គាល់ទំនៀមទំលាប់នៃការសច្ចាប្រណិធានជារៀងរាល់ឆ្នាំ ពាក្យសម្បថសន្យាទាំងចាស់ទាំងថ្មី ត្រូវបានគេបញ្ចេញអោយឃើញនៅសតវត្សទី ១១ នៅក្នុងព្រះបរមរាជវ៉ាំងអង្គរ ។ គេបានឃើញរួចមកហើយពីសម័យបុរាណ ដែលបានលាតត្រដាងអោយឃើញពីពិធីបុណ្យទាំងឡាយនៅក្នុងសម័យនោះ ហើយបានត្រូវថែរក្សារហូតមកដល់សម័យថ្មីនេះ ។ អត្ថបទនៃពាក្យសម្បថដែលធ្វើសច្ចាប្រណិធាន ចំពោះព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្ម៣ទី ១ បានបញ្ជាក់អោយឃើញថា ជាពិធីតាមបែបព្រាហ្មញ្ញសាសនា ហើយបច្ចុប្បន្ននេះ ពាក្យសម្បថធ្វើឡើងតំរូវតាមបែបព្រះពុទ្ធសាសនា ។

<u>៧- ចុងបញ្ចប់នៃរជ្ជកាលព្រះសូរិយាវ៉ារ្ម៣ទី ១</u> :

គេបានគិតថា ព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្ម៣ទី ១ គឺជាអ្នកកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនា ក្រោយពីគេបានដឹងពីមរណៈនាមរបស់ព្រះអង្គមានឈ្មោះថា និ្វានបទ: (Nirvanapada) ។ តែគ្រប់សំណង់ទាំងអស់របស់ព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្ម៣ទី ១ ច្រើនតែជាសំណង់ព្រាហ្មញ្ញសាសនា ។ វាជាការពិតដែលថា បរមសុខរបស់ព្រះពុទ្ធសាសនាក៏ដូចជាសំណង់របស់ព្រាហ្មញ្ញសាសនា ដូចដែលលោក J.Filliozat បានធ្វើការកំណត់សំគាល់ទៅលើមរណៈនាម Nirvanapada នេះគឺបានស្រុះស្រួលនឹងព្រះសិវៈដែរ ។

ព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្ម៣ទី ១ បានសោយទិវង្គ៤ក្នុងឆ្នាំ ១០៥០ ក្រោយពីបានគ្រងរាជ្យសម្បត្តិអស់រយៈកាល ៥០ឆ្នាំ ។ គឺជារយៈពេលមួយយ៉ាងវែង ដែលព្រះអង្គបានអំណាចក្នុងការកសាងនូវសន្តតិវង្សរបស់ព្រះអង្គ ។ នៅពេលព្រះអង្គចូលទិវង្គ៤ទៅ ទ្រង់បានបន្សល់ទុកនូវបុត្រា ២ អង្គ សំរាប់គ្រងរាជ្យបន្តគឺ ឧទ័យអាទិត្យវ៉ារ្ម៣ទី ២ ហើយនិងទ្រង់ Harshavarman III (ហ្ស្រាសវ៉ារ្ម៣ទី ៣) ។

<u>៨- រជបរាជាធិបតេយ្យខ្មែរនៅក្រោមការដឹកនាំរបស់បុត្រាព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្ម៣ទី ១</u>

<u>(1050 - 1080)</u> :

ទ្រង់ឧទ័យអាទិត្យវ៉ារ្ម៣ទី ២ (Uday à dityavarman II) គឺត្រូវជាគ្រូរបស់ព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្ម៣ទី ១ និង ម្ចាស់ក្សត្រីវីរលក្ស្មី (Viralaksmi) ប្រហែលជាអគ្គមហេសី ដែលបានរៀបអភិសេកលើកទី ១ នៅពេលដែលព្រះបាទជ័យវីរៈវ៉ារ្ម៣ នៅគ្រងរាជ្យនៅឡើយ ។ ស្ពៃចថ្មីបានទទួលនូវមត៌ក នៃការសិក្សាអប់រំតាមរបៀបស្ពៃច ៖

" គេជានុភាពរបស់ព្រះអង្គ ដែលបានសិក្សាគ្រប់ចំណេះវិជ្ជា គឺចាប់ផ្តើមឡើងពីវិទ្យាសាស្ត្រទាំងឡាយ ពីវេយ្យាករណ៍ ច្បាប់ និង គ្រប់សាស្ត្រទាំងអស់ " ។ អត្ថបទសិលាចារឹកស្ពុកកក់ធំក៏បានបន្ថែមថា ៖ ចំណាងប្រាជ្ញារបស់ព្រះអង្គ គឺចង់ចម្ងឹកនូវគ្រប់កោសល្យទាំងអស់មានសិល្ប: ដែលដុះចេញពីគំនិត និង ផ្សេងៗទៀត ។

មានមន្ត្រីថ្នាក់ខ្ពស់ម្នាក់ ក្នុងចំណោមមន្ត្រីជាច្រើនគាក់របស់បិតារបស់ព្រះអង្គឈ្មោះ បណ្ឌិត Jayendrapadita (ជយេន្ទ្របណ្ឌិត) បានធ្វើជាគ្រូព្រះអង្គដ៏មានប្រាជ្ញាឈ្លាសវៃ ។ នៅក្នុងមុខងារនេះ គាត់បានរៀបចំពិធីអភិសេកអោយស្ពៃចថ្មីបានឡើងសោយរាជ្យសម្បត្តិ ហើយក៏បានបង្រៀនវិជ្ជាសាសនាផ្សេងៗអោយចេះចាំស្ទាត់ទៀតផង ។ នៅពេលនោះ សិលាចារឹកស្ពុកកក់ធំ បានបញ្ជាក់យ៉ាងច្បាស់ថា " ព្រះអង្គមានសេចក្តីសប្បាយរីករាយ នឹងព្រះរាជាណាចក្រ ដែលដឹកនាំដោយក្សត្រប្រកប ដោយទេពកោសល្យ " ហើយ " ដែលព្រះអង្គបានលាតត្រដាងពីបេះដូង " នៅក្នុងរាជរបស់ទ្រង់មានពួកបះបោរ

ជាច្រើននាក់ បានធ្វើអោយមានកាលាមាលនៅពេញផ្ទៃប្រទេស ហើយក៏ត្រូវបានបង្ក្រាបទៅវិញ ដោយ ឧត្តមសេនីយ៍សង្គ្រាម (Sangrâma) ។ វាជាការពិបាកណាស់ ក្នុងការវែកមុខរកឃើញ នូវអ្នកដែលបាន បង្ករហេតុអោយមានអសន្តិសុខដល់សង្គម ហើយបានលាតសន្ធឹងរហូតដល់ភាគខាងដើមនៃការស្ថាបនា ប្រាសាទអង្គរ ។

ពួកបះបោរទាំងនោះ បានបង្ករអោយមានវិនាសកម្មជាច្រើន នៅក្នុងព្រឹត្តិការណ៍របស់ទ្រង់ ហ្រសវ៉ែន គ.ស ១០៦៦ ហើយព្រះអង្គក៏បានលើកស្ទួយប្រទេស ដែលរងការខ្ទេចខ្ទាំឡើងវិញ ។ ព្រះ អង្គបានចាប់ផ្តើមកសាងប្រទេសជាថ្មី ហើយក៏បានរៀបចំទ័ព ដើម្បីធ្វើសង្គ្រាមជាមួយប្រទេសដែលនៅ ជាប់ផ្នែកខាងកើត គឺប្រទេសចាម ។ នៅក្នុងរាជរបស់ព្រះអង្គមានព្រាហ្មម្នាក់ឈ្មោះ បណ្ឌិតដិវាក (Divâkarapandita) បានចាប់ផ្តើមជាអាជីពក្នុងការងាររាជការ ដោយបានធ្វើសមយុទ្ធយោធា ប្រកបដោយមហិច្ឆិតា ដើម្បីដឹកនាំនយោបាយប្រទេសកម្ពុជា ក្នុងអំឡុងពេល ៣០ឆ្នាំ ។

<u>៩- សំណង់ធំៗឧត្តុង្គរបស់ចុងក្រោយព្រះបាទសូរ្យាវ៉ារ្ម៣ នៅធានីអង្គរ</u> :

ថ្ងៃបើមានការពិបាកក្នុងការងារ ទើបប្រទះនូវស្ពានដ៏ទាំងឧត្តុង្គនៅក្នុងរដ្ឋកាលនេះ អំឡុងពេល ១៦ឆ្នាំ ។ បើទ្រង់ឧទ័យអាទិត្យវ៉ារ្ម៣ ក៏បានទទួលសាងនូវសំណង់ធ្យូរច្រើននៅធានីអង្គរ ហើយតាមរបស់ ព្រះអង្គក៏នៅតែភ្ជាប់ជាមួយ នឹងប្រាសាទបាពួន ហើយនិងបាយណ៍ដ៏ធំមួយ គឺបាយណ៍ខាងលិច ។

សិលាចារឹកមួយ បានសរសេរពីការកសាងប្រាសាទបាពួន ៖ " គេបានឃើញនៅចំកណ្តាល ជម្ពូទ្វីប (Jambudvip) មានលំនៅដ្ឋានអទិទេពមួយបានលេចឡើង គឺភ្នំមាស (ភ្នំព្រះសុមេរុ) ព្រះអង្គ បានធ្វើភ្នំមាសនៅចំកណ្តាលរាជធានី ។ នៅលើភ្នំមាសមានសាងប្រាសាទមាសមួយ ហើយនៅក្នុង ប្រាសាទនេះ ព្រះអង្គបានអភិសេកសិវៈលិង្គមួយ អំពីមាស ដែលមានពន្លឺភ្លឺចិញ្ចាចដូចឋានសួគ៌ " ។

ប្រាសាទបាពួនពុំមែននៅចំកណ្តាលធានីយសោធរបុរៈទេ ប៉ុន្តែប្រហែលជានៅចំព្រំប្រទល់ខាង ជើងរបស់ធានីយសោធរបុរៈ ដែលសព្វថ្ងៃនេះ គេពុំសូវដឹងច្បាស់ ។ តាំងពីមួយសតវត្សមុនមជ្ឈមណ្ឌល នយោបាយរបស់រាជធានី គឺជាក្រុមដែលបង្កើតឡើងដោយព្រះរាជវាំង ។ ដូចព្រះបរមរាជវាំងដែរ ប្រាសាទបាពួនត្រូវបានកសាងឡើងនៅលើទីធ្លាធំមួយ នៃធានីអង្គរ ហើយនៅផ្នែកខាងកើតមានទីលាន ដ៏ធំមួយលាតសន្ធឹងរហូតដល់ប្រាសាទឃ្លាំងទាំងពីរ ។ ប្រាសាទបាពួនសង់នៅទន្ទឹមនឹងរាជវាំង ។

តួកណ្តាលរបស់ប្រាសាទបាពួន ត្រូវដួលរលំអស់ហើយ ពុំមានសល់កំទេចកំទីអ្វីទេ ។ គឺជា តួប្រាសាទទោល ដែលសង់នៅលើកំពូលពីរ៉ាមីដ ហើយនៅតាមថ្នាក់ៗរបស់ពីរ៉ាមីដ មានសាងថែវ (ព័ទ្ធជុំវិញ និង មានផ្លូវចូលពីគ្រប់ជ្រុងទាំង ៤ ដែលប្រកបទៅដោយមណ្ឌប ឯនៅជញ្ជាំងនៃភ្លោងទ្វារ ទាំងនោះ (gopura) មានលំអទៅដោយក្បាច់ក្រឡេតទាបកង ៤ជ្រុងតូចៗ រៀបរាប់ពីទេវកថាផ្សេងៗ និង ពណ៌នាពិសាច់រឿងដោយពាក្យកាព្យ ។ នៅទីនោះគេបានស្គាល់រូបក្រីស្ន:នៅពីក្មេង ហើយនិងឈ្មោ ជាច្រើននៅក្នុងរឿងរាមកេ្តរ ។ នៅផ្នែកខាងចុងផ្ចាំងក្បាច់ផ្សេងពីគ្នាទាំងនេះ មានលំអទៅដោយរូ មនុស្ស សត្ត ចំបាំង និង រឿងរ៉ាវនៅក្នុងព្រះបរមរាជវាំង ។ វាជាលើកទីមួយ ដែលនៅលើជញ្ជាំ បាពួនមានក្បាច់ខ្ន: ដែលនិយាយអំពីជីវភាពប្រជាជនខ្មែរ ។

ប្រាសាទបាពួន គឺជាប្រាសាទសំខាន់របស់ព្រះបាទ ឧទ័យអាទិត្យវ៉ារ្ម៣ទី ២ គឺនៅទីនេះហើយ ដែលឧត្តមសេនីយ៍សង្គ្រាម (Sangrâma) បានបំពេញនូវការណ៍កិច្ចមួយរ៉ាបអ្ងាសបានពីពួកឧទ្ទាម ដែល ទទួលបរាជ័យនៅទីនោះ ។

<u>១០- បាយណ៍ខាងលិច</u> :

នៅខាងលិចរាជធានីអង្គរ ព្រះបាទឧទ័យអាទិត្យវ្ម៉ន បានជីកអាងស្តុកទឹកមួយ មានបណ្តោយ ៨គម និងទទឹង ២.២០០គម ។ គេបានគិតថា បាយណាខាងកើតប្រហែលជាសញ្ញាមួយ បញ្ជាក់អោយដឹងថា ប្រទេសមានតាពរ៉ាងស្ងួត ហើយម្យ៉ាងទៀត គឺចង់សង្គ្រ៉ាន់ធ្ងន់លើការសាងសង់ធ្ងវបាយណាថ្មី ។ នៅសម័យនោះ ទឹកបាយណានៅខាងកើតស្រុកអស់ ហើយទឹកស្តុកទុកនោះក៏ពុំអាចគ្រប់គ្រាន់ ដើម្បីប្រើប្រាស់ដែរ ដែលជាហេតុតែមួយគត់ ។ អញ្ជើងហើយទ្រឹបព្រះបាទឧទ័យអាទិត្យវ្ម៉នចង់បង្កើតអាងស្តុកទឹកដ៏ពិសិដ្ឋមួយ នៅផ្នែកខាងលិចអោយជូចព្រះបាទយសោវ្ម៉ន ដែលបានជីកបាយណានៅខាងកើតរាជធានី ។

នៅចំកណ្តាលបាយណាខាងលិច ព្រះអង្គបានសង់ប្រាសាទមួយឈ្មោះថា ប្រាសាទមេបុណ្យ ខាងលិច ហើយមានលំអដោយក្បាច់ក្រឡេតទាបជារាង ៥ជ្រុងតូចៗ តាមលក្ខណៈក្បាច់លំអរបស់ប្រាសាទបាពួន ។ នៅជិតប្រាសាទមេបុណ្យ គេបានរកឃើញ ធ្ងវដ្ឋានខ្ពស់ធ្ងនរូបព្រះវិស្ណុជ្ជ៉ាអ៉ីពីស្ពាន់ដ៏ធំមួយ ។ រូបនេះត្រូវបានគេយកទៅថែរក្សាទុកនៅសារៈមន្ទីរជាតិភ្នំពេញ ហើយក៏ជាវត្ថុមួយ ដែលគួរអោយចាប់អារម្មណ៍ណាស់ ទ្ធ្ងើរ៉ើរូបនេះត្រូវបានបាត់ចង់អ:ុយ:ុអស់ គឺជាកស្តុតាងមួយបញ្ជាក់អោយដឹងថា សិល្ប:ចំលាក់ស្ពាន់ នៃប្រទេសបានឡើងដល់កំពូល ក្នុងអំឡុងសតវត្ស៍ទី ១១ ។

១១- ចុងបញ្ចប់នៃសន្ត្ដិ:ខ្ម:ស្ងប់ជ:ត្ម:ន៍ ១ :

ព្រះបាទហ្ម:ស:ុ:ន:ទ ៣ (Harshavarman III) បានសោយទិវ:ង្ដ:ត់នៅឆ្នាំ ១០៨០ ព្រះអង្គបានសោយរាជ្ជ:ន៍ធានីអង្គរ ;ហូតដល់ចុងបញ្ចប់នៃជីវិ:ន:ប:ស:ព្រះអង្ក ។ អ្ន:ស្ន:ងរាជ្ជ:ន:ន្ដ:ពីព្រះអ:ង្ដ ដែលមាន:ន:ក្ន:ងប:ញ្ជ:ីឈ្ម:ោ:ស្ដ:ចន:ោ: គឺជ: យ:ុ:ន:ទ ៦ (Jayavarman VI) ដែលតុ:ំមែ:ន:ជ:ាអ្ន:ក:ជ:ាប:ំ:ាប:ំ:ាស:ារ:ណ:ោ:ហ:ិ:ត:ាអ:ិ:ន:ិ:ង:ព្ម:ះ:ង:ដ:ទ ។ ជ: យ:ុ:ន:ទ ៦ ម:ាន:ដ:ើ:ម:ក:ំ:ណ:ើ:ត:ម:ក:ព:ីត្រ:ក:ូ:ល:ម:ហ:ិ:ធ:ារ:ប:ុ:រ: (Mahidharapura) គឺជ:ាស:ន្ដ:ិ:ត:ាង:ម:ួ:យ:ន:ៅ:ផ្ន:ែ:ក:ខ:ាង:ជ:ើ:ង:ប្រ:ទ:េ:ស:ក:ម្ព:ុ:ជ:ា ។

១២- ទីជ្ជ:ាតិ:ន:ៃ:ក:ាន:ធ:ានីអ:ង្ក:រ:ន:ៅ:ចុ:ងប:ញ្ជ:ូ:ច:ស:ត:ត:ាវ:ត្ស:៍ ១:២ :

នៅក្នុងរាជធានី នៃយុគ្គសម័យនោះមានសំណង់ និង ប្រាសាទដែលបន្សល់ទុកពីសតវត្ស៍ទី ១០ ជ្ជ:ូ:ចជ:ាប្រ:ាស:ាទ:ាពួ:ន និ:ង ប្រ:ាស:ាទ:ដ:ែ:ល:ម:ាន:ម:ុ:ខ:ង:ារ:ន:ៅ:ក្ន:ុ:ង:ព្រ:ះ:ម:ហ:ាជ:ាវ:ាំ:ង ។ ជ:ំ:ណ:ាក់:ម:ស:ស្ដ:ច:ន:ោ: ;ម:ាន:ធ:ាតុ:ពីស:ាក:ារ:ដ:ែ:ល:ង:ាយ:ន:ឹ:ង:ន:ិ:ម:ិ:ត:ាស ។ ក្ប:ាច់:ក្រ:ឡ:េ:ត:ទ:ាប:ត:ូ:ចៗ:ន:ៅ:ប្រ:ាស:ាទ:ាពួ:ន:ម:ាន:ប:ង្ហ:ាញ:ព:ីរ:ូ:ប:ត:ាព:ខ្ល:ះ:ៗ អ:ំ:ព:ីល:ំ:ន:ៅ:ដ:ាន:ន:ម:ស:ជ:ាជ:ន ។ ក:ប:ុ:ន្ដ:ែ:ជ:ូ:ចន:ៅ:ល:ើ:ផ្ន:ែ:ង:ខ:ាង:ក្ន:ុ:ង ន:ៃ:ហ:ោ:ជ:ាង:ប្រ:ាស:ាទ:ប:ន្ទ:ាយ:ស្រ:ី ក្ប:ាច់ ៥ ជ្ជ:ុ:ង:ត:ូ:ចៗ:ប:ាន:ប:ង្ហ:ាញ:ព:ីខ្ម:ែ:រ:ឿ:ង:ទ:ៅ:ក:ថ: ;ប ;ក:ំ:ណ:ាល:ជ:ា:ព:ាក្ម:ាក:ាព្ម:ាល:ាត:ត្រ:ជ:ាង:ព:ីល:ំ:ន:ៅ:ដ:ាន:ន:ម:ស:ស:អ្ន:ក:ម:ាន ។ ត្រ:ូ:វ:ង:ាំ:ង:ាត:់:ដ:ល:់:ព:ាក:ក:ណ្ដ:ាល:ស:ត:ត:ាវ:ត្ស:៍:ទ:ី ១:២ ដ:ើ:ម:្ប:ីអ:ោ:យ:ស:ិ:ល្ប:ៈ:ក:ន:ប:ង្ហ:ាញ:ឡ:ើ:ង:ព:ីញ:ាណ:ជ:ីវ:ភ:ាព:អ្ន:ក:ស្រ:ែ ។ ស្ថ:ាប:ត្ម:ក:ម្ម:ដ:ែ:ល:យ:ើ:ង:ប:ាន:ឃ:ើ:ញ:ន:ៅ:ល:ើ:ជ:ញ:ាំ:ង:ប្រ:ាស:ាទ:ាពួ:ន និ:ង ម:ណ្ដ:ប:ប:ាន:ច:ំ:ល:ង:ច:ញ:ម:ក:ព:ីជ:ីវ:ភ:ាព:ព:ិ:ត:ៗ ន:ៅ:ក្ន:ុ:ង:ព្រ:ះ:រ:ាជ:វ:ាំ:ង ។

នៅជាប់នឹងផ្លូវចូលទី ២ ពីខាងជើងមានលេចចេញនូវកំផែងហានសួគ៌មួយទាំងស្រុង ។ វាមានតួគេហដ្ឋានជាច្រើនរាងទ្រវែង ហើយនៅផ្នែកខាងចុងប្រកបទៅដោយយ៉ ។ ជ:ំ:ប:ូ:ល:ម:ស:ស:យ:ា:ាទ:ាប:ជ:ាង:ជ:ំ:ប:ូ:ល:ម:ស:ស:ត:ួ:ជ:ួ:ះ:ក:ណ្ដ:ាល ។ ;ជ:ូ:ចគ:ា:ទ:ៅ:ន:ឹ:ង:ក:ាំ:ង:ម:ស:ស:ក:ាំ:ស: (Kamsa) ដ:ែ:ល:គ:េ:ប:ាន:ឆ:ា:ក់:ន:ៅ:ប្រ:ាស:ាទ:ប:ន្ទ:ាយ:ស្រ:ី ;ត្រ:ឿ:ង:ជ:ំ:ប:ូ:ល:ទ:ាំ:ង:អ:ស:ន:ៅ:ប:ន:ើ:ត:ព:ីល:ើ:ស:ស:រ:ជ:ាច្រ:ើ:ន ;ហ:ើ:យ:ម:ណ្ដ:ប:ម:ិ:ន:ត្រ:ូ:វ:ប:ាន:គ:េ:ច:ិ:ទ:ប:ាំ:ង:ដ:ោ:យ:ជ:ញ:ាំ:ង:ទ ;ប:ុ:ន្ដ:ែ:ព:ាំ:ង:ន:ន:ធ:ំ:ៗ:ត្រ:ូ:វ:ប:ាន:គ:េ:ច:ង:ល:ាត:ន:ៅ:ច:ន្ល:ោ:ះ:ស:ស:រ:ទ:ាំ:ង:ឡ:ាយ ។ ;ន:ៅ:ផ្ន:ែ:ក:ខ:ាង:ល:ើ:ត:ាម:ជ្ជ:ុ:ង:ន:ៃ:ត:ួ:គ:េ:ហ:ដ្ឋ:ាន ;ប្រ:ក:ន:ៅ:ដ:ោ:យ:ក្ប:ឿ:ង:ស្រ:ទ:ប:ច:ក ;ហ:ើ:យ:ព្រ:ុ:ំ:ជ:ំ:ប:ូ:ល:រ:ៀ:ប:ច:ំ:ល:ំ:អ:ដ:ោ:យ:ក្ប:ឿ:ង:ព្រ:ុ:ំ (;ព:ាង:ទ្រ:ន:ុ:ង:ស្រ:ួ:ច:ជ:ូ:ច:ត្រ:យ:ង:ច:ក) ។ គ:េ:ប:ាន:ជ:ួ:ប:ប្រ:ទ:ះ:ន:ូ:វ:ស:ំ:ណ:ង់:ប:ែ:ប:ន:េ: ;ន:ៅ:ក្ន:ុ:ង:ស:ង្គ:ម:ខ្ម:ែ:រ:ទ:ំ:ន:ើ:ប:ដ:ែ:រ ។

ដល់សព្វថ្ងៃនេះ តើផ្ទះដែលស្ថិតនៅទាំងនោះចិតជ្រាំងដោយជញ្ជាំងជាច្រើន ឬ ក៏ជញ្ជាំងឈើស្ដើងៗ ? ទាំងនោះយើងគិតថា វាទំនងជាបែបនេះ ប៉ុន្តែគេមិនបានបង្ហាញពីសណ្ឋាប់ធ្នាប់ទាំងឡាយ នៅក្នុងព្រះរាជវាំងទេ ។

អចលនៈវត្ថុ ដែលគេបានឃើញនោះ គឺជារបស់របរប្រើប្រាស់ធម្មតាទេ ហើយកៅអីទាបៗ មានជើង ៤ គេអាចយកមកអង្គុយបែបបញ្ឈរជង្គង ឬ អង្គុយពែនភ្នែន និង បត់ជើងបាន ។ កៅអីទាំងនោះ គឺគេចំរុងទុកសំរាប់តែមនុស្សឋានៈខ្ពស់ ឬ ក៏សំរាប់តាបសធ្វើតបធម៌ ។

រាំងគឺជាលំនៅដ្ឋានរបស់ស្ដេច ត្រូវតែលំអដោយរបស់របរយ៉ាងទំនើបៗ ហើយស្រស់សង្ហា ។ សិលាចារឹកស្ដុកកក់ធំបានសរសេរពីរាំងរបស់ព្រាហ្មបណ្ឌិត Jayendrapanhdita (ជយេន្ទ្របណ្ឌិត) :

" រាំងនេះបានលំអដោយរូបចំលាក់អំពីថ្ម ប្រកបទៅដោយការលួងលោម តាក់តែងលំអដោយកំរងមាលាចំពោះមនុស្សស្រី តាមការត្រិះរិះ តើត្រូវនិយាយដូចម្ដេច ចំពោះសោភណ្ឌភាពនេះ ?"

នៅទីនេះ ឬ ទីនោះ ក្បាច់ក្រឡេតទាបបានបង្ហាញផ្លូវខ្លះអោយយើងឃើញ ។ នៅក្បែរពពួកក្រុមមនុស្ស ដែលដើរនៅខាងមុខរទេះ អូសដោយសេះមួយ ហើយបរដោយមនុស្សម្នាក់ និង មនុស្សពីរនាក់ទៀតជិះក្នុងរទេះ ។ ក្រៅពីនេះ មានជ័រមួយដើរយឹតៗនៅឆ្ងាយពីមនុស្សពីរនាក់ នៃ ប្រជាជនដែលដើរជុំវិញរទេះគោមួយផ្ទុកទៅដោយពួកឈ្មួញ និង ផ្លែឈើ ។ អ្នកបររទេះទាំងពីរនាក់នោះស្លៀកសំពត់ដូចគ្នាទៅនឹងវីរៈបុរស និង អទិទេពទាំងឡាយ ដែលរុំដោយក្រណាត់ផ្ដត់ៗជុំវិញ ចង្កេះលួតលន់ ហើយសំពត់នេះគឺមានលំនាំនឹងសំពត់សម័យទំនើប ដោយជាយរបស់វាបត់ជាបន្ទះតូចនៅចំពីមុខ បត់ចូលតាមប្រឡោះភ្លៅមកញាត់ពីក្រោយខ្នងក្រោមខ្សែក្រវាត់ (ស្ទៀកចងក្សិត) ។ ល្អម្យ៉ាងដែរ ដែលចំលាក់នៅប្រាសាទបាពួន ស្រាវជ្រាវរក និង បង្ហាញពីជីវភាពប្រចាំថ្ងៃ តែវាបានបង្ហាញជាពន្លឺខ្លះៗនៅក្នុងសិលាចារឹក ។

១៣- <u>អំពីរចនសម្ព័ន</u> : ✓

វាដូចជាអនុលោមទៅតាមការបែងចែកវណ្ណៈអតិជន ក្នុងចំណោមប្រជាជន ។ នៅក្នុងសិលាចារឹកជាច្រើន ដែលយើងបានឃើញជារឿយៗមកហើយ ពីការធ្វើឧទ្ទិសនៃពួកវណ្ណៈព្រាហ្ម ។ តែផ្ទុយទៅវិញ លក្ខណ្ឌនៃក្សត្រីយ៍ (Kshatriya) ត្រូវបានលេចឡើងយ៉ាងកំរ ហើយដូចជាគេចំរុងទុកអោយតែសមាជិកនៃគ្រួសារស្ដេច នៅក្នុងចន្លោះអ្នកទាំងនោះ ដែលជាកម្មសិទ្ធិរបស់វណ្ណៈថ្នាក់ខ្ពស់ៗពីរ ហើយការជួបជុំដែលជាបច្ច័យដល់អាពាហ៍ពិពាហ៍ គឺមានជាញយៗ ។ លោក យជ្ញាវរាហ (Yajna varaha) បានកើតមកពីអាពាហ៍ពិពាហ៍រវាងបុត្រីរបស់ព្រះបាទ Harshavarman I[ី] (ហស្រវ៉ារ្ម៉ានទី ១) ជាមួយនឹងព្រាហ្មម្នាក់ ឬ ព្រាហ្មម្នាក់ទៀតឈ្មោះ វាករភដ្ដ (Divakarabhatta) ដែលព្រាហ្មម្នាក់មកប្រទេសឥណ្ឌា ត្រូវជាស្វាមីរបស់ប្អូនស្រីព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉ានទី ៥ ទាំងនេះគឺជាឧទាហរណ៍ខ្លះៗ បង្ហាញអំពីច្បាប់ដែលកើតនៅចន្លោះវណ្ណៈ នៃអតិជនរាធិបតេយ្យ ។

យើងបានឃើញពីតួនាទីនៃអ្នកជំនិតរបស់ឥស្សរៈជន ដែលដើរតួជាមនុស្សសំខាន់ ។ នៅជុំវិញស្ដេចព្រាហ្មណ៍ទាំងឡាយ បានចំរេញមុខងារក្នុងសាសនា ដែលជាឥទ្ធិពលមួយយ៉ាងធំ ដែលពុំមែនជាអ្នកក្ដាបក្ដាប់មើលតែខាងសាសនាប៉ុណ្ណោះទេ គឺត្រូវដើរតួជាអ្នកនយោបាយផង នេះជាសង្គមខ្មែរក្នុងសម័យអង្គរ ។

វាមានការពិបាកណាស់ ប្រសិនបើមនុស្សទាំងឡាយបានទទួលយកនូវឧត្តមភាព នៃស្ដេចមកធ្វើជាកម្មសិទ្ធនៃវណ្ណៈជាន់ខ្ពស់ ។ ត្រប់វណ្ណៈនៃសង្គមទាំងអស់ ដែលស្ថិតនៅក្រោមអំណាចនៃអ្នកដឹកនាំ

គឺជាមន្ត្រីរាជការ នៃរាជាណាចក្រ ដែលពុំមែនជាព្រាហ្មណ៍ ឬ ក៏ក្សត្រីយ៍ (Kshatriya) ទេ ។ យើងបានឃើញពីមុខងារទាំងនោះ ដែលគេប្រកាន់យកតំណាងមួយខ្ពស់ គឺដោយសារតែអំពើទាំងនោះបានមកដោយកុសល ។ ឯសិទ្ធិរបស់ស្តេចវាពុំមែនតែការគ្រប់គ្រងតែមួយមុខ ហើយនិងយុទ្ធជនសង្គ្រាមទេ ។ សិលាចារឹកមួយរបស់ក្តាបាសេត (Baset) មានទាក់ទងទៅនឹងគុណធម៌ ហើយនិងកិត្តិយសដែលព្រះបាទ ឧទ័យអាទិត្យវ៉ារ្ម៉ាន់ទី ២ (Udayadityavarman II) បានបំពេញនូវពាក្យមានបន្ថែម ៖

" តាមរិះរបស់ស្តេចត្រូវបាន (ឡើងសក្តិអោយមន្ត្រី) វិសក្ស៊ីន (Viçarman) ដែលជានាយកខាងសិល្ប: ។ នៅក្នុងពេលដែលធ្វើបញ្ចប់នូវការងារទាំងឡាយ ស្តេចបានប្រទានអោយនូវដីដែលជារបស់កម្មសិទ្ធិផ្ទាល់របស់ព្រះអង្គ ដោយមានការបានអ:អាង សំរាប់ការមកដល់នូវគ្រប់ទ្រព្យកម្មទាំងអស់ ។ មានការប្រមូលផ្តុំពួកវណ្ណ:ព្រាហ្ម និង វណ្ណ:ស្តេច ដើម្បីធ្វើជាសាក្សីនៅពេលដែលស្តេចប្រគល់អោយអ្នកម្ចាស់ដីដាំបង្គោលព្រំប្រាំនៅលើដីនោះ ។ ដោយមានការពិនិត្យសង្កេតសំរាប់គុណធម៌ទាំងឡាយរបស់ព្រាហ្ម វិស្វាកម្ម៉ន (Viçvakarman) ស្តេចបានសរសេរពីកម្មសិទ្ធិជាមួយនឹងគ្រួសារនៃពួកវណ្ណ:ថ្នាក់ខ្ពស់ ដោយប្រគល់អោយនូវពានរង្វាន់មាស " ។

យើងបានរកឃើញនៅទីនេះ នូវការបង្ហាញពីព្រឹត្តិការណ៍នៃការលើកតំកើងជាអភិជន នៃគ្រួសារមួយ ។

ប្រជាជនបានមកប្រមូលផ្តុំគ្នា នៅផ្នែកខាងក្នុងរាជធានី ដែលយើងបានដឹងថា វាជារឿងអាក្រក់មួយរបស់សង្គម ។ វណ្ណ:ដ៏សែនអាក្រក់ជាងគេ ដែលគេបានស្គាល់ គឺជាសិល្ប:ហត្ថករទាំងឡាយ និងជាទូទៅគឺគ្រប់មនុស្សតូចៗទាំងអស់ ។ នៅក្នុងអត្ថបទចំណារ ដែលបានចារនៅលើសិលាចារឹក ឬ នៅលើមេទ្វារមានចុះបញ្ជីយ៉ាងវែង នូវឈ្មោះទាសាទាសី ដោយបានប្រគល់អោយនូវការងារផ្សេងៗ ។ ការបន្ទោរបន្ទន់យ៉ាងខ្លាំងនៃគ្រប់ " ទាសករដើម្បីប្រកបរបរធ្វើស្រែ" ។ លំដាប់ថ្នាក់មួយដែលខ្ពង់ខ្ពស់ល្មមវាគឺជាទាសករដែលមានជំនាញ ជាអ្នកធ្វើការដោយដៃ ក្រៅពីការងារជ្ជ:បាយ អ្នករវៃអំបោ: អ្នកតំបាញទាំងឡាយ ។ ចុងបញ្ចប់គេត្រូវអោយអ្នកទាំងនោះមានការងារមួយប្រភេទ សំរាប់ជនដែលព្រមដោយឯកសិទ្ធិរួមមាន អ្នកជាងឆ្ការ តន្ត្រីករ តន្ត្រីការិនី អ្នករបាំ និង អ្នកច្រៀង ។ ការសាងសង់ប្រាសាទទាំងឡាយ គឺត្រូវតែធ្វើដោយអ្នកហត្ថពល ដែលមានស្ពានដៃដើម្បីឆ្លាក់ថ្ម ដឹកជញ្ជូន រៀបចំ ជុតតំ្ជ កាត់ និង សំរួតជុំថ្មបាយក្រៀម ។ ហត្ថពលទាំងនេះ ត្រូវតែជ្រើសរើសសំរាប់អោយធ្វើការងារជ្ជ:ជ:ជ:ណ៍ ដើម្បីស្តុកទឹក ។

លោក G. Coedès បានស្រង់ឈ្មោះទាសាទាសីនៅក្នុងសិលាចារឹក ដែលគេប្រមាថ ដោយអោយឈ្មោះថាជា "ផ្ត" "មនុស្សថោកទាប" ឬ ក៏ជាមនុស្សគួរអោយស្អប់ខ្ពើម" ឈ្មោះទាំងនេះមិនបានយកមកជាប់ខ្ជួនទាសករបានទេ វាគឺគួរអោយស្អប់ខ្ពើមខ្លាំងណាស់ ។ មានឈ្មោះមួយដែលគេបន្ថែមដើម្បីហៅបង្ហាប់ឈ្មោះគឺ " ភាពទ័ងក្ដាញ់ដោយគ្មានយុត្តិធម៌ " ។ មួយផ្សេងទៀត " គ្មានអ្នកណាម្ចាក់រៀបរាប់អ្វីទាំងអស់ " ។ ស្ត្រីម្ចាក់ជ្ជ:ជ:ដែលគេបានហៅ " ក្ងិតមកគឺដើម្បីស្ពហា " ។

១៤- <u>ព្រះមហាក្សត្រ</u> :

ប្រសិនបើអត្ថបទទាំងឡាយរបស់សិលាចារឹកមានការកើនឡើង នូវពាក្យសរសើរ ដែលផ្ដែងទៅកាន់ស្តេចនោ: វាមិនមែនស្ថិតនៅក្រោមបញ្ជាទេ ពីព្រោ:ស្តេច គឺជាអ្នកត្រូវតែបញ្ជេញនូវគ្រប់សកម្មភាពសំរាប់អោយគេអួតសរសើរ ។ តាមគំនិតនៃសន្ត្តិវង្សតណ្ហា ស្តេចគឺជារាជការទី ១ នៃរាជាណាចក្រ

ដែលជាអ្នកអភិរក្សលើបទបញ្ជានៃច្បាប់ លើអ្នកដឹកនាំប្រទេសជាតិទាំងឡាយ ហើយនិងប្រជាជនតូចតាច ។ អំណាចរបស់ស្តេច ត្រូវតែកំណត់ដោយព្រំដែន នៃការគោរពច្បាប់ ។

ព្រះមហាក្សត្រមានមុខនាទីដឹកនាំប្រទេស ដែលជាកេរ្តិ៍ដំណែលពីព្រះចិតារបស់ព្រះអង្គ ឬ ក៏ពីសមាជិកណាម្នាក់នៃគ្រួសាររបស់ព្រះអង្គ សិលាចារឹកទាំងឡាយ ដែលជានិច្ចកាលត្រូវបានគេចារនៅលើច្បាប់នៃស្តេចសោយរាជ្យសម្បត្តិ ដែលបានបន្តមកពីបុព្វបុរសរបស់ព្រះអង្គ ហើយជានិច្ចកាលតែងតែមានវិវាទកម្មនៅក្នុងខណៈពេល នៃព្រឹត្តិការណ៍ទាំងឡាយរបស់ព្រះអង្គទៀតផង ។ ព្រះនាមរបស់ព្រះមហាក្សត្រ ស្តេចនិងឈ្មោះរបស់មន្ត្រីថ្នាក់ខ្ពស់ទាំងឡាយ ត្រូវចាប់ផ្តើមដោយពាក្យថា "ស្រី (Çrī) " (មានសំណាង ដែលនាំមកនូវសុភមង្គល) ។ នៅក្នុងភាសាខ្មែរបុរាណ គេបានរកឃើញថា នៅពីមុខព្រះនាមរបស់ព្រះមហាក្សត្រ តែងតែដាក់ពាក្យថា " Vrah Pada " (បាតជើងពិសិទ្ធ) ដែលជាទូទៅគេបកស្រាយថា " ព្រះករុណាជាម្ចាស់ " ។

ក្រោយពេលសោយទីវង្គត់ ស្តេចតែងតែមានគ្រឿងសំគាល់ ដោយមរណៈនាមរបស់ព្រះអង្គ ។ ទាំងនេះប្រសិនបើអ្នកស្នងរាជបន្តទាំងឡាយ ដែលគេបានដឹងច្បាស់ថា ជាអ្នកជ្រែករាជ្យសម្បត្តិមិនអាចទទួលយកបាននូវមរណៈនាមទេ ។ នៅក្នុងខណៈនោះ សំណង់ទាំងឡាយរបស់ព្រះមហាក្សត្រ ក៏ដូចជាស្ពានដែរបស់ព្រះមហាក្សត្រដែលឥតលក្ខខ័ណ្ឌ តាមច្បាប់តំរូវក៏ត្រូវបានគោរពបូជាដោយស្តេចស្នងរាជក្រោយៗដែរ ហើយលទ្ធផលនេះ គឺយើងទាំងអស់គ្នាបានឃើញរួចមកហើយ ស្តេចអាចបញ្ជាអោយមន្ត្រីថ្នាក់ខ្ពស់ណាម្នាក់ ជាអ្នកទទួលមើលការខុសត្រូវ ។

ការកើនឡើងនៃការប្រទាន និង ការអះអាងបន្ថែមនៃម្ចាស់កម្មសិទ្ធិដី ត្រូវបានគេចនាឡើងជាកស្តូតាងនៅលើសិលាចារឹកទាំងឡាយ ដែលស្តេចជាអ្នកសំរេចអោយ ។ ចំពោះច្បាប់ក្នុងប្រទេសវិញ គ្រប់ការសំរេចព្រះទ័យ ត្រូវចេញមកពីស្តេច ប៉ុន្តែគ្រប់រាជបញ្ញត្តិរបស់ព្រះអង្គ ត្រូវតែគោរពតាមច្បាប់ដែលបានរៀបចំហើយ ។ សិលាចារឹកនៅប្រាសាទប្រែរូប បានកំណត់យ៉ាងច្បាស់ពីការតំរូវអោយធ្វើអ្វីមួយដោយអំណាចច្បាប់របស់ស្តេច ៖

គាថា CCXCV " អូ អ្នកឯងគឺជាអ្នកដែលធ្វើបានសំរេច ដោយព្រះរាជាណាចក្រជានិច្ចកាល អ្នកឯងត្រូវតែចងភ្ជាប់ដោយ Dharma (ច្បាប់) ឧត្តមប្រសើរដោយគុណធម៌ នៃអំណាចដែលធ្វើដោយចិត្តសម្បុរសខ្ពស់ថ្កុំថ្កើងដោយតេជានុភាព សំបូរបែបដោយរតនសម្បត្តិ និង ដោយកងទ័ពដូចជាព្រះមហាក្សត្រចាស់ៗជនាន់មុនៗទាំងឡាយ " ។

សិលាចារឹកដូចគ្នានេះ ដែលនិយាយពីស្តេចទទួលយកមកការារក្សានូវសំណង់ទាំងឡាយ ដែលបានសាងសង់ដោយបុព្វធិការីទាំងឡាយរបស់ព្រះអង្គ ៖

គាថា CCXCI " អូ អ្នកឯងគឺជាអ្នកដែលជក់ចិត្ត និង ភ័ព្វសំណាងនៃការដ្ឋិលង់លក់នៅក្នុងការត្រេកត្រអាលដោយរាជអំណាច ប្រសិនបើស្ពានដែរនេះ ត្រូវធ្លាក់ទ្រុឌទ្រោម អ្នកឯង ត្រូវកើនឡើង (ភ្ញាក់) ដើម្បីការពារនូវស្ពានដែរនេះអោយដូច Nārāyana (ព្រះវិស្ណុ) ផ្ទុំនៅលើសមុទ្រទឹកដោះ។

១៥- <u>រដ្ឋបាល</u> : ✓

នៅជុំវិញព្រះមហាក្សត្រ ព្រះអង្គបានជ្រើសរើសយកមន្ត្រីថ្នាក់ខ្ពស់ពីរបីនាក់ ចេញមកពីវណ្ណៈទាំងពីរនៃអភិជនាធិបតេយ្យ ។ ជាការពិតណាស់ មន្ត្រីទាំងអស់នោះ ត្រូវតែទទួលធ្វើគ្រប់ការងារទាំងអស់ដែលបំរើអោយព្រះមហាក្សត្រ ។ រួមមានប្រធានពួកឆ្នាំនៃបន្ទប់ផ្ទុំ ចៅហ្វាយនៃលេខានុការជាទីទុកចិត្តនៃចៅហ្វាយនាយ ភ្នាក់ងារនៃត្រែផ្ទុំរបស់ស្តេច ប្រធាននៃមន្ត្រីរាជការទទួលបន្ទុកគ្រប់គ្រងគ្រឿងឥស្សរិយស

របស់ពួកជាទាំងឡាយដូចជា ៖ ម្ជុដ ក្រវិល កងដៃ ខ្សែឈៀងខ្ទងលើខ្លួន (ខ្សែបន្ទោង) ។ល។ ការធ្វើតវៅទៀតជារាប្រើន នៃសិលាចារឹកទាំងឡាយបានចុះនិទ្ទេសពីចៅហ្វាយនាយឃ្លាំងនៃរាជកាំង ។ ជាការពិតណាស់ មន្ត្រីរាជការទាំងឡាយតែងតែធ្វើឬកជាអ្នកបំរើខ្ទោច ។ ខ្ទះក្នុងចំណោមអ្នកទាំងនោះ: មានជាដំបូងគឺត្រូវតែបង្ហាប់បញ្ជា ឬ ក៏ចំរេញការណ៍កិច្ចចំពោះពិធីទាំងឡាយ នៃបុណ្យសព ប៉ុន្តែការងារទាំងនោះ គឺត្រឡប់ជ្ជាប់ជ្ជា ខ្ទោចទាំងឡាយដោយគ្មានទីបញ្ចប់ទៅតាមសារព័ន្ធ នៃពិធីនៅក្នុងបុណ្យសព ភ្ជាប់ជ្ជាមានយ៉ាងពិសេសទៅដល់ការទ់ទ្ទាក់ទ់ទ្ទង នៃសំណង់ទាំងឡាយ ដែលបានសាងឡើងដោយបុគ្គលដែលស្ថាប់ ឬ ក៏ការចំណេញរបស់ពួកគេ ឯក្ដាក់ងារហើយ និង ជនឧបត្ថម្ភទាំងឡាយ គឺនៅមានជីវិតរស់នៅដដែល ដើម្បីរក្ខិជាអ្នកជួយដល់ខ្ទោច ដោយបានសាងជាប្រាសាទមួយ ឬ ក៏វត្តមួយ ។

អត្ថបទសច្ចាប្រណិធាន ដែលសរសេរឡើងដោយមន្ត្រីជារាប្រើនគ្នាក់ ថ្វាយដល់ព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្ម៣ទី ១ (Suryavarman Ier) បានចុះនិទ្ទេសពីអត្ថបទទាំងឡាយ ដែលមិនទ់ទ្ទងជាមានបច្ច័យខាងអនុលោម ដោយបានទុកដាក់អោយមានមុខងារដោយឡែក ហើយដែលមុខងារទាំងនេះ ត្រូវតែជារបស់មន្ត្រីរាជការដែលជាវីរៈជន ។ ក្នុងចំណោមមន្ត្រីទាំងនោះ គេបានលើកយកអត្ថបទរបស់លោក Sanjak ហើយនិងរបស់លោក តម្ស្ទាក (Tamrvac) ។ លោក G.Coedès បានលើកយកអត្ថបទរបស់លោក សញ្ជាក់ (Sanjak) ៖

ការបង្ហាញប្រាប់ដោយសញ្ញារបស់មន្ត្រីទាំងឡាយ ទ់ទ្ទងជាសប្បាយចិត្តដោយបានទទួលយកនូវបំណែកមួយ នៃការធ្វើអោយទុកចិត្តពីព្រះមហាក្សត្រ និង បានបញ្ជាក់ពីសក្ខីភាព នៃភាពភ្ជាប់ទាក់ទ្ទាក់នៃកត្តិភាពរបស់ពួកមន្ត្រីទាំងនោះ: រហូតដល់ពលីកម្មនៃជីវិត ។ អត្ថបទរបស់ tamrvac បានធ្វើអោយបានគ្ជ្ជ ជលប្រយោជន៍ជាចាំបាច់ដល់មនុស្សទាំងឡាយ ដែលមិនសូវសំខាន់ ។ លោក G Coedes បានស្ថានថា គឺគត្ត្រូវបង្ហើតគ្ជ្ជ្ជ

ភាពហ៊ីកហ៊ាក់នៃព្រះរាជនីវ៉ែសន៍ បានសំដែងអោយឃើញនៅក្នុងខណៈពេល នៃពិធីបុណ្ យ នៃព្រះរាជវាំង ។ ពិធីបុណ្យពុទ្ធភិសេក គឺព្រះមហាក្សត្រជាអ្នកបួសក្នុងសាសនា ព្រះអង្គបានប្រទាៈ ឱកាសដើម្បីបង្ហាញពីអធិកភាព ។

សិលាចារឹកមិនបានចុះពិធីបុណ្យទេ ប៉ុន្តែវាបានបង្ហាញប្រាប់ពីសកម្មភាពដ៏ពិសេសពីរ ការប្រៀនប្រដៅដោយវិជ្ជាផ្សេងៗអោយចាំស្ទាត់ (diksha) និង ពិធីមហាសិទ្ធិបណ្ណៈអាសន្ន (abhi seka) ។ ជារៀងរាល់ឆ្នាំ គេបានធ្វើបុណ្យរំឭកដល់ពិធីអភិសេកស្តេច ដែលត្រូវតែរាវាំងកុំអោយរាជាណាចក្រជួបគ្រោះទ្ធិក្ស និង មានរោគរាតត្បាត ។ ក្នុងពេលនោះ គេបានរៀបចំអភិសេកស្តេចជាថ្មីម្តងទៀត ។ សិលាចារឹកនៅប្រាសាទប្រែរូបបានសរសេរថា " ជារៀងរាល់ខែ ពិសាខ ស្តេចអង្គនេះ បានបង្កក់ធ្លុប ដោយនៅគ្រប់ពេលមានបណ្ណែតទៅតាមរលកទឹក នូវអាហារឆ្ងាញ់ចាក់ក្នុងផើងធ្យាប់រយផើងយ៉ាងស្អាតទៀតផង " ។

បុណ្យដទៃទៀតមានជាហូរហែររៀងរាល់ឆ្នាំ ។ ចុងបញ្ចប់មានបុណ្យដ៏ចំលែកពីរមួយទៀត ដែលជាពិធីបុណ្យសាធារណៈ ដែលជាការចូលរួមនៃការវិលត្រលប់របស់ព្រះមហាក្សត្រ ប្រកបដោយជ័យជំនះ វិលត្រលប់មកធ្វើនៅធានីដែលកំសាន្តដោយមនុស្សច្រើនគាក់ ។

ខ្ទំពូក IV
ព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្ម៉ាន៦ (1113 - ap 1144) ហ៊ីយនិង ការសាងសង់ប្រាសាទអង្គរវត្ត

១- ប្រវ៉ិត្តិការណ៍របស់ព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្ម៉ាន៦ ២ :

យើងពុំបានទទួលនូវពត៌មានអោយបានច្បាស់ល្អ នៃធានីអង្គរនៅចន្លោះរាជស្តេចព្រះបាទ Harshavarman III ដែលសុគត់នៅក្នុងឆ្នាំ ១០៨០ និង ប្រ៉ិត្តិការណ៍របស់ព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្ម៉ាន៦ ២ នៅឆ្នាំ ១១១៣ ទេ ។ គេបានគិតថា ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉ាន៦ ៦ បានឡើងសោយរាជ្យសម្ត្ចិនៅភាគខាងជើងប្រទេសកម្ពុជា ដែលជាអ្នកស្នងរាជបន្តពីព្រះបាទ Harshavarman VI ដែលគ្រងរាជ្យនៅធានីអង្គរ ។ ក្នុងខណៈនោះ អត្ថបទក្នុងសិលាចារឹកនៅព្រះខ័ន្ធបានសរសេរថា ៖

គាថាទី ១៣ " ការទទួលយកបានសំរេចដូចប្រាថ្នា នៃរបបរាជាធិបតេយ្យដ៏ប្រសើរបំផុត នៅក្នុងរាជធានីដ៏ឋិសុទ្ធ គឺធានីយសោធរបុរៈ ក្រោយពីបានធ្វើអោយពួកសត្រូវទទួលរងនូវការបរាជ័យ ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉ាទេវ: (Jayavarmadeva) ដែលចេញមកពីគ្រួសារមួយ រស់នៅធានីមហ៊ីធរបុរ: (mahidharapura) ព្រះអង្គបានទទួលការដឹកនាំគ្រប់ផ្នែកទាំងអស់ ដោយកត្តិគុណរហូតដល់សមុទ្រ" ។

ក៏ប៉ុន្តែ ជាការពិតណាស់រហូតមកដល់សតវត្សទី ១២ ប្រទេសកម្ពុជា គឺស្ថិតនៅក្នុងការបែងចែកនៅឡើយ ។ គេយល់ថា ព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្ម៉ាន៦ ២ បានទទួលយកអំណាចពីស្តេចពីរអង្គ គឺម្ហាក់ជាឪពុកមារបស់ព្រះអង្គឈ្មោះ ធរណិន្ទ្រវ៉ារ្ម៉ាន៦ ១ (dharanindhavarman I[ef]) ដែលសោយរាជ្យបន្តបន្ទុនរបស់ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉ាន៦ ៦ " ពុំមែនជាចំណាងប្រាថ្នារបស់របបរាជាធិបតេយ្យទេ " ។ នៅក្នុងការប្រយុទ្ធតតូដ៏សែនតឹងចិត្តមួយ ដើម្បីប្រឆាំង និង ក្ងយប្រុសរបស់ព្រះអង្គ ស្តេចអង្គនេះបាន " បកអាក្រាតអោយឃើញពីរបបរាជាធិបតេយ្យ " ។

២- ព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្ម៉ាន៦ ២ :

ក្នុងព្រឹត្តិការណ៍របស់ព្រះអង្គ ព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្មន៍ទី ២ បានកើតចេញមកដូចស្តេចមួយអង្គ ដ៏មានមហិច្ឆិតាដែរ " ជានិច្ចកាលនៅក្នុង នៅចុងបញ្ចប់នៃការសិក្សារបស់ព្រះអង្គបានសាកល្បងសំរេចចិត្តដឹកនាំព្រះរាជាណាចក្រតាមតំណែងនៃគ្រួសារ " ។ អ្នកដំណើរមកជជែលមិនចេះនឿយហត់ ក្នុងរយៈពេលសោយរាជ្យអស់រយៈពេលប្រមាណ ៤០ឆ្នាំ ព្រះអង្គបានបញ្ចប់នូវការកាន់អាវុធ ដើម្បីប្រយុទ្ធប្រឆាំងនឹងពួកបរទេសឈ្លានពានជិតខាង ដូចជាពួកនៅទន្លេមេណាមផ្នែកខាងកើត ប្រយុទ្ធជាមួយពួកចាម ក៏ដូចជា ជាមួយពួក Daiviète ដែលក្រោយមកក្លាយជាវៀតណាមបច្ចុប្បន្ននេះ ។ នៅក្រោមរាជរបស់ព្រះអង្គមានរបាយការណ៍ជាច្រើន ដែលនិយាយពីការចងភ្ជាប់ឡើងវិញ ជាមួយប្រទេសចិន ហើយនិងឯកអគ្គរាជទូតជាច្រើន ដែលអធិរាជបានបញ្ជូនមកអោយព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្មន៍នូវ "មន្ត្រីថ្នាក់ខ្ពស់ៗជាច្រើននាក់ " ។

ក្បាច់ក្រឡេតទាបនៅប្រាសាទអង្គរវត្ត ត្រូវបានគេនិយាយថាជា " ក្បាច់ក្រឡេតទាបប្រវត្តិសាស្ត្រ " រូបភាពពីការយកបានឡើងវិញពីរូងរបស់ព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្មន៍ទី ២ ជាមួយនឹងនិទ្ទេសនៃមរណៈគាមរបស់ព្រះអង្គ " បរមវិស្ណុលោក (Paràmavishnuloka) " ។ ការបង្ហាញទាំងនេះ វាពុំមែនជារូបភាពដែលចំលងចេញមកពីគំនិតគួរអោយស្ញើច ដែលរៀបចំឡើងដោយព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្មន៍ទី២ ទេ។ នៅផ្នែកខាងលិច នៃក្បាច់ក្រឡេតទាបជាចំណែកមួយ ដែលគួរអោយកត់សំគាល់ គឺមានគេមកចូលគាល់ដើម្បីសំដែងនូវគោរវកិច្ច ស្តេចគង់ដោយលាតសន្ធឹងដៃឆ្វេងនៅក្នុងកាយវិការដ៏មានអំណាច ។ មកភ្ជាយជាងនេះបន្តិច ក្បាច់ក្រឡេតទាបនេះ ក៏បានបង្ហាញម្តងទៀត គឺស្តេចឈរនៅលើខ្នងដំរីសង្គ្រាមនៅចំលាក់កណ្តាលសេនាប្រមុខទាំងឡាយរបស់ព្រះអង្គ ដែលនៅព័ទ្ធដោយកូនសិស្សជាច្រើន អ្នកបក់ពុយ ទង់សញ្ញា និង អ្នកជិះសេះហែរហមជាច្រើនទៀត ។

សំរាប់ទិវាករបណ្ឌិត (Divakarapandita) លើកទី ៣ បានក្លាយមកជាព្រះគ្រូរបស់ព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្មន៍ទី ២ ដោយធ្វើប្រតិបត្តិការដំបូងនៃការឡើងគ្រងរាជ្យរបស់ស្តេច ។ នៅក្នុងនិកាសនោះវាមានលក្ខណៈគ្រប់គ្រាន់ក្នុងការបង្ហាញអោយឃើញពីស្តេចថ្មី ដោយបំពេញនូវកណ្តាលកិច្ចរបស់ព្រះអង្គដ្ឋិ ដ្ឋ ជនីយ៍ចរទៅគ្រប់ប្រាសាទសំខាន់ៗទាំងឡាយ នៃព្រះរាជាណាចក្រ ដើម្បីប្រទានទ្ធនូវអំណោយ ដែលប្រព្រឹត្តិដោយគ្មានអ្នកណាប្រឆាំងឡើយ ។ សិលាចារឹកទាំងឡាយដែលចុះពីសំណង់ទាំងឡាយ ដែលព្រះអង្គចារនៅគ្រប់ប្រាសាទធ្យូងៗពីគ្នានៅវត្តកូ ព្រះវិហារ និង បន្ទាយស្រី ។ ព្រះរាជគ្រូរបស់ស្តេចគឺជាមនុស្សខ្ចាំងមុនអាយុ គាត់បានស្ថាប់នៅក្នុងអំឡុងពេលព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្មន៍នៅសោយរាជ្យនៅឡើយ ។ ការសំដែងនូវសុជនភាពរបស់ស្តេច ដែលព្រះអង្គពេញចិត្ត និង ចារនៅលើសិលាចារឹកនៅប្រាសាទព្រះវិហារ ដោយបានបង្ហាញនូវពាក្យថា " ព្រះគ្រូ ស្រីទ៍ាករបណ្ឌិត (Çridivakara pandita) ដែលមានជើងឈរលើម្ជុដ ដែលលំអនៅលើព្រះកេសរបស់ព្រះបាទស្រីសូរិយាវ៉ារ្មន៍ជាគ្រូនៃពិភពលោក"។

<u>៣- ប្រាសាទអង្គរវត្ត</u> :

ប្រាសាទអង្គរវត្ត គឺជាប្រាសាទតែមួយគត់ ដែលសាងដោយព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្មន៍ទី ២ ប្រាសាទអង្គរវត្តគឺជាប្រាសាទមួយដ៏អស្ចារ្យនៃសិល្ប:ខ្មែរ ។ គឺប្រាសាទអង្គរវត្តនេះហើយដែលជា " ប្រាសាទភ្ជំ " មួយដែលវិវត្តន៍មកដល់ចំណុចខ្ពស់ចំជុត ។

ទំហំសរុបដោយគិតទាំងគូទីកព័ទ្ធជុំវិញផង គឺមានទំហំ ២០០ហិចតា ។ ប្រាសាទអង្គរវត្ត តាំងលើមុំជ្រុងខាងត្បូងឈ្យៀងខាងកើតនៃធានីយសោធរបុរ: ដែលខ្សែក្រវ៉ាត់របស់ធានីធ្វើអំពីដីលើកជាទំនប់ ហើយត្រូវបានគេលើកតាំងពីដើមសតវត្សទី ១២ ។ ប្រាសាទអង្គរវត្តសង់បែរទៅទិសខាងលិច។

គេបានសង់ផ្លូវចូលពីទិសខាងលិច ដោយខាងចុងផ្លូវនេះបានឆ្លងកាត់គូទឹក ។ នៅប្រាសាទផ្សេងៗទៀត គោបុរៈ (Gopura) (ទ្វារចូល) របស់វាពុំមានផ្លូវចូលមកពីខាងលិចដូចប្រាសាទអង្គរវត្តទេ ។ ជ្រុងនិមួយៗត្រូវកាត់ជាចីដំណាក់ទៅដល់កណ្តាល ហើយការលាតសន្ធឹងរបស់ថែវវែង ត្រូវបញ្ចប់ដោយទ្វារធំដែលអាចប

ប្រតិបត្តិដ៏ល្អនូវគ្រប់ក្បាច់ក្រឡេតទាប គឺគួរអោយគេកោតសរសើរខ្លាំងណាស់ ។ ការលាតត្រដាងនៃខ្សែ រឿងនៅលើជ្ជជញ្ជាំងយ៉ាងវែងនេះ វាមិនបានប្រទាញទៅរកភាពដដែលៗទេ ។

ផ្នាំងក្បាច់ជាច្រើនបានឆ្លាក់ពីរលើជញ្ជាំងទាំងពីរ នៅតាមជ្រុងរបស់មណ្ឌបនៃមុខទាងលិច ។ វាពុំមានភាពធំទូលាយដូចសមាសភាពរបស់ថ្មទាំងឡាយទេ ។ វាបានចងភ្ជាប់ភាគច្រើនទៅនឹងឈុតឆាកទាំងឡាយនៃទេវកថារបស់ព្រះរាម (Ràma) ហើយនិងក្រិស្ណ: (Krishna) ជានិច្ចកាលក៏មានឆាកពីរ: ២ និយាយពីព្រះសិវ: ដែលគេបានជួបប្រទះនៅទីនោ: ។ ការបាត់បង់នូវឈុតឆាកទាំងឡាយ បានបន្សល់ទុកនូវភាពសង្ហាខ្ល: ប៉ុន្តែនៅលើរូបភាពទាំងឡាយ មិនសូវអធិកអធមទេ សិល្ប:ករទាំងឡាយបានបោ:បង់ចោល នូវការចំលងមនោម្ទណ៍ ក៏ដូចជាការនឹកឃើញពីអ្វីមួយ ។

នៅគ្រប់ជ្រុងនៃផ្លូវចូលទាំងឡាយ នៅលើជញ្ជាំងទាំងឡាយនៃគោបុ: (Copura) (ទ្វារចូល) ត្ជប្រាសាទទាំងឡាយ ក៏ដូចជាចន្លោ:បង្ហួចនៃថ្មខាងលើ គេបានឆ្លាក់ពីទេវតាជាច្រើន ។ ទេវតាភេទស្ត្រីទាំងនោ: ជាអ្នកថែរក្សាប្រាសាទទាំងឡាយ បានលេចឡើងនៅក្នុងប្រាសាទផ្សេងៗទៀត ដូចជាភាពសមសួនជាឆ្នាំទោលឈរនៅក្នុងក្បាច់អង្គ្លុង (Niches) ។ នៅប្រាសាទអង្គរវត្ត ឆ្នាំស្ត្រីទាំងនោ: បានឈរជាក្រុមៗពីរនាក់ ៣នាក់ ឬ ច្រើនពីនេះទៅទៀត ។ ជួនកាលញញឹម ជានិច្ចកាលនឹងធ្ងន់ នាងៗហាក់ដូចជានៅមើលថែទាំនៅចន្លោ:ពួកគេដែលឈរនោ: ។ សំលៀកបំពាក់ និង គ្រឿងអលង្ការ របស់ពួកគេមានការខុសប្លែកៗគ្នាដែរ បាញ់ចេញជាកាំរស្មី ប្រហែលជាទំនៀមទំលាប់ ដែលមានបន្ទ្ជាយ ដល់សំលៀកបំពាក់ទាំងឡាយទៅតាមតំបន់ខុសៗគ្នា នៃប្រទេសកម្ពុជា ហើយនិងម៉ូត ដែលជ្រើសរើស ដោយយុវតីទាំងឡាយនាសម័យអង្គរ ។ ប្រពន្ធទាំង ១៦ ពាន់ របស់ក្រិស្ណ: ជាអវតាទាំងឡាយដែល ជាអ្នកបំពាក់ របស់អទិទេព ដែលជាម្ចាស់របស់ប្រាសាទ ។

<u>៥- ប្រាសាទអង្គរវត្ត ហើយនិងអត្ថន័យរបស់ប្រាសាទភ្នំ</u> :

ប្រាសាទអង្គរវត្ត គឺជាប្រាសាទភ្នំដ៏ល្អឯក ស្របទៅតាមលក្ខណៈភ្នំព្រះសុមេរុ ដែលសង់ខ្ពើង រួមមានតួប្រាសាទប្រាំ រួមមានកំពស់ខ្ពស់ជាង ៦០ម ។ នៅក្រោមតួប្រាសាទកណ្ដាល តាមការធ្វើកំណាយ ទាំងឡាយ គេបានរកឃើញនូវអណ្ដូងមួយ ដែលចុះរហូតដល់កំពស់ដី (ផ្នែកលើរបស់ដី) នៅបាត អណ្ដូងគេបានរកឃើញនូវគំនរកាក់មាស ដែលគេបញ្ចុ:នៅពេលសាងសង់ ។

គេបានគិតថា ការស្ថិតនៅនៃអណ្ដូងចំកណ្ដាលប្រាសាទនេ: អាចអោយគេភ្ជាប់ទៅនឹងពិធីនៃ ពិភពជាច្រើនទៀត ឬ ក៏ប្រាសាទអង្គរវត្តបានបង្ហាញពីការបាត់បង់ ដែលគេអាចដាក់ចូលទៅក្នុ:បាយ ការណ៍ជាមួយនឹងមុខងារ ដែលជាប់ទាក់ទិនទៅនឹងពិធីបុណ្យសព ។ ផ្លូវចូលសំខាន់របស់ប្រាសាទគឺនៅ ទិសខាងលិច ដែលជាទិសរបស់ខ្មោច ។ មួយផ្នែកទៀត ដើម្បីលាតត្រដាងពីក្បាច់ក្រឡេតទាបនៅ ក់ពែងទី ៣ គេត្រូវធ្វើតួប្រាសាទ ដោយដើរប្រកាន់យកខាងឆ្វេង គឺជាការដើរប្រទក្សិណសំរាប់ពិធីបុណ្យ ខ្មោច ។ លោក G. Coedès បានចោទសួរជាបញ្ហា ប្រាសាទខ្មែ:ត្រូវបានសង់នៅលើគ្រឹ:មួយខ្ពស់ ដែល មានមុខងារប្រាសាទ ឬ ផ្ទ្ជរខ្មោច ។

នៅក្នុងប្រាសាទខ្មែ:ជាច្រើន គេបានរកឃើញក្ការមឈូសអំពីថ្មជាច្រើន ដែងហើយចង្ងៀត ជានិច្ចកាលប្រដាប់ដោយតំរបមួយ ហើយមានចោ:ប្រហោងនៅបាតន្ទ្ធ សំរាប់ បង្ហូ:ចេញ ។ ទំរង់នៃ មឈូសទាំងនេ: បានអន្ទ្ធងយ៉ាងជ្រាកដដល់រុយក្បាលខ្ទៀ: ។ នៅប្រាសាទបន្ទាយសំរ៉ៃ គេបានរកឃើញ នូវមឈូសមួយ ដែលទំនងមានការថែទាំ តំរបចិទជិត ហើយនៅផ្នែកខាងលើមានលំអដោយប្រហោងរាង ការធ្ងល្ម ព័ទ្ធជុ:ញដោយក្បាច់លំអ ហើយផ្នែកបាតនៃមឈូស បានត្រូវលំអដោយក្បាលយក្ស ។ ទំហំ

របស់មឈូសនេះ អាចផ្ទុកបានខ្មោចមនុស្សម្នាក់ ។ លោក G. Coedès បានគិតថា គេបានដាក់ខ្មោចនៅក្នុងមឈូស ដោយមានលក្ខណៈដូចទាក់ទងនៅក្នុងតត្រ ។ អំពើទាំងនេះត្រូវបានគេយកមកអនុវត្តន៍នៅក្នុងប្រទេសខ្មែរសម័យទំនើប ដោយគេបានដាក់សពស្តេចធម្មតា . ឬ ក៏ព្រះមហាក្សត្រនៅក្នុងកោដិមួយ ដើម្បីធ្វើឌាបនកិច្ចនៅពេលក្រោយ ។ ប្រហោងដែលគេចោះនៅបាតមឈូស ប្រហែលជាចង្ហូរសំរាប់បង្ហូរទុ:ចេញ ឯរន្ធនៅលើគំរបវិញ ប្រហែលជាសំរាប់ហ្ជូតក្រណាត់សំពត់ធ្វើពីសំឡីចេញ ដើម្បីចែកអោយអ្នកដែលនៅរស់ ដែលបានចូលរួមក្នុងពិធីបុណ្យសពនេះ ។ ដូច្នេះមឈូសទាំងនេះ គេគ្រាន់តែផ្ទុកខ្មោចតែមួយប្លែត នៅពេលដែលមានមនុស្សជាច្រើនមកចូលរួមពិធីបុណ្យប៉ុណ្ណោះ ឯបុគ្គលដែលស្លាប់ទៅនោះត្រូវបានគេយកមកបូជានៅក្នុងឡ ដោយគ្មានក្ការៈមឈូសទេ ។ លោក G. Coedès បានគិតថា ប្រាសាទភ្នំជំបូង គឺម៉ុងខ្មោច ហើយនិងតួប្រាសាទទាំងឡាយនៃផ្ទះ ដែលគេតំកល់ព្រះសព ត្រូវបានគេធ្វើអោយពិសិដ្ឋ ដោយលើកឋានៈអោយទៅជាអទិទេពក្រោយពីការគោរពបូជា ក្រោយពេលសោយទីវង្គត់ទៅ ។

លោក J.Filliozat បានប្រៀបធ្នឹមពីទំរង់ប្រាសាទភ្នំរបស់ខ្មែរថា គឺជាប្រាសាទមួយតូចសង់នៅពីលើផ្ទះទាំងឡាយ ដែលមានស្វាមីភ័ក្ត ដែលទទួលនូវទិក្ស (diksha) មានន័យថាជាការបញ្ជូលនូវសមាជិកថ្មី ដែលអត្តសញ្ញាណនៃស្តេចទាំងនោះ: មានន្ទិសរ្ស៍យន៍ និងព្រះសីវ: ហើយក្រោយពីសោយទីវង្គត់ទៅមិនត្រូវបានគេធ្វើឌាបនកិច្ចទេ ប៉ុន្តែត្រូវបានបញ្ចុ:សពក្នុងដី ។ អត្ថបទទាំងឡាយជាភាសាសំស្ក្រិត ៖ សពដែលគេបញ្ចុ:ក្នុងដីរួចនោ: ត្រូវបានគេសរសេរពីអាគម: (Agama) បញ្ជាក់ពីស្វាមីភ័ក្តនៅលើផ្ទះ ដែលមានភាពងាយស្រួលក្នុងការកសាងពីវ៉ាមីឧ ដ ជាដ្ឋាក់ៗ ហើយនៅពីលើនេះ គេអាចអភិសេកលិង្គមួយទៀត ។ តួប្រាសាទប្រហែលជាត្រូវបានអភិសេកជាមួយគ្នានេះដែរ ។ នេះជាការរៀបចំប្រាសាទភ្នំរបស់ប្រទេសកម្ពុជា ។

ពេលណាដែលមឈូសធ្វើពីថ្ម ពុំបានបង្ហាញកស្តុតាងអ្វីថាជាមុខងាររបស់វា សំរាប់ខ្មោចទេ ។ មួយក្នុងចំណោមមឈូសទាំងនោ: ដែលពុំមានគំរប ហើយលំអដោយក្បាច់ផ្ទេញ:ណាព័ន្ធជុំវិញប្រហែលជាមឈូសធម្មតាសំរាប់ដាក់ទឹក ។

សិលាចារឹកទាំងឡាយ បានអោយការណ៍ថា ជានិច្ចកាលស្តេចទទួល diksha នៅក្នុងខណៈពេលធ្វើពិធីប្រសិទ្ធិស្តេច ។ ក្នុងខណៈនោ: ព្រះអង្គដែលមានីកាយគោរពព្រះសីវ:នោ: ក្រោយពេលសោយទីវង្គត់ទៅ ព្រះកាយរបស់ព្រះអង្គមិនត្រូវបានគេធ្វើពិធីឌាបនកិច្ចទេ តែត្រូវបានគេតំកល់នៅលើម៉ុងរបស់ព្រះអង្គ ហើយពីវ៉ាមីឧ ត្រូវបានអភិសេកដោយតួប្រាសាទមួយ ដែលមានលិង្គមួយផង ។ យើងមិនបានក្រៀមក្រំដោយសារតែអ្វី ដែលគេត្រូវតែកាត់បន្ថយទាំងបង្ខ ន្ធ:ត្រឿងដំបូលទាំងពួង នៃប្រាសាទមួយដែលសង់នៅលើផ្ទះនៃគ្រប់ស្តេចទាំងឡាយ ។ ម្យ៉ាងទៀត ប្រាសាទភ្នំមិនមែនជាការប៉ៃ្ជ:ចេញមកពីផ្ទះខ្មោចទេ ។ ការស្ថាបនានៃតួប្រាសាទនៅពីលើផ្ទះខ្មោច អាចពន្យល់បានដោយឃ្លាមួយរបស់អ្នកដំណើរជាតិចិនឈ្មោ: ជីវតាក្វាន់ ដែលបានមកដល់ប្រទេសកម្ពុជានៅចុងសតវត្ស៍ទី ១៣ " សពព្រះមហាក្សត្រត្រូវបានគេបញ្ចុ:នៅក្នុងតួប្រាសាទមួយ " ។

នៅប្រាសាទអង្គរវត្ត បញ្ជារបស់វាសាំញ៉ាំណាស់ ។ អទិទេពដែលរក្សាព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្ម័នទី ២ គឺជាព្រះវិស្ណុ ដែលព្រះអង្គមានមរណៈនាមថា បរមវិស្ណុលោក សំរាប់អ:អាងបន្ថែម ។ វាជាការប្រាកដណាស់ មានរូបវិស្ណុមួយ ដែលត្រូវបានគេគោរពបូជា តំកល់នៅតួប្រាសាទកណ្ណាល ប៉ុន្តែនៅពីក្រោមនេះ គេបានកសាងរូបអទិទេព ? អស់រយ:កាលជាច្រើនសតវត្ស៍មកហើយ តួប្រាសាទកណ្ណាលមិនត្រូវបាន

ចិទបាំងពីអទិទេពទេ ដែលគេបានរកឃើញមានស្ពានស្ពានមួយ បច្ចុប្បន្នគឺជារូបព្រះពុទ្ធ ដែលទទួលយកនូវពិធីក្នុងសាសនា នៅជាន់ខាងលើនៃប្រាសាទ ។ ប៉ុន្តែអនុស្សាវរីយ៍នៃមុខងាររបស់ពិធីបុណ្យសពនេះ បានស្ថិតនៅក្នុងទំនៀមទំលាប់ប្រពៃណីរហូតមកដល់ចុងសតវត្សទី ១៨ ដោយហេតុថា កំណត់ហេតុរបស់លោកជីវតាក្វាន់ បានតាំយកនូវរឿងដែលបានមកពីការព្ទដោយបានបញ្ជាក់ថា " ផ្ទះរបស់ Lou Pan ស្ថិតនៅចំងាយប្រហែល ILi នៃទ្វារខាងត្បូង ហើយនៅជុំវិញមានប្រវែង ១០ li " ។ លោក P.Pellot ដែលបានផ្សាយជាសាធារណៈ អំពីការបកប្រែអត្ថបទរបស់ជីវតាក្វាន់នេះបានគិតថា Lou Pan គឺជាសិល្បៈករចិនមួយរូបដ៏អស្ចារ្យ ជាអ្នកនិពន្ធពីស្ថាបត្យករអទិទេពវិស្វកម្ម (Viçvakaman) ដែលជាជីវប្រវត្តិនៃសន្ធបុគ្គលកម្ពុជាតំណាងលើការស្ថាបនាប្រាសាទអង្គរវត្ត ។

៦- ប្រាសាទធំៗឯទៀតនៅក្នុងបរិចនាចន្ទអន្ទរតត្ត :

នៅក្នុងតំបន់អង្គរមានប្រាសាទជាច្រើន ដែលបង្ហាញអោយដឹងថា បានត្រូវកសាងឡើងនៅដើម និង នៅពាក់កណ្តាលសតវត្សទី ១២ ប៉ុន្តែវាមានការអាក់ខានខ្លះពីសិលាចារឹក គេមិនអាចចាត់ទុកចូលទៅក្នុងរាជរបស់ព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្ម៣ទី ២ បានទេ ។ នៅភាគខាងកើតធានីអង្គរ នៅសងខាងស្ពានមជ្ឈដ្ឋវ៉ាស ដែលតាមអ័ក្សរបស់រាជវាំង មានលេចឡើងនូវប្រាសាទពីរធ្វើពីថ្មកក់ គឺប្រាសាទធម្មនន្ទ (Thommanan) និង ចៅសាយទេវតា ។ ប្រាសាទទាំងពីរនេះ រួមមានតួប្រាសាទមួយដែលនៅជាប់ខាងមុខមានបន្ទប់សំរាប់ពិធីសាសនា មានបណ្ណាល័យមួយ និងកំពែងព័ទ្ធជុំវិញមួយ ដែលមានចោះសំរាប់ធ្វើគោបុរ: (ទ្វារ)។

នៅទិសខាងកើត មិនឆ្ងាយប៉ុន្មានពីបារាយណ៍ខាងកើត មានប្រាសាទបន្ទាយសំរ៉ែមួយទៀត ដែលមានទំរង់លក្ខណ:ដូចគ្នា ហើយដែលគួរអោយគោរព ។ គូប៉ មកណ្តាលរបស់ប្រាសាទនេះ បានសង់ជាប់ពីក្រោយបន្ទប់ សំរាប់ធ្វើពិធីសាសនា ហើយមានបណ្ណាល័យពីរនៅអមសងខាង និង ព័ទ្ធជុំវិញដោយកំពែងពីរជាន់ (double) ។ គេអាចទៅដល់ប្រាសាទនេះបានតាមផ្លូវដែលមានក្រាលថ្ម ហើយនិងទីលានមួយទៀត ដែលគួរអោយស្ងើចសរសើរ ។

នៅក្នុងធានីអង្គរធំ ប្រាសាទព្រះពិកូ T និង U ក៏មានចុះកាលបរិច្ឆេទរួមជាមួយ និងយុគសម្ងាត់នេះដែរ ។ ប្រាសាទទាំងពីរនេះបានសង់នៅភាគខាងជើង នៃប្រាសាទឃ្លាំងទាំងពីរ ។ ប្រាសាទទាំងបីនៅផ្នែកខាងក្រៅធានីនេះ គឺជាប្រាសាទព្រហ្មញ្ញសាសនា ។ នៅខាងជើងព្រះរាជវាំងមានប្រាសាទមួយទៀត ដែលប្រហែលជាសាងឡើងនៅក្នុងសម័យនេះដែរ ។ គឺប្រាសាទព្រះពុទ្ធសាសនាមួយឈ្មោះ ព្រះប៉ាលីលីយ ដែលឈ្មោះត្រូវបានគេហៅតាមឈុតមួយនៃពុទ្ធប្រវត្តិ ដោយមានជាប់ទាក់ទិនទៅនឹងជីវិតរបស់ព្រះពុទ្ធ ៖ អំណោយដែលបានប្រគេនដោយដំរីមួយឈ្មោះ ប៉ារីលេយ្ស (Parileyya) ហើយនិងស្វាមួយក្បាលទៀត ដែលជាសហជីវិនរបស់ខ្លួន ។ លោក G. Coedès បានអោយយោបល់ថាប្រាសាទព្រះប៉ាលីលីយ ប្រហែលជាអាចសាងសង់ដោយព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៣ទី ៤ ។ វាហាក់ដូចជាងាយស្រួលក្នុងការបង្ហាញអំពីកាលបរិច្ឆេទមុនសម័យនេះ ។

ការខ្វះខាតនូវពត៌មានទាំងឡាយ ពីសិលាចារឹកនៅក្នុងប្រាសាទនេះ ពុំបានបង្ហាញអោយយើងដឹងពីពិធីសាសនាទាំងឡាយ ដែលមានប្រារព្ធនៅទីនេះ ឬ ក៏អទិទេពអ្វីដែលត្រូវបានគេគោរពដែរ ។ ភាពរួមរបស់ប្រាសាទទាំងអស់នេះ: មិនទំនងជាត្រូវសាងសង់ឡើងមុនប្រាសាទអង្គរវត្តទេ ។

៧- សន្ធវខ្មែរនៅសតវត្សទី ១២ តាមការពិនិត្យលើក្បាច់ក្រឡេតដាមនៅប្រាសាទអន្ទរតត្ត :

បដិមាសាស្ត្រនៅសតវត្សទី ១០ និងទី ១១ មិនបានធ្វើអោយយើងសិក្សាពីវត្ថុអ្វីប្រាកដទៅលើជីវភាពប្រជាជនខ្មែរកាលនៅជំនាន់នោះទេ ។ នៅប្រាសាទអង្គរវត្ត ទោះបីមានផ្ទាំងក្បាច់ក្រឡេតទាមធំៗ

លាតបង្ហាញនៅគ្រប់ជ្រុងនៃក្បួនដង្កែរស្តេច សមាសធាតុទាំងឡាយនៃរឿងវ៉ាវទេវកថា ឬ ក៏ពាក្យកាព្យ ដែលមានលាបពណ៌ សំរាប់បញ្ជាក់ជាការធ្វើឡើងដោយការផ្ទុសគំនិតចេញមកពីសិល្បៈករ ទៅតាមល្ហាន នៃជីវិត ។

នៅម្ខែងទៀតនៃក្បាច់ក្រឡេតទាប "ប្រវត្តិសាស្ត្រ " បានបង្ហាញពីព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្ម៉ន ២ នៅចំកណ្ដាលព្រះរាជនិវេសន៍របស់ព្រះអង្គ ។ ស្ដេចគង់តាមលក្ខណៈបែបឥណ្ឌា គឺអង្គុយពែនភ្នែននៅលើអាសនៈមួយ លំអដោយសត្វនាគ នៅពីក្រោមព្រះអង្គបានបង្ហាញអោយឃើញនូវអ្នកចាំងក្ដាស់ អ្នកបក់ខ្ទិត និង អ្នកបក់ផ្ការ ។ នៅពីខាងមុខព្រះអង្គមានមនុស្សជាច្រើនអង្គុយលុតជង្គង់ធ្វើការកិច្ចជាមួយព្រះអង្គ ។ នៅជុំវិញព្រះអង្គមានសមាជិកនៃព្រះរាជនិវេសន៍ នៅក្នុងចំណោមមនុស្សទាំងនោះ គេបានស្គាល់ជាងគេ គឺព្រាហ្មណ៍ជាច្រើននាក់ទៀត ។ ព្រះកត្ត្ររបស់ព្រះអង្គរាងទ្រវែង ច្រមុះល្ងិត កោងបន្ដិច ដែលមានលក្ខណៈដើមជាប្រជាជនឥណ្ឌា ហើយគ្រប់ត្ការាងអស់មានសក់វែង ។ ពិតប្រាកដណាស់ ពួកគេស្លៀកសំពត់ក្រណាត់ ដោយមានការតុបតែងយ៉ាងសំបូរបែប ហើយមានផ្ដត់រាប ។ ពួកព្រាហ្មណ៍ របស់ព្រះអង្គទាំងនោះ មានឯកសណ្ឋានខុសពីគេ ដែលគេដឹងថា ជាមន្ត្រីថ្នាក់ខ្ពស់ ។ មនុស្សផ្សេងទៀត ស្លៀកសារុងធម្មតា មានលំអនៅគ្រប់កន្លែងគ្មានសេសសល់ ឯឥសីរបស់ព្រះអង្គកំពុងអង្គុយប្រឡេះ ត្រាប់ផ្ការ ១ - ២..... ។

នៅខាងលើស្ដេចមានជនគ្ងីកវ៉ែលជាអ្នកប្ដាជ្ញ ដោយមានកាន់ភេតភ័ណ្ឌផង ។ ស្ត្រីទាំងឡាយ ដែលចូលរួមក្នុងព្រះរាជនិវេសន៍នេះ មានពាក់ម្ជុដអំពីលោហៈធាតុដ៏មានតំលៃនៅលើថ្ងាសដ៏ហ៊ីហា ហើយ នៅលើស្មាលំអដោយខ្សែកយ៉ាងសំបូរបែប ឯអ្នកកាន់ដង្វាយទាំងឡាយមានខ្សែក ច្រវ៉ាក់ ឬ ក៏កងធម្មតា ធ្វើពីលោហៈនៅជុំវិញក ។ ប្រសិនបើអ្នកណាម្នាក់ពុំមានការលំអនៅលើសក់ទេ នោះគេត្រូវតែកេអ្ងីដែលជាតាពសង្ការផ្សេងទៀតមកជំនួស ។

នៅក្នុងខណៈនោះ ស្ដេចក្រោយពីការទទួលធ្វើការកិច្ច និង សួយសារអាករ ដែលបានមកពីព្រះរាជនិវេសន៍ទាំងឡាយនោះ ព្រះអង្គ និងប្រុងប្រៀបរៀបចំចាកចេញពីរាជធានីរបស់ព្រះអង្គ ។ ក្រោយពីបានទស្សនានូវទស្សនីយ៍ភាពនៅក្នុងរាជវាំងនៅធានីអង្គរមក យើងក៏បានបន្ដទៅមើលពីក្បួនដង្កែរមួយ ដែលបានបង្ហាញពីព្រះបាទសូរិយាវ៉ារ្ម៉ន ចាកចេញពីធានីយសោធរបុរៈ ដើម្បីទៅច្បាំងជាមួយពួកចាម ពួកវៀតណាម ឬ ក៏ពួកមនៅទន្ទេមណាម ។ មេទ័ពឈរនៅលើខ្ពងដ៏ធំយ៉ាងឱឡារិក ដោយនៅជុំវិញ មានអ្នកបម្រុងទ្រ២នាក់ ហើយនិងអ្នកដើរក្បួនព្យុះហយាត្រាជាដំណើរក្អែក នៅមុខក្បួនដង្កែ។ មានដើរក្បួនខុសប្លែកពីគេ ដែលមានមុខដូចពួកម៉ុងហ្គោលី ។ សក់របស់ពួកគេបួងឡើងដោយមានលំអដោយស្ថាបសត្ត ឬ ក៏ស្ថីកឈើ ហើយសំលៀកបំពាក់របស់ពួកគេ គឺជាសំពត់ហ្ស៊ីបលំអដោយកំរងមាលាយ៉ាងវែង ។ មានសិលាចារឹកខ្លីមួយ ដែលធ្វើអោយយើងបានយល់ពីរូបភាពនៅទីនេះ គឺជាយុវជនសៀម ដែលបានត្រូវកេណ្ឌមកអោយធ្វើទាហាន ។ អ្នកចំបាំងផ្សេងៗទៀត មានពាក់មួកកាកិបតួរអោយចាប់អារម្មណ៍ គឺមានបណ្ដិតពីលើដោយរបុំស្ថាបសត្ត ក្បាលសត្ត ស្ថាប ឬ ក៏ក្បាលសត្វព្រៃ (ម្រីត) ។ នៅដៃរបស់ពួកគេ មានកាន់លំពែង និង ខែល ហើយជាទូទៅនៅលើករបស់ពួកគេមានពាក់ខ្សែកមួយទៀត ដោយមានប្រយ្ជ កូនកាំបិតស្ទៀតមួយផង ។

នៅនឹងដៃនៃនាយទាហានទាំងឡាយមានកាន់ផ្ទ និង ព្ញ ខ្លះមានខែល និង កាំបិតផ្ចាក់ ដែលមានផ្ដែរាងខុប ដោយដងរបស់វាធ្វើពីឈើវែង ។ នាយទាហានទាំងនោះឈរនៅលើខ្ពងដ៏ធំរបស់ពួក

គេ ។ ចំនួនក្ដស់ទាំងឡាយ ដែលមនុស្សកាន់នៅជុំវិញពួកគេ បញ្ជាក់ប្រាប់អោយដឹងពីឫកពារវិជ្ជមានរបស់ពួកគេ ។

ការវេញទៅធ្វើសង្គ្រាម ដូចមានបញ្ជាក់នៅក្នុងសៀវភៅសាសនា វាដូចដែលយើងបានឃើញនៅទីនេះ គឺមានប្រាជ្ញាទៅតាមជាមួយ ដោយដិះលើគ្រែស្ដេង វាដូចនឹងលក្ខណៈដែលបានបញ្ជាក់នៅក្នុងសិលាចារឹក គឺពួកនេះបានក្សាទុកនូវភ្លើងពិសិដ្ឋ ។ ចុងបញ្ចប់នៅប្រទេសកម្ពុជាបានសេចក្ដីសុខសប្បាយរីករាយ មិនត្រូវបានឃ្លាតឆ្ងាយពីច្បាប់ទេ អ្នកលេងកលល្បិចទាំងឡាយ ពួកតុ្ដកកំប្លែងទាំងឡាយនិយាយលើកដៃលើកជើង និង វាយឫកតាមរបៀបការចេះគួរសម ហើយប្រជាជនក៏បានសំលឹងមើលយ៉ាងយកចិត្តទុកដាក់ នូវក្បួនព្យុះហយាត្រានេះ ។

ឯកសារដ៏ចំលែកនេះ ដែលធ្វើអោយយើងបានយល់ជ្រាបដល់បេះដូង ក៏ដូចជាធាតុទាំងមូលដែលពុំមែនមានតែកស្ដុតាងនៅប្រាសាទអង្គរវត្ត ដែលបង្ហាញពីជីវភាពខ្មែរនៅសតវត្សទី ១២ នោះទេ ក្សាចំក្រឡេតទាបផ្សេងៗទៀត ក៏មានបង្ហាញពីអ្នកស្រុក និង ពីសំណង់នៃការរៀបចំក្រុងផងដែរ ។ នៅក្នុងឱកាសនេះគេក៏មានបង្ហាញពីទេវកថា គេឃើញអ្នកគង្វាលនៅក្បែរហ្វូងសត្វរបស់ពួកគេ ឥសីកំពុងតែនិយាយរៀបរាប់នៅក្នុងរូងភ្នំ ឬ ក៏អ្នកប្រម៉ាញ់នៅក្នុងព្រៃ ។ ការបង្ហាញពីសំណង់ទាំងឡាយនោះ មិនសូវកានទេ ហើយនិងភាពសំខាន់នៃភាពសង្ហា នៃមណ្ឌបរបស់រាជកាំង ការរស់នៅរបស់អ្នកស្រែពុំមានបង្ហាញអោយឃើញនៅប្រាសាទអង្គរវត្តទេ ។

ភាពស្អាតបាតនៃសំណង់ ត្រូវបានគេបង្ហាញជារូបភាពស្ថាបត្យកម្មលើទឹក វាបានធ្វើអោយជ្ជួយ ក្ដនូវវិមានលើសំពៅ ដែលដ៏ឫលរបឹក " ជារបស់ប្រជាជនចិន " ដោយបង្ហួចមានចរិតសំរាប់ការពារ ។ នៅក្នុងខណៈនោះ អ្នកចែវមានការហត់ទ្រាំ ឯមនុស្សនៅខាងកន្ទ្ទេរទូក កំពុងតែភ្ជាល់នៅជុំវិញវង់ជល់មាន់មួយ ដោយវ្ដ្ដកបរបស់ពួកគេកំពុងតែចាប់អារម្មណ៍យ៉ាងខ្លាំង ហើយមានឪពុកម្ដាក់ កំពុងតែអៀវកូនពីរនាក់នៅលើខ្នង ។ នៅខាងក្នុងវិមានដែលសំពៅមានមនុស្សពីរនាក់ កំពុងតែអង្គុយលេងអុក ។ នៅផ្ដ្ដកខាងមុខមានពួកតុ្ដកកំប្លែងកំពុងតែបញ្ចេញកាយវិការលើកដៃលើកជើង នៅជិតមនុស្សម្ដាក់ឈរយកខ្សែលអាកាសដោយមានកាន់ចំពាង់ចឹតទឹកនៅក្នុងដបមួយ ។ ចំលាក់នៃសំពៅនេះ គឺជារូបភាពរចនានូវទេសៈនីយ៍ភាពជីវភាពប្រចាំថ្ងៃ ក្រោមក្រសែភ្ជ្ជ្ដ្ដ្ដ

គង្វាលកុំអោយទទួលរងនូវភ្លៀង និង ខ្ទះដ៏ខ្លាំងក្លារបស់ព្រះឥន្ទ្រ ។ ការវិវត្តន៍នូវខ្សែរឿង របស់ក្រិស្ណៈ មិនត្រូវបានបោះបង់ចោលនៅក្នុងស្រមោល នៃអវតារផ្សេងៗទៀតទេ ។ ការបង្ហាញឡើងវិញ នូវរឿងរាមកេរ្តិ៍ ដោយឡែកក៏បានប្រកាន់យកនូវកន្លែងមួយ ដែលនាំអោយគេយកចិត្តទុកដាក់ពីទេវកថានៅប្រាសាទអង្គរវត្ត ។

គ្មានទេនៅប្រទេសកម្ពុជា ដែលមានប្រាសាទឧទ្ទិសទៅព្រះវិស្ណុ អាចមកប្រៀបធៀបជាមួយប្រាសាទអង្គរវត្តបានទេ ។ ការកំរងទិសថ្មីនៃសាសនានេះ ប្រាកដជាត្រូវបានដាក់ទៅក្នុងរបាយការណ៍ជាមួយចលនាសម្បត្តិ ទស្សនវិជ្ជាដែលគំនូរនេះនៅប្រទេសឥណ្ឌាដើមសតវត្សទី ១២ បានធ្វើរូបភាពដោយសាសនាវិទូ រាមនុជ: (Ramanuja) ។

វាទំនងដែលក្នុងកំឡុងពេលយ៉ាងខ្លីនោះ ភាពវាសនវៃប្រតិបត្តិតាមរបស់ប្រាសាទអង្គរ វាបានឆ្លងកាត់នៃព្រំដែនទាំងឡាយរបស់ប្រទេសកម្ពុជា ហើយក៏ដូចជានៅអាស៊ីអគ្នេយ៍ទាំងមូលដែរ ។ នៃគូម្រ ឬ (Kurmapurana) លោក J. Filliozat បានដកស្រង់សេចក្តីពីក្នុងអត្ថបទមួយ ដែលជារបាយការណ៍របស់លោកនៅ Harivarsha គឺ "ឧបទ្វីប Hari (ហរិ) (: Vishnu) " ។ អត្ថបទនេះអាចបូកបញ្ចូលភាពយ៉ាងយឺត និង ឬ (Purana) នោះដែលពិតជាកើតមុនសតវត្សទី ១២ ដូច្នេះការចង្អុលបង្ហាញរបស់លោក J. Filliozat អំពីការឆ្លងកាត់របស់ Kurmapurana គឺពិពណ៌នាអំពីប្រាសាទរបស់វ៉ាសុទេវ: (Vasudeva) = (Vishnu) គឺជាការពន្យល់យ៉ាងល្អពីប្រាសាទអង្គរវត្ត ៖

XLVII,10 " ទីនេះ ដែលទាំងស្មើដូចព្រះចន្ទ្ធ ដែលដូចជាស្ទូងកែវបរិសុទ្ធ គឺជាតួប្រាសាទ វ៉ាសុទេវ: តាំងដោយឈើប៉ារិជាត: (Parijata) ។

១១- ដោយទ្វារ ៤ ពុំអាចប្រៀបបាន បានផ្ត តំផ្ត ងនូវគ្រឿងចាំបាច់ដល់ទ្វារទាំង ៤ ផ្ត តំផ្ត ងនូវគ្រឿងចាំបាច់ដល់ក់ពែងទាំងនោះ ។

១២- ផ្ត តំផ្ត ងនូវគ្រឿងចាំបាច់ដល់សាលទ្លាយអំពីថ្មកែវ ដូចគ្នាធ្ងន់ធ្ងរ៉ៃ:ស្ថានធ្យានរបស់ស្ថេចអទិទេពទាំងឡាយ ល់អនៅគ្រប់ទិសដោយសសរពាប់ពាន់អំពីមាស ។

១៣- ផ្ត តំផ្ត ងនូវគ្រឿងចាំបាច់ដល់ជណ្តើរទាំងឡាយ ភាពស្រឡះដល់ត្រប់រតនៈវត្ថុសព្វបែបយ៉ាង បានផ្ត តំផ្ត ងដល់បល្ល ង្ក ជាទម្រមរបស់អទិទេព មានគ្ន ស្ស ២ យទៅគ្រប់ទ ស ២ ទាំងអស់ ។

១៤-១៥- ភាពស្រឡះនៃចីង និង ស្ទ ងទាំងឡាយ ដែលទ ក មានឱ ជ ២ ស ហើយ ២ ពេ ញ ២ ទ ២ ដោយ ២ ១ ១ (Yogin) (: អ្ន ក ប្ត ្ត ១ ១ ១ ១ ១ ១) ( ) ( ) (

ខ០ពួក V
ការណាហាស់ធាំ១ឡាយនៅសតវត្សទី ១៤ ហើយ
និងព្រឹត្តិការណ៍របស់ព្រះបាទជ័យវរ្មន់ទី ៧

១- អ្នកស្នងរាជបន្តពីព្រះបាទ សូរិយាវរ្មន់ទី ២ :

នៅចន្លោះឆ្នាំ ១១៤៥ គឺជាកាលបរិច្ឆេទចុងក្រោយ ដែលគេបានដឹងថា ជារជ្ជកាលរបស់ព្រះបាទ សូរិយាវរ្មន់ទី ២ និងឆ្នាំ ១១៨១ ជាកាលបរិច្ឆេទរបស់ព្រះបាទជ័យវរ្មន់ទី ៧ រាជាណាចក្រខ្មែរនៅមានជីវិតនៅឡើយ ដោយជួបនឹងការជ្រួលច្របល់ ដែលពេលនេះយើងពុំបានដឹងពត៌មានអ្វីអោយច្បាស់លាស់ទេ ។ យើងពុំបានដឹងពីការសោយទិវង្គត់របស់ព្រះបាទសូរិយាវរ្មន់ទី ២ ទេ ។ មានគ្រប់កន្លែងទាំងអស់ ដែលបញ្ជាក់ថា ព្រះអង្គបានសោយទិវង្គត់ក្នុងចន្លោះឆ្នាំ ១១៥០ និងឆ្នាំ ១១៥៥ ។ រាជទូតខ្មែរម្នាក់ ត្រូវបានបញ្ជូនទៅស្រុកចិនក្នុងឆ្នាំ ១១៥៥ មានប្រាស្រ័យគ្នាល្អនៃរាជថ្មី ។

លោក G. Coedès បានធ្វើអធិប្បាយយ៉ាងច្បាស់ អំពីរាជស្តេច ៤ រាជ ក្រោយពីព្រះបាទ សូរិយាវរ្មន់ទី ២ សោយទិវង្គត់ទៅ ហើយព្រះបាទធរណិន្ទ្រវរ្មន់ទី ២ ក៏បានសោយរាជ្យរហូតដល់ឆ្នាំ ១១៦០ ព្រះបាទយសោវរ្មន់ទី ២ ដែលទ១ងនងខុសពីធម្មតា ហើយនិងចូលទិវង្គតវិញក្នុងឆ្នាំ ១១៦៥ ដោយអ្នកដណ្តើមរាជម្នាក់ឈ្មោះ ទ្រីភវណអាទិត្យវរ្មន (Tribhuvanadityavarman) ដែលខ្លួនព្រះអង្គបានសំលាប់អ្នករាតត្បាត គឺពួកចាមក្នុងឆ្នាំ ១១៧៧ ហើយនៅចុងក្រោយគេ គឺព្រះបាទជ័យវរ្មន់ទី ៧ សោយរាជ្យបន្ត ។ ស្តេចចុងក្រោយនេះ គឺត្រូវជាបុត្ររបស់ព្រះបាទ ធរណិន្ទ្រវរ្មន់ទី ២ (Dharnindra varman II) បានធ្វើអោយប្រទេសខ្មែរមានសេរីភាព ដោយមានការទៅប្រទេសចាម ហើយត្រូវបានអភិសេកអោយឡើងគ្រងរាជ្យក្នុងឆ្នាំ ១១៨១ ។ វាទ១ងជាមានចំងល់យ៉ាងខ្លាំងដែលព្រះបាទជ័យវរ្មន់ទី៧ ពុំបានស្នងរាជបន្តដ្ឋាល់ពីបិតារបស់ព្រះអង្គទេ ។ លោក G. Coedès បានពន្យល់ថា ការស្នងរាជបន្តនេះ តាមលក្ខណៈមិនធម្មតា ដោយសារអវត្តមាននៃស្តេចនេះ គឺជាប់រវល់ធ្វើចំបាំងជាមួយពួកចាមនៅចំប៉ា ដែលកាលនោះ គឺជាព្រឹត្តិការណ៍របស់ព្រះបាទយសោវរ្មន់ទី ២ ។ ក្នុងខណៈនេះលោក J. Boisselier បានទាយថា អនាគតព្រះបាទជ័យវរ្មន់ទី ៧ ពុំមានមូលហេតុយកអំណាចនៅឆ្នាំ ១១៦០ ទេ អញ្ជើងគាត់គិតថា ព្រះបាទធរណិន្ទ្រវរ្មន់ទី ២ មិនអាចធ្វើជាស្តេចនៅប្រទេសកម្ពុជាបានសោះនោះទេ ។

២- តើអ្នកណាជាព្រះបាទ ធរណិន្ទ្រវរ្មន់ទី ២ ?

យើងបានទទួលយកមកភ្លាម ឯកសារតាងទាំងឡាយ ដែលលោក J.Boisselier បានគិតគូរជាដំបូង ដើម្បីលុបចោលឈ្មោះព្រះបាទ ធរណិន្ទ្រវរ្មន់ទី ២ ចេញពីបញ្ជីឈ្មោះស្តេច នៃប្រទេសកម្ពុជា ។ គេបានស្គាល់ព្រះបាទ ធរណិន្ទ្រវរ្មន់ទី ២ តាមរយៈសិលាចារឹកទាំងឡាយ ដែលព្រះអង្គបានបង្កើតអោយមានបុត្រាមួយព្រះអង្គ គឺព្រះបាទជ័យវរ្មន់ទី ៧ ។ ព្រះអង្គមានអំបូរជាប់មកពីខាង មហិនធរបុរៈ (Mahindharapura) ។ អត្ថបទនៃសិលាចារឹកទាំងឡាយ បានសង្កត់លើការពិនិត្យពិចារណាលើកទីមួយ ។ ព្រះបាទធរណិន្ទ្រវរ្មន់ បានបន្តរាជទៅអោយព្រះបាទជ័យវរ្មន់ទី ៧ សោយរាជ្យបន្ត ប៉ុន្តែព្រះអង្គពុំមានឈ្មោះនៅក្នុងបញ្ជីឈ្មោះព្រះមហាក្សត្រជាអ្នកស្នងរាជបន្តពីព្រះបាទសូរិយាវរ្មន់ទី ២ ទេ ។ ម្យ៉ាងទៀត ព្រះបាទធរណិន្ទ្រវរ្មន់ទី ២ ពុំបានទទួលយកនូវមរណៈតាមអ្វីទេ ។ អ១ទិទេពដែលព្រះអង្គគោរពបូជាក្នុងសម័យនោះមានឈ្មោះថា ជ័យវម្មេ្ស្ស:លោកេស: (Jayavarmçvaralokeça) "លោកេស:ជាម្ចាស់

របស់ជ័យវ៉ារ៉ាន " នេះពុំមែនជាមរណៈនាមរបស់ព្រះមហាក្សត្រទេ ប៉ុន្តែគឺជាអទិទេព ដែលដាក់នៅក្រោមកិច្ចការការពារបស់ព្រះបាទជ័យវ៉ារ៉ានទី ៧ ។ ចុងបញ្ចប់ព្រះអង្គបានធ្វើអោយគេភ្ញាក់ផ្អើលយ៉ាងខ្លាំង ដោយព្រះអង្គជាមាតា និង ឪការបស់ព្រះបាទជ័យវ៉ារ៉ានទី ៧ បានទទួលរាជកិច្ចជាការគួរសមដោយបានសាងសង់ប្រាសាទទី ១ គឺប្រាសាទតាព្រហ្ម ទី ២ ប្រាសាទព្រះខ័ន ។ វាមិនសូវចំម្ងាយពីគេទេ ដែលការសាងសង់ប្រាសាទព្រះខ័ន គឺដើម្បីឧទ្ទិសទៅដល់ព្រះបាទ ធរណិន្ទ្រវ៉ារ៉ាន ហើយបានត្រូវកសាងនៅឆ្នាំ ១១៩១ គឺ ១0ឆ្នាំ ក្រោយពីពិធីអភិសេកឡើងសោយរាជ្យរបស់ព្រះអង្គ ហើយប្រាំឆ្នាំក្រោយមកទៀត ព្រះបាទជ័យវ៉ារ៉ានទី ៧ បានសាងប្រាសាទមួយទៀត ដើម្បីឧទ្ទិសទៅដល់ព្រះមាតារបស់ព្រះអង្គដែរ ។

ត្រង់ចំណុះដ៏ងទាំងអស់ ដែលគេបានកត់សំគាល់នៅក្នុងសំដីអួតសរសើរអំពីព្រះបាទជ័យវ៉ារ៉ានទី ៧ ដែលព្រះមាតារបស់ព្រះមហាក្សត្រ ជាអ្នកបន្ត្រាងក្សត្រកូលដ៏មានតេជានុភាពជាងព្រះអគ្គមហេសីរបស់ព្រះអង្គ ។ ព្រះមាតារបស់ព្រះបាទជ័យវ៉ារ៉ានទី ៧ គឺជាម្ចាស់ក្សត្រីជ័យរាជាចូដ្យ៉ាមនី (Jayaraja chudamani) បានចងភ្ជាប់ទៅនឹងសន្ត្រាងក្សត្រដ៏ចំណាស់មួយរបស់ខ្មែរ ។ ព្រះបាទធរណិន្ទ្រវ៉ារ៉ាន គឺជាមនុស្សនៅក្នុងជួរមន្ត្រីថ្នាក់ខ្ពស់ ហើយមានអំណាចល្មមនឹងកំរ្ចវតាមច្បាប់អាចអ្ជសទាញទៅតាមឋានៈស្តេចបាន ប៉ុន្តែវាដូចជាការគិតរបស់លោក J.Boisselier ដែលថាព្រះអង្គមិនអាចជាស្តេចនៅធានីអង្គរទេ ។

ព្រះបាទធរណិន្ទ្រវ៉ារ៉ាន គឺជាមនុស្សម្នាក់ ដែលគោរពព្រះពុទ្ធសាសនាដែល " មានងារកិត្តិយសជាដើងទាំងឡាយរបស់ Jina (ព្រះពុទ្ធ) " ។ ព្រះបាទជ័យវ៉ារ៉ានទី ៧ បានសំរេចចិត្តគោរពបូជាសាសនាដូចព្រះបិការបស់ព្រះអង្គដែរ ដែលព្រះអង្គផ្ទាល់បានទទួលជ័យជំនះពីពួកចាម ។ គឺដោយសារតែរឿងនេះ ហើយ ទើបព្រះអង្គទទួលនូវរាជកិច្ចគោរពអទិទេព " ជ័យវ៉ារ្ម្ជេស្វ:លោកេស: (Jayavarmeçvara lokeça) " ។

៣- <u>ព្រះបាទឈ្ជ:សោ:ន្ទ្ធ:ន ២</u> (?- 1165)

ក្រោយពីសោយទីវង្គ:ត់របស់ព្រះបាទសូរ្យ:ជ:ន ២ រាជាណាចក្ត្ត្ត

LIBRARY BUDDHIST INSTITUTE

ឆ្នូវជីវិតបុរសនេះ នៅក្រោមរាជព្រះបាទ ឃសោវ្ម៉ែនទី ២ ទ្រង់អាចជាបុត្ររបស់ព្រះបាទជ័យវ្ម៉ែនទី ៧ ប្រសិនបើទ្រង់ត្រូវបានប្រសូត្រនៅឆ្នាំ ១១២៥ ប៉ុន្តែកាលហិរញ្ញទេនេះ ទំនងជានៅខ្ពស់ជាង ។ ក្នុងន័យនេះ ប្រសិនបើយកតាមការគិតស្មានរបស់លោក J.Boisselier វិញគោះថា រាជកុមារអាចជាបុត្ររបស់ព្រះបាទឃសោវ្ម៉ែនទី ២ ខ្លួនព្រះអង្គតែម្តង ។

គេមិនដឹងថា តើករតរាហូជានណា ហើយដឹងដោយសារអ្វី ដែលជាមូលហេតុនាំអោយមានការបះបោររបស់គាត់ ។ ឈ្មោះរបស់គាត់ គឺយកតាមឈ្មោះយក្សមួយឈ្មោះ Rāhu (រាហ) ដែលប៉ុនប៉ង ក្នុងខណៈនោះអោយមានត្រាសជាញយៗ ដោយតាមរយៈព្រះអាទិត្យ និង ព្រះច័ន្ទ យក្ស្ត្ររបនេះបានស្វែងរកសងសឹកជាមួយនិងអទិទេពទាំងពីរ ដែលបុព្វហេតុមកពីពួកគេទាំងពីរនេះ បានយាត់រាហូក្នុងការលួចទឹកអម្រិត ដែលបានមកពីលទ្ធផលនៃការកូរសមុទ្រទឹកដោះ ។ រាហូគឺជាឈ្មោះរបស់ក្រុមពួកឧទាមមួយដែលចង្រៃគួរអោយតប្ញាច និង គ្រោះថ្នាក់ ។

រជ្ជកាលរបស់ព្រះបាទឃសោវ្ម៉ែនទី ២ បានត្រូវបញ្ចប់នៅក្នុងអំឡុងពេលដែលប្រទេសធ្លាក់ដល់ឆ្នូវភាពអន្តរាយ ។ នៅឆ្នាំ ១១៦៥ មានមន្ត្រីម្នាក់បានបញ្ជូនកូនប្រុសរបស់ខ្លួនម្នាក់អោយឡើងមកជំនួសអ្នកដែលស្លាប់ទៅ ដោយយកឈ្មោះជូចស្តេចគឺ ទ្រីភុវណាអាទិត្យវ្ម៉ែន (Tribhuvanādityavar man) " នេះគឺមានន័យថា ត្រូវការពារដោយព្រះអាទិត្យរបស់ពិភពទាំង ៣ " ។

គេពុំបានដឹងទេថា តើព្រះបាទឃសោវ្ម៉ែនទី ២ បានសាងសង់អ្វីខ្លះនៅធានីអង្គរទេ ។ វាទំនងជាអាចមានប្រាសាទខ្លះនៅរចនាបថអង្គរវត្ត ដែលត្រូវបានសាងសង់នៅក្រោមរាជរបស់ព្រះអង្គ នៅក្នុងរាជធានី ឬ នៅតាមខេត្ត ។

<u>៤- ការជម្លៀសរាជវរបស់ព្រះបាទ ទ្រីភុវណាអាទិត្យវ្ម៉ែន</u> :

ព្រះបាទ ទ្រីភុវណាអាទិត្យវ្ម៉ែន បានសោយរាជ្យនៅធានីអង្គរអស់រយៈពេល ១២ឆ្នាំ ។ គេពុំដឹងពីមូលហេតុអ្វី បានជាគេទទួលស្គាល់ឆ្នូវការដណ្តើមរាជរបស់ព្រះអង្គទេ ។ សិលាចារឹកនៅប្រាសាទវិមានអាកាស ដែលយើងបានរកឃើញនៅពេលកាប់ឆ្ការព្រៃ នៅកន្លែងដែលមានបេសកកម្មយោធាប្រឆាំងនឹងពួកចាមរបស់អនាគតជ័យវ្ម៉ែនទី ៧ បានសរសេរថា ការទទួលយកពួកឧទ្ទាមរបស់ព្រះបាទ ទ្រីភុវណាអាទិត្យវ្ម៉ែន គឺធ្វើឡើងប្រញាប់ប្រញាល់បំផុត នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ។ ប៉ុន្តែ " ព្រះបាទឃសោវ្ម៉ែនបានដកហូតយករាជាណាចក្រ និង ជីវិតដោយអ្នកជ្រែករាជ ឯព្រះបាទជ័យវ្ម៉ែនរស់នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជានៅឡើយ ដើម្បីជួយសង្គ្រោះទឹកដី ដែលទទួលរងនូវនក្រិដ្ឋកម្មដ៏ធ្ងន់ធ្ងរ ដោយរង់ចាំឱកាសល្អ " ។

ព្រះបាទជ័យវ្ម៉ែន បានតាំងទីលំនៅៗធានីអង្គរ ឬ ក៏វិលមកដកហូតយកទឹកដីរបស់ព្រះអង្គវិញ នៅមហិធរបុរ: ? សមត្ថិកម្មទី ២ ដែលយើងទំនងគួរទុកជាការពិតបានគោ: គឺព្រះអង្គបានគង់នៅក្នុងរាជធានីរហូតដល់មានព្រឹត្តិការណ៍ ដែលបង្ក្រអោយមានមហន្តរាយដ៏ធំក្នុងឆ្នាំ ១១៧៧ ។

<u>៥- ការចូលកាន់កាប់ធានីអន្តរជ្រៃដោយពួកចាម (ឆ្នាំ ១១៧៧)</u> :

មួយ ឬ ពីរឆ្នាំក្រោយ គឺមានការរំលោភដណ្តើមអំណាច ដោយព្រះបាទទ្រីភុវណាអាទិត្យវ្ម៉ែនដល់រវនពួកចាមត្រូវមកដណ្តើមរាជ ដើម្បីអោយព្រះបាទជ័យឥន្ទ្រវ្ម៉ែនទី ៤ បានសោយរាជ្យម្តង ។ នេះគឺជាការសំរេចចិត្តធ្វើសង្គ្រាមនៅចំកណ្តាលរបេះដូង នៃប្រទេសកម្ពុជា ៖ " ព្រះបាទជ័យឥន្ទ្រវ្ម៉ែនបានកាយ ឬកជ្ជ ចាវនៈ (Rāvana) (: សត្រូវរបស់ព្រះរាម) ដោយដឹកជញ្ជូនទ័ពរបស់ព្រះអង្គដោយរទេះ: ឆ្ពោះទៅប្រយុទ្ធជាមួយនឹងប្រទេសកម្ពុ (Kambu) ប្រៀបជូចនៅលើមេឃ " ។ មុនមកដល់រាជធានី ជ័យឥន្ទ្រវ្ម៉ែនបានប្តូរកលល្បិចក្រោយពីការប៉ុនប៉ងដឹកទ័ពតាមរទេះទាំងឡាយ មកតាមសំពៅវិញម្តង ។ ព្រះអង្គបាន

ជ្រើសរើសយកអ្នកនាំផ្លូវម្នាក់ ជាអ្នកដើរទូតជាតិចិន ដែលស្គាល់ច្បាស់ពីផ្លូវចិក្ត ។ នៅឆ្នាំ ១១៧៧ ទាហានជើងទឹកចាមបានធ្វើដំណើរតាមទ្លេ នៃប្រទេសវៀតណាមបច្ចុប្បន្ន រួចឡើងតាមទន្លេមេគង្គ ដោយឆ្លងកាត់តាមតំបន់ដីសណ្តរ រួចមកដល់ចឹងទន្លេសាប ហើយ និង តាមពាមស្ទឹងសៀមរាប ។

លទ្ធផលនៃការឆ្លុកបានសំរេច ដោយពេញលេញ ។ ធានីអង្គរពុំមែនជារដ្ឋមួយ ដែលមានការការពារដោយយាមល្បាតទេ ។ តាំងពីការស្ថាបនារាជធានីរបស់ខ្លួនមក ធានីនេះមិនដែលទទួលរងការគំរាមកំហែងម្តងណាទាល់តែសោះ ។ កំពែងការពាររាជធានីរបស់យសោវ្ម៉ន ត្រូវធ្លាក់ទៅក្នុងភាពទ្រុឌទ្រោម ម្យ៉ាងទៀតខ្សែក្រវ៉ាក់ដែលព័ទ្ធពីក្រៅដោយមជ្ឈមណ្ឌលនយោបាយ និង សាសនាបានខិតនៅជិត និង នៅជុំវិញព្រះបរមរាជវាំង ។ មានតែប្រាសាទអង្គរវត្តមួយគត់ ដែលកំពែងរបស់វាជាជញ្ជាំង និង មានគូរទឹកព័ទ្ធជុំវិញ ។ ជាការពិតណាស់ ជញ្ជាំងនៃកំពែងប្រាសាទអង្គរវត្តក៏ដូចជាគូរទឹកដែរ ពុំមែនកសាងឡើងជាមូលដ្ឋាន ដើម្បីរៀបចំជាសំណង់ការពារសឹករបស់សត្រូវទេ ។ ការការពារធានីយសោធរបុរៈ ពុំមែនសំរាប់ការពារដោយទាហានទេ គឺការពារដោយសាសនា ។ តាំងពីព្រះបាទយសោវ្ម៉ន១ ១ មកម្លេះ ស្តេចខ្មែរទាំងឡាយបានខំប្រឹងរៀបចំនៅក្នុងធានីអង្គរ ដែលជាពិភពនៃអទិទេព ហើយត្រូវការពារដោយអទិទេពខ្លួនឯង ទើបធានីបានគង់នៅរហូត ។ ឬក៏ធានីបានទទួលយកនូវការការពារនេះ ដោយខុសពីឆន្ទៈ ។ ឥឡូវនេះ ១ យ៉ាងបានកើតឡើងពេញធានី ។ ពួកចាមទាំងឡាយបានដណ្តើមយកបានធានីអង្គរ ហើយនិងប្លន់យកទ្រព្យសម្បត្តិអស់ជាច្រើន ។ ព្រះបាទទ្រីភុវណាទិត្យវ្ម៉ន បានត្រូវគេធ្វើគត់យ៉ាងសាហាវយង់ឃ្នងនៅក្នុងពេលច្បាំងគ្នានោះ ហើយក៏បានប្រគល់ទឹកដីអោយទៅគេទៅ ។ សិលាចារឹកនៅប្រាសាទវិមានអាកាសបានពិយាយពីស្តេចចាម ÷

នៅក្នុងការជួបច្បាំងគ្នាមួយដ៏លំបាក ដោយយមតូបាល (Yama) ដើម្បីចូលកាន់តាប់នៅតំបន់ខាងក្បូង ហើយនិងភាពបន្ទោរទន់របស់ព្រះអាទិត្យ (ចុះចាញ់ ឬ ក៏បរាជ័យ) វាដូចជាការដណ្តើមអំណាចរបស់ស្តេច (នៅប្រទេសកម្ពុជា) បានដួលទៅដោយភាពប្រុងប្រយ័ត្ន (អំពើទាំងឡាយរបស់ស្តេច) រួចគេក៏បានសំលាប់ចោលតែម្តង " ។

៦- <u>ផលវិបាកនៃទ័ពចំនួនរបស់ពួកចាម</u> :

សំរាប់រយៈពេល ៤ ឆ្នាំនេះ ពួកចាមបានប្រគល់ឥណ្ឌានអោយទៅពួកចៅហ្វាយនៅធានីអង្គរ ។ ប្រព័ន្ធសាសនា ការស្ថាបនារបស់ព្រះបាទយសោវ្ម៉ន១ ១ ហើយនិងអ្នកស្នងរាជបន្តក្រោយៗមកទៀតក៏ត្រូវចុះខ្សោយ ។

តើគេប៉ាន់ស្មានធានីអង្គរទៅជាយ៉ាងណា នៅពេលដែលនៅក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់ពួកចាមរយៈពេល ៤ឆ្នាំនោះ ? ការប្លន់ទឹកដីនេះ មិនមែនបំរុងយកតែគន:សម្បត្តិរបស់ស្តេច និង ទ្រព្យសម្បត្តិរបស់ប្រជាជនប៉ុណ្ណោះទេ ។ អទិទេពទាំងឡាយដែលថែរក្សានៅធានីអង្គរ ត្រូវបាននាំយកទៅប្រទេសចាម ឬ កាត់យកអវ:យវ:ណាមួយ ក្នុងអំឡុងពេលដែលពួកគេកាន់អំណាច ។ ប៉ុន្តែរាជធានីមិនត្រូវបានបំផ្លាញទេ ។

គោលបំណងរបស់ជ័យវ៉ម្ម្ម្ម្ម ១ គឺការបង្ក្រាបបង្ក្រាមចំពោះការសុំប្រាសប្រណីរបស់ព្រះអង្គ ចំពោះរាជាណាចក្រខ្មែរ ដែលពេលនោះ រាជាណាចក្រកំពុងតែគ្រប់គ្រងដោយអ្នកជ្រែករាជម្នាក់ ។ អត្ថបទរបស់ចិនបានទទួច ដោយមិនអាចស្ងប់បានអំពីការតាមសង្កត់របស់ពួកចាម មកលើប្រទេសកម្ពុជា អត្ថបទនោះមានរបាយការណ៍ថា ÷

" ស្តេចរបស់ពួកចាម បានវាយលុកចូលទៅក្នុងរាជធានីរបស់ចេនឡា ដោយពុំបានដឹងខ្លួនមុនឡើយ ជាមួយនឹងទ័ពជើងទឹកបានរុញច្រាន លួចប្លន់ទ្រព្យសម្បត្តិ ហើយនិងសំលាប់ស្តេចខ្មែរអោយស្លាប់តាយហោង ដោយពុំស្គាល់អ្នកណាម្នាក់ ដែលបានអង្វរករសុំសន្តិភាពឡើយ ។ មហាទោសៈមួយ ដែលកាន់ផ្ទៃឈើជាច្រើន នៅដៃទ្រាំក្នុងឆ្នាំ King - Yuam (ឆ្នាំ ១១៩៩ គ.ស) " ។

មហាទោសៈនៅក្នុងខណៈនោះបង្ក្ដបានជាចលនា ដើម្បីសេរីភាពទៅអនាគត ព្រះបាទជ័យវ្ម៉ែនទី ៧ ជាអ្ដកចាប់ផ្ដើមគំនិត ហើយនិងត្រូវបន្ដរហូតដល់ចុងបញ្ចប់នៃសតវត្ស ដោយបណ្ដាលអោយពួកចាមភ្ជាក់ចុះចាញ់យ៉ាងទាន់ហន់ ។

<u>៧- សេរីភាពនៅក្នុងប្រវត្តិសាស្ដ្ដ្ដ

នៅផ្នែកខាងក្រោមនៃចំបាំង ចំលាក់ទាំងឡាយបានបង្ហាញពីក្បាច់ខ្សែមួយ អំពីជីវភាពប្រចាំថ្ងៃ របស់ប្រជាជនខ្មែរ ជាមួយនឹងផ្ទះទាំងឡាយ និង ផ្សារលក់ដូររបស់ពួកគេ បង្ហាញពីសកម្មភាពស្មោះ សបន្ទរហួត ដោយលាតត្រដាងពីសេរីភាពនៅធានី ដោយសារជ័យជំនះរបស់ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉ន់ទី ៧ ។

កាលបរិច្ឆេទនៃជ័យជំនះរបស់ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉ន់ទី ៧ ពុំមានច្បាស់លាស់ទេ ។ វាត្រូវដាក់កាលបរិច្ឆេទនេះអោយប្រាកដ គឺមុនឆ្នាំ ១១៨១ ជាការបរិច្ឆេទនៃការអភិសេកឡើងសោយរាជ្យរបស់ស្តេច ពិធីនេះមិនអាចកើតមានក្រោយពីការចូលលុកលុយពីពួកចាម និង ក្រោយការជួសជុលឡើងវិញនៅភាគខ្លះនៃធានីអង្គរហួតដល់ធានីនេះ ត្រូវគេបន្ត់យកទ្រព្យសម្បត្តិ ហើយនិងតួប្រាសាទទាំងឡាយត្រូវគេដកហូតយករូបចំលាក់យ៉ាងប្រាកដ និង ដកហូតយកពីភាពសំបូរបែបរបស់វា ។

ការសង់ឡើងវិញនូវសំណង់សាសនា ដែលជាសំការៈរបស់ព្រះបាទយសោវ៉ារ្ម៉ន គឺជាបន្ទុកមួយដ៏ធ្ងន់ធ្ងរ ដែលព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉ន់ទី ៧ ត្រូវតែទទួលបន្ទុកនេះ ប៉ុន្តែជាដំបូងព្រះអង្គត្រូវតែចំពេញនូវជ័យជំនះលើពួកចាមរបស់ព្រះអង្គសិន ដើម្បីជៀសវៀងការវាយបកវិញរបស់គូសត្រូវ ។

- ចំបាំងតទល់ជាមួយពួកចាមអស់រយៈកាលយូរអង្វែង ធ្វើឡើងដោយពិបាក យើងពុំមានខុមាលទោសអ្វីទាំងអស់ ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉ន់ទី ៧ បានបញ្ចប់នូវការដឹកនាំរបស់ព្រះអង្គ ខាងចុងបញ្ចប់នៃរាជព្រះអង្គ ៖ អ្នកនិពន្ធជាកិចិនម្នាក់ឈ្មោះ Matouanlin បានហៅព្រះមហាក្សត្រថា ៖ " ជាជន ជាអ្នកត្រូវជ្រើសតាំងអោយវិនិច្ឆ័យសេចក្ដីពីរឿងការនាំយកពួកសត្រូវ អោយមកសងសឹកនៅចំពោះមុខមហាជន ការណ៍នេះបានមកដល់ និង ធ្វើបានសំរេចក្នុងរយៈពេល ១៨ឆ្នាំ ក្រោយបន្ទាត់ទ្រាំចាំ និង លក់ខ្លួនដោយអត់ធ្មត់មក " ។ នៅឆ្នាំ ១១៩០ មានចំបាំងវាយចាមថ្មីមួយទៀត បានកើតឡើងប្រទាញប្រទង់ដើម្បីចង់បានការគេសូវធ្វើអោយវិនាសតែម្ដង ។ សិលាចារឹករបស់ចាមមួយនៅប្រាសាទពោនគរ (Po Nagar) នៅស្រុក Nhatrang បានរៀបរាប់អំពីកងទ័ពខ្មែរវាយដណ្ដើមយកបានធានីរបស់ចាម ហើយនិងប្រមូលយកវិញនូវលីង្គដែលពួកចាមបានលួចយកទៅ ។ ស្ដេចចាមបានបញ្ជូនអ្នកទោសខ្មែរ អោយត្រលប់មកស្រុកខ្មែរវិញ ហើយប្រទេសរបស់ពួកគេ បានបែងចែកចេញជាពីរអាណាចក្រ ។ ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉នបានរៀបចំអោយនូចព្រះមហាក្សត្រមួយចំណែក អោយទៅខាងបងប្អូនថ្លៃគ្រប់គ្រង និង មួយផ្នែកទៀត គឺស្ដេចចាមទ៉ន់ងជាប្រតិបត្តិតាមព្រះអង្គ ។ ការច្បាំងគ្នានៅលើកចុងក្រោយនេះ ត្រូវបានបញ្ចប់នៅពេលមានប្រតិបត្តិការទ័ពថ្មី ហើយនៅឆ្នាំ ១២០៣ ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉ន់ទី ៧ បានបង្ខំប្រទេសចាមអោយចូលមកជាអាណាខេត្តមួយរបស់អាណាចក្រខ្មែរ ។

- ការវិលត្រឡប់វិញដ៏ជូរចត់ រាល់ចំបាំងថ្មីៗជាមួយពួកចាម វាមិនគ្រប់ត្រាន់ទេ គេត្រូវតែការពារជានិច្ច ដែលប្រទេសកម្ពុជាពីមុនមកមិនដែលជួបប្រទះសោះ ហើយប្រឆាំងតទល់ជាច់ខាតជាមួយភាពមហន្តរាយ កុំអោយទទួលរងការឈឺចាប់ដូចកាលពីឆ្នាំ ១១៧៧ ទៀត ។ ការវាយយកធានីអង្គរ និងការប្រមូលកេតនតំណ្ឌអោយតែឈ្នះនៃរបស់ពួកចាម បានបញ្ជាក់នូវភស្តុតាងមិនអាចប្រកែកបានថា រាជធានីមិនត្រូវបានបែកធ្លាយដោយងាយនោះទេ វាជាការបង្ហាញអោយឃើញច្បាស់ពីពិភពអទិទេពនៅលើដី។ គេត្រូវតែរកអោយឃើញអំពីការការពារនៅពីខាងលើ ដែលបានរៀបចំក្នុងអំឡុងពេលសតវត្សមុន ។ អំពើទាំងនេះគឺជាប្រធាន នៃការកង្ខល់ដ៏សំខាន់របស់ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉ន់ទី ៧ ។ ព្រះអង្គបានស្ថាបនាធានីអង្គរឡើងវិញ ដោយផ្ទុកនូវនិទ្ទិតរូបមិនអាចបញ្ចប់ ពីភាពសំបូរបែបនៃជាងសំណង់ ដែលបានសាងសង់នៅផ្ទៃកាលមុនព្រះអង្គ ។

ជំពូក VI
ព្រះបាទ ជ័យវ៉ារ្មន ទី ៧ ហើយនិងការ សាងសង់នានាអង្គរធំ

១- ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្មនទី ៧ (១១៨១-១២១៨ ?)

ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្មនទី ៧ ជាបុត្ររបស់ព្រះបាទធរណិន្ទ្រវ៉ារ្មន ជាការប្រហាក់ប្រហែលថា ជាស្តេចមួយអង្គរស់នៅក្នុងស្រុក ហើយនិងព្រះអគ្គមហេសីនាម ជ័យរាជចូរឌ្យមនី (Jayarājachudāmani) ចេញមកពីខ្សែស្រឡាយ ស្រេសឋបុរ: (Çreshthapura) ដែលជាអតីតអ្នកសោយរាជនៅចេនឡា ។ គឺព្រះមាតារបស់ព្រះអង្គនេះហើយ ដែលជាអ្នកត្រូវសោយរាជ្យទៅតាមច្បាប់ ។ នៅគ្រប់ពេលដោយការបន់ស្រន់ " អំណាចរបស់ព្រះអង្គ បានបញ្ជូនពន្លឺព្រោងព្រាត " ហើយពិតណាស់ព្រះអង្គ ដែលជាមេបញ្ជាការនៃកងទ័ពនោះ សិលាចារឹកនៅប្រាសាទព្រះទ័ន បានសរសេរអំពីគុណសម្បត្តិរបស់ព្រះអង្គ ប្រកបដោយបញ្ញាឈ្លាសវៃ និង មានសីលធម៌ ៖ " គួរអោយចូលចិត្ត ដោយសារតែសម្ថជញ្ញៈរបស់ព្រះអង្គបានជំរុញអោយមានការលូតលាស់ នៃគុណធម៌ល្អៗទាំងឡាយ ដែលប្រសព្វក្នុងការងារ ហើយមានឫកអារាល់ធាំជាអ្នកខ្ពង់ខ្ពស់ ក្នុងការគោរពគ្រូបាធ្យាយទាំងឡាយ ព្រះអង្គបានប្រតិបត្តិតាំងពីពេលនៅវ័យក្មេងម្ល: ដែលមិលអោយច្បាស់ទៅ គឺស្របតាមប៉ានិនិ (Pānini) " ។

សិលាចារឹកទាំងឡាយបានសរសេរអោយយើញ ប្រៀបបីដូចជាវីរ:បុរសមួយរូប និង មានចំណេះវិជ្ជាជ្រៅជ្រះ ។ ជួនកាលបើគេពិនិត្យមើលអោយច្បាស់ទៅ ព្រះអង្គក៏បានបោះបង់ចោលខ្ល: ដោយដើរហួសខ្ពាតមាត្រា ឬរួចក្ត្ដក្នុងការប្រតិបត្តិសាសនានៅទីនេ: ក៏ដូចជាការដកហូតយកអាកវ:ពីការលាក់ពុតស្ងុត ។ ឬ ក៏បុគ្គលិកលក្ខណៈរបស់ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្មនទី ៧ ដែលឥតមានទីបញ្ចប់ និង សាញ្ញាំបំផុត ។ គុណសម្បត្តិរបស់ព្រះអង្គ ហើយនិងមនុស្សសង្ក្រាម គឺជាការក្រឡឹចមិនកើត ។ លោក Matouanlin បាននិយាយពី " ការលាក់ពុតដោយភាពអត់ធ្ម:ត់របស់ព្រះអង្គ " ប៉ុន្តែពុំមែនជាការលាក់ពុតទេ ។ ការវិលត្រលប់មកពីប្រទេសចាមវិញ ក្នុងពេលនោ: អ្នកជ្រកកាជបានតង់នៅយ៉ាងរឹងមាំនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ព្រះអង្គបានធ្វើការប្រមែប្រមូលដោយខ្លួនព្រះអង្គ នៅលើទ័ពដ៏ទាំងឡាយ ដែលត្រូវយាយីមិនឈប់ឈរ ប្រហែលត្រូវធ្វើឡើងដោយការបង្ខំចិត្តរបស់ព្រះអង្គ មានការគ្រប់គ្រងនៃអំណាចរបស់ព្រះត្រូ ដែលនិយាយពីរឿងខ្លួនឯង ហើយបានអោយយោបល់ពីគុណសម្បត្តិ នៃអ្វីដែលជិតមកដល់ មិនមែនសំរាប់ការចាត់ចែងកំលាំងទ័ព ដោយគ្មានលទ្ធផលនោះទេ តែសំរាប់ក្តោបក្តាប់ដោយបំរុងទុក ដើម្បីបំពីអោយចលនាដែលប្រកបដោយសមិទ្ធិជោគ ។

គេបានបញ្ជូនអោយយើញ នូវរូបចំលាក់ជាច្រើន ដែលទំនងជាទំរង់មុខរបស់ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្មនទី ៧ គ្រប់រូបភាពទាំងអស់ ព្រះអង្គស្ថិតនៅក្នុងអកប្បកិរិយានៃការសញ្ជឹង បានលាតបង្ហាញអោយយើញនូវគ្រប់សារព័ន្ធរបស់ស្តេច ។ មានរូបចំលាក់មួយ ដែលគេរកឃើញនៅប្រាសាទក្រាលរមាស ដែលស្ថិតនៅភាគខាងជើងបាន្ទីអង្គរធំ ។ គឺជារូបចំលាក់ដែលបង្ហាញពីមនុស្សម្នាក់ ដែលមានដងខ្លួនធំ ហើយសក់ត្រូវបួងឡើងមកខាងលើ ដោយមានផ្ទងសក់តូចៗមួយផង នៅពីលើព្រះកេស ។ ផ្ទៃមុខកំពុងតែសញ្ជប់ នៅក្នុងការធ្វើតបធម៌ ។

យើងបានស្គាល់ពីអគ្គមហេសីទី ១ របស់ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្មន៍ទី ៧ គឺម្ចាស់ក្សត្រី ជ័យរាជទេវី ដែលមានអនុគ្រោះដល់មនុស្សនិទ្ទ ហើយបានចារជាសិលាចារឹកចំនួយ នៅប្រាសាទវិមានអាកាស ពោរពេញទៅដោយការសរសើរនៅលាយឡំជាមួយ និងកិត្តិយសរបស់ព្រះនាង តាមចំណារបស់ប្អូនស្រីឈ្មោះ ឥន្ទ្រទេវី ។

មោះមុតនិងព្រះពុទ្ធសាសនា ព្រះនាងគិតតែសំ៖ពីការធ្វើតបកម្ម (ការកាន់តឹងរ៉ឹង) ហើយក្នុងខណៈនោះ មហេសីរបស់ព្រះអង្គ បានដឹកនាំទ័ពដើម្បីប្រយុទ្ធប្រឆាំងនឹងពួកចាម មុនដំបូងនៅឆ្នាយ រួចមកនៅលើទឹកដីខ្មែរ ។ អត្ថបទបានសរសេរ " បានឆេះដោយអ្នកដែលនៅតាមរបៀបតាបសឥសីចុះ ស្គមដោយការគោរពប្រតិបត្តិយ៉ាងហ្មត់ចត់ " ។ ចុងបញ្ចប់ " គេបានរកឃើញឡើងវិញនូវមហេសីរបស់ព្រះអង្គ ហើយនិងស្ដេចជាច្រើនអង្គទៀត ដែលមានកតញ្ញូ ព្រះនាង (បានដួលទៅលើដី) មានភ្ជៀងមួយរមេ ដែលប្រកបដោយមានរន្ទះពន្លឺ " ។ កិត្តិយសរបស់ម្ចាស់ក្សត្រី គឺកើតមានក្នុងរយៈពេលខ្លី រួចព្រះនាងបានសោយទិវង្គ៌ត់ទៅ ។ ក្រោយពីបានអភិសេកអោយស្ដេចឡើងគ្រងរាជ្យសម្ត្ចិមក ។ ក្នុងខណៈនោះបានប្រគល់អោយនូវមុខតំណែងជាម្ចាស់ក្សត្រីទី ១ ដល់ឥន្ទ្រទេវី "ដែលមានចំណេះវិជ្ជាខ្ពង់ខ្ពស់ពីកំណើត ជាអ្នកប្រាជ្ញដែលបរិសុទ្ធជានិច្ច " ។

២- <u>គំនិតសាសនៈនិងឧត្តមរបស់ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្មន៍ទី ៧</u> :

ជាបុត្រារបស់ព្រះបាទ ធរណិន្ទ្រវ៉ារ្មន ដែលបានរកឃើញនូវសេចក្ដីពេញចិត្ត " នៅក្នុងទីកដ៏មនោរ៉ម្យណីនេះ " គឺជាសាសនារបស់ សក្យៈមនី (Çakyamoni) ហើយព្រះបាទជ័យវ៉ារ្មន៍ទី ៧ ក៏បានសាងព្រះពុទ្ធរូបមួយអង្គ ដែលយល់ហើយជឿ និងអកប្ញកិរិយាក្នុងជំនឿសាសនារបស់ព្រះអង្គ បានពន្យល់ពីគំនិតរបស់ព្រះអង្គ នៃអំណាចរបស់ស្ដេច ហើយនិងកិច្ចការទាំងឡាយបានជំរុញអោយសង្គ៌ត្ងន់លើមហាក្សត្រ ។

*ឧត្តមគតិរបស់ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្មន៍ទី ៧ គឺជាព្រះមហាក្សត្រ ចក្រពត្ដិ (Cakravartin) ដោយសារតែភាពប្រសើរខ្ពង់ខ្ពស់ ដូចស្ដេចឥណ្ឌាព្រះនាម អសោកៈ (Açoka) ។ ព្រះអង្គមានព្រះបំណងដោយខ្លួនព្រះអង្គ ដើម្បីអោយក្លាយទៅជាមហាក្សត្រចក្រពត្ដិ ប្រហែលដោយសារតែរស់ជាតិនៃអំណាច ហើយមើលទៅ ប៉ុន្ដែជានិច្ចកាល ក៏ព្រោះតែព្រះមហាក្សត្រអង្គនេះដែរ ធ្វើអោយព្រះរាជាណាចក្រទទួលបាននូវវិបុលភាព និង ស្ថិរភាពក្នុងសង្គម ។

ក្រោយពីមានការវាយកំចាត់ពួកចាមអោយចេញពីប្រទេសកម្ពុជាមក ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្មន៍ទី ៧ បានមានព្រះបន្ទូលអះអាងថា អំណាចរបស់ព្រះអង្គបានលាតសន្ធឹងរហូតដល់ទន្លេមេណាម និង ភាគខាងត្បូងប្រទេសឡាវ ដែលនៅទីនោះគេបានរកឃើញសិលាចារឹកខ្មែរ នៃរាជរបស់ព្រះអង្គ នៅសាយហ្ការ៉ូងជិតនឹងប្រទេសវៀតណាម ។ ប៉ុន្ដែព្រះមហាក្សត្របានដឹងពីអាណាចក្ររបស់ព្រះអង្គ ធ្លាប់ទទួលបរាជ័យ ហើយអាចរៀបចំឡើងវិញ ដូចជាការរៀបចំប្រទេសកម្ពុជាអោយមានការគ្រប់គ្រងបានល្អឡើងវិញ ។ ព្រះអង្គចង់អោយប្រទេសរបស់ព្រះអង្គ ក្លាយជាប្រទេសមួយដែលមានការថ្កើងទាំ ហើយមិនអាចបំផ្លាញបាន ។ នៅក្នុងការសាងសង់ឡើងវិញនៅក្នុងរាជធានី ព្រះអង្គបានកសាងជារូបភ្ជ៌ព្រះសុមេរុមួយ ដែលបុព្វាធិការ (អ្នកមុន) ទាំងឡាយបានគិតថា បានរៀបចំអោយមានពិភពអទិទេពនៅចំកណ្ដាលរាជាណាចក្រ ។ សេចក្ដីសង្ឃឹមរបស់ព្រះអង្គ គឺត្រូវបំផ្លាញអោយសាបសូន្យ នូវការលុកលុយរបស់ពួកចាមកាលពីឆ្នាំ ១១៧៧ ។ ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្មន៍ទី ៧ ត្រូវតែរៀបចំការការពារសាសនាដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់មួយ ។ គឺដើម្បីបញ្ជាក់

រឿងនេះ ព្រះអង្គបានសាងប្រាសាទជាច្រើនរួមមាន ប្រាសាទ និង វត្ត នៅពាសពេញប្រទេសកម្ពុជា ពិសេសនៅតំបន់អង្គរ ។

- ៣- <u>សំណង់ធំៗពាក់ព័ន្ធ</u> :

នៅក្នុងអំឡុងពេលនៃរាជរបស់ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្មន់ទី ៧ មានសំណង់ធំៗជាច្រើន ត្រូវបានសាងសង់ឡើងនៅជុំវិញរាជធានី ។ សំណង់ទី ១ របស់ព្រះអង្គ គឺជាប្រាសាទបន្ទាយក្តី រួចប្រាសាទតាព្រហ្ម កសាងនៅឆ្នាំ ១១៨៦ ហើយនៅឆ្នាំ ១១៩១ កសាងក្រុមប្រាសាទព្រះខ័ន ។ មានសំណង់ភាគច្រើនជាសំណង់សប្បុរស ហើយនិងប្រាសាទសំខាន់បន្ទាប់បន្សំជាច្រើនទៀត ដូចជាតាណី ក្រោលគោ បន្ទាយ ត្រៃ តាសោមជាដើម ដែលប្រាសាទទាំងនេះសង់នៅជិតៗគ្នា ។ រាជធានីគឺក្រុងអង្គធ្វ ត្រូវបានត្រូវសាងសង់ឡើងវិញ និង ព័ទ្ធជុំវិញដោយកំពែងជាជញ្ជាំងថ្ម ។ ប្រាសាទដែលនៅចំកណ្តាលធានីជួសជុលថ្មី គឺជាប្រាសាទបាយ័ន ដែលជាសំណង់មួយសង់ឡើងនៅចុងបញ្ចប់នៃរាជរបស់ព្រះអង្គ ។

នៅតាមអាណាខេត្ត ព្រះអង្គបានសាងសង់ប្រាសាទនៅពាសពេញប្រទេសទាំងមូល តាំងពីទន្លេមេណាម តាមដងទន្លេមេគង្គ នៅប្រទេសឡាវផ្នែកខាងក្រោម និងភាគខាងត្បូងប្រទេសកម្ពុជា ។ ប្រាសាទតាមខេត្តដែលគួរអោយចាប់អារម្មណ៍ ហើយកសាងនៅក្នុងរាជរបស់ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្មន់ទី ៧ នោះ គឺប្រាសាទបន្ទាយឆ្មារ ។

ប្រាសាទដែលយើងបានឃើញសព្វថ្ងៃនោះ គឺប្រាសាទដែលសង់ឡើងដោយប្តង់សាំញ៉ាំបំផុត ។ លើកលែងតែប្រាសាទបាយ័នមួយចេញ ដែលជាប្រាសាទមួយមិនសង់នៅលើគ្រឹះតែមួយទេ ។ កំពែងជញ្ជាំង ឬ ថ្មវ៉ែងទាំងឡាយគឺត្រូវចោះ ដើម្បីធ្វើទ្វារទាំងអស់ ។ ទាំងនេះគឺជាការអភិវឌ្ឍន៍មួយយ៉ាងធំ ហើយជារឿយៗអាចភ្ជាប់ពីកន្លែងមួយទៅកន្លែងមួយទៀត ដោយបន្ទប់ជាច្រើន ដែលមានការតុបតែងលំអយ៉ាងប្រណីតប្រណាលជាទីបំផុត ។ ទ្វារចូលទាំងអស់នេះ បានរបិទចំហរដោយមានប្រក់ដំបូលរហូតដល់ភ្ជួរប្រាសាទកណ្តាល ។ ប្រាសាទពាយរងជាច្រើនទៀត ប្រហែលជាត្រូវហ៊ុំព័ទ្ធដោយថ្មវ៉ែ ដែលគងរលិតគ្នានៅខាងក្នុងកំពែងប្រាសាទ ។

ប្រាសាទជាច្រើន ដែលបានសាងសង់នៅក្រោមរាជព្រះបាទជ័យវ៉ារ្មន់ទី ៧ នោះ បានបង្ហាញពីតួប្រាសាទ ឬទ្វារចូលទាំងឡាយ ដោយមានប្រក់ពីលើតួប្រាសាទ ដោយមុខមនុស្ស ៤ ។ ករណីពិសេសនេះ មិនអាចនៅគ្រប់ប្រាសាទ នៃរាជរបស់ព្រះអង្គទេ ។ គេបានសាកល្បងបញ្ចប់ដែលបង្ហាញពីតួប្រាសាទទាំងឡាយមានមុខមនុស្ស ។ លោក J.Boisselier បានកត់សំគាល់ថា មិនមែនរូបភាពដែលបង្ហាញពីអទិទេពតែមួយជារៀងរាល់ថ្ងៃទេ ។ តាមការសិក្សាដោយខ្ជិៀ អំពីលក្ខណៈខុសគ្នានៃសំណង់ទាំងឡាយរបស់ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្មន់ទី ៧ រួចយើងបានគាំមកនូវសញ្ញាអ្វីដែលជាការកែតំរង់ទិស នៃមុខមនុស្សទាំងឡាយ នៃតួប្រាសាទរបស់សំណង់ទាំងនេះ តាមរយៈនៃការលំអរបស់សំណង់ ។ ជាការពិតណាស់តួប្រាសាទមុខមនុស្ស ដែលជាក់បន្ត្ពីលើទ្វារចូលខាងក្រៅរបស់ប្រាសាទបន្ទាយក្តី បានញ្ជាក អោយយើញពីភាពខុសគ្នា អំពីអ្វីដែលគេបានឃើញនៅទ្វារអង្គរធំ ។

វាមានការពិបាកក្នុងការយល់អោយកាន់តែច្បាស់អំពីអទិទេព ដែលគេបានគោរពបូជានៅប្រាសាទបន្ទាយក្តី ដោយហេតុថា យើងពុំមានគោលចារឹកដែលនិយាយពីការសាងសង់ប្រាសាទនេះទេ ។ គួរអោយស្តាយប្រាសាទនេះណាស់ ដែលទទួលរងការខូចខាតយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរ ។ នៅពីមុខផ្លូវចូលមានស្រះទឹកមួយធំ ដែលអោយឈ្មោះថាស្រះស្រង់ " កន្លែងស្តេចស្រង់ទឹក " នៅទីនោះបង្ហាន់ដែជុំវិញលំអដោយសត្វនាគជាច្រើន ។

៤- ប្រាសាទតាព្រហ្ម :

Rājavihāra " វត្តរបស់ស្តេច " បច្ចុប្បន្នគេបានស្គាល់នៅក្រោមឈ្មោះថា តាព្រហ្ម" Vieux Prahma " ត្រូវបានសង់ឡើងនៅក្នុងឆ្នាំ ១១៨៦ ដើម្បីឧទ្ទិសទៅដល់ព្រះមាតារបស់ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉ាន់ទី ៧ ហើយនិងព្រះរាជគ្រូ (Guru) របស់ព្រះអង្គ ។ ម្ចាស់ក្សត្រីបានសោយទីវង្គត់ទៅនោះ ទំនងជាបានបង្ហាញអោយឃើញពី Prajnāpāramitā (: ប្រាជ្ញាបារមិតា) " សុក្រិតភាពនៃគតិបណ្ឌិត " ម្តាយដែលកាន់សាសនាតឹងរ៉ឹងបំផុត នូវនិម្មិតរបស់សាសនា ។

ការបង្ហាញមួយផ្នែកផ្សេងទៀត អំពីប្រាសាទតាព្រហ្ম គឺបានបង្ហាញកស្ករតាងអំពីប្រាសាទនេះថាជាវត្ត ដោយប្តូរ៉ូបរបស់វាមានរួមបញ្ចូលដោយបន្ទប់តូចៗអំពីថ្ម សំរាប់ចំណីអោយផ្នែកសាសនា ។ ពួកប្រាសាទកណ្តាលបានត្រូវសង្គត់ទ្ចន់ ដោយនៅគ្រប់ផ្ទៃខាងក្រៅទាំងអស់ មានផ្ទុកទៅដោយជ័ណ្ឌាំខាប់ សំរាប់លាប ។

នៅចន្លោះកំពែងទី ៣ និងទី ៤ បានបង្កើតអោយមានសួនមួយ ដោយរួមមានផ្ទៃសរុប ៦០ ហិចតា ។ នៅទីនេះ ចើតាមសិលាចារឹកថាមានមនុស្សចំនួន ១២.៦៤០ នាក់រស់នៅ ។ បន្ទប់តូចៗទាំងឡាយដែលធ្វើអំពីថ្ម មិនអនុញ្ញាតិអោយមានសាសនាច្រើនជ្រកនៅជាមួយទេ ។ មនុស្សត្រូវតែរស់នៅក្នុងផ្ទះដែលធ្វើអំពីឈើ ។ ក្រៅពីនេះមានបុព្វជិតសំខាន់ចំនួន ១៨អង្គ និង ចៅក្រមបុព្វជិត ២.៧៤០នាក់ ផ្ទកជំនួយការដែលចំរុងទុកសំរាប់ប្រាសាទមាន ២.២៣២នាក់ ។ គឺជាអំណោយមនុស្សដែលបានមកពីធានីដ៏តូចនេះ ដែលមករស់នៅក្នុងរាជវិហារ ។ វត្តនេះសំបូរបែបណាស់ ហើយមានការឧបត្ថម្ភមកពីភូមិចំនួន ៣.១៤០ នៃប្រទេសកម្ពុជា ។

៥- ប្រាសាទព្រះខ័ន :

ក់ពែងខាងក្រៅរបស់ប្រាសាទព្រះខ័ន កំណត់បានជាចតុកោណកែងមួយ រួមមានទំហំ ១.០០ម×៨០០ម ។ ប្រាសាទនេះសង់ព័ទ្ធទីកន្លែងមួយ ដែលព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉ាន់ទី ៧ បានដណ្តើមបានជ័យជំនះពីពួកចាម ។ សិលាចារឹកនៅប្រាសាទព្រះខ័នដ៏ល្អ ដែលនិយាយពីការបង្កើតធានីនេះ ដោយយកឈ្មោះថា ជ័យស្រី (Jaya Çri) " ព័ត្ម៌សំណាងនៃជ័យជំនះ " ។

តាថា xxx ll " នៅទីនេះ នៅក្នុងពេលច្បាំងគ្នា មានប្រជុំទៅដោយសត្រូវជាច្រើន ដែលមានឈ្មោមហ្ជូរជោគជាំលើប្រថពី ហើយព្រះអង្គក៏ទទួលបានគ្ជ្ជ័យជំនះ (Jay Sri) ព្រះអង្គបានស្ថាបនាធានីដោយយកឈ្មោះថា ជ័យស្រី ដែលថ្មហើយផ្ទាល់ឈ្ជ្ជ្ជ

បង្ហាញពីអទិទេពលោកេស្វរៈ ដែលមានកាលបរិច្ឆេទក្នុងសម័យនេះមានចំនួនច្រើន អញ្ជើងការគ្រៀ[illegible] ចំពោះព្រះពោធិសាត់ ដែលបង្ហាញអោយយើញនោះ មានច្រើនណាស់នៅពេលនោះ ។ នៅក្នុងប្រាសាទ ហើយនៅលើហោជាងនៃប្រាសាទទាំងឡាយ គេបានកេរយើញនូវរូបភាពទាំងឡាយ ដែ[illegible]គេអាចស្គាល់ថ[illegible] ជារូបភាពរបស់ព្រះពុទ្ធ អមិតាភៈ (Amitabha) " ពន្ធិចិញ្ចាចគ្មានទ[illegible]ចញ្ចប់ " [illegible]លោកេស្វរៈបាន[illegible] ស្ថិតនៅក្នុងផ្ទៃសក់ ។

នៅជុំវិញជ័យវ[illegible]ន្ទ្ររៈលោកេសៈ គេបានសាងរូបអទិទេពចំនួន ២៨៣ ទៀ[illegible] ។ ក្នុងចំណោ[illegible] ស្ពៃចរៀមចម្លងសំខាន់ៗ ៤អង្គ ព្រះបាទជ័យវ[illegible]ន ៧ បានហៅព្រះបាទ ស្រីជ័យសៅវ[illegible]ន្ទ្ররៈ និង ស្រីទ្រ[illegible] ក្ងណារ[illegible]ស្ទ្ররៈ ។ នៅមុនដាល់ តួប្រាសាទកណ្ដាល ក្នុងទីតាំ[illegible]ដ[illegible]ជ[illegible] [illegible]ទីមួយ គេ[illegible]ក[illegible]ងតួ[illegible]ប្រាសាទតូចៗ ដែលលោក G. Coedès បានហៅថា " ជាកូមិ[illegible]ត្រ[illegible]ស[illegible] " ដែលសង់ ឡើងសំរាប់ឧទ្ទិសដល់អ្នកដែលស្លាប់ទៅ ។

តាមសិលាចារឹកបានរៀបរាប់ពីដង្វាយទាំងឡាយ ដែលគេបានយ[illegible]ក[illegible]ថ្វាយជារៀ[illegible]ដាល់ថ្ងៃដាល់ អទិទេពនៅប្រាសាទព្រះខ័ន ដែលចាប់ផ្តើ[illegible]ដោយលោកេ[illegible]ៈ ។ ដង្វាយ[illegible]ៈ រួ[illegible]ន[illegible]ាតុ អំពីអង្ករ ល្ង សាច ខ្ចាញ់ ទឹ[illegible]ដោ[illegible]ៈ ទ[illegible]ដ[illegible]ៈ[illegible]ន ទ[illegible]ដ[illegible]ៈ[illegible]ង ([illegible]) ទ[illegible]ឃ[illegible] [illegible] ហើ[illegible] និ[illegible]ខ្ចាញ់ត្រ[illegible] ។ គេ[illegible]ងចង្ក[illegible]ងនៅ[illegible]ក[illegible]ងសិ[illegible]ចារ[illegible]ក[illegible]ងនេ[illegible]ដ[illegible] [illegible]ដ[illegible]ង[illegible]ផ[illegible]ងៗ[illegible]ត ជ[illegible] [illegible]ណ[illegible]ត់ សំរាប់ស្លៀ[illegible]ពាក់អោ[illegible]ងរ[illegible]ប[illegible]ណ[illegible]ទាំ[illegible]ងឡ[illegible] ក្ររ[illegible]ណ[illegible]ត់[illegible]ត[illegible]ម[illegible]ណ[illegible] និ[illegible] ក្ររ[illegible]ណ[illegible]ត[illegible]ងវ[illegible] [illegible] [illegible]ស[illegible]ក[illegible]ពាក់ ហើ[illegible]ងនៅ[illegible]ងសូ[illegible]ម[illegible]ពីស្ក[illegible]ចិ[illegible]ដ[illegible]ង[illegible]ង[illegible] [illegible]ងសាប[illegible]ងទាំ[illegible]ងឡ[illegible] ការ[illegible]ៈ[illegible]ងដ[illegible]ម[illegible]ការ[illegible]ៈ[illegible] និ[illegible] អ[illegible]ទ[illegible]ផ[illegible]ងៗ[illegible] [illegible] អ[illegible]ត[illegible]ទ[illegible]ន[illegible]ទ[illegible]ស[illegible]ន[illegible]ក[illegible]ងចុ[illegible]ងប[illegible]ប់[illegible] [illegible]ណ[illegible]ងទាំ[illegible]ងឡ[illegible] ដែ[illegible]ដ[illegible]ម[illegible]ណ[illegible]ដ[illegible]ដ[illegible]ម[illegible]ដ[illegible]ដ[illegible]ដ

នៅឆ្នាំ ១៩២៣ លោក L. Finot និងលោក V. Goloubew បានដឹងពីប្រាសាទនាគព័ន្ធ គឺជាចំលើយកបមួយចំពោះព្រះ អណាវ:ត្សត: (Anavatapta) ដែលនៅទីនោះជាកន្លែងបរិសុទ្ធនៃទេវកថាហិមាល័យ ។ ចឹងនោះហូរចាក់ទៅក្នុងទន្លេ ៤ ទៀត ដែលហូរឆ្ពោះទៅកាន់ទឹកន្លែងរៀងៗខ្លួន ដែលវាត្រូវទៅ ។ លោក J.Boisselier បានធ្វើការសិក្សាពីប្រាសាទនាគព័ន្ធ ដែលមាននៅក្នុងសិលាចារឹកនៃប្រាសាទព្រះខ័ន ហើយនៅលើអត្ថបទដែលប្រមូលយកបានផ្សេងៗពីគ្នា ចំពោះស្រះ Anavatapta ។ គាត់បានបង្ហាញពីលក្ខណៈសំខាន់ខ្លះៗ ពីប្រាសាទនាគព័ន្ធនៅក្នុងនិម្មិតរូបនៃទីក្រុង ហើយនិងការចាប់ផ្តើមរបស់វា ។ តាមរយៈអត្ថបទកណ្ឌាជាច្រើនបានបញ្ជាក់ថា ទឹកទាំងឡាយរបស់ Anavatapta រាល់ថ្ងៃនៅស្រស់ជានិច្ច អញ្ជើងវាមិនអាចទទួលយកកាំរស្មីផ្ទាល់ពីព្រះអាទិត្យទេ ប៉ុន្តែពន្លឺតូចៗដែលចាំងចូលទៅត្រូវបាំងត្រលប់មកវិញ ។ ឬក៏សិលាចារឹករបស់ប្រាសាទព្រះខ័នបានពិយាយយ៉ាងច្បាស់ថា ទឹកស្រះរបស់ប្រាសាទនាគព័ន្ធ " គឺចាំងដោយពន្លឺនៃប្រាសាទទាំងឡាយអំពីមាស " ដែលតាមរយៈនៃភាពថ្លាឆ្វង់មិនអាចចាំងត្រឡប់វិញដោយផ្ទាល់ ដោយព្រះអាទិត្យទេ ។ នៅក្នុងលោកធាតុវិទ្យារបស់ព្រះពុទ្ធ ស្រះ Anavatapta គឺជាស្រះចុងក្រោយគេ ដែលគេបង្ហូតទឹកទឹកអស់ នៅពេលចុងក្រោយវាជាណាចក្រដែលអាស្រ័យប្រើប្រាស់ គឺជាអំណោយសំរាប់ធានាអោយមានជីវិតរស់នៅបានយូរអង្វែងអោយពិភពបច្ចុប្បន្នដែរ ។ មួយផ្នែកទៀត ទឹកទាំងឡាយរបស់ស្រះមានលក្ខណៈពិសេស គឺបរិសុទ្ធ ដែលកាលនោះគេបានអតិសេកស្តេចចក្រពត្តិ គេត្រូវប្រព្រឹត្តទៅតាមពិធី មហាសិទ្ធិបណ្ណោះអាសន្ន នៃព្រះមហាក្សត្រជាមួយទឹកដែលហូរចាក់ទៅក្នុងស្រះ Anavatapta ។ លោក J Boisselier បានធ្វើការកត់សំគាល់ថា " សំណង់ដែលមានមូលហេតុទ្វេ (double) គឺសំរាប់តែប្រទេសកម្ពុជា ; គឺវាធានាចំពោះរាជាណាចក្រនៅក្នុងរយៈពេលដូចគ្នា ដែលវាធានាចំពោះការពាក់ព័ន្ធនឹងសកលនិយមរបស់ព្រះមហាក្សត្រ " ។

នៅក្នុងស្រះដែលព័ទ្ធជុំវិញតួប្រាសាទកណ្ណាលនោះ គេបានរកឃើញនូវចំណែកជាច្រើននៃក្បាច់ចំលាក់ជាសារពើទៀត ទាំងអស់ ៤ (Rondes - bosses) នៅទិសខាងក្បូងមានចំណែកថ្នមរ ចឹ ដែលគេមិនបានស្គាល់ពីប្រភពដើម ប៉ុន្តែនៅទិសខាងលិច វាមានសេសសល់នូវចំណែកជាច្រើននៃរូបចំលាក់ស្ពឹកផ្ទ ; នៅខាងជើងគេបានស្គាល់ច្បាស់ថាជាលិង្ក ។ ចុងបញ្ចប់នៅខាងកើត គេបានផ្ទុំឡើងវិញនូវរូបសេ: ប:ល:ហ: (Balaha) ដែលល្អជាងគេ ។

សេ:ដែលតួរអោយកោតសរសើរនេ: គឺជាលំនាំនៃកិច្ចការនាំយកលោកេស្ន: ដើម្បីសង្គ្រោះពួកមនុស្សលង់ទឹកទាំងឡាយ ។ ទាំងនេ:បានបង្ហាញពីការឡើងទៅប្រហារមនុស្ស និង យក្សបានទាំហែកមនុស្សស៊ីនៅលើកោ: ហើយនៅចំណុចនៃការទាំហែកស៊ីនោ: សេ:បានអន្ទងហៅព្រះពោធិសាត់ (bodhi sattva) ដែលមានករុណាអោយមកជួយសង្គ្រោ: ។

គេពុំបានភ្ញៀមក្រ នូវអ្វីដែលធ្វើអោយភ្ញាក់ផ្អើលនូវសេ: Balaha ដែលចំលងមនុស្សលង់ទឹកដែលកោងចង្កេះគ្នាឆ្ពោះទៅកាន់ប្រាសាទ ដែលមានលោកេស្ន:នៅទីនោ: ប៉ុន្តែគេកាន់តែភ្ញាក់ផ្អើលជាងនេ:ទៅទៀត ដែលគេបានឃើញរូបអទិទេព ព្រហ្មញ្ញសាសនា ២អង្គទៀត នៅក្នុងស្រះ Anavatapta នេ:ដែរ ។ សិលាចារឹកនៅប្រាសាទព្រះខ័នបានពិយាយថា ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៨ ៧ បានដាក់រូបអទិទេព ៤អង្គ " នៅក្នុងកោះជ័យស្រី នូវលិង្គចំនួន ១០០០លិង្ក " ។ លោក P. Mus បានស្តីពីរឿងនេ:ក្រោយពីបានកត់សំគាល់រួចមក ដែលគាត់បានស្រុះស្រួលចិត្តដាក់ជាក្រមឡើងវិញ នៅជុំវិញព្រះពុទ្ធបដិមានូវលទ្ធិសាសនា ដែលធានាមហាអំណាចនៅប្រទេសកម្ពុជាតាំងពីសន្ធ្ងាវង្សដើមរបស់សម័យអង្គរ ប៉ុន្តែអ្នកណាដែលបានបះជើងឡើង នៅក្នុងពេលដែលចាមបានមកគ្រប់គ្រងធានីអង្គរ កាលពីឆ្នាំ ១១៧៧ នោ: ។

លោក J Boisselier បានគិតថាវាត្រូវតែធ្វើអោយមានជីវិតជាថ្មី នូវពិធីសាសនាច្បាស់ៗទាំងឡាយ ដោយយកមកជំនួសនៅក្នុងរូបភាពថ្មី ។ ក្រោយពីគាត់បានបង្ហាញនូវអទិទេព ព្រហ្មញ្ញសាសនានៅជុំវិញព្រះពុទ្ធរូប ការគោរពសក្តានុពជ្ជស្រីយ៉ាងពេញទំហឹងអោយខ្ជិចអរហន្ត ហើយនឹងបានជួយទំនុកបំរុងការស្ថាបនាស្រះនេះអោយបានសំរេច " រមណីយ៍ដ្ឋានមួយដែលបវរជាងគេដោយនិយាយបំផ្ចិសខ្ជិចគ្នា និង និម្មិតរូបស្រះ Anavatapta ដោយហេតុថាជាកន្លែងស្ថាក់នៅបណ្តោះអាសន្នរបស់ពពួកអទិទេព ដើម្បីគេចពីការបំផ្ចាញ់លោក " ។

៧- <u>ការចាប់ផ្តើមនៃធានីអង្គរធំ ទីហារតូចៗរបស់មន្ទីរពេទ្យ និង ផ្ទះសំណាក់ជាដើម</u> :

ធានីអង្គរធំ គឺជាបេះដូងនៃពាណាចក្រ ត្រប់ផ្លូវគមនាគមន៍ទាំងអស់បានភ្ជាប់ពីទីនេះដោយរន្ធោះទៅកាន់ត្រប់ខេត្តទាំងអស់នៃប្រទេស ។ ផ្លូវទាំងឡាយគឺកើតឡើងដោយស្តាដ្ឋៃនៃចិត្តសប្បុរសជន និងព្រះបាទជ័យវ៉ែនទី ៧ បានធ្វើខ្លួនអោយជាសន្តបុគ្គល ដោយបានសង់ផ្ទះសំណាក់ និង មន្ទីរពេទ្យជាច្រើនទៀតតំរៀបគ្នានៅតាមផ្លូវ ។ ជាការពិតណាស់ ចិត្តសប្បុរសទាំងអស់នេះ បានរៀបចំអោយមានរួចមកហើយ តាំងពីការចាប់ផ្តើមកសាងអង្គរធំដ្ឋាល់មកម្លេះ ។

- មន្ទីរពេទ្យទាំងឡាយ ស្ថាបនាឡើងដោយព្រះបាទជ័យវ៉ែនទី ៧ មានចំនួនសរុប ១០២ ។ សំណង់ទាំងឡាយត្រូវបានសាងសង់ឡើង ដោយសំការៈងាយនឹងវិនាសណាស់ ហើយវាក៏បានបាត់បង់ទៅតាំងពីយូរយារមកហើយ ប៉ុន្តែរមណីយ៍ដ្ឋានទាំងឡាយ ត្រូវបានថែរក្សាដោយវិហារតូចៗ ហើយនិងគោលចារឹកនៃការសាងសង់ ។ អត្ថបទទាំងឡាយនៃ " គោលចារឹករបស់មន្ទីរពេទ្យ " គឺវាស្ទើរតែជ្ងិចគ្នា គឺបាត់បង់ទាំងអស់ ។ មានវិហារតូចៗនៃមន្ទីរពេទ្យចំនួន ៤ ដែលគេបានរកឃើញនៅជុំវិញធានីអង្គរធំ នៅខាងកើតជិតប្រាសាទតាកែវ " ជាវិហារតូចរបស់មន្ទីរពេទ្យ " នៅខាងត្បូងក្រុងអង្គរធំ គឺជាប្រាសាទតាព្រហ្មកិល នៅខាងលិចក្រុងអង្គរធំមានវិហារតូចមួយ ដែលគេមិនទាន់បានដាក់ឈ្មោះដោយឡែកអោយ ។ នៅខាងជើងក្រុង ដែលគេរកឃើញគោលចារឹកនៅឆ្នាំ ១៩៥៤ នោះ គឺប្រាសាទទន្លេស្ងួតជ្ងិចគ្នានឹងវិហារតូចៗរបស់មន្ទីរពេទ្យដែរ ។ សិលាចារឹកដែលដាក់នៅតាមវិហារតូចៗរបស់មន្ទីរពេទ្យទាំងនោះ បានបញ្ជាក់អោយដឹងថា បានឧទ្ទិសទៅដល់ព្រះពុទ្ធ Bhaishajyaguru Vaidurya prabhā " ម្ចាស់នៃឱសថទាំងឡាយ ដែលចាំងពន្លឺមកពីត្បូងពេជ្រពណ៌ខៀវ" ។ មន្ទីរពេទ្យទាំងអស់នោះ ត្រូវបានត្រប់ត្រងនៅមើលថែរក្សាដោយគ្រូពេទ្យ ហើយនិងមនុស្សជាច្រើនទៀត ដែលរួមមានអ្នករបួសជាមេក្នុងបញ្ជី ២អង្គ ហើយនិងហោរាម្នាក់ ។ សិលាចារឹកដែលបានចារនោះ បានន័យថាថ្នាំទេព្យទាំងឡាយគឺត្រូវបានផ្ទត់ផ្ទង់យ៉ាងស្ថិតស្ថេរ ។ អ្នកជំងឺនៃ " វណ្ណៈទាំង ៤" អាចមកព្យាបាលបាននៅក្នុងមន្ទីរពេទ្យទាំងនេះ ។

ក្រោយពីបានសិក្សាសិលាចារឹកនៅប្រាសាទព្រះខ័ន ព្រះបាទជ័យវ៉ែនទី ៧ បានបញ្ជាអោយគេស្ថាបនាផ្ទះសំណាក់ចំនួន ១២១ នៅតាមផ្លូវ " ជាផ្ទះដែលមានភ្លើងស្រាប់ " នៅទីនេះជនយាត្រាហើយនិងអ្នកជំណីរទាំងឡាយ អាចរកកន្លែងសមរម្យមួយ សំរាប់សំរាកខ្លួនឯង ហើយនិងលើកកំលាំងខ្លួនឯង ។ មានតួប្រាសាទពីរ ឬ ចិ ប៉ុណ្ណោះ ដែលគង់វង់នៅដល់សព្វថ្ងៃ ។ វារួមមានអសនៈមួយនៅពីមុខ ហើយមានបន្ទប់រែងមួយទៀតរាងជាបន្ទប់លយ (Avant - Corps) ។ ផ្ទះសំណាក់ទាំងនោះ ត្រូវបានសាងនៅផ្នែកខាងក្នុងកំរែងរាជធានី ដែលមានជាប្រាសាទធំៗ ឬ ជាវត្តវាទ៍ដែលមាននៅជាយជាច់ពីប្រាសាទតាព្រហ្ម និង ព្រះខ័ន ។

៨- <u>កំរែងធានីអង្គរធំ</u> :

ធានីយសោធរបុរៈ បានត្រូវធ្លាក់ចូលទៅក្នុងកណ្តាប់ដៃចាមក្នុងឆ្នាំ ១១៧៧ ប៉ុន្តែវាមិនត្រូវបានឆេះ ឬ ក៏ចំផ្លាញអោយខ្ទេចទេ ។ នៅពេលនោះ:ធានីរបស់ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉ន៦ ៧ មិនទៅជាប់ជាមួយនឹងធានីរបស់ព្រះបាទយសោវ៉ារ្ម៉នទេ វាមានវិសាលភាពតូចជាង ហើយបានទិត និង លាតសន្ធឹងទៅខាងជើង ។ ចំណុចកណ្តាលរបស់វា គឺជាប្រាសាទបាយ័ន ។

កំពែងព័ទ្ធជុំវិញធានីអង្គរធំ មានថ្ជៃជារាងការ៉ ដែលមានមួយជ្រុង ១គម កំពែងនេះត្រូវបានសាងសង់ឡើងអំពីថ្មបាយក្រៀម ដោយមានលើកដីខ្ពស់ សំរាប់ទប់ជ្រុងពីខាងក្នុង ហើយនៅពីក្រៅមានព័ទ្ធជុំវិញដោយគូទឹក ដែលមានទទឹង ១០០ម ។ ទ្វារចំនួនប្រាំ ដែលគេសង់ពុះកាត់តាមជញ្ជាំងកំពែងមានមួយនៅជ្រុងខាងជើងខាងត្បូង និង ខាងលិច ។ ហើយជ្រុងខាងកើតមាន ២ គឺទ្វារជ័យ និង ទ្វារមរណៈ < ឆ្នោច > នៅពីមុខផ្លូវចូលទាំងឡាយនោះមានស្ពានហាលមួយៗសង់កាត់ទទឹងគូទឹក ។ នៅតាមជ្រុងទាំងឡាយ នៃកំពែងគេសង់ប្រាសាទជ្រុង នៅគ្រប់ជ្រុងអនុទិស និង មានសិលាចារឹក ៤ផ្ទាំងរាងការ៉ នៅគ្រប់ជ្រុងអនុទិសដែរ ។

នៅក្នុងសិលាចារឹករបស់ប្រាសាទជ្រុងទាំងនោះបាននិយាយថា ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉នទី ៧ បានកសាង " Jayagiri មួយ (ភ្នំនៃជ័យជនៈ) កោសល្យរដោយពិតពិហានសួគ៌ ដែលចែងចាំងដោយពន្លឺ "ហើយ " Jaya Sindhu (សមុទ្រនៃជ័យជនៈ) បានទៅពាល់ដល់ជំរៅរបស់វា ដែលគេពុំអាចស្មានបាននៅឯហានភ្ជុជុងនាគ " ។ ជួរចន្ទ:កំពែងធានីអង្គរធំមានន័យជាស្ពានដៃ សំរាប់ការពារយ៉ាងល្អ។ វាបានផ្ទុកទៅដោយនិម្មិតរូបដូចជា ៖ ជញ្ជាំងកំពែងគឺជាជួរភ្នំដែលព័ទ្ធជុំវិញពិភពរបស់យើង និង គូទឹកគឺជាមហាសមុទ្រនៃលោកធាតុកាន់កាប់ដោយសត្វនាគ ៨ ដែលទ្រទ្រង់ពិភពលោក ។

នៅពីមុខទ្វារចូលទាំងឡាយ ស្ពានដែលឆ្លងកាត់គូទឹកនោះ បានព័ទ្ធពីក្រៅដោយពួកយក្សពីរជួរ កំពុងតែទ្រសត្វនាគមួយ ។ នៅទីនេះប្រសិនបើគេត្រៀមខ្លួនទៅក្នុងរាជធានី គេនឹងឃើញនៅខាងឆ្វេងជួរពួកទេវតា ដែលមានទឹកមុខស្លូតបូត ដែលនៅលើក្បាលមានពាក់ម្កុដនៃអទិទេព ហើយនៅខាងស្តាំមានមនុស្សដែលមានក្អែកលឿន ដែលនៅលើក្បាលមានពាក់មួកជាអ្នកចំបាំង និង លំអដោយស្ថិកឈើ ។ ពួកយក្សទាំងអស់នេះទំនងជាទាញនាគមកវិញ ដើម្បីឃាត់ក្នុងការដែលរត់គេចខ្លួន ។ លោក G.Coedès បានមើលនាគ បានបង្ហាញអោយឃើញថា នាគនេះមានទំរង់ជាធ្នូរបស់ព្រះឥន្ទ្រ (ឥន្ទ្រធនូ) ដែលភ្ជាប់ពីពិភពអទិទេពមកកពមនុស្ស ។ មានទៀតនៅតាមជ្រុងនៃភ្លោងទ្វារ គេបានឆ្លាក់ជាក្បាច់ក្រឡេតខ្ពស់ ១ ធ្នូរូបព្រះឥន្ទ្រជ្ជាស់ តែម្តង កំពុងតែជិះនៅលើសត្វដំរីក្បាល ៣ ។

ភ្លោងទ្វារទាំងឡាយរបស់កំពែងអង្គរធំ មានសង់បន្ថែតពីលើ ដោយមុខមនុស្ស ៤ ។ លោក J.Boisselier បានធ្វើការកត់សំគាល់ថា គេបានបង្ហាញពីក្បាល ៤ ពុំមែនជាក្បាលមួយមានមុខ ៤ នោះ ហើយគាត់បានគិតថា តំលៃរបស់រូបនេះ គឺគេចង់បង្ហាញអទិទេព ៤ ដែលសោយរាជ្យនៅតាមទិស ដែលផ្លូវទាំងនោះបែរទៅរក (មានទិសលិច កើត ជើង ត្បូង) ។

ការបង្ហាញពីស្ពានដៃស្ថាបត្យកម្ម នៃផ្លូវចូលទាំងនេះ គឺជាអនុភាពមួយដ៏អស្ចារ្យ ដែលគួរអោយកោតសរសើរ នៅមុខភ្លោងទ្វារដែលខ្ពស់ៗនោះ មានខ្សែបន្ទាត់ខ្ពស់ស្រឡះមួយ បានបន្ទាយខ្លួនជាយក្ស ២ ជួរដ៏ខ្លាំងពូកែហើយធ្ងន់ ។

<u>៩- ប្រាសាទបាយ័ន</u> :

ប្រាសាទដែលសាងសង់នៅចំកណ្តាលធានីអង្គរធំ គឺជាប្រាសាទបាយ័ន ដែលជាប្រាសាទមួយបញ្ជាក់ពីបុគ្គលិកលក្ខណៈ នៃរជ្ជកាលព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉នទី ៧ ។ ប្រាសាទនេះត្រូវបានសាងឡើងនៅក្នុង

អំឡុងភាគទី ២ នៃរាជរបស់ព្រះអង្គ ។ ប្លង់របស់វាមានការចំណែកជាងគេ ដែលពុំមានកំពែងព័ទ្ធជុំវិញ ១ ។ គឺប្រាសាទបាយ័ននេះហើយ ដែលមានជញ្ជាំងកំពែងរបស់វារួមជាមួយនឹងកំពែងរបស់ធានី ហើយ ទីក្រុងគឺស្ថិតនៅខាងក្នុងកំពែងពិសិដ្ឋនេះ ។ ប្រាសាទបាយ័នមានតួប្រាសាទពិសេសពីគេ ហើយសាំញ៉ាំ ចំផុត ដែលមានទំរង់ខ្ពស់ក្រាស់ កំពែងជារាងថ្មេវពីរ ដែលជញ្ជាំងរបស់វាមានចំលាក់ជាក្បាច់ក្រឡេត ទាបពេញទាំងអស់ ។

តួប្រាសាទកណ្តាល គឺជាកន្លែងអសនៈ ដែលព័ទ្ធជុំវិញដោយកន្លែងដែលគេដើរលេង ហើយ និងវិហារតូចៗចំនួន ១៦ ដែលចេញចំហរទៅខាងក្រៅ ហើយមានពន្លឺចូលផង ។ គំនូរប្លង់របស់ប្រាសាទ នេះមានលក្ខណៈប្លែក ដោយប្លង់រាងរង្វង់មានទំរង់ដូចជាស្ថានភាពយន្ត្រ (Yantra) ដែលមានវិជ្ជាលេខ នៃមន្តអាគមន៍ ។ តួប្រាសាទផ្សេងទៀត រៀបចំនៅជុំវិញតួប្រាសាទក្រាស់កណ្តាល ។ តួប្រាសាទ ទាំងអស់មានលំអដោយមុខ ៤ គំរៀបជាប្រាសាទដាក់នៅផ្នែកខាងលើនៃសំណង់ ។ លោក Ph. Stern បានចង្អុលបង្ហាញប្រាប់ពីតួប្រាសាទ ដែលមានបន្ថែតដោយមុខមនុស្សនោះថា បានត្រូវកើតឡើងនៅក្នុង សម័យទី ២ នៃរចនាបថបាយ័ន ដែលគេបានអោយឈ្មោះរចនាបថនេះទៅតាមប្រាសាទតូចចុងក្រោយ នៃរាជព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉ាន់ទី ៧ ។

ការខូចខាតផ្នែកខាងលើនៃសំណង់ នៃតួក្រាស់កណ្តាល មិនបានអនុញ្ញាតិអោយគេបានយល់ ដឹងយ៉ាងច្បាស់ពីទំរង់មុខ នៅផ្នែកខាងលើនោះបានទេ ។

គេបានស្រាវជ្រាវរកអ្វីដែលអាចបញ្ជាក់បានពីអត្តសញ្ញាណពិត នៃតួប្រាសាទមុខមនុស្សទាំង អស់នោះ ។ លោក P. Mus បានគិតថា មុខទាំងអស់នោះ គឺជាមុខរបស់ពោធិសាត់ លោកេស្វរ: (Bodhisattva Lokeçvara Samanta mukha) មុខរបស់លោកេស្វរ:ទាំងឡាយ គឺបែរទៅគ្រប់ទិស ទាំងអស់ ។ នៅក្នុងពេលនោះលោក J.Boisselier បានធ្វើការកត់សំគាល់ថា មុខទាំងអស់នៃតួប្រាសាទ បាយ័នមានពាក់ម្ពុដនៅលើក្បាល លំអទៅដោយស្លឹកឈើដែលជាកម្មសិទ្ធិ នៃមួកបស់អ្នកចំបាំងប្រចាំថ្ងៃ និង មិនអាចយកមកពាក់ដោយលោកេស្វរ:បានទេ ។

តួប៉ាមកណ្តាលរបស់ប្រាសាទបាយ័ន ត្រូវបានឧទ្ទិសទៅដល់ព្រះពុទ្ធ ។ នៅឆ្នាំ ១៩៣៣ គេបាន រកឃើញនៅក្រោមតួប្រាសាទកណ្តាល នូវរូបពុទ្ធបដិមាកធំប្រក់នាគ ។ សិលាចារឹកទាំងឡាយ ដែលគេ បានចារនៅលើមាត់ទ្វារចូលនៃវិហារ ដែលបែរចេញក្រៅ អាចអោយគេរកឃើញថា បានប្រាប់អោយ យើងដឹងថា : ប្រាសាទនេះធ្វើឡើង គឺបំរុងសំរាប់រៀបចំធ្វើពិធីសាសនារបស់ត្រួសារស្តេច ហើយនិងពិធី សាសនានៃអ្នកខេត្ត ។ តើហេតុអ្វី ? លោក G.Coedès បានសរសេរថា " ..ដូចគ្នាទៅនឹងទីក្រុងដែល ផ្តល់អោយជាមួយនឹងកំពែងរបស់វា រួមនឹងភ្នំកណ្តាលរបស់វាមានរូបភាពបង្ហូម នៃពិភពលោកនៅឆ្ងាយ ពីគេនោះ ប្រាសាទបាយ័នគឺជារូបភាពនៃរាជាណាចក្រ " ។

១០- <u>ព្រះបរមរាជវាំងហើយនិងមុខងារ (សំខាន់) នៃធានីអង្គរធំ</u> :

សំណង់សំរាប់លំនៅដ្ឋាន នៅក្នុងព្រះបរមរាជវាំងទាំងអស់ ត្រូវវិនាសសាបសូន្យ ប៉ុន្តែគេអាច យើញនៅក្នុងរាជវាំងនូវស្រះទឹក ២ ដែលមួយចំពាក់ទៅដោយរូបចំលាក់នៅក្នុងរចនាបថបាយ័ន ។ ចំលាក់ទាំងនេះ បានបង្ហាញនៅជួរខាងលើ នូវរូបត្រួតឈ្មោល ញ្ជី ឈរជាជួរ ហើយនៅលើថ្នាក់ផ្នែក ខាងក្រោមបានបង្ហាញពីសត្វទេវកថា ដែលរស់នៅក្នុងទឹក ។

នៅពីមុខកំពែង និង គោបុរ:ខាងកើត ដែលកសាងនៅចុងសតវត្សទី ១០ គេបានកសាង ទីលានជល់ដំរីមួយ ដែលលាតសន្ធឹងប្រវែង ៣០០ម នៅជើមសតវត្សទី ១៣ ។ គេអាចទៅដល់

ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្មន៍ទី ៧ គឺចំផ្លាញ ព្រោះប្រឆាំងជាមួយសាសនាព្រះពុទ្ធ ។ នៅលើហោជាងលើបង្គោលសីម៉ា ហើយនិងនៅលើសសរទាំងឡាយ នៃប្រាសាទរបស់ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្មន៍ទី ៧ ត្រូវបានគេវាយយកចេញនូវព្រះពុទ្ធរូបទាំងឡាយនោះ ។ រូបលោកេស្វរៈទាំងឡាយ មិនត្រូវបានគេរុះរើវាយចំផ្លាញទេ ប៉ុន្តែគេបានឈូសយកចេញនូវព្រះពុទ្ធរូបតូចៗ ដែលឆ្លាក់នៅលើផ្ទាំងសក់ ឯកេតនតណ្ហាដែលកាន់នៅដៃគឺនៅដដែល ។

នៅក្នុងអំឡុងសតវត្សទី ១៣ ព្រះពុទ្ធសាសនា Singhalai បានចាប់ផ្តើមសំដែងចេញអោយឃើញនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ។ ការស្គាត់នៅមួយដំណើររបស់ជ័យវ៉ារ្មន៍ទី ៧ បានធ្វើឡើងនៅ Ceylan បានកត់សំគាល់នៅភាគខាងដើម នៃការតំរង់ទិសសាសនាថ្មីនេះ ។ រហូតមកដល់ពេលនេះ ប្រទេសកម្ពុជាបានត្រូវស្គាល់ ប្រហែលមិនរាប់បញ្ចូលជាមួយ និងសាសនាព្រះពុទ្ធមហាយាន (Mahà yàna) (តាសាសំស្ក្រិត) ។ ចាប់ផ្តើមពីសតវត្សទី ១៨ មកគេបានឃើញនូវការអភិវឌ្ឍន៍ទំរង់សាសនាព្រះពុទ្ធមួយថ្មីទៀត គឺថេរ៉ាដា (Theravàda) ដែលអត្ថបទទាំងនេះមានទាក់ទងនឹងភាសាបាលី ។ សាសនាព្រះពុទ្ធថេរ៉ាដា ត្រូវបានគេអនុម័តយកមកប្រតិបត្តិនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ថៃ និង ឡាវ វាបានបន្សល់ទុកនូវសាសនានៅក្នុងប្រទេសចីនេះ ។

នៅឆ្នាំ ១២៩៥ ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្មន៍ទី ៨ ស្ថិតនៅក្នុងព្រះដ្ឋានមួយ ដែលនៅរ៉ែងប៉ុ៉ងនៅឡើយ ។ សិលាចារឹកមួយបានចុះនិទ្ទេសថា " គឺមានទទួលការជ្រាមជ្រែងដោយស្តេចចំណាស់មួយអង្ក ដែលត្រូវទទួលរងនូវពិការភាព ហើយបានបោះបង់ចោលនូវសេចក្តីលំបាកទាំងឡាយ " ។ ប្រទេសត្រូវបានបែងចែកគ្នា " មនុស្សត្រូវលាក់ចំពួនតាមភ្ញោះពណ៌សទាំងឡាយរបស់ស្តេច " ។ ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្មន៍ទី ៨ បានដាក់រាជ្យសម្ត្តិដោយការសំដែងនូវភាពពេញចិត្ត ចំពោះមុខកូនប្រសារប្រុស ស្រីន្ទ្រវ៉ារ្មន (Çrindra varman) ។ ជនជាតិចិនម្នាក់ឈ្មោះ ជីវតាក្វាន់ ដែលបានមកប្រទេសកម្ពុជាក្នុងឆ្នាំ ១២៩៦ បានរៀបរាប់អំពីការដាក់រាជ្យសម្ត្តិនេះ ដែលយើងបានដឹងច្បាស់លាស់ ហាក់ដូចជាការធ្វើបដិវត្តន៍នៅក្នុងព្រះបរមរាជវាំង ។ សេចក្តីដំណាលរបស់គាត់ធ្វើអោយតឹងចិត្តណាស់ ក្នុងការដោះស្រាយ ។

" ស្តេចថ្មី គឺជាកូនប្រសាររបស់ស្តេចមុន ទ្រង់បានទទួលហាក់ក្សាច់គុនជាវនៅទីវាល ដែលមានរបងព័ទ្ធជុំវិញ ។ ចិតាក្មេកបានសព្វព្រះទ័យ នឹងបុត្រីរបស់ព្រះអង្គណាស់ ទើបបុត្រីស្តេចបានលបលួចយកជាវមាសដោយដៃព្រះអង្គផ្ទាល់ ហើយបានយកទៅចំពាក់អោយព្រះស្វាមីព្រះនាង ។ ម្យ៉ាងទៀតបុត្រីបានរួមគំនិតទៅបកស្បែកយកទ្រព្យសម្ត្តិ ឆ្នកស្ពងរាជបន្ត ដើម្បីលើកដំកើងពួកទ័ពព្រៃ ។ ស្តេចថ្មីបានដឹងទាន់ក៏បានកាត់ម្រាមជើងដោយខ្លួនទ្រង់ផ្ទាល់ យកទៅទុកក្នុងគុកងងឹត ។ ស្តេចថ្មីនេះ មានដងខ្លួនកាក់អាវក្រោះដែក គឺជាមោទនភាពនូវអ្វីៗ ដែលគេធ្វើឡើងដោយប្រុងប្រយ័ត្នជានិច្ច ដែលខ្ចាចក្រែងសេចក្តីអង់អាចរត់ចេញពីខ្លួន " ។

ព្រះបាទស្រីន្ទ្រវ៉ារ្មន បានរៀបចំទីកដី ទំនងជាមានឯកភាពរៀបចំទីកដី " នៅក្រោមម្លប់ភ្ញោះពណ៌សតែមួយ " ។

២- <u>ការធ្វើដំណើររបស់ជីវតាក្វាន់</u> (១២៩៦) :

- នៅឆ្នាំក្រោយ មានការដាក់រាជ្យសម្ត្តិរបស់ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្មន៍ទី ៨ នោះ មានអគ្គរាជទូតនៃម្ចាក់បានមកប្រទេសកម្ពុជា ជាបន្តមកទៀតអគ្គរាជទូតជីវតាក្វាន់ ក៏បានត្រលប់ទៅស្រុកចិនវិញ្ញរួចក៏បានសរសេរនិក្ខេបទមួយ អំពីប្រវត្តិណ៍នៅប្រទេសកម្ពុជា ។ នៅក្នុងអត្ថបទនេះ គាត់បានសរសេរពីរបាយការណ៍ផ្សេងៗ ដែលគាត់បានឃើញ ឬ បានឮដោយខ្លួនគាត់នៅធានីអង្គរ នៅចុងសតវត្សទី ១៣ នោះ

ជានីស្ថិតនៅក្នុងវិសាលភាពមួយដ៏ធំល្វឹងល្វើយនៅឡើយ ហើយក៏មិនទាន់ត្រូវមានការលុកលុយពីពួកសៀមនៅឡើយដែរ ។ អ្នកមុខអ្នកការនៃរបបរាជានិយមនេះ បានសំដែងនូវក្តីរំភើបរីករាយ ដើម្បីទទួលអ្នកដំណើរជាតិចិននេះ ។

លោកជីវតាក្វាន់ បានកត់សំគាល់ជានិច្ច នូវអ្វីដែលឃើញពីជីវភាពប្រជាជនកម្ពុជា ដែលឆ្លងកាត់នូវសំណើរបស់ជនរួមជាតិគាត់ ដែលរៀបចំរស់នៅជានីអង្គរ ។ ជាការពិតណាស់ ជនជាតិចិនបានមករស់នៅប្រទេសកម្ពុជា តាំងពីយូរយារមកហើយ ។ ពួកគេរស់នៅទីនេះ បានរាយការណ៍ប្រាប់ដូចដែលសំដីរបស់លោកជីវតាក្វាន់ ៖

" ស្រូវមានភាពងាយស្រួលក្នុងការដាំ ប្រពន្ធស្រួលកេ ផ្ទះងាយស្រួលរៀបចំ អចលនវត្ថុមានប្រភពងាយស្រួលកអោយបានដោយខ្លួនឯង ពាណិជ្ជកម្មមានភាពងាយស្រួល ក្នុងការចាត់ចែងកសុ ។ ជារឿយៗគេតែងតែនាំរបស់បរទេចូលមកក្នុងប្រទេសនេះដែរ " ។

ដើម្បីអោយច្បាស់ ក្នុងខណៈនោះលោកជីវតាក្វាន់ បានទៅពិនិត្យពីការងារជាច្រើននៅក្នុងផ្ទះនៃគ្រួសារខ្មែរមួយ ដើម្បីដាក់បញ្ចូលទៅក្នុងរបាយការណ៍របស់គាត់ ។ ការរៀបរាប់ពីជានីអង្គរ ហើយនិងជីវភាពប្រជាជនប្រចាំថ្ងៃ ដែលយើងមើលឃើញនាពេលនោះ គឺមានភាពស្រដៀងគ្នា ។ ពណ៌មានដែលគាត់ទទួលដឹងពីជីវភាពប្រជាជនក្នុងសម័យនោះ វាដូចគ្នាទៅនឹងរឿងរ៉ាវដែលមាននៅលើក្បាច់ផ្ទុស ដែលគេឆ្លាក់ភ្ជាប់នឹងជញ្ជាំងរបស់ប្រាសាទបាយ័ន ឬ ដូចគ្នានឹងអ្វីដែលគេអធិប្បាយនៅក្នុងសិលាចារឹកខ្លះៗ ។

<u>៣- ទិដ្ឋភាពប្រាសាទនៃកម្ពុជានី</u> :

ការអធិប្បាយពីជានីអង្គរ ដោយលោកជីវតាក្វាន់អាចអោយយើងបានស្គាល់ពីប្រាសាទអង្គរវត្ត ជញ្ជាំងកំពែងក្លាងទ្វារអង្គរធំ ប្រាសាទបាយ័ន ហើយនិងប្រាសាទបាពួន ប៉ុន្តែក្នុងពេលឥឡូវនេះ យើងមិនអាចមើលអោយបានច្រើន នៅគ្រប់សំណង់ចាក់បែកទាំងអស់បានទេ អ្នកដំណើរជីវតាក្វាន់មានឱ្យវ៉ាយបានចូលទៅក្នុងជានី កាលពីពេលដែលមានមនុស្សរស់នៅ ។ រួមដំណើរជាមួយនឹងគាត់ ដោយបានមកដល់ជានីអង្គរ យើងក៏បានបន្តដំណើរតាមផ្លូវចូលមួយ ដែលអមសងខាងផ្លូវដោយយក្សពីរជួរ កំពុងតែទ្រសត្វនាគពីរ ហើយយើងក៏បានឆ្លងកាត់ក្លោងទ្វារ ដែលមានបន្ទើតទៅដោយមុខមនុស្ស ។ សំរាប់យើងបច្ចុប្បន្ននេះ មាត់ច្រកដែលបើកចំហរនេះ មានតែផ្លូវដែលដុះព័ទ្ធទៅដោយព្រៃ ។

លោកជីវតាក្វាន់បានឃើញ " ទ្វារធំចិទនៅពេលយប់ ហើយបើកនៅពេលព្រឹក " ហើយ "ឆ្នាំទាំងឡាយឈរយាមទ្វារចូល សូម្បីតែឆ្កែមួយក៏ពុំអាចអនុញ្ញាតិអោយលោតផ្លោះចូលបានដែរ " ។ ហើយគេក៏បានហាមមិនអោយចូលក្នុងរាជធានីផងដែរ " ឧក្រិដ្ឋជនដែលគេបានកាត់ម្រាមជើងចោល " ។

ការធ្វើដំណើរទៅមុខ ដោយឆ្លងកាត់ផ្លូវទាំងឡាយរបស់ជានី អ្នកដំណើរជាតិចិនរូបនេះ មានការស្ងើចសរសើរអំពីដំណាក់សម្តេច ហើយនិងការិយាល័យធំៗ ដែលសុទ្ធតែសង់បែរមុខទៅរកទិសខាងកើត ហើយខ្លះដំបូលមានប្រក់ក្បឿង និង សំណង់ប្រជាជនទូទៅខ្លះទៀត មានប្រក់ស្បូវធម្មតា ។ ក្បាច់ផ្ទុសដែលគេឆ្លាក់ភ្ជាប់នឹងជញ្ជាំងរបស់ប្រាសាទបាយ័ន បានបង្ហាញពីលក្ខណៈសំណង់ ដូចគ្នានេះដែរ គឺដំបូលប្រក់ក្បឿងរាងស្រទបចេករាងមូល ។ ចំណែកនៅជាន់ក្រោមវិញ អ្នកចំរើកំពុងតែធ្វើការយ៉ាងប្រញ៉ាបប្រញាប់ ឯចៅហ្វាយនាយគេកំពុងតែនៅមើលថែរក្សា ដោយក្តីរីករាយនៅជាន់ខាងលើ ។ នៅឈមពីមុខផ្ទះរបស់អភិជនទាំងឡាយ មានផ្ទះតូចៗធម្មតា ដែលជួយលាក់អតូមិត្រ៉ៃ: មិនសូវអោយឃើញឆើតឆាយពេក (រម្យទម) ។

លោកជីវតាក្វាន់ បានឃើញប្រាសាទធំៗជាច្រើន ។ វាទំនងដូចប្រាសាទបាយ័ន ។

" ការកត់សំគាល់នៅចំកណ្តាលរាជាណាចក្រ មានប្រាសាទមាសមួយ ដែលមាននៅអមសងខាង ដោយតួប្រាសាទអំពីថ្មច្រើនជាង ២០ ហើយនិងមានវិហារដ្ឋានធ្វើអំពីថ្មកក់រាប់រយទៀត ។ នៅជ្រុងខាងកើត មានស្ពានមាសមួយ និង មានតោមាស ២ទៀត ដាក់នៅតាមជ្រុងនៃស្ពាន " ។

ដោយបញ្ជូញអោយឃើញនូវទិសខាងកើត គេអាចចូលទៅកាន់ប្រាសាទបាយ័នបានដោយទ្វារធំមួយ សង់ពីលើសសរជាច្រើន ដោយឆ្លងកាត់គូទឹក ឯតោទាំងឡាយនោះបានត្រូវដាក់នៅតាមជ្រុងនៃមាត់ច្រក ។

" នៅទិសខាងជើងប្រហែល ១លី មានប្រាសាទស្ពាន់មួយ ដែលមានកំពស់ខ្ពស់ជាងប្រាសាទមាស ហើយប្រសិនបើគេមើលដោយពិតៗវិញ វាធ្វើអោយរំកើបណាស់ " ។

ប្រាសាទស្ពាន់នេះ ប្រាសាទបាពួន ដែលលោកជីវតាក្វាន់ ប្រហែលជាបានឃើញពីចំងាយនូវតួប្រាសាទកណ្តាល ដែលយើងអាចស្រមៃឃើញយ៉ាងដូច្នេះ ។

៤- <u>ព្រះរាជវាំង</u> :

ចុងបញ្ជាប់នៃរបសកកម្មរបស់ជនជាតិចិនរូបនេះ ក៏បានឈប់នៅព្រះរាជវាំង ដែលមានប្រាសាទកិមានអាកាស ។ នៅពីមុខរាជវាំងមានទីលានរបស់អង្គរធំមួយ ដែលមានគេមព័ន្ធជុំវិញ (ក្រប) ដែលវាបន្ទាយខ្លួនរបស់វា ជាឈ្មោះលានផល់ដ៏រ ហើយវាបានទ្រសំណង់ស្រាលៗជាច្រើននៅពីលើ ។ សំណង់ទាំងនេះ បានត្រូវបាត់បង់អស់លើងហើយ ។ ហើយលោកជីវតាក្វាន់បានឃើញសំណង់ទាំងនេះ គឺប្រហែលជានៅទីនេះហើយ ដែលគេសង់ចន្ទប់សំរាប់មន្ត្រី ២ ក្នុងការចូលរួមទស្សនាអំពីក្បួនសត្វដ៏រ ។ ចន្ទប់របស់មន្ត្រីទាំងនោះ គឺជាសំណង់យ៉ាងល្អឯកណ្ឌមជាមួយ និងសសរទាំងឡាយរាង ៨ជ្រុង ដោយមានភ្ជាប់ដោយកញ្ចក់ និង ស៊ុមបង្ហួចទាំងឡាយធ្វើពីមាស " ។

លោកជីវតាក្វាន់ ពុំបានចូលទៅក្នុងព្រះរាជវាំងទេ គាត់បានឆ្លើយទទួលសារភាពដោយខ្លួនគាត់ថា ៖

" ខ្ញុំបានឮគេនិយាយថា នៅក្នុងវាំងមានកន្លែងដ៏អស្ចារ្យជាច្រើន ឯការយាមកាមគឺតែងមានការប្រុងប្រយ័ត្នណាស់ ហើយវាមានការពិបាកក្នុងការចូលទៅកាន់ខាងក្នុងវាំងទៀតផង ។

គឺជាអំណោយមួយ ក្រោយពីការរៀបរាប់ទាំងនេះ ដែលគេបានធ្វើចំពោះគាត់ ដែលគេអាចមានវិនិច្ឆ័យនៃតួសំណង់ល្អៗ ។ មានរានហាលដ៏វែង ច្រកទ្វារខាងក្នុងទាំងឡាយដែលបិទ " ជាការហ៊ានពេក និង ខុសសីលធម៌ ហើយពុំមានឋានៈស្មើគ្នា " ។ ថ្វីត្បិតតែពុំអាចចូលទៅក្នុងវាំង ហើយនិង ការស៊ើបអង្កេតថា តើគេរស់នៅយ៉ាងរបៀបម៉េចទៅ គាត់បានឮសួរគេនិយាយគ្នានៅក្នុងចំណោមមនុស្សឋានៈតូចតាចដែលរស់នៅក្នុងដំណាក់ស្តេចដែរ ។ គឺវាដូច្នេះ ដែលគាត់បានរៀបរាប់នោះថា ជារាងរាល់ស្ងាចព្រះមហាក្សត្របានឡើងទៅលើ " ប្រាសាទមាស " កិមានអាកាសនៃព្រះរាជវាំង ។

គ្រប់ប្រជាជនដែលរស់នៅក្នុងស្រុកទាំងអស់បានអួតថា នៅក្នុងតួប្រាសាទមានព្រលឹងនៃសត្វនាគក្សាល ៩ ដែលជាម្ចាស់ដីនៃទូទាំងរាជាណាចក្រស្ថិតនៅទីនោះ ។ នៅរៀងរាល់រាត្រី ព្រលឹងសត្វនាគនេះ នឹងមកបង្ហាញខ្លួនក្រោមរូបភាពជាមនុស្សស្រីដ៏ស្អាត ។ គឺជាមួយនឹងស្រីនេះហើយ ដែលព្រះមហាក្សត្របានជួជាមួយជាជំបូងរួច ក៏រួមរ័ក្សជាមួយគ្នា ។ ព្រះមហាក្សត្រនឹងចាកចេញមកវិញនៅយាមទី ២ ហើយក៏មកជួជាមួយ និងអគ្គមហេសី ហើយនិងសាហាយឯទៀតបាន ។

ប្រសិនជាយប់ណាមួយព្រលឹងរបស់សក្ខនាគនេះ មិនបានបង្ហាញខ្លួនទេនោះ គឺជាសញ្ញាប្រាប់ថា ការចូលទីវង្គ់របស់ស្តេច នឹងមកដល់ហើយ ។ ប្រសិនបើព្រះមហាក្សត្រខកខានទៅកាន់ទីនេះ ដោយយប់ណាមួយនោះ ភាពចង្រៃអុបម្ភ្ជ្ជ នឹងចូលមកយាយីភ្លាម " ។

អ្នកកាសាប្រវត្តិជាតិចិនរូបនេះ មានចិត្តរីករាយយ៉ាងខ្លាំង ដើម្បីនិងសរសេរពីរាជសវនាការនៅទីនេះ ដែលគាត់អាចចូលប្រជុំជាមួយ នឹងឯកអគ្គរាជទូត ដែលមកពីប្រទេសរបស់គាត់ ÷

" ជារៀងរាល់ថ្ងៃ ស្តេចបានបើកសវនាការ ២ដង ដើម្បីជាភារកិច្ចរាជរដ្ឋាភិបាល មន្ត្រីរាជការដែលចូលរួមពិធីនោះ ឬ ប្រជាជនដែលចូលរួមមើលការកាត់ក្តីរបស់ស្តេច ត្រូវអង្គុយផ្ទាល់លើដី ដើម្បីរង់ចាំ ។ នៅវេលាដល់ គាត់បើកសវនាការ គេឮសូរត្ពងនៅឆ្ងាយ ឯនៅរោងខាងក្រៅគេបានផ្ទុះសង្ខ ប្រៀបបីដូចជា ១ទួលស្វាគមន៍នៃការយាងមកដល់របស់ស្តេច ។ មួយសន្ទុះក្រោយមក គេឃើញស្រីស្ទ២នាក់ បានលើកវាំងននឡើងដោយដៃ ហើយក៏លេចស្តេចចេញមកតាមបង្ហួចមាស ដោយមានកាន់ដាវនៅដៃផង មន្ត្រី និង ប្រជាជនលើកដៃសំពះ ហើយអោនក្បាលរហូតដល់ថ្ងាសដល់ដី នៅពេលណាសំលេងសង្ខឈប់ ទើបអាចងើបក្បាលវិញបាន ។ បន្ទាប់មកពួកគេក៏ខិតចូលទៅអង្គុយជិតស្តេចទៅតាមទំនើងចិត្តរបស់ស្តេច ។ ពេលណាការងារត្រូវបានបញ្ចប់ ស្តេចក៏យាងវិលត្រលប់ចូលទៅក្នុងវិញ ស្រីស្ទទាំងពីរក៏ទំលាក់វាំងननចុះវិញដែរ ឯប្រជាជនក៏ងើបដើរចេញរៀងៗខ្លួនទៅ " ។

ដូច្នេះហើយ នៅលើក្បាច់ផ្ទុសដែលគេភ្ជាក់ភ្ជាប់នឹងជញ្ជាំងរោងទង គេឃើញស្តេចនៅក្នុងមណ្ឌបដ៏ស្រស់ស្អាត ដែលលើកតំលៃដោយក្រមបរិពារបស់ព្រះអង្គ កំពុងតែទទួលយកនូវដង្វាយ ឬ ក៏ការសុំទោសក្រោមប្រធានបទនៃការក្រាបថ្វាយបង្គំ ។ លោកជីវតាក្ខាន់ បានផ្ទិតយកនូវតាពជាក់ស្តែងតាមរយៈពិធីបុណ្យនេះ ។ គាត់បានសន្និដ្ឋានប្រជាជនកម្ពុជាទាំងឡាយ " មិនបានបោះបង់ចោលពីចំណេះដឹង តើអ្វីទៅជាព្រះមហាក្សត្រ " ។

អ្នកដំណើរជាតិចិន បានសរសេរពីការស្លៀកពាក់យ៉ាងស្រស់ស្អាតរបស់ព្រះមហាក្សត្រអង្គនេះ÷

" មានតែព្រះមហាក្សត្រតែមួយអង្គគត់ ដែលស្លៀកសំពត់ក្រណាត់ ដែលមានក្ងីលើកនៅលើសាច់ ហើយរាងវិតរួត ។ ព្រះអង្គពាក់ម្ជុដមាស ។ ពេលណាព្រះអង្គមិនពាក់ម្ជុដទេ ព្រះអង្គបានមូរសក់ជារមូរនៅជុំវិញផ្ទួងកំរងក្ដា ដែលសាយតាយដោយក្ដិនក្រអូបបែបជាក្ដិនម្ជិ: ។ នៅជុំវិញកព្រះអង្គមានពាក់ដោយគុជ ៣ត្រាប់ធំៗ ។ ម្រាមដៃ មេដៃ កដៃ របស់ព្រះអង្គមានពាក់ដោយខ្សែដៃ និង ចិញ្ចៀនមាសដោយមានដាំត្ស្ងងពេជ្រត្នែកគ្នាជាច្រើនគ្រាប់ ។ ព្រះអង្គយាងដោយបាតជើងទទេ ហើយបាតជើង និងបាតដៃមានលាបថ្នាំក្រហម ដោយគ្រឿងផ្ស្ងំឱសថពណ៌ក្រហម ។ ពេលណាព្រះអង្គយាងចាកចេញពីព្រះរាជវាំង ព្រះអង្គមានកាន់ដាវមាសនៅនឹងដៃផង " ។

៤- <u>សន្ត្ថ</u> :

ចនាសម្ព័ន្ធសង្គមមិនសូវកែខ្ចៃរូបសណ្ឋានអ្វីទេ នៅចន្លោះសតវត្សទី ១១ និងទី ១៣ ទេ ក៏ប៉ុន្តែនៅក្នុងកំណត់ហេតុរបស់ជីវតាក្ខាន់ ដែលយើងបានរកឃើញនូវគំនូរនៃសង្គម ដែលគេពុំបានជួបប្រទះទាល់តែសោះ ទៅក្នុងអត្ថបទសិលាចារឹក ។ នៅក្នុងកំណត់ហេតុរបស់គាត់ អ្នកកាសាប្រវត្តិជាតិចិនបានផ្តល់អោយនូវតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ ចំពោះព្រះពុទ្ធសាសនា ដោយប្រាហ្មញ្ញសាសនា ដែលគាត់អោយឈ្មោះថា Panki តាមជំហររបស់ជនជាតិចិនរូបនេះ គាត់មិនបានធ្វើរបាយការណ៍អំពីមនុស្សហ៊ានៈទាបទេ ក៏មិនទំនងទេ ដែលសម័យនេះ វណ្ណៈដែលជាសង្ឃសមណៈ បានបាត់បង់នូវតួនាទីសំខាន់របស់លោកទាំងនេះ ដោយមូលហេតុនៃការអភិវឌ្ឍន៍ព្រះពុទ្ធសាសនាថេរវាទ ។

លោកជីវតាក្ងាន់បានទទួលសារភាព អំពីការមិនស្គាល់អ្វីពិតប្រាកដរបស់លោក ចំពោះអទិទេព ដែលត្រូវគេគោរពបូជាដោយអ្នកកាន់ព្រហ្មញ្ញសាសនា ហើយនិងគម្ពីររបស់ពួកគេ ។ គាត់បានធ្វើការកត់សំគាល់ថា Panki ទាំងឡាយបានស្លៀកពាក់ដូចប្រជាជនខ្មែរដែរ ប៉ុន្តែពួកគេបានកំណត់ខ្សែពួរសតួចរបស់ព្រហ្មញ្ញសាសនា ដែលពួកគេចងភ្ជាប់ទៅនឹងក ហើយដែលពួកគេចាកចេញពីជីវិតធម្មតារបស់ពួកគេ ។ ពួកគេបានពិនិត្យពិចារណ្ណ៍ពីអំណាចរបស់គេនៅក្នុងជីវិតនៃសង្គម ព្រោះគេបានគិយាយ " Panki ទាំងឡាយដែលដើរមកដល់ទទួលយកនូវមុខងារណែងខ្ពស់ " ។ ការបង្ហាញនេះ បានឆ្លងកាត់យ៉ាងត្រឹមត្រូវទៅគ្រប់នៃការរំលឹក ដែលមាននៅលើសិលាចារឹក ស្តីពីអាជីពរបស់អ្នកកាន់ព្រហ្មញ្ញសាសនាទាំងឡាយ ។

អ្នកកាសាប្រវត្តិជាតិចិននេះ ពុំបានភ្លេចនូវសញ្ញាសំគាន់នៃមុខងារទាំងឡាយ ហើយនិងលំដាប់ថ្នាក់របស់ពួកគេទាំងនោះ ដែលមាននៅក្នុងរចនាសម្ព័ន្ធសង្គមរបស់ពួកគេឡើយ ៖

" នៅក្នុងប្រទេសនេះមានមន្ត្រី ឧត្តមសេនីយ៍ និង អ្នកតាសាស្ត្រជាច្រើននាក់ ។ល។ ហើយនៅពីក្រោមពួកអ្នកទាំងនេះ មានឈ្មោះជិកគ្រប់ចែបយ៉ាងទាំងអស់ ។ មួយផ្នែកធំនៅពេលវេលា គេត្រូវជ្រើសរើសស្ត្រីទាំងឡាយ ដើម្បីជាអ្នកកាន់ការងារ បើមិនបានទេ អ្នកដែលត្រូវគេជ្រើសរើសទាំងនោះត្រូវតែអោយកូនស្រីរបស់គេ អោយមកបំរើជូចជាស្រីស្នំស្ដេច ។ ត្រឿងឥស្សរិយៈយសស្ដេចទាំងឡាយ និង អ្នកនៅក្រោមគេជាបន្ដបន្ទាប់ក្នុងមកទៀត ក៏ស្ថិតនៅតាមលំដាប់ថ្នាក់ដែរ " ។

នៅពីក្រោមនៃអ្នកដែលជាវណ្ណៈកណ្ដាល លោកជីវតាក្ងាន់បានកត់ត្រាទ្ធិនិទ្ទេសថា ជាប្រជាពលរដ្ឋ "មានមាឧដ ហើយខ្ចៅព្រិល ។ ហើយពួកគេរស់នៅក្នុងតំបន់ឆ្ងាយៗពីភូមិ នៅលើកោះនៃមហាសមុទ្រ ឬនៅតាមដ្ឋានទាំងឡាយ ដែលគេទៅមកញ៉ីកញ្ជាប់ " ។ អ្នកដែលអោនលំទោនខ្ចាំង គឺបាវបំរើ ៖

" ដូចអ្នកបំរើដែលជំពាក់លុយគេ គេបានទិញពួកមនុស្សព្រៃ និង អ្នកដែលមានច្រើន គឺទាសាទាសីមានដល់ជាង ១០០នាក់ ។ ឯអ្នកដែលមានតិច ក៏មានត្រឹមតែ ១០ ឬ ២០នាក់ លើកលែងតែអ្នកក្របំផុត ទើបគ្មានសោះ ។ ចំណែកពួកមនុស្សព្រៃទាំងនោះ គឺជាអ្នករស់នៅក្នុងតំបន់ព្រៃភ្នំ ។ ដែលជាពួជមួយដែលខុសប្លែកពីអ្នកស្រុក ។ ពួកទាសាទាសីទាំងនេះ គេអោយអង្ករ និង ដេកនៅតែក្រោមផ្ទះ លុះត្រាតែមានការប្រើចាំបាច់ ទើបគេអនុញ្ញាតិអោយឡើងលើផ្ទះ ហើយត្រូវលុតជង្គង់លើកដៃសំពះគេជាមុនសិន ទើបអាចដើរចូលទៅក្នុងផ្ទះបាន ។ ប្រសិនបើមានកំហុសត្រូវពួកគេវាយដំធ្ងន់ធ្ងរ ហើយពួកនេះសុខចិត្តអោយគេវាយតាមចិត្ត មិនហ៊ានរើបំរះឡើយ ។

៦- <u>សកម្មភាពរបស់ប្រជាជន</u> :

យើងខ្ញុំបានដឹងយ៉ាងតិចតួចណាស់ អំពីជីវភាពរបស់ប្រជាជននៅធានីអង្គរ នៅមុនចុងបញ្ចប់សតវត្សទី ១២ ព្រោះថា ស្ទើរតែគ្រប់ពត៌មានដែលគេទទួលបានទាំងអស់ គឺមាននៅលើសិលាចារឹក ដែលគេបានភ្លេចពីចំណុចមួយ គឺប្រជាជន ។ តែផ្ទុយមកវិញ នៅចុងបញ្ចប់សតវត្សទី ១២ ហើយនិងចុងបញ្ចប់សតវត្សទី ១៣ ក្បាច់ក្រឡេតទាបទាំងឡាយ ហើយនិងកំណត់ហេតុរបស់លោកជីវតាក្ងាន់បានផ្ដល់អោយយើងនូវឯកសារ នៃផលប្រយោជន៍មួយយ៉ាងធំ នៅគ្រប់នៃបច្ចុប្បន្ន ទៅដល់សកម្មភាពប្រចាំថ្ងៃរបស់ប្រជាជនខ្មែរ ដែលមានលក្ខណៈសម្បត្តិដ៏ទំនើប ។ បើពិនិត្យពិចារណ្ណ៍ទៅវាពុំមានការខុសប្លែកគ្នាទេ រវាងកំណត់ហេតុរបស់លោកជីវតាក្ងាន់ ដែលមានការប្រហែសយ៉ាងខ្លាំងទៅនឹងក្បាច់ក្រឡេតទាបនៅប្រាសាទបាយ័ន ។

នៅតាមផ្លូវ បានធ្វើអោយអ្នកដំណើរជាតិចិនគេ: បានឃើញរទេះ: ដែលមានដំបូលជាបន្ទោ: ឬស្សីបេះខ្ទាត់ខ្ទែងគ្នា មានមនុស្សជាច្រើនជិះសេ: ឬ ក៏អង្គុយលើគ្រែស្ពែង ដែលសែងដោយកម្មករ ២នាក់ គឺគេអាចឃើញសកម្មភាពដូចគ្នានេ: នៅលើក្បាច់ក្រឡេតភ្ជាមដែរ ។ គាត់បានដើរកាត់តាមផ្សារ គឺបានជួបនឹងមនុស្សជាច្រើនកំពុងតែវែកតវ៉ាន់ ។ គេអាចឈប់នៅជិតកញ្ជ្រែងអ្នកមានមុខជំនួញតូចតាច មានផ្លែឈើ ឬ ត្រីសាច់ជាដើម ។ ប្រហែលជាគាត់រវល់តែឈរមើលការជល់មាន់ ឬ ជល់ជ្រូកដូច ដែលយើងបានឃើញមាននៅលើក្បាច់ក្រឡេតទាបទាំងឡាយ នៅប្រាសាទបាយ័នដែរ ។

- ពាណិជ្ជកម្ម គឺជាសកម្មភាពដ៏សំខាន់នៃទីក្រុង ។ លោកជីវតាក្វាន់បានគិយាយថាការងារនេ: គឺមានតែស្ត្រីៗទេ ដែលជាអ្នកលក់ដូរ ។ ការរៀបចំដាក់លក់របស់សំរាប់លក់ គឺមានលក្ខណៈជាធម្មតា ៖

" ពួកឈ្មួញតូចតាចទាំងនេ: គ្មានគ្រែ ឬ ផ្ទះសំរាប់លក់ឥវ៉ាន់ទេ គេច្រើនតែក្រាលវត្ថុម្យ៉ាង ហាក់ឋិតដូចជាកន្ទេលផ្ទាល់ និង ដីតំរៀបគ្នា ។ ម្នាក់មួយកន្លែង ។ ខ្ញុំឮគេនិយាយថាមានបង់ពន្ធដីជាលុយ អោយពួកមន្ត្រីទៀតផង ។ អ្នកជំនួញតូចតាច គឺគេជួញស្រូវអង្ករ និង របស់មកពីស្រុកចិន ។ បន្ទាប់មក មានលក់ដូរក្រណាត់សំពត់ផ្សេងៗ ហើយមុខជំនួញធំ គឺគេជួញមាស ឬ ប្រាក់ " ។

អ្នកព្រៃទាំងឡាយបានតាំយកផលិតផល ដែលពួកគេបានដាំដូចជា ៖ ខ្ទឹមបារាំង ត្រប់ដែង ឃ្លោក ផ្លែឈើ ឫសស្រា ។ ក្នុងអំឡុងនៃការដើរកំសាន្តនៅក្នុងទីក្រុង អ្នកដំណើរជាតិចិនបានឃើញ អំពីការងារតម្បាញសំពត់ព្រៃ ហើយនិងការប្រកួតប្រជែងជាមួយក្រណាត់ដែលនាំចូលមកពីបរទេស ។

" មានក្រណាត់ល្អៗជាច្រើន ។ ស្ពេចស្ពៀកសំពត់ដែលមានតំលៃ ២ ឬ ៣ តំឡឹងមាសនេ: គឺជាសំលៀកបំពាក់ដែលល្អជាង ហើយមានពណ៌ស្រស់ស្អាតជាច់គេទៀត ។ នៅក្នុងប្រទេសគេបាន ក្បាញសំពត់ព្រៃពីសរសៃផ្សេងៗ ដែលនាំយកមកពីប្រទេសសៀម និង ប្រទេសចាម ហើយគេបានគិតថា ទំនិញទាំងនេះក៏ប្រហែលជានាំចូលមកពីប្រទេសនៃសមុទ្រខាងលិច ដើម្បីប់រើអោយការផលិតសំលៀក បំពាក់អោយបានល្អដែរ " ។

លោកជីវតាក្វាន់ បានចូលចិត្តនូវទំនិញពិសេស ដែលប្រជាជនរួមជាតិរបស់លោកចូលចិត្តទិញ នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជាដូចជា ៖ ភ្ជុកជ័រ ស្ថាបចាចាត កុយរមាស ក្រមួនឃ្មុំ ក្រវ៉ាញ ម្រេច ជ័រទុង ។ល។

៧- ជីវភាពផ្ទាល់ខ្លួន :

ទាល់តែមានជនបរទេសទាំងឡាយ បានយល់ជ្រួតជ្រាបពីការរស់នៅយ៉ាងមានរបៀប ដោយការ ឈ្លាតឆ្លាយខុសគ្នាពីព្រឹត្តិការណ៍ ពីជីវភាពផ្ទាល់ខ្លួនរបស់ប្រជាជនកម្ពុជា ដូចលោកជីវតាក្វាន់បានធ្វើ របាយការណ៍យ៉ាងត្រឹមត្រូវ អំពីប្រពៃណីដែលគាត់បានសង្កេតក្នុងអំឡុងពេល ដែលគាត់បានស្នាក់នៅ ក្នុងផ្ទះនៃគ្រួសារខ្មែរ ឬ គាត់បានស្គាល់ពីការរៀបរាប់ដោយជនរួមជាតិរបស់គាត់ ដែលបានទទួលពត៌មាន ច្រើន ឬ ក៏តិច ។

ការយល់ដឹងនៅក្នុងផ្ទះទាំងឡាយ មានរបស់ប្រើប្រាស់ ដែលអាចឃើញសំភារៈនៅផ្ទះមាន ពាងទឹក ២ ឬ ៣ ដាក់ផ្ទាល់ដី ក្បាច្រាង ២ ឬ ៣ ព្យួរនៅលើផ្ទោងរបស់ផ្ទះ ឆ្នាំងហើយនិងចង្ក្រាន គឺធ្វើ ពីដីឥដ្ឋដុតរាងធំ ។ សំភារៈឧបភោគបរិភោគទាំងឡាយ ដែលគេបានឃើញនៅក្នុងផ្ទះរបស់អ្នកស្រុកនោ: បើតាមចំណាំ គេអាចឃើញមាននៅលើចំលាក់ នៃចំបាំងយ៉ាងធំរបស់ទាហានជើងទឹក នៃថែវខាងត្បូង ក្នុងប្រាសាទបាយ័ន ប៉ុន្តែគេអាចឃើញទៀតដែរនៅតាមផ្សារសព្វថ្ងៃនេ: នៅតាមផ្សារនៃទីក្រុងភ្នំពេញ ឬ នៅខេត្តកំពង់ឆ្នាំង " កំពង់របស់ឆ្នាំង " ។ ជួនកាលសំភារៈទាំងនេ: ជាគ្រឿងបន្ទាប់បន្សំ ។

" អ្នកស្រុកនៃវណ្ណៈមធ្យម (ធម្មតា) មានជួរនៅហើយ តែគ្មានតុរកាអ៊ី ចានដែក ឬ ធុងទឹក សំរាប់ប្រើប្រាស់ទេ ។ គេប្រើឆ្នាំងដី ដើម្បីដាំបាយ គេប្រើចានទាបបាតពាក់ សំរាប់ដាក់ទឹកជ្រលក់ ដោយដាក់លើដី ។ គេយកថ្មបិដ្ឋតំកល់ធ្វើជាជើងក្រាន ហើយយកត្រឡោកដួងមកធ្វើជាវែកសំរាប់ដួសសំឡ ។ គេប្រើចានទាបមកពីស្រុកចិន ដែលធ្វើពីដីឥដ្ឋ ឬ ស្ពាន់សំរាប់ដាក់បាយ ។ គេយកស្លឹកឈើមកកេវខ្ទាស់ធ្វើកន្ទាង មិនអាចលិចទឹកបានទេ សំរាប់ដាក់សម្ភរ និង ទឹកជ្រលក់ " ។

គេហដ្ឋានរបស់មន្ត្រីថ្នាក់ខ្ពស់ទាំងឡាយ ប្រកបទៅដោយអចលនៈវត្ថុដ៏សំបូរបែប ។

" គេហដ្ឋានរបស់មន្ត្រី ឬ ក៏អ្នកមាន ជួនកាលគេប្រើថ្មធ្វើពីប្រាក់ ជួនកាលធ្វើពីមាសក៏មានដែរ ។ នៅក្នុងពិធីបុណ្យកំរណីត នៃប្រទេសនេះ គេមានប្រើកាដន៍ព័ណ្ណអំពីមាសយ៉ាងច្រើន ។ នៅលើដីគេបានក្រាលកន្ទេលជាច្រើន ឬ ក៏ក្រាលស្បែកខ្លាធំ ខ្លារខិន ស្បែករមាស ស្បែករមាំង ឬ ក៏ប្រើកន្ទេលដែលធ្វើអំពីផ្លៅ ។ នៅពេលជិតនេះ គេប្រើតុទាបៗ ហើយដែលមានកំពស់ប្រហែល ១ ហត្ថ ។ សំរាប់ជាកន្លែងដេក គឺមិនប្រើកន្ទេលទេ តែគេដេកនៅលើគ្រាប ។ ហើយម្យ៉ាងគេប្រើគ្រែទាបៗសំរាប់ដេកដែរ នាំចូលមកដោយប្រជាជនទាំងឡាយ " ។

ទៅតាមព្រះសំណាងរបស់ប្រជាជនខ្មែរ គឺស្លៀកពាក់ក្រណាត់ ដោយក្រណាត់ក្រាស់ៗថ្លៃបំផុត ។ សំលៀកបំពាក់ដែលកត់ត្រាដោយលោកជីវតាក្វាន់នោះ គឺវាដូចគ្នាទៅនឹងអ្វីដែលយើងបានឃើញដោយរូបចំលាក់ដែលមាន " មនុស្សស្រីក៏ដូចពួកប្រុសៗដែរ ។ គឺមិនបានស្លៀកពាក់នៅកន្លែងផ្សេងទៀតក្រៅពីចិតត្រឹមកន្លែងក្បាលខ្នាស់របស់គេតែបន្តិចនោះទេ " ដោយទុកអោយដើមទ្រូងនៅកណ្តាលវាល ។ " នៅពេលណាពួកគេចេញដើរ គេគ្រាន់តែថែមបន្តិច ឲ្យចំរៀកសំពត់ព្រៃមកគ្របពីលើក្បាលខ្នាស់របស់គេបន្តិចប៉ុណ្ណោះ " ពួកគេដើរដោយជើងទទេ ។ សក់របស់ពួកគេជួងជាផ្ទួងឡើង ។ អ្នកដំណើរជាតិចិននេះ មុនធ្វើកំណត់ហេតុពី " មនុស្សស្រីនៅក្នុងកូមិមិនមានប្រើអ្វីជាលំអនៅលើក្បាលទេ ប៉ុន្តែពួកគេពាក់កងដៃ ឬ ចិញ្ចៀនធ្វើពីមាស " ។

លោកជីវតាក្វាន់មិនបានរាយការណ៍ប្រាប់យើង សូម្បីតែបន្តិចបន្តួចអំពីពិធីបុណ្យក្នុងសាសនាតាមបែបឯកជនទេ ដែលមានលំនាំជាព្រឹត្តិការណ៍សំខាន់ៗនៅក្នុងជីវិត ដូចជា ការកើត អាពាហ៍ពិពាហ៍ ហើយនិងការស្លាប់ ។ គាត់បាននិយាយតែពីធីធ្វើអោយអស់ព្រហ្មចារីយ៍នៃស្រីក្រមុំដែលគ្រប់ការ ហើយការយកខ្មោចទៅបោះចោលក្នុងព្រៃអោយត្នាត ឬ ឆ្កែស៊ីតែប៉ុណ្ណោះ ។

<u>៨- អំពីពិធីបុណ្យនាំខឡាយ</u> :

ក្នុងចំណោមបុណ្យប្រចាំឆ្នាំទាំងឡាយ ពិធីបុណ្យចូលឆ្នាំ គឺជាបុណ្យមួយដែលមានសារៈសំខាន់ជាងគេ ដោយមានការគោរពដោយជុំតកាំជ្រួច និង គោរពគ្រឿងចំបាំងទាំងឡាយ ។ បុណ្យនៃពួកនាវាជើងទឹកមួយ ត្រូវបានគេប្រារព្ធធ្វើឡើងនៅខែទីប្រាំ ដែលគេសន្និដ្ឋានបានមកដល់សព្វថ្ងៃនេះថា ជាពិធីបុណ្យអុំទូក (Fête des Eaux) នៅសម័យថ្មីនេះ គេបានធ្វើដំណាច់ដូវវស្សា ហើយទឹកក៏បានហូរត្រឡប់ពីទន្លេសាបវិញដែរ ។ នៅខណៈនោះលោកជីវតាក្វាន់បានបន្ថែមពិធីបុណ្យប្រមូលផលស្រូវមួយទៀត គឺពិធីបុណ្យនៃពិធីមហាសិទ្ធទៅដល់ព្រះពុទ្ធរូប ។

ការតាក់តែងពិធីបុណ្យនេះដោយព្រះរាជា បានហៅពិធីនេះថា ជាល្បែងកំសាន្តគាំអោយរីករាយក្នុងចិត្ត ដែលបានរក្សាទុក ហើយបានប្រារព្ធពិធីនេះឡើងនៅទីលានគ្រែងភ្ជុំពេញ ដែលមានបន្ទប់ហូតដល់សម័យបច្ចុប្បន្ននេះ " គេបានមកជួបជុំគ្នានៅលើវេទិកាដ៏ធំមួយ ដែលមានលំអដោយគោមព្យួរ និងផ្កាភ្ញីទាំងឡាយនៅទីលានព្រះបរមរាជវាំង " " គេបានយាងព្រះមហាក្សត្រអោយយាងទៅទតពីទស្សនីយ៍

ភាពនេះ " ។ មនុស្សទាំងអស់រួមមានមន្ត្រី នាម៉ុនផងជាអ្នកមានចំណែកក្នុងការរៀបចំចាក់ថែងពិធីបុណ្យដ៏មានសារៈសំខាន់នេះ ។ បន្ទាប់មកទៀត " ព្រះមហាក្សត្របានអញ្ជើញអង្គទូតបរទេសអោយចូលរួមទស្សនា ទ្ធវទស្សនីយ៍ភាពនេះផងដែរ ។

ជួនកាលនៅតាមដងផ្លូវនៃទីក្រុង គេបានធ្វើពិធីក្បួនល្បុះហយាត្រាយ៉ាងសម្បើម ដែលក្នុងខណៈនោះព្រះមហាក្សត្រក៏យាងទៅទតនូវវត្ត និង ព្រះពុទ្ធរូបមាស ដែលដាក់តាំងនៅពីមុខក្បួននេះ ។ លោកជីវតាក្ងាន់បានធ្វើកំណត់ហេតុ ដោយបន្ទន់ទៅតាមមធ្យោបាយដែលមាន ។ នៅពីមុខក្បួនដង្ហែរមានអ្នកជិះសេះជាច្រើនអ្នកប្រកបដោយទង់ចំបាំង ១ដ៏ជ្ងាលា និង មានភ្លេងផង ។

សេនាអាមាត្រស្រីៗ ដែលចូលរួមក្នុងការហែរក្បួននេះមានច្រើនជាង ៣០០នាក់ ដោយមានកាន់ទៀន ភាជន៍ធ្វើអំពីមាស និងអំពីប្រាក់ ឯស្រីស្នំអ្នកការពារៈទៀតមានកាន់ស្ពរ លំពែង ខែល ។ល។ ពួកនាហ្ម៉ីនសព្វមុខមន្ត្រី មហាក្សត្រ ព្រះមហេសីធំតូច និង ស្រីស្នំរបស់ស្តេចជាច្រើនទៀតបានយាង និងដើរបន្ត្ពីក្រោយ ។ បន្ទាប់មកទៀតទើបព្រះរាជា " ទ្រង់ឈរនៅលើខ្នងដំរី ដោយព្រហស្តកាន់ព្រះខ័ន ទ្ធ " ។ ប្រសិនបើស្តេចយាងទៅណាជិតៗ ឬ គ្មានការងារសំខាន់ក្នុងពេលនេះ " ព្រះអង្គមិនគង់នៅលើគ្រែស្ពែងមាស ដែលសែងដោយស្រីស្នំ ៤នាក់ នោះទេ " ។

កំណត់ហេតុទាំងឡាយរបស់លោកជីវតាក្ងាន់ បានអធិប្បាយអំពីអធិកភាពក្នុងកិត្តិយសនៃព្រះមហាក្សត្រ និង ក្រុមមន្ត្រីនាសម័យអង្គរ ដោយមានលំនាំតាមក្បាច់ក្រឡេតទាប " ជាប្រវត្តិសាស្ត្រ " នៅប្រាសាទអង្គរវត្ត ។ សកម្មភាពនៅទីនេះ គឺជាសន្ត្ដិវង្សខ្មែរ ដែលយើងបានយើញពីអំណាច ពីភាពរីកចំរើនដែលបានក្សាទុកនូវភាពហ្ម៉ីកហាម ដែលជាតស្ត្ដាងរបស់អ្នកកាល្យប្រវត្ដិជាតិចិននេះ វាជាតំលៃមួយដែលគេចាំ់ស្ទានលើជីវភាពនៃ្ប្ជាជន ដែលរស់នៅក្នុងរាជធានី ហើយធានីនេះក៏ត្រូវបានបោះបង់ចោលដោយព្រះមហាក្សត្រ ក្នុងរយៈពេលប៉ុន្ម្ដានរយឆ្នាំក្រោយមក ។ ជួនកាលដើម្បីដំណាលពីប្រវត្ដិសាស្ត្ដធានីអង្គរនៅក្នុងសម័យកាលនេះ យើងត្រូវប្រើ"ប្ដាស់ខ្ល: ដែលមានប្រភពដើមពីជនជាតិបរទេសខ្ល: ដូចជា ៖ ជនជាតិចិន ថៃ រ៉ៀតណាម ម៉ាកទុយហ្គ្ល និង ជនជាតិអេស្ប៉ាញ្ញ្ញុល ។ល។

ខ ំ ពូ ក VIII

អ ង្ក រ ៣ ង ធ ា ន ី ដ ែ ល ត្រ ូ ត ត ែ ប ោ ះ ប ង ់ ច ោ ល

១- ស្ដេចចុងក្រោយធំ ១ ១ ១

LIBRARY BUDDHIST INSTITUTE

លើប្រាសាទ Mangalârtha ដោយព្រះបាទស្រីន្ទ្រជ័យវ៉ែន ។ នៅក្នុងពេលនោះ ព្រះពុទ្ធសាសនាចំរាមនៃ គឺប្រហែលជាសាសនាមួយកំពុងតែមានសារៈសំខាន់ណាស់ដែរ ។ ជាមួយ នឹងព្រះអង្គដែលបានទ្រទ្រង់ អាចចំណេះដឹងខាងភាសាបាលីកាន់តែវិវត្តន៍ឡើង ។ សិលាចារឹកទីមួយ ដែលចារជាភាសាបាលី ត្រូវបានបង្ហាញអោយឃើញឡើងនៅឆ្នាំ ១៣០៩ ។

បន្ទាប់ពីសិលាចារឹកជាភាសាសំស្ក្រិតមកជា « រ៉ាពីលបុរៈ » (Rapilapura) ដែលចារដោយ ព្រះបាទ Jayavarmâdiparameçvara នោះក៏លែងមានសិលាចារឹកជាភាសាសំស្ក្រិតអ្វីទៀតហើយ ។ ប្រវត្តិសាស្ត្រនៅប្រទេសកម្ពុជា ក្នុងអំឡុងពេលដែលសតវត្សរ៍ក្រោយៗមក គឺមានកាលប្រវត្តិខុសៗគ្នា ដែលបានរៀបរៀងសេចក្តីឡើងនៅចុងសតវត្សទី ១៨ ឬ ដើមសតវត្សទី ១៩ ។ អត្ថបទដែលមានចំណាស់ជាងគេ គឺជាចំណែកមួយនៃកាលប្រវត្តិ ដោយមានកាលបរិច្ឆេទក្នុងឆ្នាំ ១៧៩៦ ហើយប្រែជាភាសាសៀម ដែលស្តេចខ្មែរមានតាមអង្គអង បានថ្វាយដល់ស្តេចសៀម ។ កាលប្រវត្តិមួយទៀតបានរៀបរៀងសេចក្តីថ្មីឡើងត្រង់រាជ្យនៅដើមសតវត្សទី ១៩ ដោយមន្ត្រីថ្នាក់ខ្ពស់ម្នាក់ឈ្មោះ ឧកញ្ញា ឌង ដែលនៅក្រោមរាជរបស់ព្រះបាទអង្គចន្ទ ។ អត្ថបទចុងក្រោយនេះ បានត្រូវបកប្រែដោយលោក Doudart de la grée ហើយរៀបចំរបាយពុម្ពដោយលោក Fran cis Garnier ។ កាលប្រវត្តិទាំងពីរនេះមានកំណត់ហេតុដោយការគាប់ជួន នៃអកុសលអ្វីទេ ។

យើងពុំបានដឹងពីចំណងមិត្តភាពរវាងព្រះបាទ Jayavarmâdiparameçvara ជាមួយនឹងព្រះបាទ និរ៉ានបទ: (Nirvâpuda) ដែលជារឈ្មោះខ្មែរមានន័យថា " និពានបាត " ជាស្តេចទីមួយដែលសោយរាជ្យនៅក្នុងកាលប្រវត្តិ តមកទៀត ក្រោយពីការបកប្រែមក ព្រះបាទ និពានបាត នេះគឺជាកូនប្រុសនៃអ្នកចំការដែលបានធ្វើតត់ស្តេច គឺនាយត្រសក់ផ្ចែម " ម្ចាស់ចំការត្រសក់ផ្ចែម " ។

រឿងនិទានប្រជាប្រិយ៍មួយដ៏ល្អ ដែលបាននិទានអំពីអ្នកថែសួនម្នាក់ឈ្មោះ ត្រសក់ផ្ចែម ដែលបានដាំផ្លែត្រសក់ផ្ចែម នៅក្នុងសួនចំការរបស់គាត់ ដែលមានរសជាតិឆ្ងាញ់ប្លែកពីគេ ។ ស្តេចដែលកំពុងតែសោយរាជ្យសម្បត្តិមានការសព្វព្រះទ័យខ្លាំង ចំពោះផ្លែត្រសក់ទាំងនេះណាស់ ក៏បានបង្គាប់បញ្ជាអោយអ្នកថែចំការនោះទុកផ្លែត្រសក់ សំរាប់តែព្រះអង្គមួយអង្គឯងតត់ ។ ចំពោះអ្នកដទៃវិញមិនមានសិទ្ធិហូបផ្លែត្រសក់ដ៏ល្អនេះទេ សូម្បីតែមួយផ្លែក៏ដោយ ហើយស្តេចក៏បានប្រទានលំពែងមួយ សំរាប់សំលាប់ចោរដែលចូលមកលួចបេះត្រសក់នៅក្នុងចំការត្រសក់ ។ មានយប់មួយនោះស្តេចដែលជាមនុស្ស ដែលល្មោភសោយ បានជំរុញដោយព្រះអង្គអ្ងរអ្ងិលជើងចូលទៅក្នុងចំការ ដែលហ៊ុំដោយរបងនោះ ។ ដោយតំនិតអាក្រក់ ព្រះអង្គក៏បានបេះផ្លែត្រសក់នៅតាមដំលង ។ តាត្រសក់ផ្ចែមមិនបានស្គាល់ថាជាស្តេចទេ នោះក៏យកលំពែងបុកចំស្តេចស្លាប់ទៅ ។ ព្រះអង្គមិនបានបន្សល់ទុកនូវបុត្រណាមួយអោយសោយរាជ្យបន្តទេ ។ គេបានព្រាលែងសត្វដំរីអោយដើរជ្រើសរើសរកអ្នកមានបុណ្យ ដែលត្រូវស្តេងរាជបន្ត ។ សត្វដំរីក៏បានឈប់នៅមុខតាត្រសក់ផ្ចែម ហើយគាត់ក៏បានទទួលតាវកិច្ចអោយត្រលប់ចូលវាំងវិញ ។ អ្នកជាម្ចាស់ចំការបានរៀបអភិសេកជាមួយបុត្រស្តេចដែលអត្ត្ងអង្គនេះទៅ តាមទំនៀមទំលាប់ដែលបំពេញច្បាប់ជាអ្នកជ្រែករាជ ។

ព្រះអង្គបានសង្កត់ធ្ងន់អំពីអំណាចរបស់ព្រះអង្គ ទៅលើរាជាណាចក្រដ៏ធំ ដែលបង្ហាញអោយឃើញពីមនុស្សចរចសមុខរឹង ។ ព្រះបាទ និរ៉ានបាត ដែលត្រូវជាបុត្ររបស់ព្រះអង្គ ជាអ្នកមកជំនួសតំណែងតាមក្រោយ ។ មានអត្ថបទជាច្រើន ដែលចុះពីព្រឹត្តិការណ៍ទាំងនេះ នៅក្នុងឆ្នាំ ១៣៤៦ ។ ស្តេចអង្គនេះ ហើយនិងអ្នកស្តេងរាជបន្តទាំងឡាយ គឺសុទ្ធតែបានតាំងទីលំនៅនៅធានីអង្គរ ។

វាពុំមានការងាយស្រួលនៅក្នុងការស្រាវជ្រាវអោយដឹងច្បាស់ អំពីកាលបរិច្ឆេទ ដែលព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទាំងឡាយបានបោះបង់ធានីអង្គរ ដើម្បីទៅតាំងទីនៅតាមដងទន្លេមេគង្គ ដោយសារតែមានការឈ្លានពានពីសំណាក់ពួកសៀម ។ ប្រសិនបើគេជឿតាមកាលប្រវត្តិរបស់លោក ឌង នោះ ស្តេចនាម រាមាធិបតី (Ràmàdhipati) ដែលបានកសាងអាណាចក្រអាយុធ្យា (Ayudhyà) បានមកឡោមព័ទ្ធ ហើយកាន់កាប់ធានីអង្គរនៅឆ្នាំ ១៣៥៣ នៅក្រោមរាជស្តេចដែលត្រូវជាបុត្ររបស់ព្រះបាទ និពានបាត ។ មានស្តេចសៀមជាច្រើនទៀត ដែលបានបន្តសោយរាជ្យលើបល្ល័ង្គនៅធានីអង្គរ ប៉ុន្តែរហូតមកដល់ឆ្នាំ ១៣៥៨ បើតាមលោក ឌង បានថា ស្តេចខ្មែរមួយអង្គបានដណ្តើមធានីអង្គរមកវិញ ហើយស្តេចដែលបានទទួលគ្រងរាជ្យក៏បានរៀបអភិសេកអោយសោយរាជ្យនៅក្រោមនាមថា សិរិយាសូ:រាជាធិរាជ (Surya vamçaràjadhiràja) ។

- ដោយចេញមកពីកាលបរិច្ឆេទនេះ ស្ថានភាពនៃសង្គ្រាមរវាងខ្មែរសៀម ប្រហែលជាមានជាអចិន្ត្រៃយ៍ ។ រហូតមកដល់ឆ្នាំ ១៣៧០ មានការវាយប្រហារពីសំណាក់ពួកសៀមម្តងទៀត មកលើប្រទេសកម្ពុជា ដោយប្រទាញប្រទង់គ្នាធ្វើអោយធានីអង្គរធ្លាក់ចុះទៅក្នុងការវិនាសម្តងទៀត ហើយស្តេចខ្មែរដែលសោយរាជ្យនៅក្រុងអង្គរ ក៏ត្រូវបានគេធ្វើគត់ទៀត ពួកសៀមក៏បានមករៀបចំ និង អោយស្តេចសៀមមកសោយរាជ្យលើបល្ល័ង្គខ្មែរ ។ បើតាមកាលប្រវត្តិរបស់លោក ឌង គឺក្នុងខណៈនោះហើយ ដែលស្តេចខ្មែរនាមចៅពញាយ៉ាតបានទៅធ្វើគត់ស្តេចសៀម រួចដណ្តើមអំណាចបានមកវិញ ។ ក្រោយពីរៀបចំឡើងគ្រងរាជ្យសម្បត្តិអស់រយៈកាល ១២ឆ្នាំ នៃរាជរបស់ព្រះអង្គ ព្រះអង្គបានសំរេចចិត្តចាកចេញពីធានីអង្គរ ហើយបានទៅរៀបចំធានីថ្មីមួយផ្ទាល់ព្រះអង្គ នៅតាមដងទន្លេមេគង្គ ជាដំបូងតាំងទីនៅទួលបាសាន នៅក្នុងតំបន់ស្រីសន្ធរ រួចមកតាំងនៅរាជធានីភ្នំពេញ ។ កាលប្រវត្តិដែលបានប្រមូលចងក្រងដោយលោក Moura ដែលបានផ្តល់អោយសំរាប់ព្រឹត្តិការណ៍ទាំងនេះ គឺជាកាលបរិច្ឆេទដ៏យឺតយ៉ាវណាស់ ហើយបានដាក់ជំនួសព្រឹត្តិការណ៍របស់ព្រះបាទ ពញាយ៉ាត ហើយនិងការបោះបង់ចោលធានីអង្គរក្រោយពីមានការវាយដណ្តើមយកធានីនេះ ស្តេចក្រុងអយុធ្យានាម "ឋមរាជ:II " (Paramaraja II) ក្នុងឆ្នាំ ១៤៣១ ។ អ្នកប្រវត្តិសាស្ត្រជាតិអាមេរិកាំងម្នាក់ឈ្មោះ M.O.W Wotters ក្រោយពីការធ្វើការបកប្រែជាថ្មីនូវឯកសារដើមរបស់ពួកចិន និង ខ្មែរ បានគិតថា រហូតដល់ការរាតត្បាតជាបន្តបន្ទាប់មកទៀត នៅក្នុងឆ្នាំ ១៣៧០ ស្តេចខ្មែរមួយអង្គបានមកតាំងទីនៅទួលបាសាក់រួចជាស្រេចហើយ ប៉ុន្តែអ្នកស្នងរាជបន្តពីព្រះអង្គបានរុះរើ និង ត្រលប់មកតាំងទីនៅអង្គរវិញ ។ វាសមហេតុសមផលដែរ ដែលធានីចាស់បានត្រូវរត់ចោលដោយសន្ធតិវង្សជាច្រើន ដែលបានមកកាន់កាប់វិញក្រោយពីការត្រូវបោះបង់ចោលជាស្ថាពរ ។

- នៅក្នុងស្ថានភាពបច្ចុប្បន្ន នៃចំណេះដឹងរបស់យើង វាមានការងាយស្រួលក្នុងការពិពណ៌នាឡើងវិញ អំពីអ្វីដែលបានកើតក្រលប់មកធានីអង្គវិញ ក្នុងអំឡុងពេលសតវត្សទី ១៥ ។ ជារួមការបោះបង់ចោលធានីអង្គរ ដោយសារតែមកពីផលវិបាកនៃការរាតត្បាតរបស់ពួកសៀមនៅឆ្នាំ ១៤៣១ ។ លោក J Boisselier បានគិតថា កាលបរិច្ឆេទនេះ គឺធ្វើឡើងក្រោយពីធានីត្រូវបានគេលួចប្លន់រួចហើយ ។ ដោយព្រះបាទ Paramaraja II (ស្តេចសៀម) បានតាំមកនូវទាហានដែលចាប់ជាឈ្លើយសឹក អទិទេព ហើយនឹងកេកនតំណ្ឌរបស់រាជាណាចក្រជាច្រើនទៀត " ដោយខ្ទ្រៀកពួកអ្នកតាំងទីនៅ Rajyçri (រាជ្យស្រី) ដោយលើកទៅតាមជញ្ជាំងកំពែងទាំងឡាយ ដែលគេបានចោះទំលាយ រួចលើកចំហរនៅកំពែងខាងត្បូង " របស់ប្រាសាទនាគព័ន្ធ ។ គាត់បានបន្ថែមថា ៖

" ដោយចូលចិត្តឈឺឆ្ពាលជួយគេ គេតនត័ណ្ឌទាំងឡាយ និង អ្នកធានាអ៊ះអាងចំពោះអ្នកដទៃ នៃពាជាណាចក្រអ៊ីពីការផ្លាស់ប្តូរអ្នកគ្រប់គ្រង ដោយសួយសារអាកប្រយកមកពីអយុធ្យា គឺជាអ៊ំណាចនៃស្តេចចក្ររាត្តិ ដែលព្រះបាទ Paramarája II បានគិតថា ការទាក់ទាញយកគុណប្រយោជន៍នៃសន្តតិវង្ស របស់ព្រះអង្គ ចេញពីនិត្យទៅដូចជាការរក្សាទុកនូវអ៊ំណាចត៍ទៅមុខទៀត ដែលព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉ាន់ទី ៧ បានប្រមូលផ្ចុំនៅក្នុងរមណីយ៍ដ្ឋានអង្គរ " ។

រាជធានីទ១ងជាត្រូវបោះបង់ចោល ហើយចំពេញដោយព្រៃព្រឹក្សាដែលក្នុងពេលនោះស្តេចបានវិលមកតាំងទីនៅទីនេះជាថ្មីឡើងវិញ នៅក្នុងពាក់កណ្តាលទី ២ នៃសតវត្ស៍ទី ១៦ ។

២- <u>ការរស់ឡើងវិញនៃសកនគ្ស៍ ១៦</u> :

នៅឆ្នាំ ១៥២៨ ព្រះបាទអង្គច័ន្ទក្រោយពីទទួលបរាជ័យក្នុងនាមជាអ្នកជ្រែករាជម្ចាស់ នៅរាជធានីលង្វែក ស្ថិតនៅខាងត្បូងទន្លេសាបចំពាក់កណ្តាលផ្លូវពីភ្នំពេញទៅចិងទន្លេសាប ។ ដោយបានវាយកំចាត់ពួកសៀមចេញពីប្រទេស ព្រះអង្គមានសិទ្ធិក្នុងការគ្រប់គ្រងអ៊ំណាច ។ ព្រះអង្គបានកេណើតធានីយសោធរបុរ: ដែលត្រូវបានគេបោះបង់ចោលអស់រយ:កាលជាងមួយសតវត្ស៍មកហើយ ។ អ្នកកាល្ប ប្រវត្តិជាតិពីទុយហ្ជម្ហាក់បានកត់ត្រាក្នុងកំណត់ហេតុ នៃការរុករកឃើញធានីនេះឡើងវិញ ។

" មកដល់ឆ្នាំ ១៥៥០ ឬ ១៥៥១ ស្តេចខ្មែរបានយាងកេទាក់ដ៏ៃនៅក្នុងព្រៃដ៏សែនក្រាស់ដែលចេញទៅទូទាំងអាណាចក្រទាំងមូល មនុស្សទាំងនោះបានកាប់កូនឈើតូចៗ សំរាប់ផ្ទល់ទុកធ្វើជាលំនៅដ្ឋានទាំងឡាយ និង ការលុកព្រៃនេះគួរអោយអធ៌កអធម្ម នៅខាងក្នុងក៏មានកូនឈើខ្ទុះដេសដ៏ាស ដែលកេកសាយយ៉ាងខ្លាំង ហើយគេមិនអាចផ្ទួលដើមឈើអោយបានស្អាត ពីទ៍ីកន្លែងដែលជាគជ៌ាបានទ ។ នេះគឺជារបាយការណ៍អ៊ីពីស្តេច ព្រះអង្គបានបន្ទាក់នូវសេចក្ដីវ៉ៃ៉ាយនៃទ៍ីកន្លែងដែលបានឃើញ បានឮពីកំពស់នៃជញ្ជាំងខាងក្រៅ ដើម្បីចងគ្រ៌ាពីខាងក្នុង ព្រះអង្គបានបញ្ជាអោយគេកាប់ និង ខ្ជុតកូនឈើតូចៗ អោយអស់ពីចំការនេ: ។ រួចព្រះអង្គអោយគេសង់ដ៏ណាក់នៅជិតមាត់ស្ទឹងដ៏ស្រស់ស្អាត មានទាសាទាសីចំនួន ៥ ឬ ៦000នាក់ ធ្វើការនៅកន្លែងនេ: ។ ហើយក្រោយពីបានសំអាតស្អាតគ្រប់កន្លែងរួចមកស្តេចបានយាងទ១តសារចុ:សារឡើងជាច្រើនដង រួចបានឮពីការរកឃើញ នូវសំណង់ជាច្រើននៅម៉ែកខាងក្នុង ហើយព្រះអង្គក៏មានការស្ងើចសរសើរពីសំណង់ទាំងនោ: ។ សំរាប់តំបន់នេ: ព្រះអង្គបានសំរេចព្រះទ័យដ៏ីកនាំក្រុមបរិពារទាំងឡាយមកតាំងនៅទ៍ីនេ: ដែលមាននៅជារូបភាពខ្លាំងក្លាជាងធានីដទៃទៀត ។

- ជារមណីយ៍ដ្ឋានមួយ ដែលល្អជាងគេបំផុតលើលោក ហើយក៏សប្បាយជាងគេដ៏ៃ ។

- កាលពីឆ្នាំ ១៥៨៦ ក្រុងអង្គរធំមិនត្រូវបានគេយកចិត្តទុកដាក់ដូចប្រាសាទអង្គរវ៉ត្តទេ ព្រោះថានៅក្នុងឆ្នាំនេ: ស្តេចបានបញ្ជាអោយគេឆ្លាក់ក្បាច់ក្រឡេតទាប នៅជ្រុងខាងជើងឈៀងខាងកើតនៃកំពែងទី ៣ របស់ប្រាសាទអង្គរវ៉ត្ត ។ នេ:គឺបានមកពីលទ្ធផលនៃចំលាក់ពីរ្ជាំង នៃថ្មទាំងនេ: ដែលបានរ៉ៀបចំធ្វើឡើងខុសពីចំលាក់របស់ប្រាសាទនៅរជ្ជកាលព្រះបាទសូរ៉ិយាវ៉ារ៉ាន់ទី ២ ។ លោក G.Coedès បានបកប្រែសិលាចារ៉ឹកជាច្រើន ដែលបានចុ:ពីការចាប់ផ្ដ៊ើមធ្វ៊ និង ការបញ្ចប់នៃការងារនេ: ។ ដោយផ្ញ៊ើទៅតាមកាល្ប ប្រវត្តិ៍របស់លោក និង បានថាក្បាច់ក្រឡេតទាបនេ:បានបង្ក៊ើយនៅឆ្នាំ ១៥៦៦ គឺដ៏ណាលគ្ន៊ានឹងឆ្នាំដែលព្រះបាទអង្គច័ន្ទសោយទ៍ីវ៉ង្គ ត ។ ពួកគេបានឆ្លាក់ជារ៉ឿងនៃទេវកថារបស់ព្រះ៍ស្ណ ។ ប្រសិនបើមានរូបជាច្រើន ដែលត្រូវបានគេឆ្លាក់ចំពេញនោ: ជាមួយនឹងភាពសាមញ្ញ ដែលនាំមកនូវអ្ន៊ីជាទ៍ីទុក្ខសោកចំពោះចំលាក់អ៊ីទ៍ទេពទាំងឡាយពីធម្មជាតិ ។

- បុត្រាដែលត្រូវស្តេចរាជបន្តពីព្រះបាទអង្គចន្ធទី ១ នាមព្រះបាទបរមរាជ (Paramarâja) បានសោយរាជ្យនៅកំពង់ក្រសាំង ស្ថិតនៅក្នុងតំបន់អង្គរ ដើម្បីដឹកនាំកងទ័ពប្រយុទ្ធប្រឆាំងនឹងពួកសៀម។ វាជាការពិបាកណាស់ ក្នុងការដឹងអោយបានច្បាស់ថា ស្តេចអង្គនេះបានតាំងលំនៅនៅធានីអង្គរ ដោយនៅជាប់លាប់បានយូរឬអត់ ។ ប៉ុន្តែគេបានដឹងច្បាស់ថា បុត្រារបស់ព្រះអង្គព្រះនាម សថាទី ១ (Satha Ier) ដែលបានឡើងគ្រងរាជ្យបល្ល័ង្ក្នុងឆ្នាំ ១៥៨៦ បានរៀបចំប្រាសាទមួយនៅក្នុងកំពែងធានី ដែលសំរាប់ធ្វើបុណ្យប្រជាតិវន្ទន៍ លោក F. Joaodossanto បានអោយសញ្ញាអំពីការតាំងទីនៅទីនេះរបស់ស្តេច ។ " គេបានត្រាយផ្លូវទាំងឡាយឆ្ពោះទៅកាន់ធានី ដែលនៅតាមផ្លូវនេះ ស្តេចខ្មែរបានដឹកនាំជាមួយនឹងក្រុមបរិពាររបស់ព្រះអង្គ ហើយនឹងបានគង់នៅទីនេះ " ។ បេសកកម្មទាំងឡាយរបស់ជាតិពរទុយហ្គេ និងអេស្ប៉ាញ ដែលពេលនោះបានស្គាល់នៅក្នុងធានីអង្គរ រួមជាមួយនឹងអ្នកកាល្យប្រវត្តិផ្សេងៗទៀត ដែលគេបានបញ្ជូនមកអោយយើងអំពីការពិពណ៌នាពីរាជធានីរបស់អ្នកទាំងនោះ ។

- គេបានរកឃើញនូវស្ពានកស្ពានមនៃការមកតាំងទីឡើងវិញ នៅក្នុងធានីអង្គរធំ ។ នៅប្រាសាទ N.486 ហើយនឹងនៅប្រាសាទព្រះពិធូ និង មានចំណែកចំលាក់ជាច្រើន ដែលមានចុះកាលបរិច្ឆេទក្នុងសតវត្សទី ១៦ ។ នៅខាងជើងលានជល់ដំរី មានចំលាក់ពីរបី និង កន្លែងពីរបីទៀត ត្រូវបានគេរៀបចំសំរួលជាថ្មី ដោយមានកាលបរិច្ឆេទនៅក្នុងសម័យកាលនេះ ។ នៅអង្គរវត្តនៅក្នុងសិលាចារឹកមួយ ដែលមានកាលបរិច្ឆេទនៅឆ្នាំ ១៥៧៧ ម្ចាស់ក្សត្រីដែលត្រូវជាមាតារបស់ Satha បានមានព្រះរាជបន្ទូលដោយក្តីបិតិសោមនស្សរីករាយ នៅពីមុខស្ពានដ៏ធំនៃការជួសជុលឡើងវិញនេះ របស់បុត្រាព្រះនាងនៅប្រាសាទអង្គរវត្ត ដែលនៅទីនោះព្រះនាងបានហៅថា ជាព្រះវិស្ណុលោក " ភពពិសិដ្ឋរបស់ព្រះពិស្ណុ " ។ នៅក្នុងសិលាចារឹកដ៏វែងមួយ ដែលមានកាលបរិច្ឆេទឆ្នាំ ១៥៧៩ ហើយចារដោយព្រះហស្តរបស់ស្តេចផ្ទាល់ បាននិយាយពីព្រះមហាក្សត្រ " ដែលបានជួសជុលជញ្ជាំងកំពែងរបស់ព្រះពិស្ណុលោក ដោយយកថ្មជំនួសដោយថ្ម បានជាដំបូលអោយជាប់មាំឡើងវិញ ដោយព្រួញរបស់ព្រះអង្គចំនួន ៩ ចំណុច សំរាប់លំអដោយប្រក់មាស " ។

- ពិធីបុណ្យទាំងឡាយ ត្រូវបានប្រព្រឹត្តិជាប់ជាមួយគ្នានៅក្នុងប្រាសាទ ។ សិលាចារឹកជាមួយគ្នានេះ បានធ្វើរបាយការណ៍ពីពិធីទាំងឡាយ ដែលបានតាក់តែងពិធីបុណ្យយ៉ាងខ្ពស់រីកនៃការប្រសូត្របុត្រាមួយអង្គរបស់ព្រះបាទ Satha និង ការដាក់ឈ្មោះអោយបុត្រានេះ ។

" នៅថ្ងៃអាទិត្យមួយ ក្រោយពីការប្រសូត្របុត្រាបាន ១២ មក គេបានធ្វើការជំនុំ S.M រួមមានម្ចាស់ក្សត្រី ព្រះរាជគ្រូ ហោរាសាស្ត្រ ហើយនិងព្រះគ្រូទាំងឡាយ នៃព្រហ្មញ្ញសាសនា ដោយបានសំញែងអោយឃើញពីពិធីបុណ្យ នៃការដាក់ឈ្មោះ ។ S.M បានសំរេចចិត្តដាក់ឈ្មោះបុត្រាស្តេចនូវឈ្មោះដ៏មានតាសិល្ប គឺឈ្មោះ ព្រះបរមរាជាធិរាជ (Brah Paramrâjadhirâja) ដោយនិនលំទោន" ។

- ក្រោយពីពិធីនេះ គេបានលើកយកនូវការកកើតថ្មី ចំពោះព្រះពិស្ណុលោកថា ជាកន្លែងដែលប្រជុំទៅដោយអទិទេពថែរក្សាទឹកដីទាំងឡាយ ហើយនិងបុព្វបុរសជាច្រើនទៀត តាំងពីពេលនោះមកគេបានបង្ហាញអោយឃើញនូវជា សាវ៉ក (អរិយៈ) របស់ព្រះពុទ្ធ ។ កំណត់ហេតុនេះត្រូវបានគេកត់ត្រាឡើងនៅសតវត្សទី ១៦ អំពីរាជពិធីបុណ្យមួយដ៏ឧឡារីកទៅតាមពិធីព្រហ្មញ្ញសាសនា ដើម្បីព្រះមហាក្សត្រដែលកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនា ដូចដែលគេបានឃើញរហូតមកទល់នឹងសម័យបច្ចុប្បន្ន អំពីព្រះមហាក្សត្រ និង នាម៉ឺនសព្វមុខមន្ត្រីនៅភ្នំពេញ ។

- នៅក្នុងអំឡុងពេលពីរបីសតវត្ស ក្រុងអង្គរបានលាតត្រដាងអោយឃើញពីសមិទ្ធិជាតិថ្មីៗ ទាំងឡាយនៅក្នុងរាជាណាចក្រ ។ ក៏ប៉ុន្តែវាទំនងដូចជារាជធានីកំពុងតែលើកតំកើងអោយតំណែងទៅលើ លទ្ធិសាសនា ។ ក្រុងលង្វែក គឺស្ថិតនៅជាមជ្ឈមណ្ឌលត្រប់ត្រងដោយរដ្ឋបាល ដែលនៅទីនោះព្រះ មហាក្សត្របានយាងវិលត្រលប់ទៅគង់នៅទីនោះ ប្រហែលជាពីរបីឆ្នាំក្រោយមក ។ មូលហេតុមកពី ព្រះបាទ Satha បានវិលទៅលង្វែកវិញ នៅក្នុងពេលដែលស្តេចនៃក្រុងអយុធ្យាព្រះបាទ នរេស្វរៈ (Nare svara) បានវាយលុកចូលមកប្រទេសកម្ពុជា ក្រោយពីព្រះអង្គមានជ័យជំនះទៅលើពួកកូមា ។ ពួកសៀម បានមកជាន់ឈ្លីនៅធានីលង្វែក ដែលត្រូវផ្ទាក់ទៅក្នុងកណ្តាប់ដៃរបស់ពួកគេនៅក្នុងខែមករា ឆ្នាំ១៥៩៨ ។

- ការចូលលុកលុយធានីលង្វែក បានធ្វើអោយទីនេះធ្លាក់ទៅក្នុងហាយន្តភាព ដែលប្រទេសខ្មែរ មិនអាចនឹងបានស្តារឡើងវិញបាន ។ រីឯស្តេចក៏បានសោយទិវង្គតនៅប្រទេសឡាវ ដែលព្រះអង្គបានរត់ ទៅជ្រកនៅទីនោះ ឯបុត្រទាំងឡាយរបស់ព្រះអង្គ បានទៅរស់នៅយ៉ាងកំសត់នៅស្រីសន្ធរ ធានីអង្គរ ត្រូវកូនឈើតូចៗដុះពាសពាសជាថ្មីឡើងវិញ ។ នៅក្នុងខណៈនោះ ជីវិតសាសនាមិនត្រូវបានគេកាត់ផ្តាច់ ឡើយ នៅប្រាសាទអង្គរវត្តនោះ គេបានប្រមូលរូបសំណាកព្រះពុទ្ធ សំរាប់ធ្វើការកិច្ចជារៀងរាល់ថ្ងៃ នៃពុទ្ធបរិស័ទទាំងឡាយ ហើយមានវត្តអារាម ២ ក៏ត្រូវបានគេស្ថាបនាខាងក្នុងកំពែងប្រាសាទអង្គរវត្ត ដែលសព្វថ្ងៃនេះគេហៅថា វត្តអង្គរខាងជើង និង វត្តអង្គរខាងត្បូង ។

<u>៣- ធានីអង្គរនៅសតវត្សទី ១៧ និងសតវត្សទី ១៨ :</u>

ធានីមិនត្រូវបានផ្លាស់ប្តូរច្រើនដងទេ ជាដំបូងនៅធានីអង្គរ រួចស្តេចទៅតាំងនៅស្រីសន្ធរ រួចទៅ ឧត្តុង្គដែលប្រហែលជានៅលង្វែក ។ នៅក្នុងខណៈនោះ ព្រះមហាក្សត្រទាំងឡាយបានចុះនិទ្ទេសរយៈ ពេល ២ ឬ ៣ ឆ្នាំក្រោយនៃការមកស្នាក់នៅរបស់ស្តេចនៅធានីអង្គរ ។ ការប្រែប្រួលការណ៍ដោយ លោក Moura ពីការតាំងទីនៅប្រាសាទអង្គរវត្ត និង ការចាប់ផ្តើមទាំងឡាយនៃសេចក្តីស្នេហាដែលត្រូវ បង្ហូរឈាមយ៉ាងសម្បើម នៃក្សត្រចៅ ពញ្ញាថូ (Chau panneatho) ÷

ក្នុងរយៈពេលពីរបី ខែក្រោយឪពុកមានរបស់ស្តេចក្មេងម្នាក់ បានបង្កើតអោយមានរាជានុសិទ្ធិ ដោយបានប្រគេនគ្ងរគ្រឿងអម្ពរដល់សាសនា ដើម្បីអោយស្តេចក្មេងមួយអង្គ ដែលបានលួងលោមនាំយក សង្ឆារបស់ទ្រង់ឈ្មោះ អង់វូ ហើយរត់ទៅដើម្បីអោយបានរៀបការនឹងគ្នាជង ។ នៅឆ្នាំ ១៦៣០ នៅក្នុង ខណៈពេលដែលមហាក្សត្រធ្វើដំណើរកំសាន្តនៅទីឆ្ងាយនៃធានីអង្គរ ទ្រង់បានជួបជាមួយនឹងនាង អង់វូដេយ (Angvodey) ហើយព្រះអង្គក៏ទៅជួបជាមួយនឹងនាងយ៉ាងសំងាត់ នៅលើជណ្តើរវិលទីលានខាងក្រៅ ប្រាសាទអង្គរវត្ត ។ ស្នេហាទន់ភ្លន់ភ្ជាក់ភ្ជើយ ដែលផុសចេញពីក្នុងចិត្តពិតៗ បានតម្រូវអោយគេបញ្ចប់ ជីវិតដោយការបង្ហូរឈាមយ៉ាងសម្បើម ដោយហេតុថានៅពេលបន្ទាប់មក អ្នកសាហាយស្មន់ទាំងពីរនេះ ក៏បានបបួលគ្នាលបរត់ចេញទៅ ។ តែត្រូវគេរុករក និង ស្វាគ់ចាប់បានមកវិញ ហើយក៏យកទៅសំលាប់ ចោលតែម្តងទៅ ។

ស្តេចមួយអង្គទៀតនាម ចៅពញ្ញាចន្ទ បានគង់នៅជាអចិន្ត្រៃយ៍នៅធានីអង្គរ ។ នៅទីនេះព្រះអង្គ បានឃើញពួកអេស្ប៉ាញ ដែលទើបតែធ្វើដំណើរមកពីក្រុងម៉ានីល ។ ហើយព្រះមហាក្សត្រក៏អោយពួកនេះ ចូលគាល់ ដើម្បីបំពេញបេសកកម្មរបស់ពួកគេ នៅខណៈពេលដែលពួកបរទេសទាំងនេះស្នាក់នៅធានី អង្គរ ។ នៅក្នុងខណៈពេលដែលបាត់ឈ្មោះព្រះបាទ ចៅពញ្ញាចន្ទ ក្នុងឆ្នាំ ១៥៦៥ កាលប្រវត្តិ ទាំងឡាយមិនបានចុះនិទ្ទេសអោយបានច្រើន ពីការស្នាក់នៅនៃរបបរាជាធិបតេយ្យនៅធានីអង្គរ ដែលត្រូវ បានរុះបង់ចោលដោយស្តេចទាំងឡាយ រហូតដល់សម័យបច្ចុប្បន្ននេះ ។

- ស្តេចទាំងឡាយ ប្រហែលជាមិនបានវិលទៅអង្គរវិញទេ ប៉ុន្តែចំពោះប្រជារាស្ត្រនៅតែបន្តការវិលទៅកាន់បូជនីយ៍ដ្ឋានទាំងនោះវិញ ។ សិលាចារឹកជាច្រើនបានបញ្ជាក់ពីតស្តុតាងនៃឧបារទាន (ការប្រកាន់យកការគោរព) របស់ប្រជាជនខ្មែរ ចំពោះប្រាសាទបូរាណចាស់ ។ អត្ថបទទាំងនោះ ជាទូទៅត្រូវបានគេចារនៅលើសសរទាំងឡាយ ហើយជារឿយៗវាកើតចេញមកពីភាពសប្បាយរបស់មនុស្ស ឬ ក៏អ្នកមានមុខនាទីខ្ពស់ៗ ដែលចូលវយចាស់ ហើយបានខិតខំស្វែងរកជាវ នូវអ្វីដែលនាំអោយបានកុសលដើម្បីចំពេញករណីកិច្ច នូវស្នាដៃសប្បុរសក្នុងការអោយទាន ដែលជាប់ទាក់ទិនច្រើនទៅនឹងការចុះនិទ្ទេសនៃជង្វាយពីការត្រាច់ចរទៅកាន់បូជនីយ៍ដ្ឋាន ត្រូវបានគេចារនៅលើថ្ម គឺសូមអោយត្រប់ក្រុមជនតូចតាចទាំងឡាយ និង មនុស្សទាំងឡាយ ដែលរស់នៅក្នុងភូមិ ។ ដូចដែលយើងបានដឹងថា មានគ្រហស្ថ ៥នាក់ " មានប្រុស និង ស្រី ដោយមានចិត្តស្មោះស " បានមកដល់ទីនេះកាលពីឆ្នាំ ១៦៣០ ដើម្បីនាំយកព្រះពុទ្ធរូប ៥អង្គ មកក្សាទុកនៅទីនេះ ។ ជួនកាលការត្រាច់ចរទៅកាន់ប្រាសាទអង្គរវត្ត ក្នុងខណៈនោះគេចង់ទៅទស្សនាស្នាដៃរបស់បុព្វបុរស ដែលបានរៀបចំកសាងឡើងនៅក្នុងតំបន់នេះ ។

- ជារឿយៗការត្រាច់ចរទៅកាន់ប្រាសាទនេះ គឺគេបានតាំយកទៅជាមួយនូវព្រះពុទ្ធរូបជាច្រើនអង្គផង ។ អំណោយទាំងនេះ ជួនកាលមានច្រើនពេក ។ នៅឆ្នាំ ១៦៥៤ មានមន្ត្រីថ្នាក់ខ្ពស់ម្នាក់ខាងផ្នែកសាសនាបានប្រកាសថា គឺជារូបតាត់ដែលបាន " សាងព្រះពុទ្ធរូបអំពីមាសតាប់ៈរយអង្គ និង ព្រះពុទ្ធរូបអំពីប្រាក់ចំនួន ៣៥អង្គ ព្រះពុទ្ធរូបថ្មីអំពីថ្ម និង រូបចំលាក់ផ្សេងទៀត សរុបទាំងអស់មានចំនួន ២១៤ ព្រះពុទ្ធរូប " ។ មានតែចំលាក់ទាំងឡាយអំពីថ្ម និង ឈើប៉ុណ្ណោះ ដែលស្ថិតនៅរហូតដល់សម័យកាលបច្ចុប្បន្ននេះ ។ រូបទាំងអស់នេះ ត្រូវបានដាក់តាំងនៅតួប្រាសាទកណ្តាលនៃប្រាសាទអង្គរវត្ត គឺស្ថិតនៅក្នុងថែវទាំងឡាយនៅម៉ែកខាងកន្ទួង និង វិហារដ្ឋានរាងជាកាកបាទ គឺកន្លែងនេះហើយដែលគេហៅថា ព្រះពាន់ " ១០០០ ឋិសុទ្ធ (ព្រះពុទ្ធ) " ។ ចំលាក់អំពីឈើទាំងឡាយស្អាតណាស់ ។ ជាការពិតណាស់ រូបព្រះពុទ្ធមានគ្រងជីវ៉ា ដែលជាប់ទាក់នឹងបុព្វជិតដែលមានតបកម្ម ។ ការបង្ហាញរូបមួយបែបទៀត គឺបង្ហាញពីបរមសុខដោយមានពាក់ត្រឿងអលង្កា ស្តេចពាក់ម្ជុដលើសក់ក្បាល នៅពីលើសំលៀកបំពាក់សាសនា ហើយក្រៅពីនេះ មានពាក់ខ្សែក កងដៃ និង ខ្សែក្រវ៉ាត់យ៉ាងសំបូរបែប ។ ចំលាក់ទាំងនេះ មានលាបទឹកមាសពីលើស្រទាប់ម្រក្ស ២ គឺពណ៌ខ្មៅ និង ក្រហម ។ តាមលទ្ធផលដែលបានសិក្សាពីតម្ពីររបស់ព្រះពុទ្ធ បានចាបដិហារបស់ព្រះពុទ្ធមានពន្លឺស្មើជាមាស ។ ការបង្ហាញពីរូបមនុស្សទាំងអស់អង្គុយលុតជង្គង់ គឺជាអកប្បកិរិយា ប្រណាម្ស ពិសេសគឺរូបចំលាក់នៅអង្គរវត្ត ។ រូបចំលាក់ដ៏ល្អៗទាំងនោះ ដែលគេបានឃើញម្តងទៀត គឺជាចំណែកមួយនៃក្រុមចំលាក់នៅអង្គរវត្ត ដែលត្រូវបានគេនាំយកទៅដាក់តាំងនៅក្នុងសារមន្ទីរជាតិភ្នំពេញ ។ រូបទាំងអស់នេះមានរាងសង្ហាយ៉ាងសុក្រិត នៅក្នុងអកប្បកិរិយានៃការសញ្ជឹងគិត បានពាឲ្យស់ដោយគុណសម្បត្តិអ្វីគួរអោយចូលចិត្តដែលមានរស់ជាតិ ។

- ជានិច្ចកាល គឺមានការសោកស្តាយដែលរូបចំលាក់ទាំងនោះបានទទួលរងឲ្យស់ប្រេកបក់ពីមួយថ្ងៃទៅមួយថ្ងៃ នៅត្រាំក្នុងកន្លែងសើមនៃថែវទាំងឡាយ និង រូបខ្លះទៀតក៏បានភ្ជាយទៅជាធ្ងូឧទ្រាមអស់ នៅដើមសតវត្សទី ១៨ មានមន្ត្រីថ្នាក់ខ្ពស់ម្នាក់បានសំដែងអោយឃើញនូវភាពខូចតំលៃ ដោយគាត់បានខំប្រឹងប្រែងដើម្បីជួសជុលរូបចំលាក់ខ្លះៗ ដែលបានបែកបាក់ ។ នៅក្នុងសិលាចារឹកចំរបស់ប្រាសាទអង្គរវត្ត បានបង្ហាញពីស្ថានភាពអ្វីដែលបានឆ្លាតចេញពីរូបទាំងនោះ តាំងពីច្រើនឆ្នាំមកហើយ ៖

" បន្ទាប់មកខ្ញុំក៏បានរៀបចំ និង ជួសជុលនៃរូបឋិសុទ្ធទាំងឡាយ (ព្រះពុទ្ធ) ដែលត្រូវបាក់ជាបំណែកតូចៗនៅវ៉ាត់រាយ និង បាត់ឫដូចជាបែកនៅត្រង់ក ត្រង់ព្រះកេសដែលរអិលយ៉ាងងាយ

ត្រង់ជើងបាក់ជាប់ណែកៗ និង ដៃនៅរ៉ាត់រាយតតសណ្ដាប់ធ្នាប់ ។ ការខំប្រឹងប្រែងរបស់ខ្ញុំ ក្នុងការស្រាវជ្រាវប្រមូលយកនូវបំណែកទាំងនោះមកបិតរឡើងវិញ ខ្ញុំបានជួសជុលរូបទាំងនោះ ហើយលាបទឹកមាស រួចដាក់អោយត្រូវតាមកន្លែងដើមវិញ និង ត្រូវតាមស្ថានភាពនៃសម្រស់ ។

ពិធីអភិសេករូបចំលាក់ទាំងនោះ រួមមានដង្វាយដទៃទៀត ដូចជាពំនូកមាស ប្រាក់ ឬ ទង់ដែងទង់សុវណ្ណ ជ្ងាលា ដំបូលគ្របរូបចំលាក់ ហើយនិងទឹកអប់ ។ ជួនកាលគេបានចុះនិទ្ទេសផងដែរនូវដង្វាយដែលជាម្ហូបអាហារ ស្បង់ជីវ: ករនួលសំរាប់អទិទេពទាំងឡាយគង់នៅក្នុងវត្តទាំងពីរ ដែលបានសង់នៅខាងក្នុងកំរែងប្រាសាទអង្គរវត្ត ។

ក្នុងនោះគ្រប់ជីវិតនៃការរៀបចំក្រុង ត្រូវបានបាត់បង់ពីក្រុងអង្គរចំតាំងពីយូរយារមកម្ល: តួប៉ម ប្រាសាទរបស់ប្រាសាទ ដែលទទួលគុណតាប់ពិសេសពីអទិទេព ដែលថែរក្សារាជាណាចក្រ ស្ថិតនៅលើកំពូលរបស់តួប្រាសាទ ហើយត្រូវបានគោរពជារៀងរាល់ថ្ងៃ ឥឡូវនេះត្រូវបានគេឧទ្ទិសថ្វាយដល់ព្រះពុទ្ធវិញ ។

ស ន្និ ដ្ឋ ា ន :

ការកាប់ឆ្ការព្រៃនៅធានីអង្គរ :

គេមានឯកសារជាច្រើន ដែលនិយាយពីការរកឃើញធានីអង្គរ នៅចុងសតវត្សទី ១៩ ។ ជាការពិតណាស់ធានីអង្គរមិនបានទទួលនូវភាពស្រពាប់ស្រពោនៅក្នុងរយៈកាល ដែលត្រូវបានគេចំភ្លេចវាទេ។ នៅភាគខាងចុងបូព៌ា ធានីអង្គរមិនត្រូវបានគេស្គាល់ទេ ។ នៅដើមសតវត្សទី ១៨ អ្នកត្រាច់ចរជាតិជប៉ុនម្នាក់បានមកដល់ប្រទេសកម្ពុជា ហើយបានគូរប្លង់ប្រាសាទអង្គរវត្ត ដែលរូបនេះបានធ្វើសំរេចនៅឆ្នាំ ១៨១៥ ។ អត្ថបទរបស់លោក P.chevreul ដែលគាត់បានស្នាក់នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ក្នុងឆ្នាំ ១៧៦៨ នោះ គាត់ក៏បានបង្ហាញកស្តុតាងនៃភាពល្បីល្បាញ នៃគ្រប់ប្រទេសទាំងអស់នៅអាស៊ីអគ្នេយ៍ និងប្រាសាទអង្គរវត្ត " ដោយបានហៅឈ្មោះពួកអតិជនទាំងឡាយនៅចន្លោះ ៥ ឬ ៦ អាណាចក្រដូចជានៅខាងកើតក្រុងរ៉ូមចន្លោះពួកក្រិច " ។ ក្នុងខណៈនោះ នៅម៉ែកខាងលិច ទោះបីមានសាក្សីជាច្រើនដែលជាបេសកជន ហើយជាទូទៅពួកគេទាំងនោះ មិនដែលស្គាល់ធានីដ៏ចំណាស់របស់ប្រទេសកម្ពុជាទេ ។ វាជាការពិតណាស់ ដែលមានកំណត់ហេតុរបស់បេសកជនទាំងឡាយមិនត្រូវបានផ្សព្វផ្សាយ ហើយនៅតែមិនសូវបានទទួលការរាប់អានអ្វីទេ នៅក្នុងឯកសារទាំងនោះ ។

គេបានដឹងថាលោក P.Bouilleneaux បានបោះពុម្ពពីសិលាចារឹកនៅអង្គរលើកទី ១ នាឆ្នាំ ១៨៥៨ ។ កំណត់ហេតុនេះ បានធ្វើអោយដឹងពីការគង់នៅនៃធានី ដែលត្រូវគេបោះបង់ចោល ប៉ុន្តែមិនបានចុះនិទ្ទេសពីសោភណ្ឌភាព ដែលអ្នកស្ថាបនាបានរត់ចោលទាំងស្រុង ។ អង្គរវត្តត្រូវបានគេបង្ហាញនៅប្រទេសលោកខាងលិច ក្នុងរយៈកាលពីរ ឬ បីឆ្នាំក្រោយមក ដោយកំណត់ហេតុរបស់អ្នកធម្មជាតិវិទ្យាម្នាក់ឈ្មោះលោក Mouhot ដែលបានស្ថិចចំពោះពន្លឺចិញ្ចាចចញ្ជែង នៃប្រាសាទបាក់បែកទាំងនេះ ។ លោក Mouhot បានត្រូវស្លាប់ក្រោយបន្តិចពីពេលដែលគាត់ស្នាក់នៅធានីអង្គរនាឆ្នាំ ១៨៦០ ប៉ុន្តែកំណត់ត្រាទាំងឡាយរបស់គាត់ ត្រូវបានគេបោះពុម្ពនៅក្នុងទស្សនាវដ្ដីមួយ ដែលមានការបោះពុម្ពយ៉ាងច្រើនគឺជំណើរទេសចរណ៍នៃពិភពលោក (Tour du Monde) ។ រំពេចនោះបេសកកម្មរុករកទាំងឡាយ និងការស្រាវជ្រាវជាវិទ្យាសាស្ត្រ បានយកចិត្តទុកដាក់ក្នុងការសិក្សាពីធានីបុរាណខ្មែរ ។ លោក Doudart delagrée បានមកស្នាក់នៅធានីអង្គរជំ:ចំនួន ៣ ដង ក្នុងចន្លោះឆ្នាំ ១៨៦៣ ដល់ ១៨៦៧ នៅក្នុងបេសកកម្មលើកទី ៣ គាត់បានមកជាមួយលោក F. Garnier ហើយ និងលោក L. De la porte ។

នៅឆ្នាំ ១៨៦៣ អ្នកដំណើរជាកិរិយាលីម៉ង់ត៍ម្នាក់ឈ្មោះ Bastian បានប្រទាញយកការផ្ចង់ទៅលើចំណោះវិជ្ជាដ៏ជ្រៅជ្រះ ទៅលើសិលាចារឹកខ្មែរ ដែលជាប់ចិត្តទៅនឹងអ្នកចារឹកសាស្ត្រជាតិ ហុលង់ឈ្មោះ Kern ។ បេសកកម្មសិក្សាស្រាវជ្រាវមួយផ្សេងទៀត បានបំពេញដោយលោក Pavie លោក Four nereau ហើយនិងឧត្តមសេនីយ៍ Beylié ។

ការរុករកនៅឆ្នាំ ១៨៩៨ គឺជាបេសកកម្មមួយ នៅជាប្រចាំនៅតំណ្ហូចិនតែម្តង និង ក្រោយមកផ្ទាស់ទៅជាវិទ្យាស្ថានបារាំងចុងបូព៌ាប្រទេស (EFEO) ដែលកត់សំគាល់ពីលក្ខណៈបត់បែននៅក្នុងការស្រាវជ្រាវនៃអាណាចក្រចាស់របស់ខ្មែរ ។ ក្រោយពីអទិប្រាយជាភាសាពីរ គឺភាសាបារាំង និង សៀម នៅឆ្នាំ ១៩០៧ ដែលបានផ្តល់អោយនូវអភិរក្សដ្ឋានបុរាណប្រាសាទតំបន់អង្គរ ដើម្បីអោយថែរក្សាប្រាសាទបាក់បែកទាំងឡាយ នៃអតីតរាជធានីខ្មែរ ។ យើងសូមឧទ្ទិសទៅដល់អ្នកស្រាវជ្រាវ និង អ្នកប្រាជ្ញទាំងឡាយ ដែលបានចំណាយមួយផ្នែកខ្លះ នៃជីវិតរបស់ពួកគេ ដើម្បីមកជួសជុល និង ក្រេបយកចំណោះពីធានីអង្គរ ។ តែយើងពុំបានរៀបរាប់ឈ្មោះរបស់អ្នកទាំងនោះទេ ។

ជាដំបូងគេត្រូវកាប់ឆ្ការសំអាតប្រាសាទ ដែលត្រូវអោយរឹតដោយព្រៃ ជួនកាលត្រូវលិចកប់ចូលក្នុងដីពាក់កណ្តាល នៅក្រោមការពួនឡើងដោយដី ហើយនិងគំនរបូបធាតុទាំងឡាយដែលស្រុត ។ មានតែប្រាសាទអង្គរវត្តមួយគត់ ដែលត្រូវបានគេចូលជិត ហើយបានគង់នៅជាកន្លែងមួយសំរាប់គោរពបូជាសាសនា ប៉ុន្តែប្រាសាទនេះថ្នាល់ត្រូវចាស់ទ្រុឌទ្រោមណាស់ទៅហើយ ។ សាក្សីនៃការគោរពខ្ជាប់ខ្ជួនដែលមាននៅឆ្នាំ ១៧០១ បានធ្វើការជួសជុលនូវរូបចំលាក់ទាំងឡាយ ដែលជាកស្តុតាងមួយបានបញ្ជាក់ថាមិនសូវបានថែទាំប្រាសាទទេ ។ នៅឆ្នាំ ១៩០៨ អ្នកអភិរក្សទី ១ ឈ្មោះ J. Commaille បានចាប់ផ្តើមកាប់ឆ្ការព្រៃនៅឆ្ងាយដ៏ធំរបស់ធានីអង្គរធំ និង ទីឆ្ងាកៀនកោះរបស់វាដទៃទៀត ។ ក្រោយការស្លាប់របស់លោក Commaille អ្នកជំនួសតំណែងរបស់គាត់ គឺលោក H. Marchal បានលើកយករបស់ដែលកប់នៅក្នុងទីលានទាំងឡាយ ។ ចាប់ផ្តើមពីឆ្នាំ ១៩១៩ មកគេចាប់ផ្តើមធ្វើការជាមួយប្រាសាទទាំងឡាយ ដែលស្ថិតនៅក្រៅធានី ។

ការកាប់ឆ្ការសំអាតប្រាសាទ ពុំមានន័យថាធានាល្អមទេ ។ គេត្រូវតែធ្វើការជួសជុលប្រាសាទទាំងឡាយ ហើយការរៀបចំបានជាធម្យមហើយយ៉ាងសាមញ្ញបំផុត ការងារនេះធ្វើឡើងមួយដំណាក់កាលម្តងៗ ។ ជួចនៅប្រាសាទបាយ័នបានសិក្សាលើកទី ១ ដោយលោក Dufour និងលោក Carpeave នៅចន្លោះឆ្នាំ ១៩០១ និង ១៩០៤ ហើយបានធ្វើការកាប់ឆ្ការព្រៃនៅចន្លោះឆ្នាំ ១៩១១ និង ១៩១៣ ឯការជួសជុលគ្រប់គ្រងការងារដោយលោក G. Trouvé នាឆ្នាំ ១៩៣៣ ហើយបានធ្វើបន្តដោយលោក M. Glaize នាឆ្នាំ ១៩៣៩ ដល់ឆ្នាំ ១៩៤០ ។ ពេលថ្មីៗនេះគេបានធ្វើការសិក្សានៅប្រាសាទបាយ័ន ចំពោះមធ្យោបាយនៃការបង្ការជុំវិញ កុំអោយរលុះបាក់ដោយសារតែដើមឈើដុះលើថ្ម ។ នៅឆ្នាំ ១៩៣០ គេបានជ្រើសរើសបច្ចេកទេសមួយ ដែលគេបានស្គាល់រួចហើយគឺ Anastylose (គឺរើថ្មចេញអោយអស់រួចទើបរៀបឡើងវិញ) ដែលមានសមាសធាតុជាការបង្ហាញពីប្រាសាទឡើងវិញ ដោយប្រើប្រាស់នូវសំភារៈទាំងឡាយល្អៗ ។ បែបផែនត្រូវប្រតិបត្តិអោយបានសំរេចផលនេះ ត្រូវបានអនុវត្តន៍នៅឆ្នាំ ១៩៣១ ដោយលោក H. Marchal ដើម្បីជួសជុលប្រាសាទបន្ទាយស្រី ។ លោក M.Glaize ក៏បានស្នើអោយជួសជុលប្រាសាទបន្ទាយសំរ៉ែ និង នាគព័ន្ធ ។ លទ្ធផលដែលបានមកពីការពិសោធន៍ប្រើប្រាស់សំភារៈទំនើបៗ ក្នុងការជួសជុលត្រូវបានគេផ្តល់ការងារ ត្រូវជួសជុលប្រាសាទបាយ័ន ដែល

ដឹកនាំដោយលោក B. Ph. Groslier ។ តែដោយសង្គ្រាមផ្ទុះឡើងនៅឆ្នាំ ១៩៧០ ការងារទាំងឡាយ មិនអាចទៅមុខបានទេ ។

ក្នុងខណៈពេលនោះ អ្នកសិក្សាអក្សរសាស្ត្រ សិលាចារឹក អ្នកប្រវត្តិសាស្ត្រ និង បុរាណវិទូ ទាំងឡាយ បានខិតខំប្រឹងប្រែងអោយបានសំរេចនូវការងារស្រាវជ្រាវរបស់ពួកគេ ទៅលើអតីតកាល សម័យអង្គរ ។ ជួចដែលការសិក្សាតាំងពីប្រវត្តិសិល្ប:ដោយលោក P. Stern ការស្រាវជ្រាវដោយ មើលពីលើ (ដោយយន្តហោះ) ដោយលោក V Groloubew ហើយនិងការងារទាំងឡាយស្តីពី អក្សរចារឹករបស់លោក G Coedès អាចអោយគេរកឃើញនូវមណ្ឌលដ្ឋាន នៃធានីយសោធរបុរៈទី ១ ហើយនិងកេតនកណ្ណរបស់ព្រះបាទ ជ័យវ៉ារ្ម៉ាន់ទី ៨ ។ ការសាងសង់ប្រាសាទបាយ័ន និង ធានីអង្គរធំ ។ តាំងពីយូរយារមកហើយ ធានីអង្គរត្រូវបានគេស្គាល់ទូទាំងពិភពលោក អំពីពិធីបុណ្យថ្មីៗ ដែលត្រូវបាន ធ្វើឡើងនៅប្រាសាទអង្គរវត្ត ហើយនិងមានបច្ចុយដល់ព្រះមហាក្សត្រ ។ ទីក្លាធំរបស់ក្រុងអង្គរធំក៏ជួរ្ជោ: ដ៏ត្រគឹនៅឆ្នាំ ១៩៦៨ សម្តេចសីហនុបានធ្វើអោយមានស្ពានមគន្តងគង្គ័ លដ៏ពំសិដ្ឋ ដែលជាកំណត់នៃការ ចាប់ផ្តើមការងារកសិកម្ម ។ នៅក្នុងសម័យនេះ កាលណាដល់ខែ មេសា ដែលជាពេលប្រារព្ធពិធីបុណ្យ ចូលឆ្នាំខ្មែរ ប្រជាជនទាំងអស់បានមកពីឆ្ងាយៗ មកស្នាក់នៅធានីអង្គរ ២ ឬ ៣ ថ្ងៃ ដើម្បីទស្សនានូវផ្ទាំង រឿងរាមរ៉ាយ ឬ ក៏ពុទ្ធប្រវត្តិ ។ កាលពីដើមបរិស័ទដែលជាអ្នកស្រុកភូមិ និង ក្រុងតែងតែមកត្រិះរិះសញ្ជឹង មួយរយៈពេលខ្លី (សមាធិ) នៅតួប្រាសាទកណ្ណាល នៃប្រាសាទអង្គរវត្ត ឬ នៅរូតព្រះពាន់ ហើយនៅ ជំនាន់ព្រះកត្តិ្ត្ត្ត ព្រះពុទ្ធអង្គទាំងឡាយ ត្រូបដណ្ណប់ទៅដោយផ្ទៃដ្ឋងជ្ជ ធ្ជ ធ្ជ ធ្ជ ។

រៀបរៀងបានគ្រប់គ្រងអភិរក្សអង្គរ ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៦០ រហូតមកដល់ចុងឆ្នាំ ១៩៩៨ :

- ឆ្នាំ ១៩៦០ អភិរក្សអង្គរដាក់ក្រោមការដឹកនាំរបស់សាលាបារាំងនៅចុងបូព៌ាប្រទេស មានលោក ហ្គ្រូលីយេរ៍ (B.P Groslier) ជាអ្នកដឹកនាំរួមពីឆ្នាំ ១៩៦០ រហូតឆ្នាំ ១៩៧៣ ។

- ដោយមានបច្ចេកទេស និង បទពិសោធន៍ច្រើនក្នុងការជួសជុលប្រាសាទ គឺបានរើ និង រៀបឡើងវិញ (Anastylose) នូវប្រាសាទដូចខាងក្រោម ៖

- ប្រាសាទធម្មនន្ទរើនៅឆ្នាំ ១៩៥៩ ដល់ឆ្នាំ ១៩៦២

- រើ និង រៀបវិញកាំជណ្តើរស្រះស្រង ផ្នែកខាងលិច និង ធ្វើកំណាយ ចាប់ផ្តើមឆ្នាំ ១៩៥៩ រួចនៅឆ្នាំ ១៩៦៣

- ឆ្នាំ ១៩៦១ ដល់ឆ្នាំ ១៩៦៦ រើនិងរៀបឡើងវិញស្ពានហាលខាងលិចមួយចំហៀងខាងត្បូង ចាប់ពីមុខនាគរហូតទល់គោបុរៈខាងក្រៅ និងកាំជណ្តើរផ្នែកខាងត្បូងខាងលិចខាងកើតស្មើនឹងក្លោងទ្វារជ័រ ។

- ជួសជុលប្រាសាទត្រវ៉ាន់ ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៦១ រហូតឆ្នាំ ១៩៦៦ ។

- ជួសជុលស្ពានប្រាបទោស (ក្នុងស្រុកជីក្រែង) ពីឆ្នាំ ១៩៦១-១៩៦៣

- រើ និង រៀបឡើងវិញលានជល់ជ័រ និង លានស្តេចគំលង់ រើនៅឆ្នាំ ១៩៦៦ រៀបវិញមិនទាន់រួច ។

- រើពេងទងកូរសមុទ្រទឹកដោះ រើនៅឆ្នាំ ១៩៦៨ រៀបវិញបានត្រឹមខ្ទឿនជាន់ទី ២ ។

- ជួសជុលប្រាសាទបាយក្អែក និង ប្រាសាទលុងបានរួច ។

- ប្រាសាទបាពួនរៀបចំគោបុរៈខាងកើត ស្ពានហាលភ្ជាប់ទៅខាងលិច កំពែងជាន់ទី ៣ បានរើ ហើយចាក់បេតុង គំរោងផែនការ ១០ឆ្នាំ តែដោយសារសង្គ្រាមដ៏ខ្លាន់ខ្លាំងណាស់ ដោយចេញចូលមិនបាន (តំបន់អង្គរ) ការដ្ឋានជួសជុលត្រូវបិទ នៅថ្ងៃទី ២០-០១-១៩៧១ ។ ពីឆ្នាំ ១៩៧១-១៩៧៥ : ត្រូវបើកការដ្ឋានជួសជុលក្នុងខេត្តសៀមរាប ។

- រើ និង រៀបឡើងវិញប្រាសាទឥន្ទ្រកោសីយ៍

- ធ្វើកំណាយនៅប្រាសាទតាវ៉ាង (ផ្លូវទៅវត្តចក)

- មានការប្រមូលឯកសារ និង រូបចំលាក់ល្អៗ ពីឃ្លាំងអភិរក្សអង្គរ យកទៅទុកនៅសារមន្ទីរជាតិភ្នំពេញ ។

- ជួសជុលប្រាសាទកណ្ណាល យ៉ាងលិច និង កំពែងព័ទ្ធជុំវិញប្រាសាទអង្ការ ។

- ចាក់បេតុងជាផ្នាំងធ្យាបាំងឃ្លាំង និង ជញ្ជូនដីដាក់ការុងកៅស៊ូរៀបព័ទ្ធពីខាងក្រៅ ។

<u>នៅឆ្នាំ ១៩៧៤ ត្រីមាសទី ១ :</u>

- បារាំងត្រឡប់ទៅវិញអស់ បានប្រគល់ការងារអភិរក្សអង្គរអោយលោក ពេជ កែវ គ្រប់គ្រងបន្តរហូតដល់ឆ្នាំ ១៩៧៥ ។

<u>ពីឆ្នាំ ១៩៧៥ រហូតដល់ចុងឆ្នាំ ១៩៧៨</u> : របបប៉ុលពត (ខ្មែរក្រហម) បានធ្វើការជំលៀសអ្នកធ្វើការនៅអភិរក្សអង្គរអោយទៅរស់នៅភូមិ ឃុំ លួស ស្រុកសូទ្រនិគមន៍ ខេត្តសៀមរាប ។

<u>និយាយរួម</u> : អ្វីៗដែលមានការកំចាត់ចោលកាលពីមុនឆ្នាំ ១៩៧០ បានប្រែក្លាយទៅជាវិនាសសាបសូន្យ ប្រជាជនគ្រប់ស្រទាប់ជាន់ថ្នាក់ ត្រូវរស់នៅក្នុងគុកឥដ្ឋដ៏ញ្ជាំងធ្វើការជាទម្ងន់ រង់ចាំតែសេចក្តីស្លាប់។

<u>ការងារបេតិកភណ្ឌវប្បធម៌ជាតិ :</u>

ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៧០ រហូតដល់ឆ្នាំ ១៩៧៩ ប្រាសាទទាំងឃ្លាយត្រូវបានបោះបង់ចោលគ្មានអ្នកណា ឬ អង្គការអន្តរជាតិណាធ្វើការអភិរក្សជួសជុលឡើយ បណ្តាលអោយខូចខាតធ្ងន់ធ្ងរ ។

- ការខូចខាតដោយសារធម្មជាតិ និង ជម្ងឺថ្ម
- ការខូចខាតដោយសារមនុស្សបំផ្លាញ
- ការខូចខាតដោយសារសង្គ្រាម

<u>អំពីការងារសំខាន់ៗដែលអភិរក្សអន្តរសំរេចបានចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៧៩ រហូតឆ្នាំ ១៩៩៨ :</u>

- ពីឆ្នាំ ១៩៧៩ ដល់ឆ្នាំ ១៩៨២ អភិរក្សអង្គដឹកនាំដោយលោក ពេជ ណែវ ដោយខ្ញុំ: សាស្ត្រាចារ្យ សាស្ត្រាចារ្យ សាស្ត្រាចារ្យ ក្រសួងបានផ្ទាស់ទៅនៅភ្នំពេញ ។

- ពីឆ្នាំ ១៩៨២ រហូតឆ្នាំ ១៩៩៨ អភិរក្សអង្គដឹកនាំដោយលោក អ្លង វ៉ន ជាអ្នកអភិរក្សខ្មែរ បានចាប់ផ្តើមពីបាតដៃទទេ រហូតមានសំការៈគ្រប់គ្រាន់ រៀបចំរចនាសម្ព័ន្ធ និង កែប្រែរបៀបរបបដឹកនាំការងារ មានមន្ត្រីរាជការសរុប ១៣៤ នាក់ ។

- ការប្រមែប្រមូលរូប និង ១ខ្ទុលរូបពីសមត្ថកិច្ចបានចំនួន រូប-ផ្ទាំង និង ធ្វើការរៀបចំជួសជុលឃ្លាំងដាក់រូបបានល្អប្រសើរ ធ្វើការតរូបចំលាក់ដែលបាក់បែកបានចំនួន ៥៦០ រូប ។

- បានតភ្ជាប់ខ្ពងនាគ ជើងនាគតាមស្ពានហាលខាងក្នុង និង ១ល់ទ្រប្រាសាទដែលត្រូវគ្រាប់ជំនាន់លន់ ណុល បានសមស្រប ។

- បានធ្វើការជួសជុលព្រះពុទ្ធអង្គធំៗ នៅអង្គរធំបានចំនួន ៤អង្គ ។

- បានភ្ជាក់ព្រះកេសតូចៗនៅព្រះវិហារវត្តព្រះសុអាស ១ ១ ១

- <u>ក្រុមបារាំងវិទ្យ៉ាណ</u> បានមកសិក្សាគំរោងជួសជុលប្រាសាទអង្គរវត្ត ហើយផ្តើមជួសជុលចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៨៦ រហូតដល់ឆ្នាំ ១៩៩៣ មានការងារធ្យាក់ៗ ការងារជុំសលាង និង ព្យាបាលដោយវិធីគីមី ក៏ និង រៀបឡើងវិញប្រាសាទអង្គរវត្ត ។

- <u>អង្គការមូលនិធិពិភពលោក</u>:ស្តីពីការងារអភិរក្សប្រាសាទព្រះខ័ន បានចាប់ផ្តើមពីឆ្នាំ ១៩៩២ ជាផែនការយូរអង្វែង ជួសជុលជាដំណាក់កាលៗ ។

<u>វិជ្ជាស្ថានបារាំងនៅចុងបូព៌ាប្រទេស</u> :

- ជួសជុលលានស្តេចតំលង់បន្តពីឆ្នាំ ១៩៧០ ចាប់ផ្តើម 1,93 ហើយនៅឆ្នាំ ១៩៩៦ ។
- បើកការដ្ឋានជួសជុលប្រាសាទបាពួន ថ្ងៃទី ២០-២-៩៥ ។
- ជួសជុលលានជល់ជ័រផ្នែកខាងជើង ចាប់ផ្តើមពីឆ្នាំ ១៩៩៦ ហើយនៅចុងឆ្នាំ ១៩៩៧ ។

<u>អង្គការជួយសង្គ្រោះអង្គរបស់រាជរដ្ឋាភិបាលជប៉ុន</u>:(JSA) ផែនការផ្តើមពីថ្ងៃទី ១៧-៧-៩៦

- ជួសជុលប្រាសាទសួព្រ្ត
- ជួសជុលបណ្ណាល័យខាងជើងប្រាសាទបាយ័ន
- ជួសជុលបណ្ណាល័យខាងជើងប្រាសាទអង្គរវត្ត (ក្នុងកំពែងខាងក្រៅ)

<u>ឥណ្ឌូណេស៊ី (ITASA)</u>:

- ផែនការជួសជុលគោបុរៈកំពែងខាងក្រៅ នៃប្រាសាទតិមានអាកាស បើកការដ្ឋានជួសជុលនៅថ្ងៃទី ១៥-៥-១៩៩៥ រហូតដល់ឆ្នាំ ២០០០ ។

<u>រដ្ឋាភិបាលអ៊ីតាលី</u> (បានផ្តល់ថវិកាតាមរយៈអង្គការ UNESCO)

- ជួសជុលកូរ៉ូមប្រាសាទផ្នែកខាងកើត ក្នុងកំពែងខាងក្រៅ ក្ងរ៉ូមកណ្តាលមួយ
- ជួសជុលរយៈពេលខ្លីពីរសប្តាហ៍ ថ្ងៃទី ២៩-៤-៩៦ ដល់ថ្ងៃទី ១៣-៥-៩៦ ត្រឡប់ទៅវិញ ។
- បន្តការជួសជុលលើកទី ២ រយៈពេល ៣ខែ គឺខែ មិនា ១៩៩៩ រហូតដល់ខែ មិថុនា ១៩៩៩

<u>អង្គការអភិរក្សអប្សរាប្រាសាទអង្គរវត្ត</u> : របស់ប្រទេសអាល្លឺម៉ង់ (GACP) ចាប់ផ្តើមការងារថ្ងៃទី ២៤-២-៩៨ រហូតដល់ឆ្នាំ ២០០០ ។

<u>រដ្ឋាភិបាលចិនប្រជាមានិត</u> : ជួសជុលប្រាសាទចៅសាយទេវតា

- ចាប់ផ្តើមធ្វើការសិក្សាលើកគំរោងជួសជុលនៅថ្ងៃទី ២៣ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៩៨ គូរប្លង់ និង ធ្វើការត្រួសត្រាយសំអាតខ្លះៗ ចប់នៅថ្ងៃទី ១៣-៤-៩៨ ។

- បានមកបន្តការងារត្រួសត្រាយ និង គូរប្លង់បន្ថែមទៀត ចាប់ពីធមាសទី ១ ឆ្នាំ ១៩៩៩ ។

ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៧៩ រហូតដល់ឆ្នាំ ១៩៩៣ ការអភិរក្សជួសជុលបណ្ណាប្រាសាទក្នុងតំបន់អង្គរ ក៏ជួចជាបណ្ណាប្រាសាទដទៃទៀតដែរ ត្រូវជួបការលំបាកច្រើនណាស់ ជាសមរភូមិមួយក្តៅស្ទើនឹងសមរភូមិប្រយុទ្ធជាមួយខ្មាំងសត្រូវ ថ្ងៃធ្វើការ យប់កាន់តាំក្តៀងយាមកាមជាប់នឹងដៃ ។

ឯបណ្ណាអង្គការអន្តរជាតិ មិនទាន់បានទទួលស្គាល់ផ្ទៃកម្ពុជានៅឡើយ ។

- នៅជំនាន់នោះមានមីនច្រើន ព្រៃឈើធំដុះទប្រោនលើប្រាសាទ កំលាំងតិច ដំបូងគឺមានតែ ១៥នាក់ រដ្ឋាភិបាលបានតំលើងជាបន្តបន្ទាប់រៀងរាល់ឆ្នាំ រហូតដល់ឆ្នាំ ១៩៩៩ មានមន្ត្រីបុគ្គលិករាជការ ចំនួន ១៣៨នាក់ តែប៉ុណ្ណោះ ។

ជ្រាមជ្រៅ

* * * *

នៅឆ្នាំ ១១៧៧ ក្រុងយសោធរបុរៈ ត្រូវពួកចាមវាយកំទេច ។ គឺព្រះបាទជ័យវ្រ៉ែនទី ៧ ទ្រង់រៀបចំជួសជុលឡើងជាថ្មីអោយបានល្អជាងដើម ហើយព្រះអង្គបានសាងទីក្រុងថ្មីមួយទៀត ដែលមានទាំងប្រាសាទចាស់ៗ ក្នុងកំពែងនោះផងដែរ ។ សំខាន់ជាងនេះ គឺថាកំពែងជុំវិញ និង ប្រាសាទកណ្ដាលសុទ្ធតែជាការងារថ្មីទាំងអស់ ។ ស៊ីណាង់ប្រាសាទ ដែលមានរូបភាពនៅទំព័រខាងក្រោយ ព្រះអង្គទ្រង់កសាងឡើងដើម្បីឧទ្ទិសបុញ្ញាកម្ម ចំពោះមនុស្សជាតិទាំងអស់ ព្រមទាំងព្រះមាតា ព្រះបិតា ព្រះរាជបុត្រ និង ព្រះសេនាជង ។ ហេតុនេះហើយបានជាគេយើញនៅលើសិលាចារឹក (បញ្ញត្តិមន្ទិរពាទ្យ) "ឲ្យសេចក្ដីដូច្នេះថា " ព្រះរាជហឫទ័យពោរពេញទៅដោយសេចក្ដីមេត្តា ដើម្បីសេចក្ដីសុខចំពោះនិងដល់លោកទាំងមូល ព្រះមហាក្សត្រទ្រង់ធ្វើសេចក្ដីឧទ្ទិសដូចតទៅ : សត្វទាំងអស់ដែលលិចលង់ក្នុងសមុទ្រវដ្ដសង្សារ សូមអោយខ្ញុំស្រោចស្រង់បាន ដោយអំណាចនៃអំពើដ៏ប្រសើរនេះ សូមអោយស្ដេចគ្រប់អង្គក្នុងកម្ពុជប្រទេស ដែលជាប់ដោយសេចក្ដីល្អ ហើយដែលជាអ្នកជួយថែរក្សាការកសាងរបស់ខ្ញុំ បានដល់ទីដែលចាកផុតទុក្ខដែលគ្មានជំងឺមួយអន្ដើ ដោយព្រះរាជវង្សានុវង្ស ព្រះអគ្គមហេសី សេនាបតី និងមិត្តសំឡាញ់ទាំងអស់គ្នា ។

<u>សេចក្ដីសន្និដ្ឋាន</u> :

ឧត្ដិសន្ដិបវ៉ៃសុខំ ពុំមានសេចក្ដីសុខឯណាប្រសើរជាងសេចក្ដីស្ងប់ឡើយ ។ សន្ដិភាពគឺជាជំណាងប្រាជ្ញា នៃមនុស្សជាតិទាំងមូល ។ តែបើមនុស្សម្នាក់ៗជំពាក់ភ្ជាប់ នៃ តណ្ហាដែលបង្កើតជាគំនិតអញ និងយម កេងប្រវ័ញ្ចបាកបញ្ហាត ជិះជាន់សង្កត់សង្កិនគ្នានៅលើមនុស្សជុំវិញ ជាមិនមែនជាការបាត់បង់នូវតម្លៃរបស់មនុស្សទេឬអ្ដី ? តម្លៃសីលធម៌សង្គម គឺការគោរពគ្នាទៅវិញទៅមក ការស្គាល់ខ្លួនឯង និង ស្គាល់អ្នកដទៃ ។ ព្រោះមនុស្សជាផ្នែកមួយរបស់សង្គម ជាសង្គមគ្រួសារក្ដី សង្គមជាតិក្ដី ដូច្នេះគ្រប់រូបត្រូវតែចាំបាច់មានគុណធម៌ ដើម្បីជាគុណប្រយោជន៍ដល់សង្គមទាំងមូល ។ ក្រសួងវប្បធម៌ និង វិចិត្រសិល្ប: លើកយកព្រះបាទជ័យវ្រ៉ែនទី ៧ មកជាទីអាងក្នុងទិវាវប្បធម៌ជាតិលើកទី ១ វប្បធម៌សន្ដិភាពគឺ ដើម្បី ÷

១- យើងសិក្សាពីព្រះញាណរបស់ព្រះអង្គ ដែលក្នុងឋានៈជាក្សត្រដ៏អស្ចារ្យលើសស្ដេចឯទៀត ទ្រង់មានឫទ្ធានុភាពប្រៀបបាននឹងព្រះទេវ: តែព្រះអង្គទ្រង់គោរពមាតាដ៏ឧត្ដម ជាគន្លងរបស់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធដ៏ប្រសើរ ដែលដឹកនាំមនុស្សសត្វទៅរកសេចក្ដីស្ងប់រ៉ាប់ទុកជងទាំងពួង ។

២- អំពីតម្លៃនៃជីវិតរបស់មនុស្ស ព្រះបាទជ័យវ្រ៉ែនទី ៧ ទ្រង់ត្រាស់បង្គាប់អោយលើកលែងទោសចំពោះអ្នកប្រព្រឹត្ដខុសឆ្គងនូវអំពើដដែលៗ តែផ្ដន្ទាទ៍ត្រាប្រណីចំពោះអ្នកដែលធ្វើអោយប៉ះពាល់ដល់ជីវិតមនុស្សសត្វទាំងអស់ ។

៣- ជនគ្រប់រូបដែលមានឋានៈខ្ពង់ខ្ពស់ គួរលះបង់អំពើ សាងសេចក្ដីសុខជូនខ្លួន លើគំនរទុក្ខនៃហ្វូងមនុស្សជាតិជាអនេក ។

៤- មានតែលុះក្នុងព្រះធម៌ គឺមានជំនឿដោយឥតបន្ថែមនូវលើព្រះពុទ្ធសាសនាទេ ទើបគាំអោយកើតសន្ដិភាព អស់ក្ដីច្រណែនគុំគួនគ្នាទៅវិញទៅមក ។

ព្រះធម៌ជាគុណធម៌ដ៏ឧត្ដមមាន ៥ ÷

១- បាណាតិបាត : កុំសម្លាប់ ឬ ប៉ុនប៉ងនឹងសម្លាប់

២- អទិន្នាទាន : កុំកូតកុហក ឬ ប៉ុនប៉ងនឹងកូតកត

៣- មុសាវាទ : កុំធ្វើអោយប៉ះពាល់ដល់កិត្តិយសអ្នកដទៃ

៤- កាមេសុមិច្ឆាចារ: កុំសេពមេថុនជាមួយកូន ប្រពន្ធគេ

៥- សុរាមេរយ: : កុំសេពសុរានាំអោយវង្វេង

៥- តម្លៃនៃបុគ្គលដែលស្ថិតនៅទីខ្ពស់ លើអ្នកដទៃ គឺការយល់ដឹងពីទុក្ខលំបាក ដែលកើតមានកិកៗ ហើយចេះផ្ទេរកឱសថមកជួយរំងាប់នូវសេចក្តីឈឺផ្សារទាំងនោះ អោយបានសះស្បើយទៅវិញ។

សន្តិភាពមិនមែនមានន័យថា ជាសុខភាពឥតមានទំនាស់នោះទេ តែវិធីសាស្ត្រនៃការដោះស្រាយទំនាស់នោះទេ ដែលជាឱសថសំខាន់ ក្នុងការអភិវឌ្ឍន៍សង្គមរបស់មនុស្ស ។ តើគួរបណ្តោយអោយសេចក្តីក្រេវក្រោធបោះទីតាំងនៅពួជ្ជផ្ទៃក្នុងរបស់ជនទាំងឡាយ ឬយ៉ាងណា ?

៦- ជាតិមួយមានវប្បធម៌មួយ ។ បេតិកភណ្ឌប្រាសាទ គឺជាផ្នែកមួយដ៏សំខាន់នៃវប្បធម៌ខ្មែរ ។ ទាំងទស្សនៈ និង អំពើប្រព្រឹត្តក្នុងកិច្ចការពារវប្បធម៌ ផ្នែកបេតិកភណ្ឌប្រាសាទ ជាកាតព្វកិច្ចរបស់ជនខ្មែរគ្រប់រូប ។ ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉ាន់ទី ៧ និង វីរៈបុរសខ្មែរដ៏ឧត្តម បានអំពាវនាវសូមអោយខ្មែរគ្រប់រូបចូលចិត្តថែរក្សាស្ពានដៃទាំងនោះ គឺថែរក្សាប្រជាជនខ្មែរទាំងមូល ។ ព្រះអង្គទ្រង់ជួងសួងអោយជនទាំងឡាយដែលចេះស្រឡាញ់ ការពារមេតេកទាំងនោះ បានទៅដល់ទីផុតទុក្ខ រោគភ័យ ព្រមជាមួយក្រុមញាតិ ថ្ពី ប្រពន្ធ និង មិត្តភ័ក្តទ្យើកផង ។

៧- បេតិកភណ្ឌវប្បធម៌ មានតាំងពីរបៀបរស់នៅ ស៊ីចុក ស្លៀកពាក់ ១ចាំ ចម្រៀង គីតារ ដែលមនុស្សជំនាន់មុនបង្កើតមក ដើម្បីជីវិតរស់របស់សង្គម គឺជាអត្តសញ្ញាណរបស់ជាតិ ។ តើយើងគួរបណ្តែតបណ្តោយអោយអត្តសញ្ញាណនេះ លាយបាត់បង់ទៅដោយសារព្យុះកំណាច នៃការរីកចំរើនខាងបច្ចេកទេស ដែលកំពុងហូរចូលយ៉ាងសន្ធោរសន្ធៅនាសព្វថ្ងៃនេះ ឬ យ៉ាងណា ?

៨- បើវប្បធម៌លត់ ជាតិក៏លាយដែរ

សូមអោយទិវាវប្បធម៌ជាតិលើកទី ១ ទិវាវប្បធម៌សន្តិភាព បានជាផ្នែកមួយ នៃទិសដៅអភិវឌ្ឍន៍សង្គមជាតិទាំងមូលទៅអនាគត ។

ផ្នែកអ្នកបកប្រ

ក្រុងអង្គរបុរី ឈ្មោះដើម "ទ្រះវ៉ះនគរ" ស្ថិតនៅភូមិតុកផ្ទុក ឃុំតុកផ្ទុក ស្រុកអង្គរបុរី ខេត្តតាកែវ

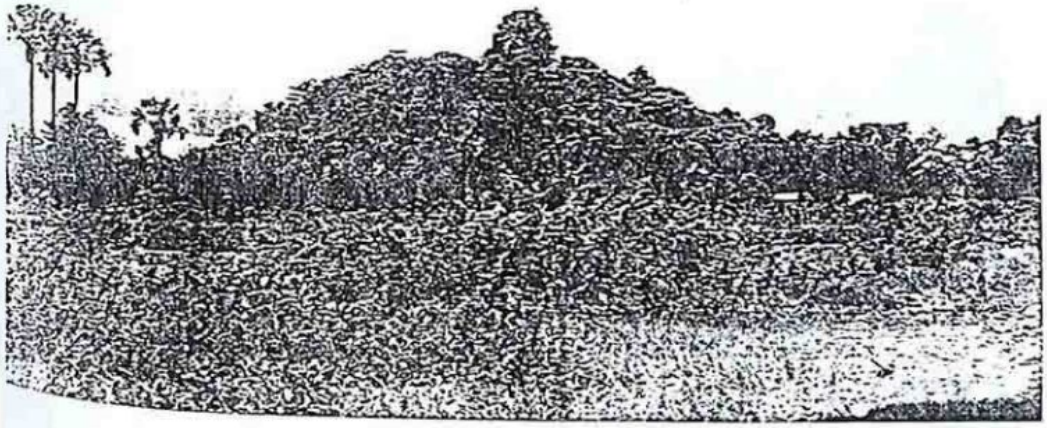

ទិដ្ឋភាពមើលពីចម្ងាយ ពីទិសខាងកើតទៅខាងលិច ភ្នំដាវនេះ ហើយនៅខែវស្សាខ្សែទឹកជន់ឡើងដល់ជើងភ្នំ
មើលទៅស្អាតណាស់ (រូបថតទី១)

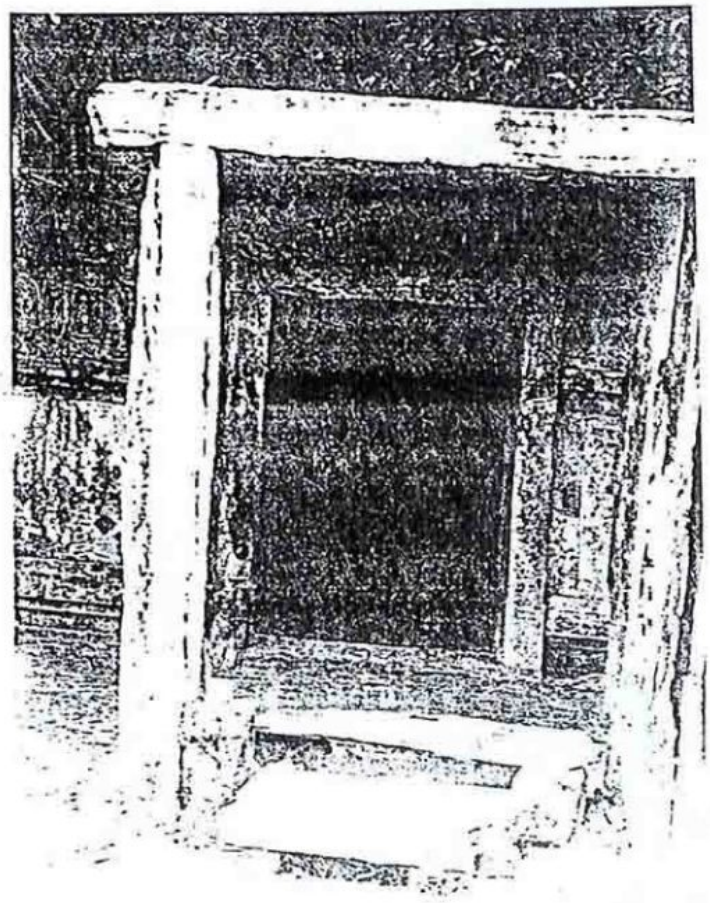

ប្រាសាទភ្នំដា

ការសាងសង់ដើម: បំមកំណើតកសាងនៅសតវត្សទី៦
ហើយត្រូវបានសាងឡើងវិញនៅ
ចុងសតវត្សទី១១

ស្នាដៃស្ថាបនិក: ឧទ័យាទិត្យវ៉ារ្មន់ទី២

ឧទ្ទិសជូន: ព្រះហ្មញ្ញសាសនា (និកាយសិវៈនិយម)

ត្រង់ទ្វារចូលនេះគឺនៅចង្កេះភ្នំដា កាលពីជំនាន់នោះ
គេចោះភ្នំធ្វើជាប្រាសាទត្រាប់ឥណ្ឌា មានលយ
ជាយ៉ា, ចេញក្រៅភ្ជាប់នឹងកូងភ្នំមួយខាងក្នុងគេ
ដាក់បល្ល័ង្ករាជដម្រេយោនិ និងលិង្គពីលើ។
(រូបថតទី២)

ប្រាសាទព្រះគោកសាងនៅចុងស.វ៉ាទី៩ ដោយព្រះបាទឥន្ទ្រវ៉ាន់ទី១ ឧទ្ទិសដល់បុព្វបុរសរបស់ព្រះអង្គ

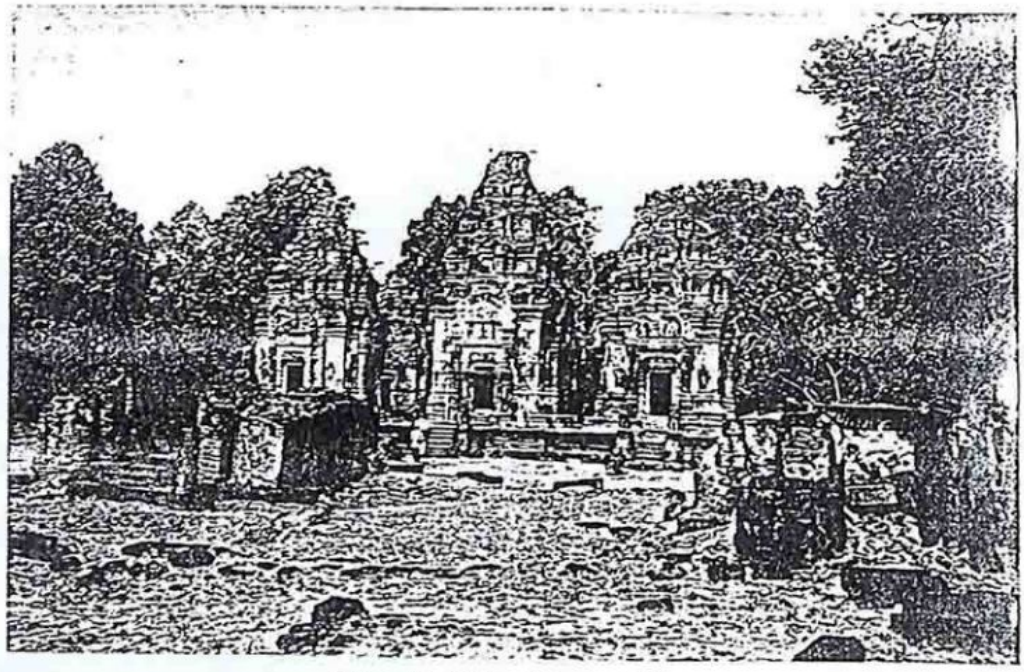

ទិដ្ឋភាពមើលពីកើតទៅលិច (រូបថតទី៣)

<u>រូបទ្វារបាល</u>

តាមជញ្ជាំងថែវតូចមួយប្រាង្គប្រាសាទអ៊ីឥន្ទ
ឃើញតូចមួយតែជញ្ជាំងឥន្ទ គេស្រឡាយបាយអ
និងរចនាស្សរក្សាច់យ៉ាងស្អាត តូប្រាសាទអ៊ីឥន្ទ
គេស្រឡាយកំបោរបាយអ រួចប្រាសាទណាំស
(រូបថតទី៤)

ប្រាសាទបាគងកសាងនៅចុងស.ទី៩ ដោយព្រះបាទឥន្ទ្រវ៉ែនទី១ ឧទ្ទិសដល់ស្រី ឥន្ទ្រេស្វរៈ

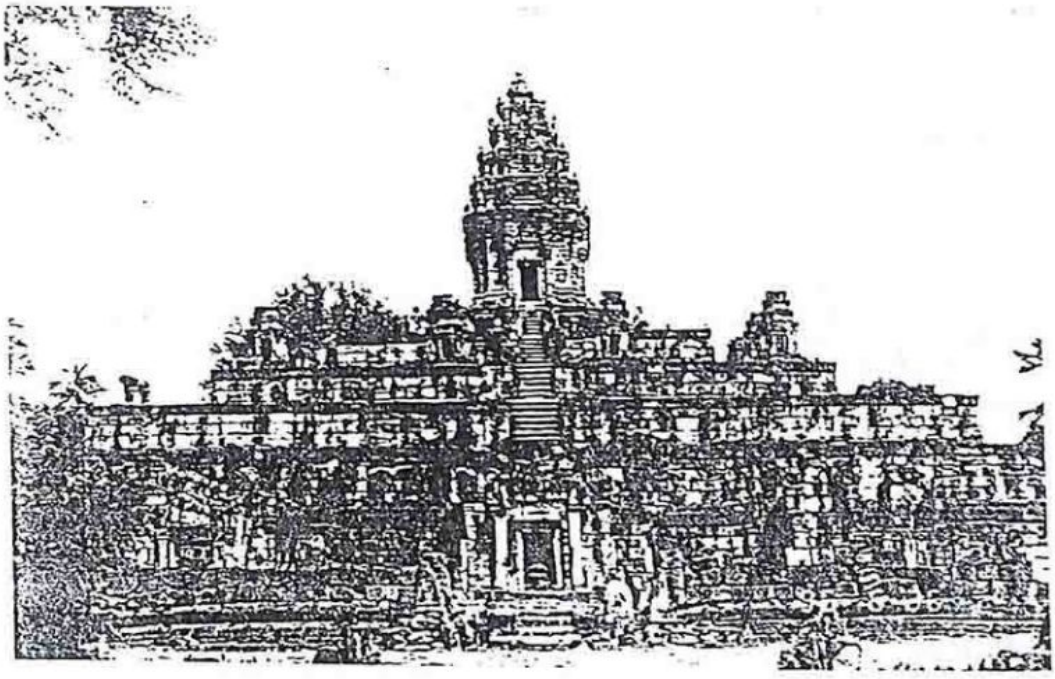

ទិដ្ឋភាពៈមិលពីកើតទៅលិច (រូបថតទី៥)

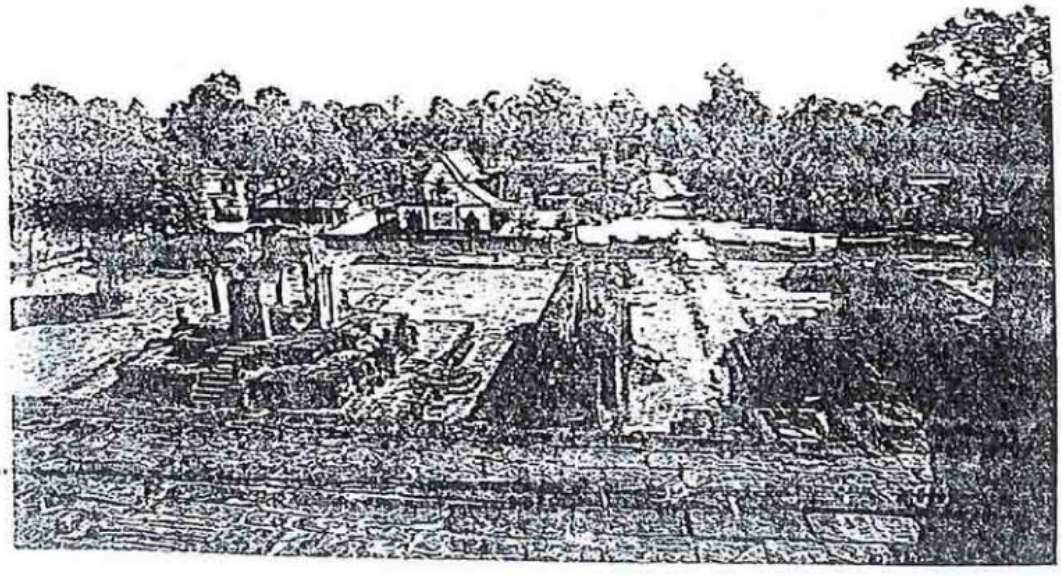

ទិដ្ឋភាពមើលពីលើប្រាសាទ ពីលិចទៅកើត

(រូបថតទី៦)

រូបចម្លាក់នៅប្រាសាទបាគង ត្រង់ជណ្តើរឡើងខាងត្បូងចំហៀងខាងកើត

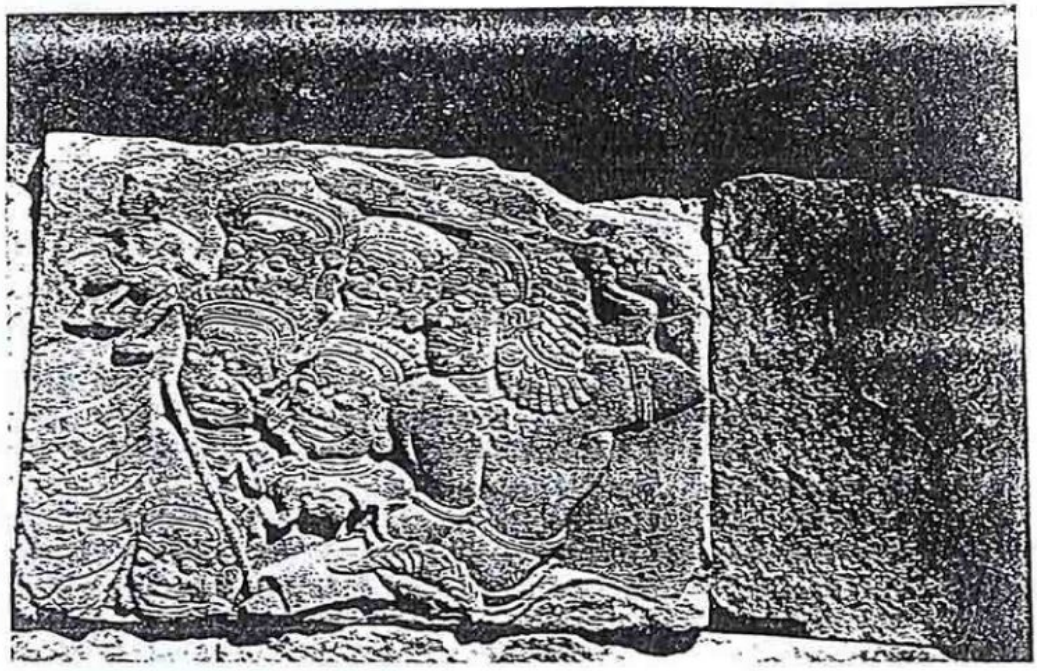

រូបចម្លាក់នេះតូរឱ្យចាប់អារម្មណ៍ មានរូបយក្សមុខតូរឱ្យខ្ជាច សក់កង្ហែ ក្បែកលាន រង្វេះមាត់ដ៏១
យក្សមួយដៃស្តាំកាន់ទ្វារ ដៃឆ្វេងកាន់ដាវ សំលឹងមើលយក្សដូចគ្នា (រូបថតទី៧)

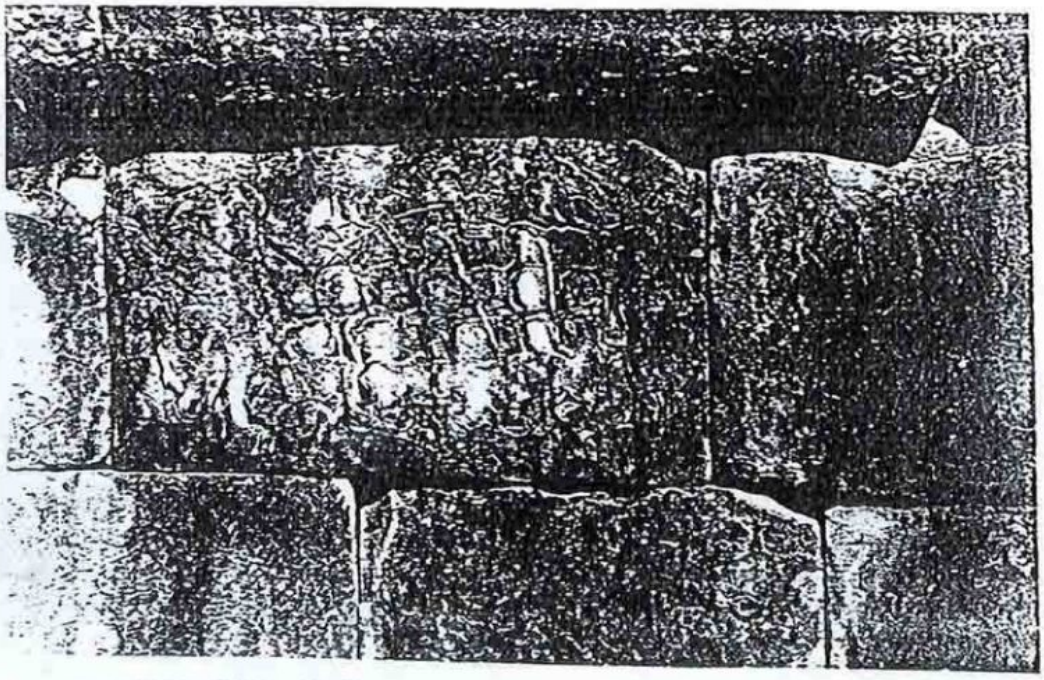

តាមជញ្ជាំងនៃខ្សែនគឺមានរឿងរ៉ាវផ្សេង១ ត្រូវលុបតូរឱ្យស្គាយ ព្រោះនៅហាលថ្ងៃ ហាលភ្លៀង-ខ្យល់
បណ្តាលឱ្យសីតិវិលត្មានសល់ ។ ជាបទពិសោធន៍ក្នុងការកសាងប្រាសាទអំពីថ្មភក់ ឆ្លាក់រូបលំអ ត្មានដ៏ឃ្លាតត្រហមណ៍ (រូបថតទី៤)

ប្រាសាទក្រកាន់កសាងមួយភាគ៤នៃស.វិទី១០ (គ.ស ៩២១) កសាងដោយព្រះបាទហាសិរ៉ាន្ទទី១ ឧទ្ទិសដល់ព្រះសិវ:

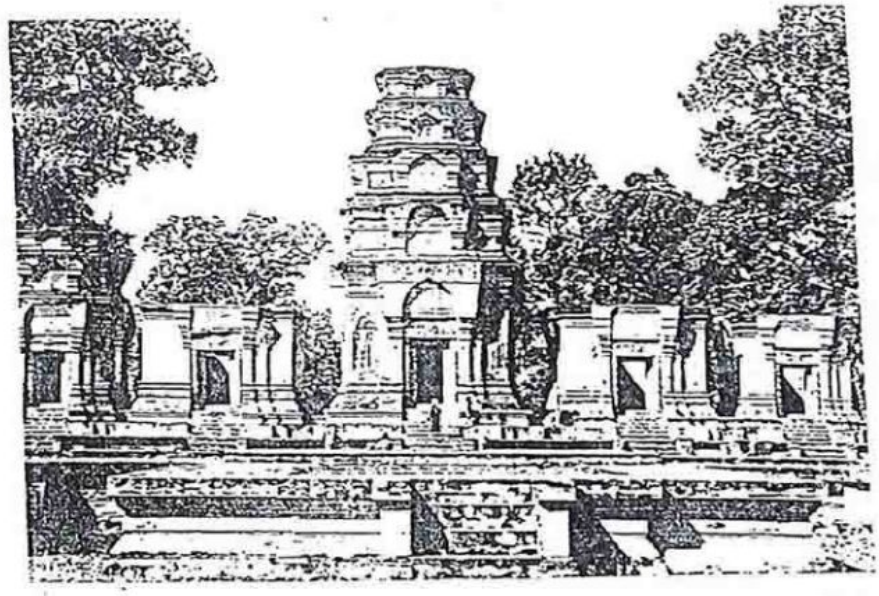

តូបមប្រាង្គប្រាសាទអំពីឥដ្ឋ សាងតម្រៀបគ្នាជើង-ស្មុង ចំនួន៥តូបម (រូបថតទី៩)

វិស្ណុដៃ៤ ជិ:លើសត្វគ្រុឌ (រូបថតទី១០)

ទេវរូបកេទស្រីម្នាក់យកជ្ជាឈុតទ្រជើងទាងលក្ស៊ី ឃើញខ្សែទឹក
លេចអង្ហាញ់ៗក្នុងសមុទ្រកាលវិស្ណុត្រាច់ទៅក្នុងត្រែកព (រូបថតទី១១)

ប្រាសាទបក្សីចាំក្រុង កសាងឆ្នាំ៩៤៧ ក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទហាសិវ្ម៉ានទី១
ជាព្រះរាជបុត្ររបស់ព្រះបាទយសោវ្ម៉ានទី១ ។
ប្រាសាទនេះកសាងមិនទាន់រួច ត្រូវបានព្រះបាទរាជេន្ទ្រវ្ម៉ាន បន្តកសាងបង្ហើយ ។

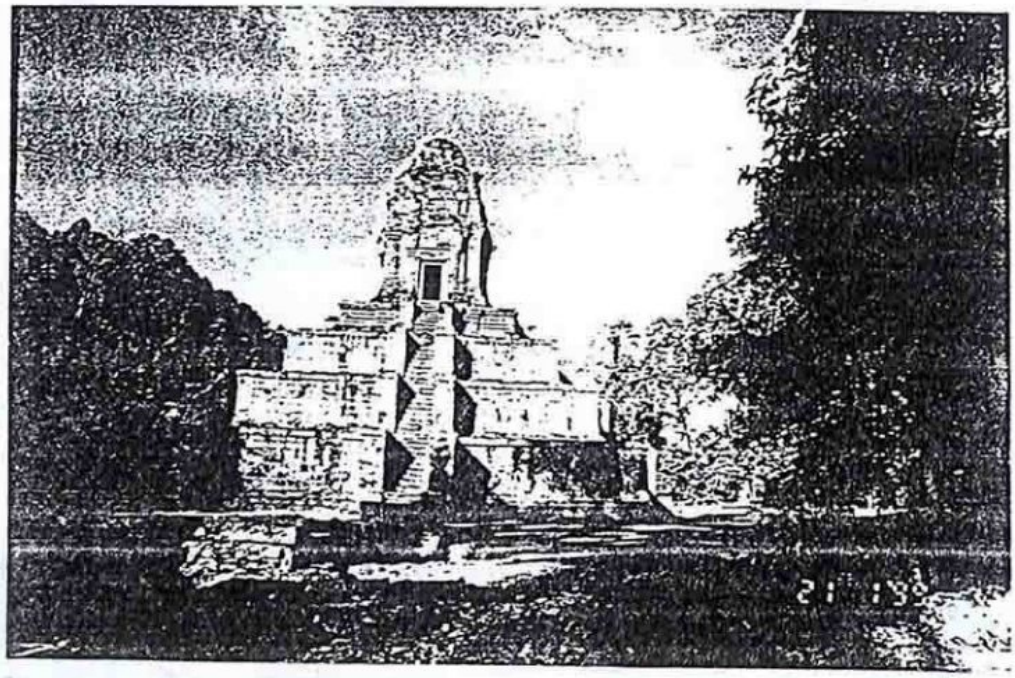

ប្រាសាទនេះត្រូវគ្រប់ដណ្ដប់ដោយភ្ជុំធម្មជាតិផ្នែកខាងស្តាំ និងព្រៃព្រឹក្សាផ្នែកខាងលើ
ទិដ្ឋភាពមើលពីកើតទៅលិច (រូបថតទី១២)

ប្រាសាទបន្ទាយស្រី កសាងឆ្នាំ៩៦៧ ក្នុងជំនាន់ព្រះបាទជយវ៉ារ្មន់ទី២ និងព្រះបាទជ័យវ៉ារ្មន់ទី៥

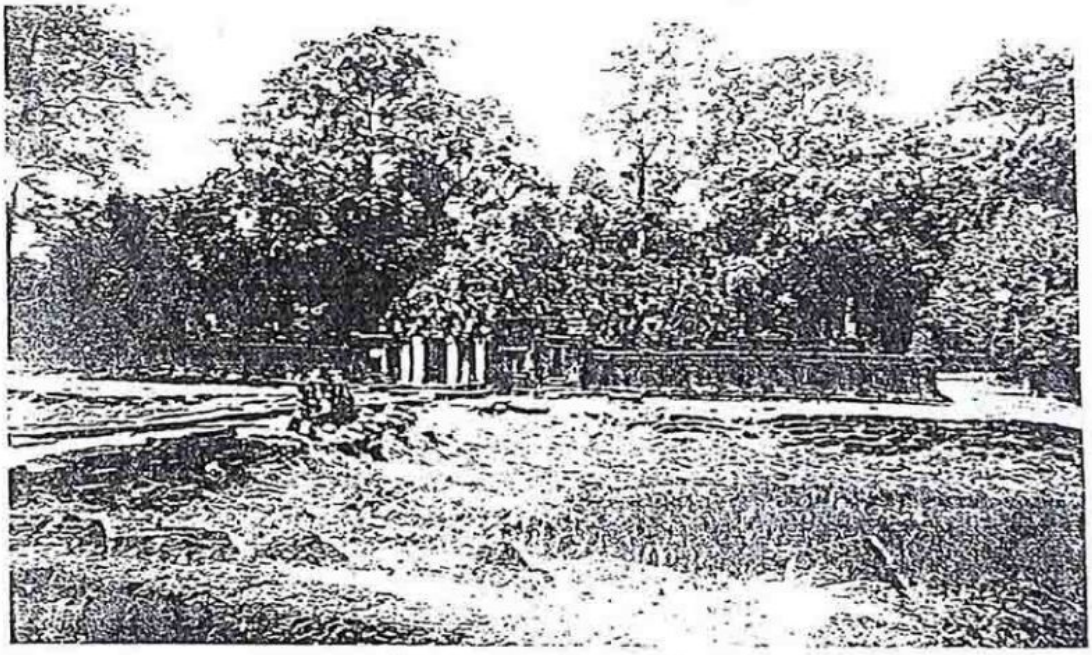

ទិដ្ឋភាពរួមក្នុងកំពែងទី២ (រូបថតទី១៣)

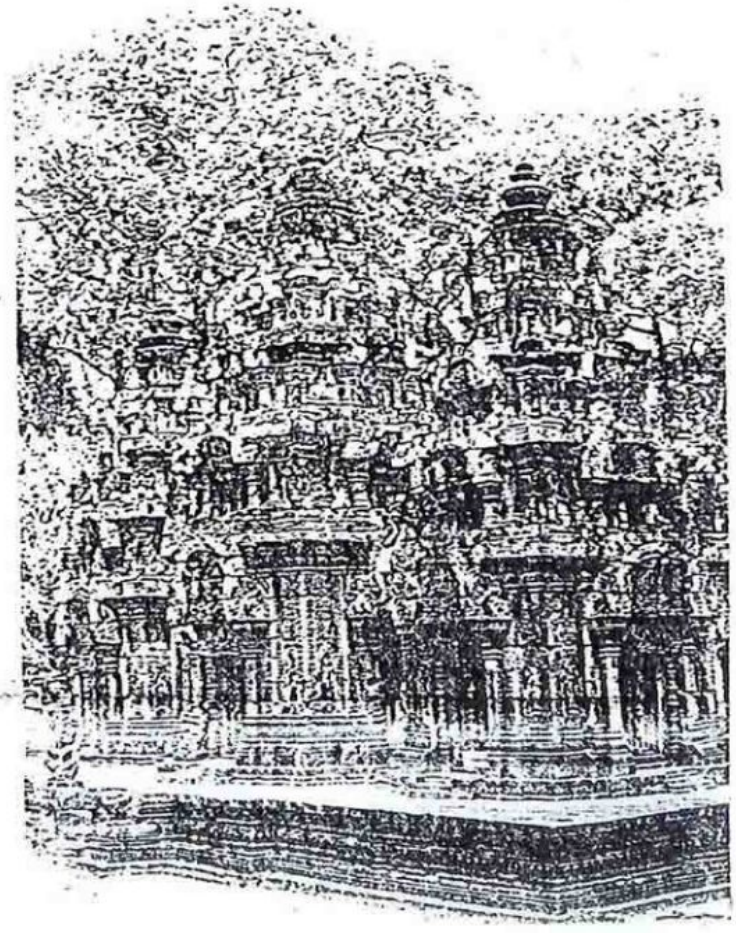

តួបំមប្រាសាទបន្ទាយស្រី ទាំងបី សាងនៅលើខ្សែនតែមួយ តំណាងឲ្យ ព្រះព្រហ្មញ្ញសាសនា:

- ខាងជើងតំណាងឲ្យព្រះវិស្ណុ
- កណ្តាលតំណាងឲ្យព្រះសិវៈ
- ខាងត្បូងតំណាងឲ្យព្រះព្រហ្ម

(រូបថតទី១៤)

ប្រាសាទអង្គរវត្ត កសាងឆ្នាំ១១១២-១១៥២ ក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទសូរ្យវ៉ារ្មន់ទី២ ឧទ្ទិសថ្វាយដល់ព្រះវិស្ណុ

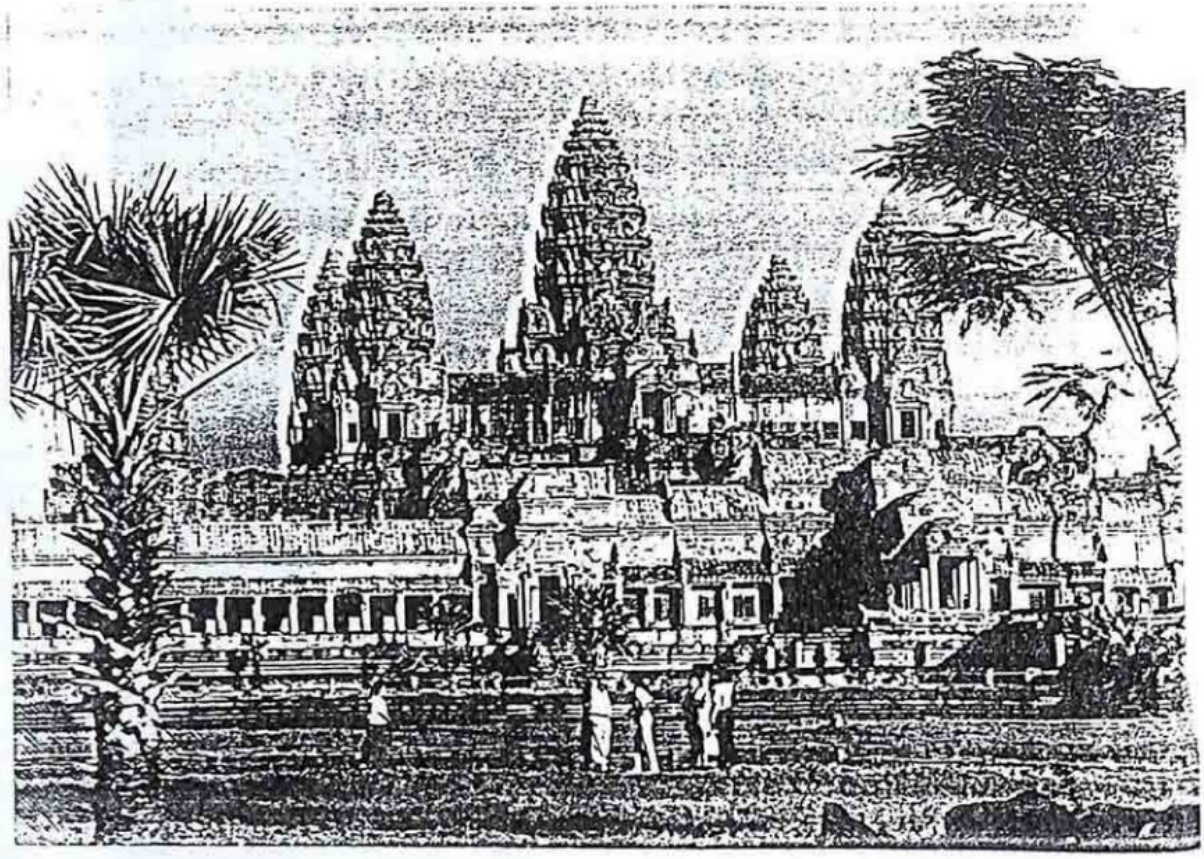

ទិដ្ឋភាពមើលពីខាងលិចទៅកើត មើលបញ្ចិតឃើញកំពូល៥ (រូបថតទី១៥)

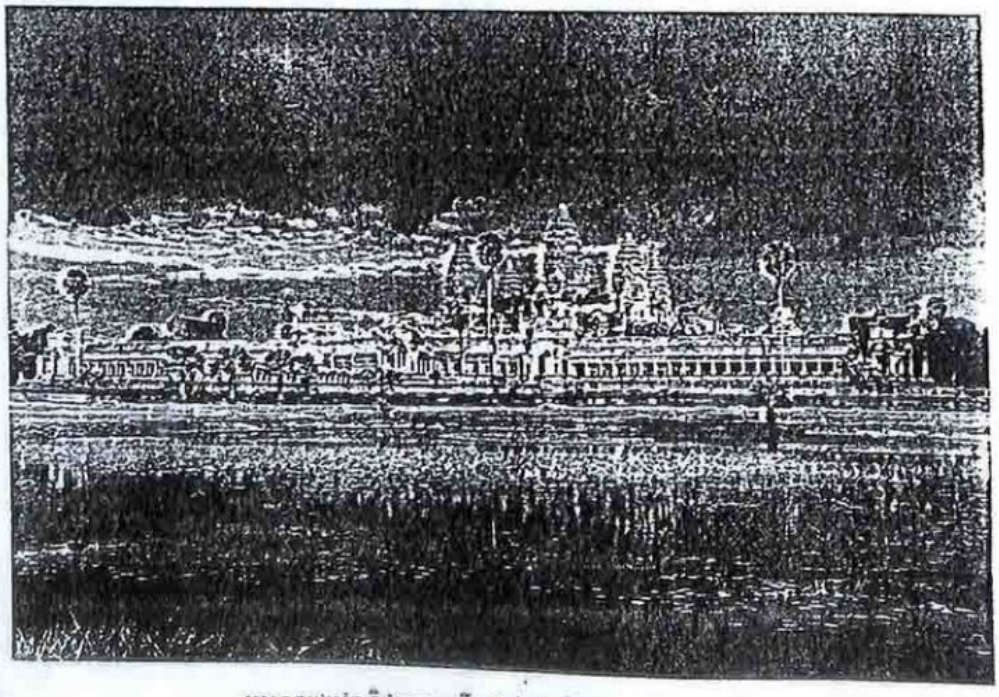

ប្រាសាទអង្គរវត្ត ទិដ្ឋភាពមើលជាមួយ ក្រុងកាត់ដើម (រូបថតទី១៦)

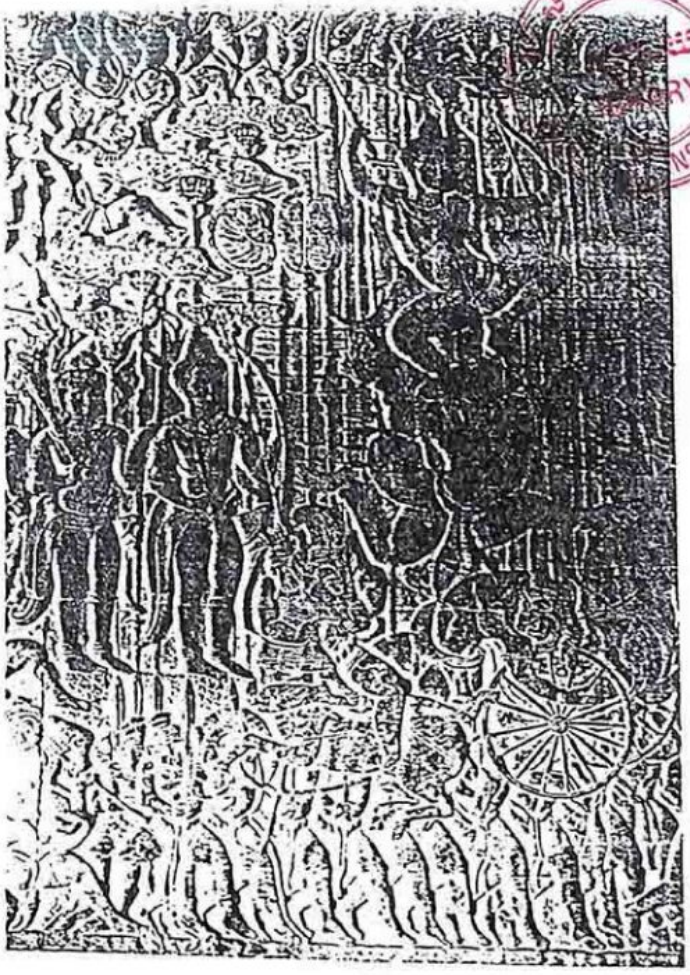

LIBRARY INSTITUTE

រូបចម្លាក់រឿងភាមក្តី
ព្រះភាមជិះលើសុត្រិត ដៃឆ្វេងកាន់ធ្នូ ដៃស្តាំ
កាន់ព្រួញ សុត្រិតជាជនិ: ដៃស្តាំទ្រកំ ហោះ
ប៉ុះរហាសត្រូវ ដៃឆ្វេងចង្កុលត្រង់ទៅទ័ព
របស់ក្រុងភាពណ៍ ។ ពីក្រោយគឺ ព្រះលក្សណ៍
ជាប្អូន និងកងកេតអសុរ ជារហោរាសាស្ត្រ
សម្រាប់ទស្សទាយការចំបាំង ។
(រូបថតទី១៧)

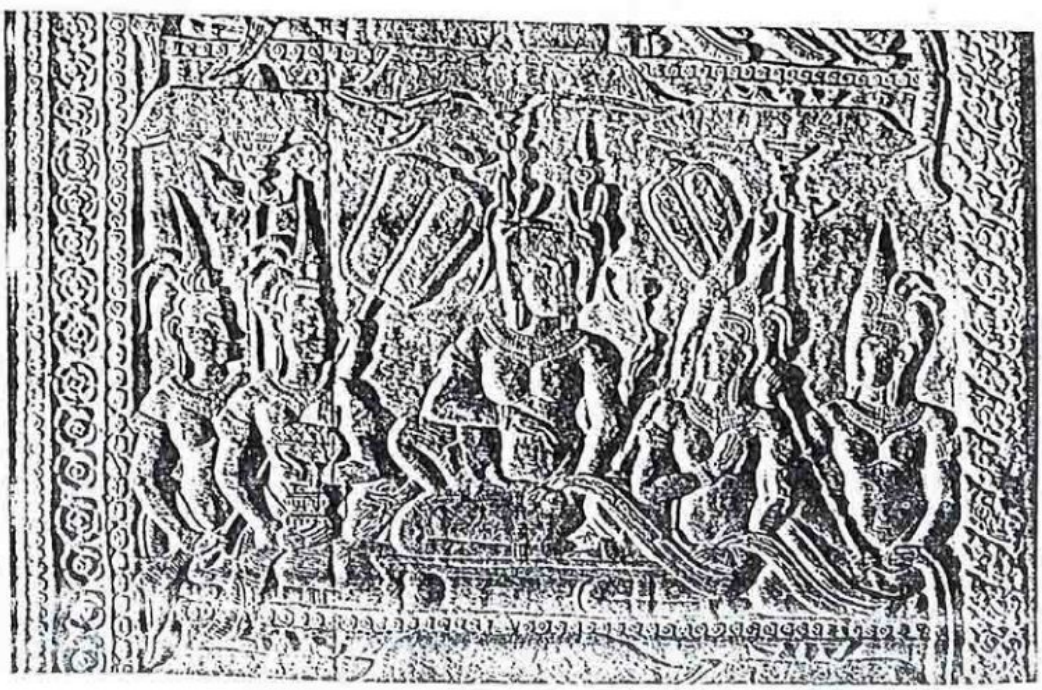

ក្សត្រីយ៍អង្គុយលើទេន និងស្រីស្អំស្លាតអង្គុយចាំកន្លះ និងបក់ផ្ចិតឱ្យ (រូបថតទី១៨)

ប្រាសាទបន្ទាយស្រី កសាងនៅដើមសតវត្សទី១២

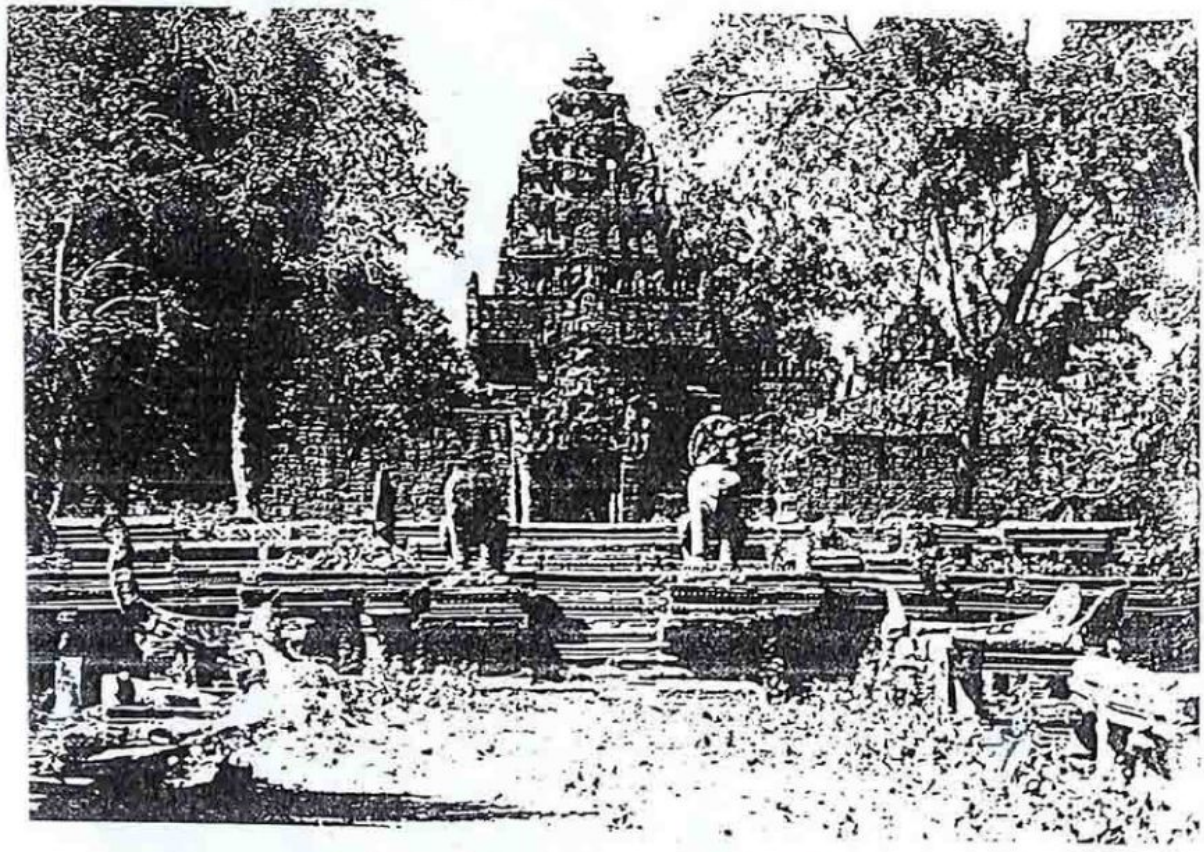

ទិដ្ឋភាពមើលពីស្ពានហាលខាងកើតមកលិច

(រូបថតទី១៥)

ប្រាសាទបន្ទាយស្រី កសាងនៅដើមសតវត្សទី១២

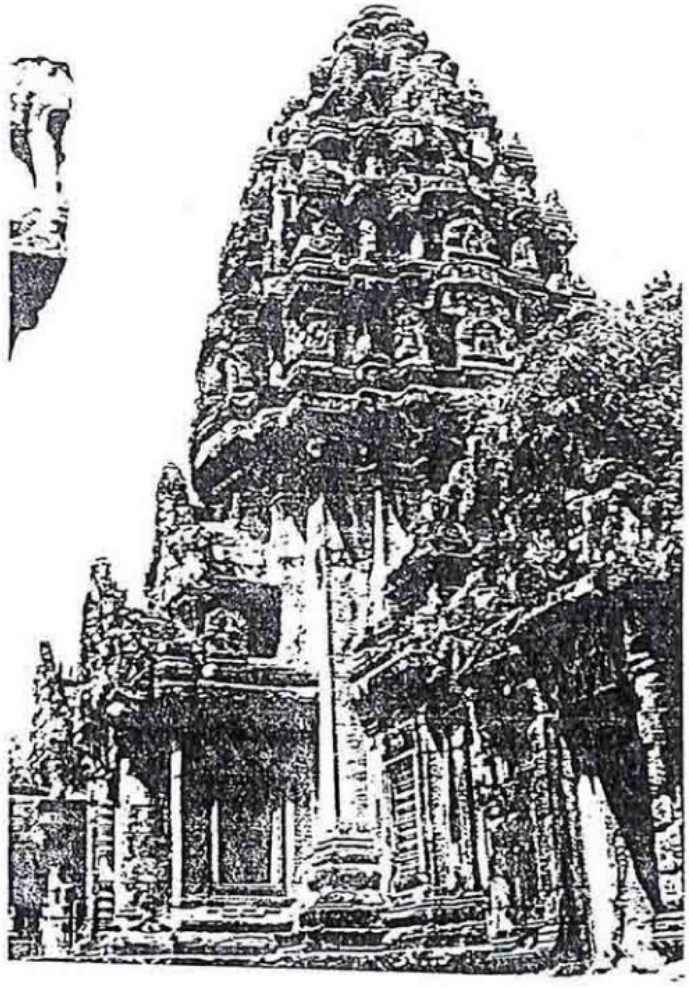

ត្ងប៉ាមនៃប្រាសាទកណ្តាល មើលផ្ទាត់ជ្រុង (រូបថតទី២០)

ប្រាសាទធម្មានន្ទ កសាងនៅចុងសតវត្សទី១១ និងពាក់កណ្តាលទី១នៃសតវត្សទី១២ រចនាបថអង្គរវត្ត
ឧទ្ទិសថ្វាយព្រហ្មញ្ញសាសនា។ ប្រាសាទនេះស្ថិតនៅខាងកើតក្លោងទ្វារជ័យ

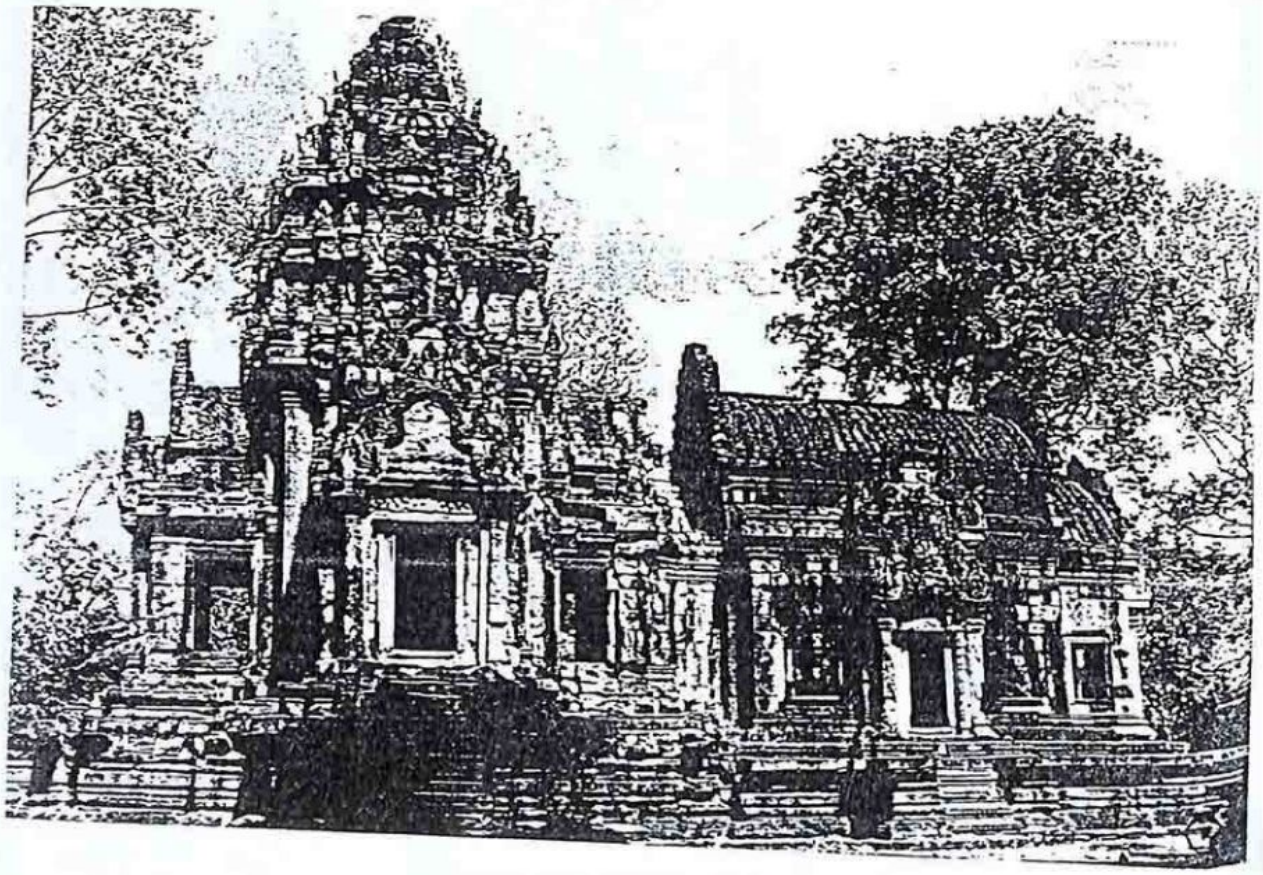

(រូបថតទី២១)

ប្រាសាទចៅសាយទេវតា ស្ថិតនៅខាងត្បូងថ្នល់ តាមបណ្តោយផ្លូវវ៉ែងតូច ខាងកើតក្នោងទ្វារជ័យ

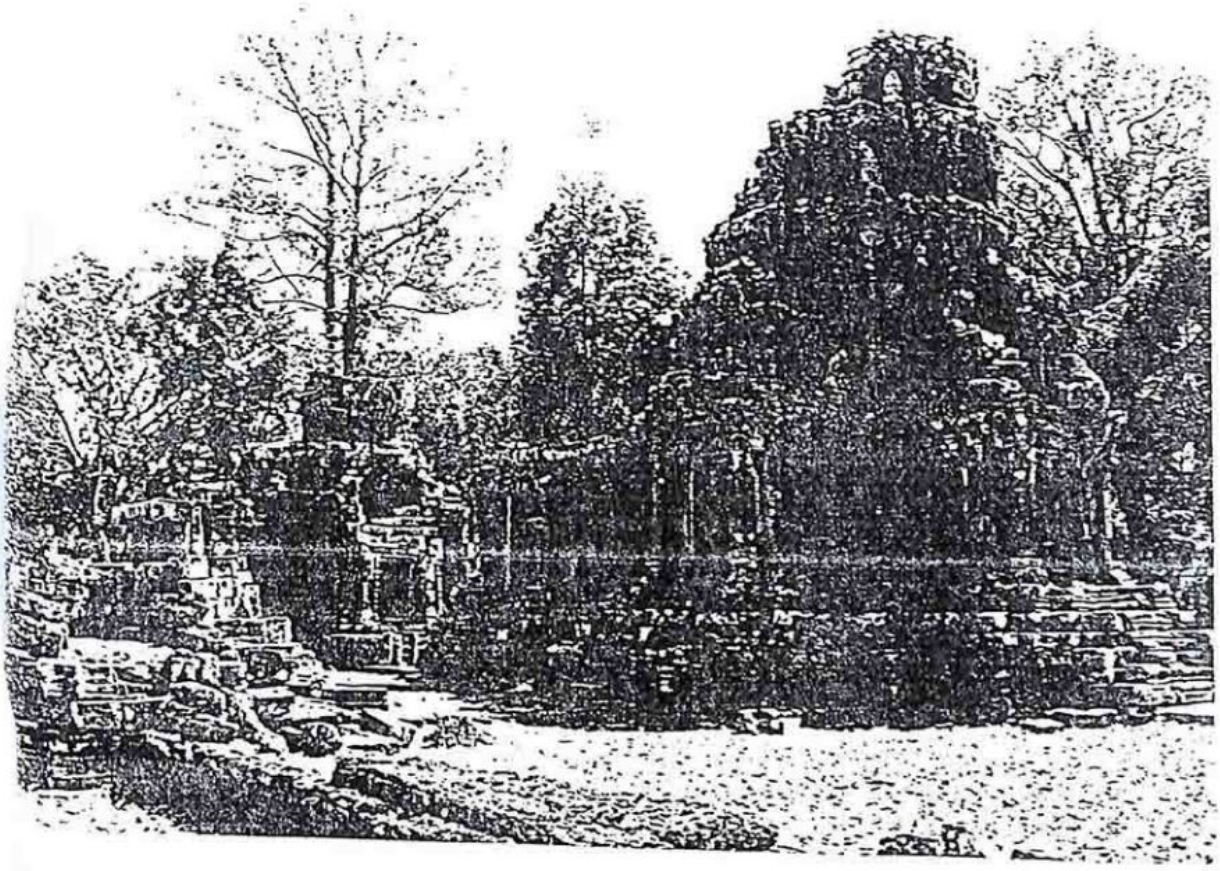

(រូបថតទី២២)

ប្រាសាទជ៉ាលីល័យ
កសាងនៅចុងសតវត្សទី១២ និងដើមស.ទី១៣
ដោយព្រះបាទជ័យវ៉ាន់ទី៧ ។
ឧទ្ទិសថ្វាយ ពុទ្ធសាសនាមហាយាន ។ ប្រាសាទនេះ
ត្រូវរងក្រោះដោយសារធម្មជាតិ និងការប៉ះទ្ទិចប៉ះផ្ទាញ
របស់ជនទុច្ចរិត បណ្តាលឱ្យឱ្យខូចខាត ។
(រូបថតទី២៣)

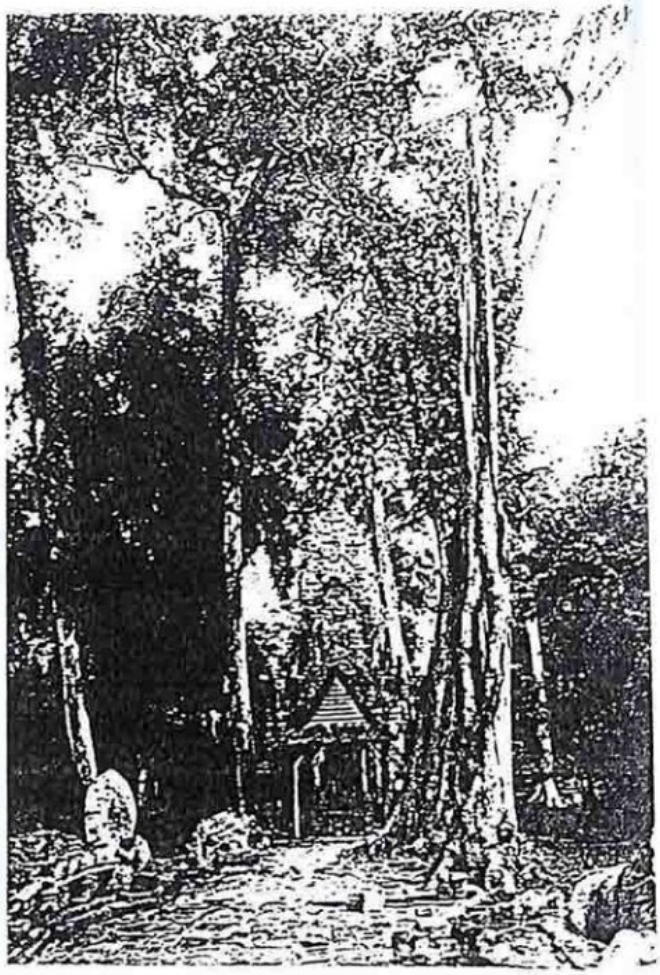

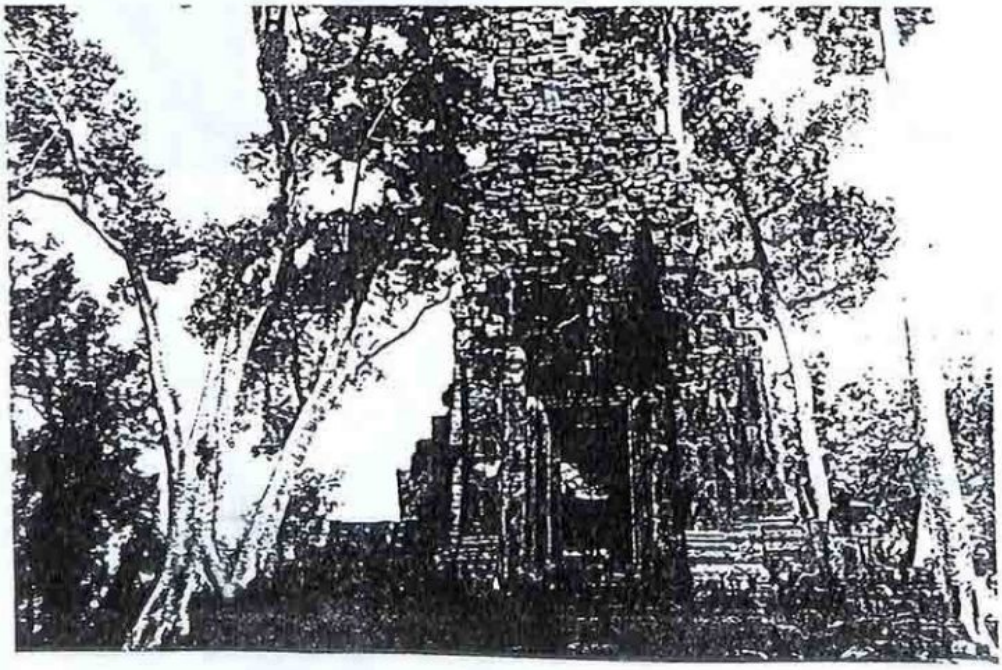

ព្រះវិហារវត្តទេពប្រណម

ព្រះពុទ្ធបដិមា នាម ទេពប្រណម

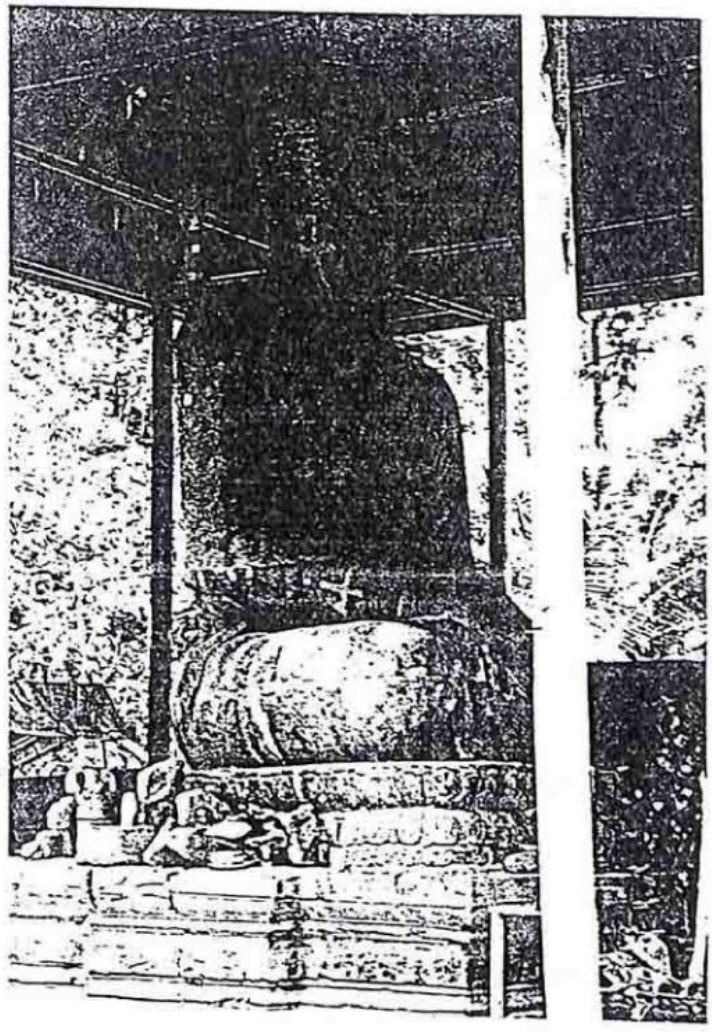

ព្រះទេពប្រណម ស្ថិតនៅខាងកើតប្រាសាទប៉ាលីលីយ ខាងជើងលានស្តេចគំលង់ ព្រះពុទ្ធអង្ក
អង្គនេះខ្ជាំងពូកែ ក្នុងជំនាន់ប៉ុល ពត ដាក់មិនកំទេចឆេះ តែព្រះវិហារ រីឯតួអង្គព្រះពុទ្ធបដិមាមិនមានការខូចខាត

(រូបថតទី២៤)

ប្រាសាទបាយ័ន កសាងនៅចុងស.ទី១២ ដើមទី១៣ (គ.ស ១១៨២-១២២០)

ក្រោមរជ្ជកាលព្រះបាទជ័យវ៉ាន់ទី៧ ឧទ្ទិសថ្វាយពុទ្ធសាសនាយាន

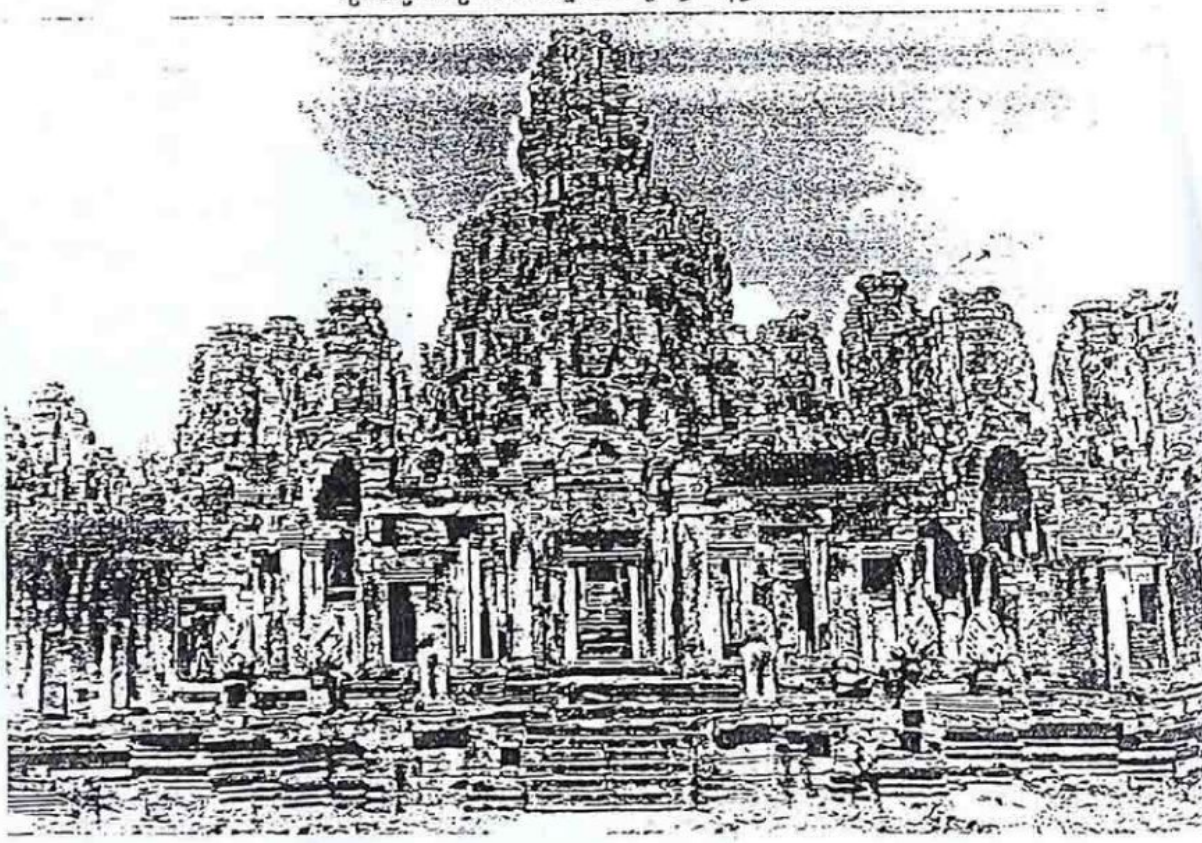

ប្រាសាទបាយ័ន មើលពីស្ទូងទៅជើង (រូបថតទី២៥)

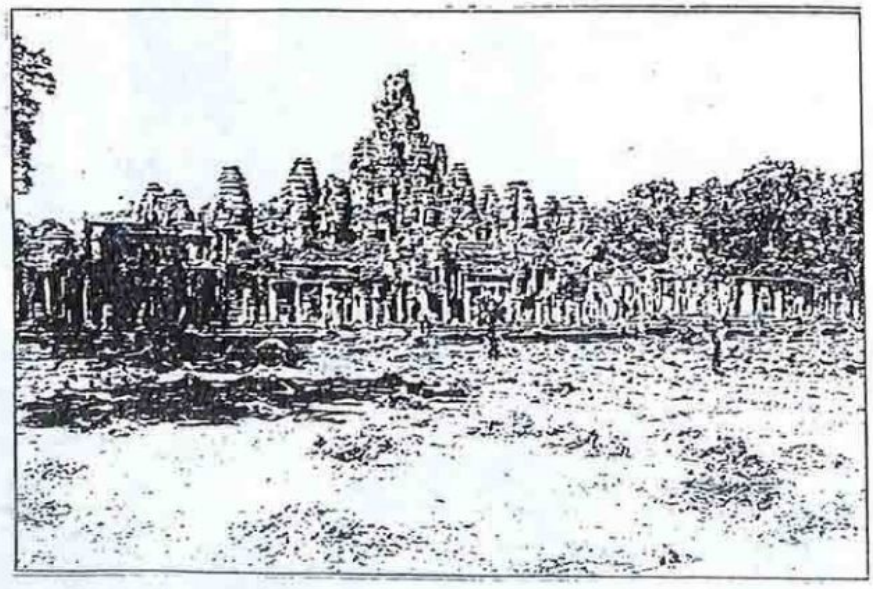

ប្រាសាទបាយ័ន (ទិដ្ឋភាពមើលផ្នាក់ជ្រុង) (រូបថតទី២៦)

រូបចម្លាក់នៅតាមជញ្ជាំងថែវខាងក្រៅរបស់ប្រាសាទបាយ័ន

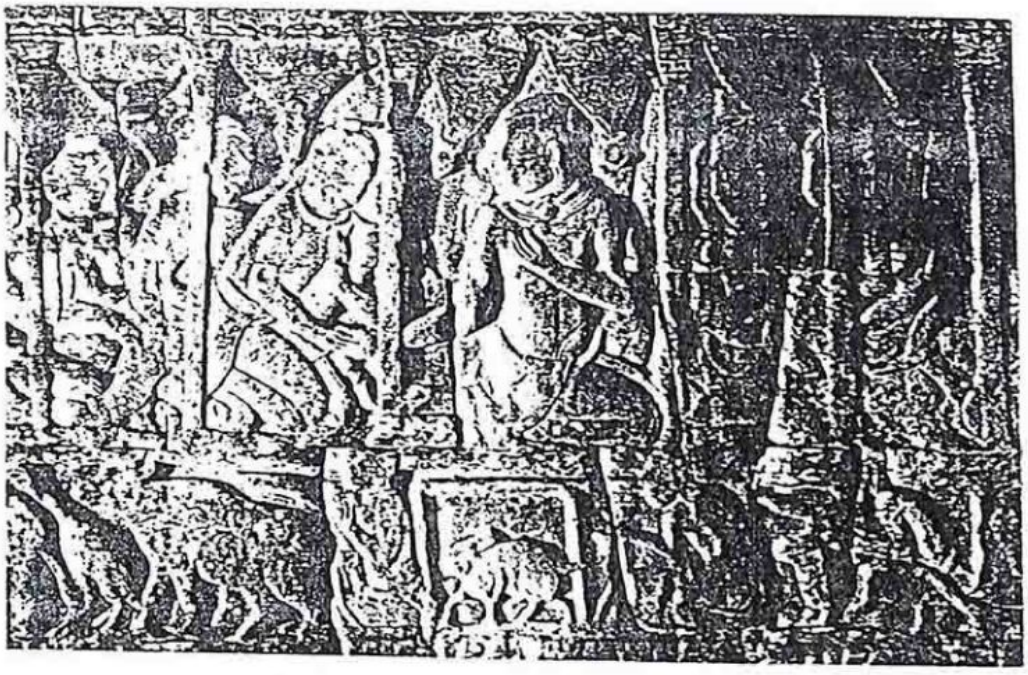

ជារក្សរបុរោហិតកំពុងតែចូលតាល់ស្តេចនៅក្នុងកាំងជាន់ខាងក្រោមឃើញមានរូបសត្វគ្រប់ប្រភេទ (រូបថតទី២៧)

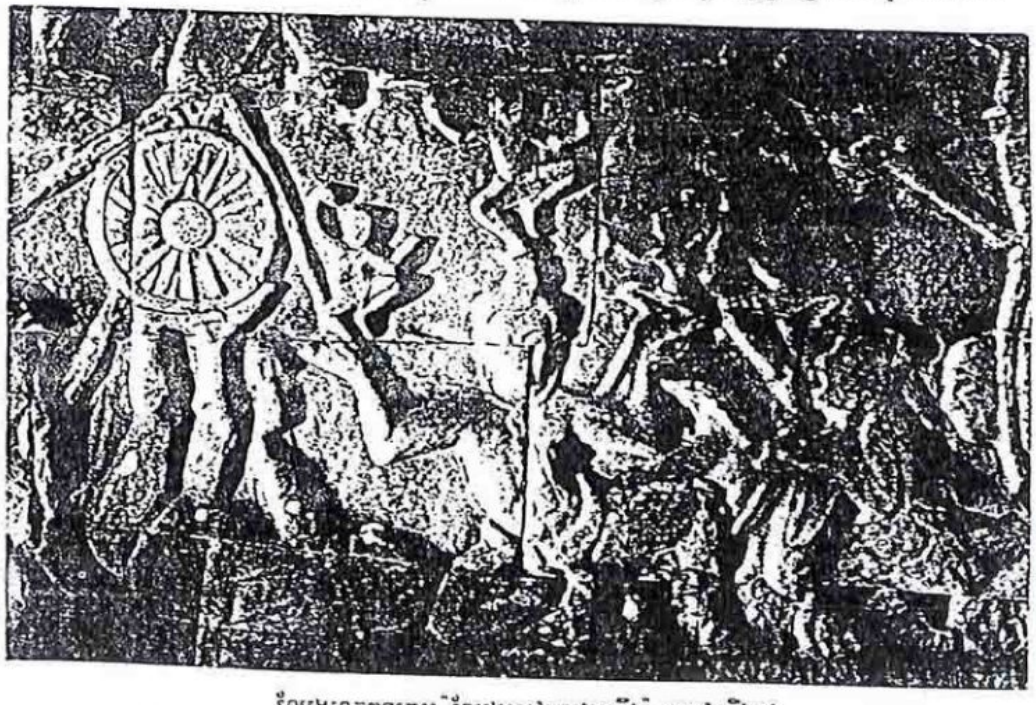

ល្បែងហត្ថពលកម្ម "ល្បែងស្សៃកខាងល្ហូនីង" (រូបថតទី២៨)

ប្រាសាទព្រះខ័ន កសាងនៅពាក់កណ្តាលទី២ស.វ៉ាទី១២ (គ.ស ១១៩១)
ក្រោមរជ្ជកាលព្រះបាទជ័យវ៉ាន់ទី៧ ឧទ្ទិសថ្វាយលទ្ធិពុទ្ធសាសនានិកាយថេរវ៉ាទ

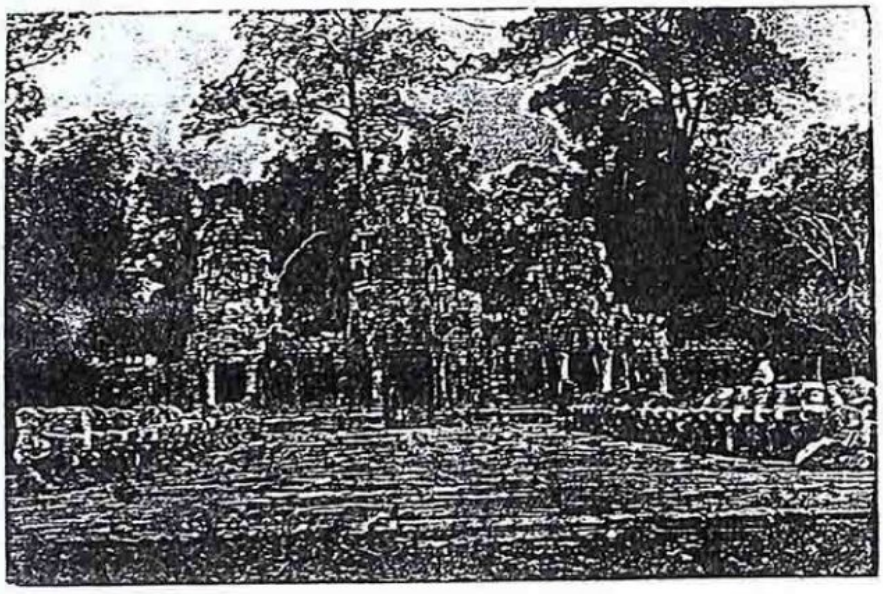

គោបុរៈខាងត្បូង ក្នុងពេលខាងក្រៅ មើលពីជើងទៅត្បូង (រូបថតទី២៩)

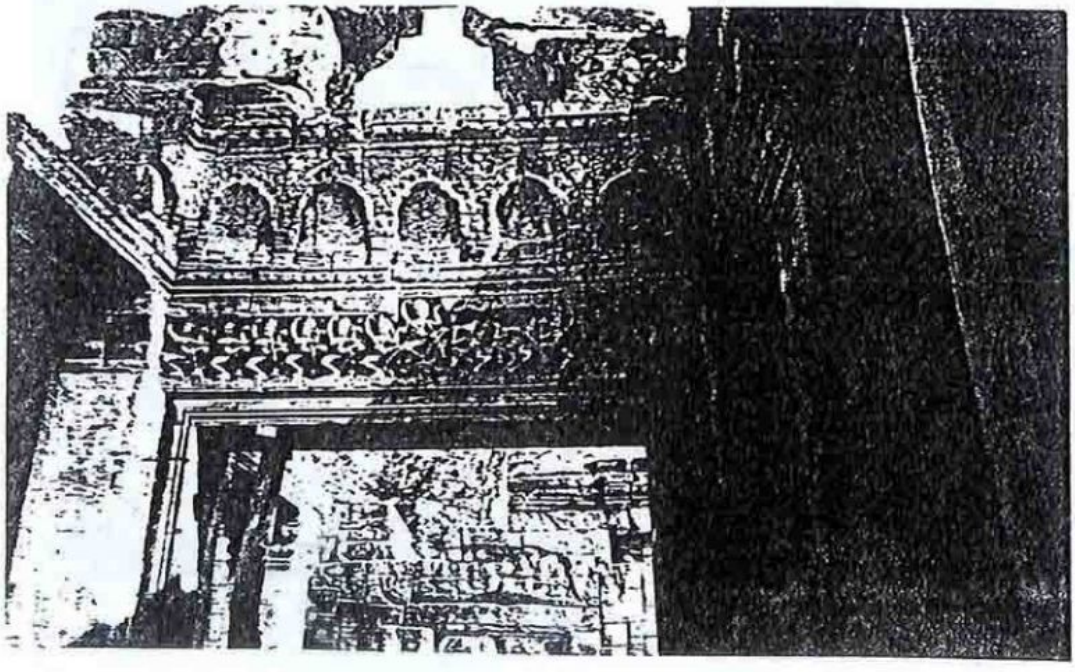

ផ្នែកលើប្រអប់ទ្វារនៃកោងរ៉ា (ផ្នែកខាងកើត) (រូបថតទី៣០)

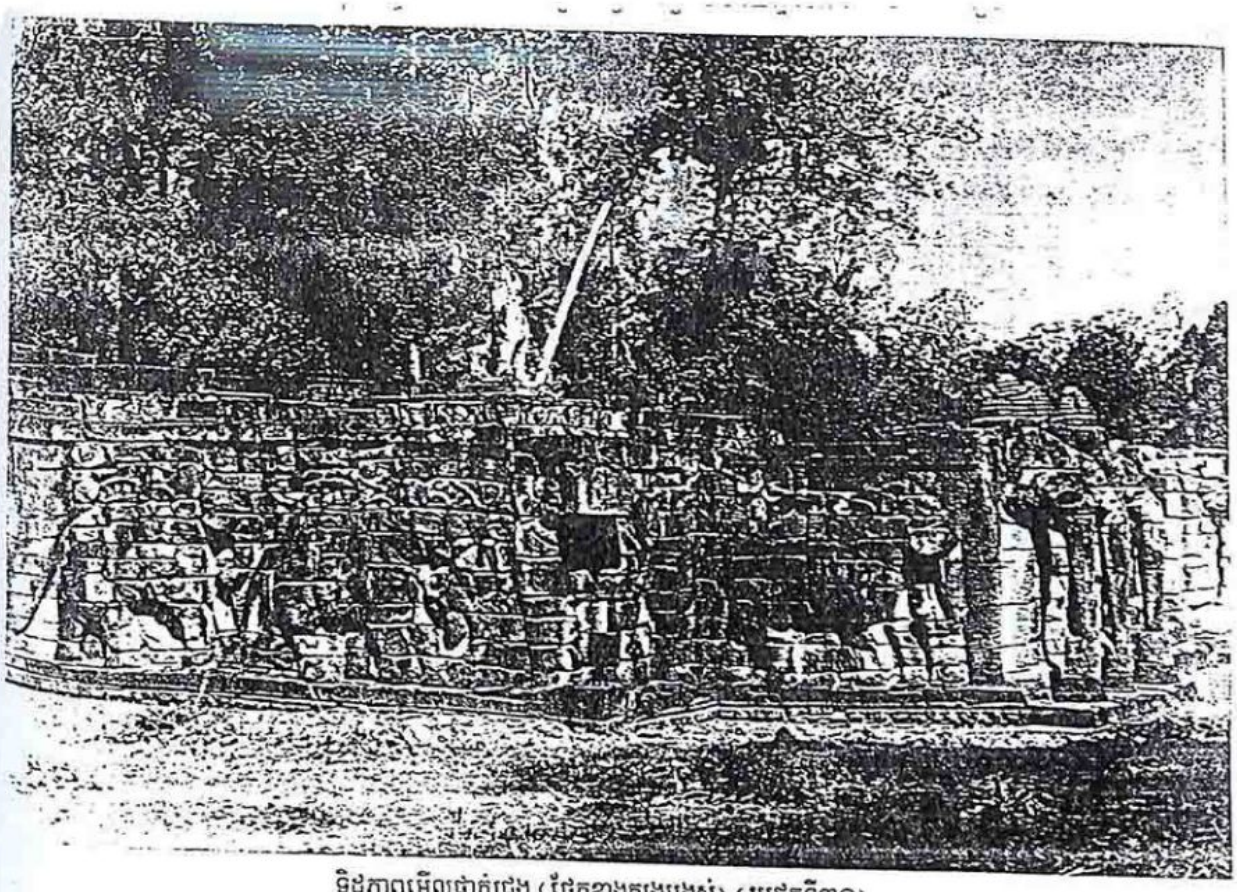

ទិដ្ឋភាពមើលផ្ទាំកជ្រុង (ផ្នែកខាងត្បូងបង្ហស់) (រូបថតទី៣១)

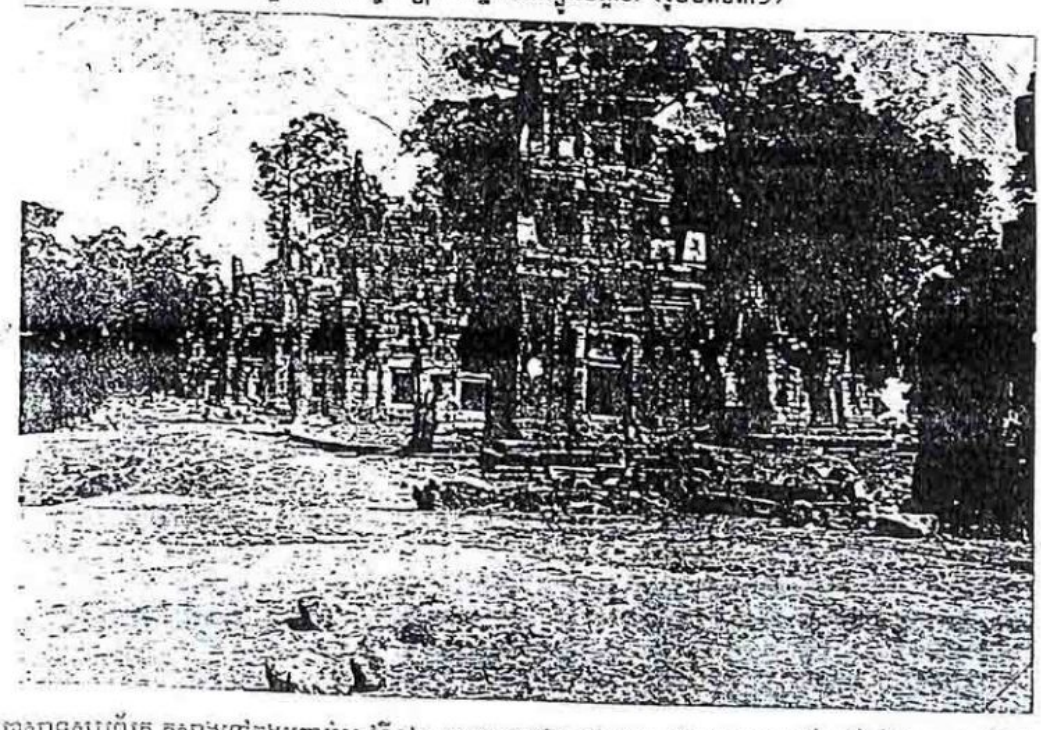

ប្រាសាទសូរ្យ៖ត្រ កសាងនៅចុងបញ្ចប់ស.វទី១២ (គ.ស១១៨១-១២០១) រជ្ជកាលព្រះបាទជ័យវ៉ែនទី៧ (រូបថតទី៣២)

លានជល់ដំរី កសាងនៅស.វទី១២ រជ្ជកាលព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉ាន់ទី៧

សំណង់ជារបៀបវេទិកាគ្មានដំបូល លាតសន្ធឹងប្រវែង៣០០ម៉ែត្រ (ខាងជើង)

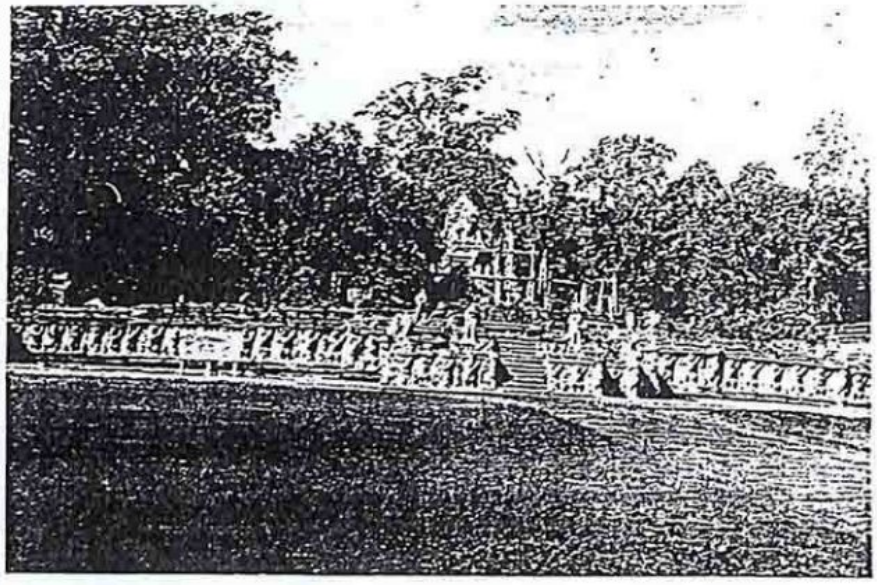

រាជពិធីទីព្រះលាននៅចំមុខក្លោងទ្វារខាងកើតនៃប្រាសាទកិមានអាកាស

ទិដ្ឋភាពមើលចំពីខាងកើតខាងលិច (រូបថតទី៣៣)

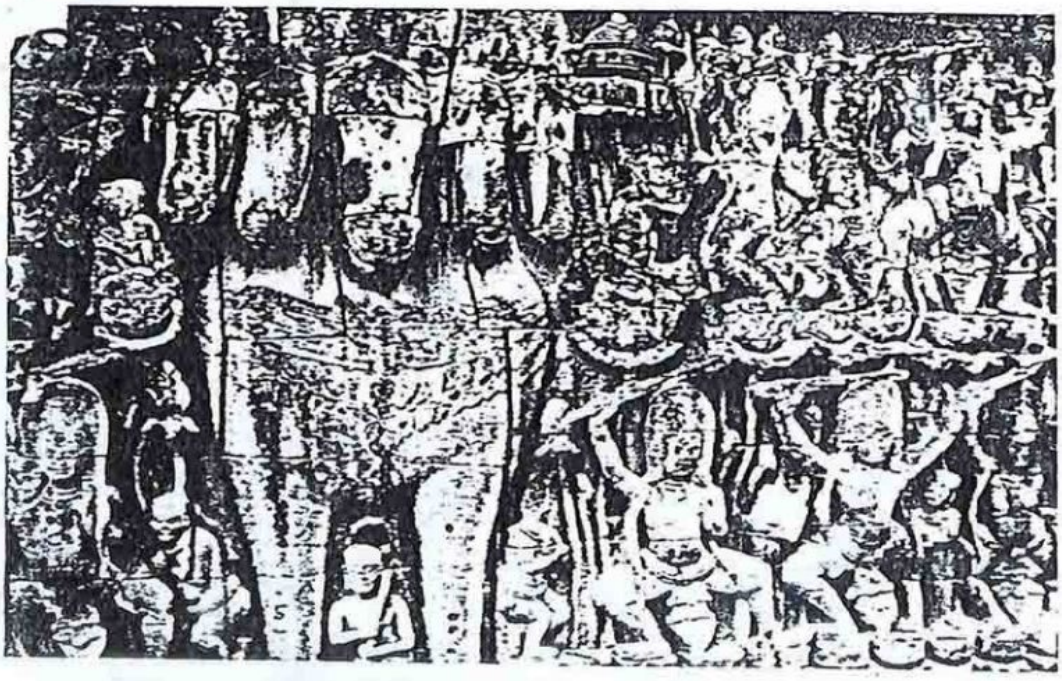

រូបលោកសូរ:ត់ណែងខ្លួនជាសេះពាលហ ស្ថិតនៅផ្នែកខាងជើងកែ្សរលានស្តេចតំណង់

ឡើងលើជណ្តើរមុខខាងកើតនិងឃើញនៅជញ្ជាំងខាងក្នុង (រូបថតទី៣៤)

លានជ័ល់ដ៏រឹ កសាងនៅពាក់កណ្តាលស.វទី១២ ដើមស.វទី១៣ (គ.ស ១១៨៦)

រជ្ជកាលព្រះបាទជ័យវ៉ែនទី៧ ឧទ្ទិសថ្វាយពុទ្ធសាសនាមហាយាន

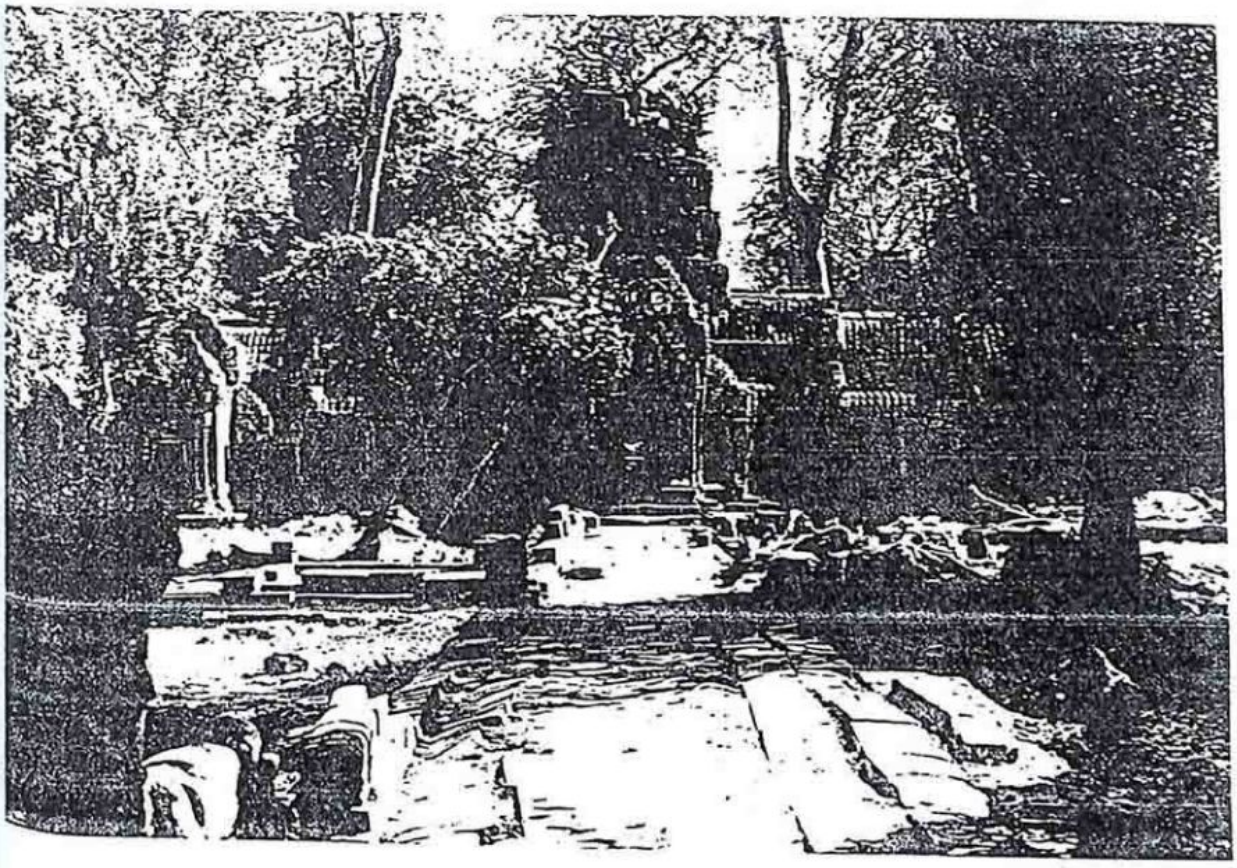

ប្រាសាទតាព្រហ្ម ភេងទងទី៣

ទិដ្ឋភាពមើលពីខាងលិចខាងកើត ត្រង់គោបុរៈខាងលិច (រូបថតទី៣៥)

ប្រាសាទភ្នំក្រោម កសាងនៅចុងស.វទី៩ និងដើមទី១០ រជ្ជកាលព្រះបាទយសោវ្រ្ម៉ន១ ឧទ្ទិសថ្វាយព្រះសិវ:

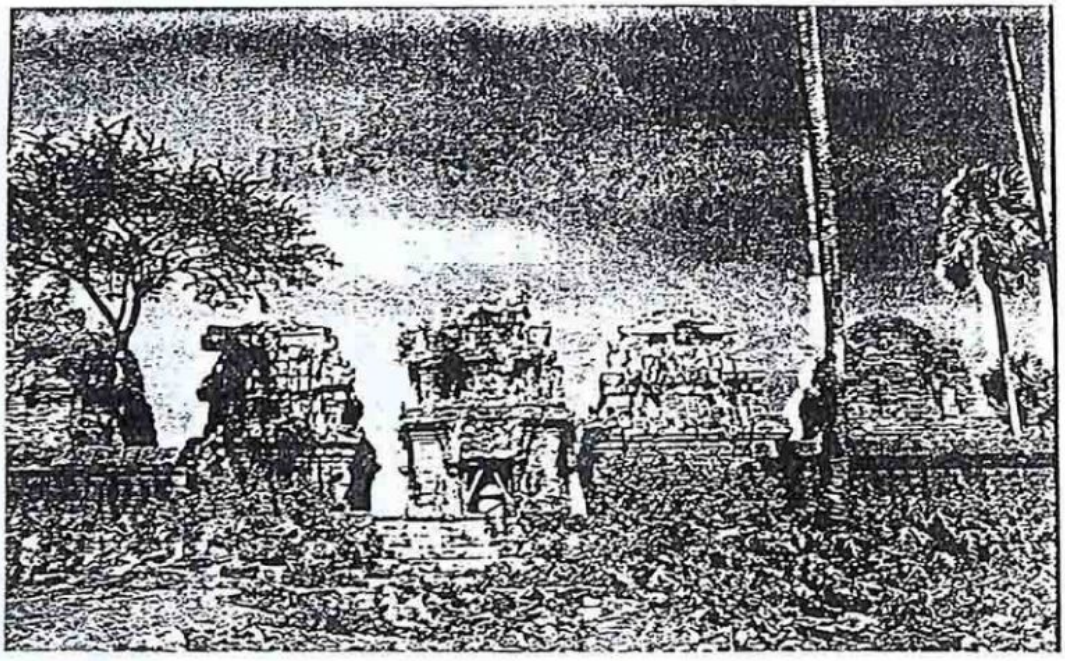

ទិដ្ឋភាពមើលពីខាងលិច (រូបថតទី៣៦)

ទិដ្ឋភាពមើលពីលើភ្នំ ឃើញទឹកទន្លេជន់តាមផ្លូវ ឃើញផ្ទះបណ្តែតទឹក (រូបថតទី៣៧)

ប្រាសាទបាពួន (ឈ្មោះដើម: ហេមាត្រ៏ ភ្នំមាស) កសាងនៅស.ទី១១ (គ.ស ១០៥០-១០៦៦)

រជ្ជកាលព្រះបាទឧទ័យាទិត្យវ៉ែនទី២

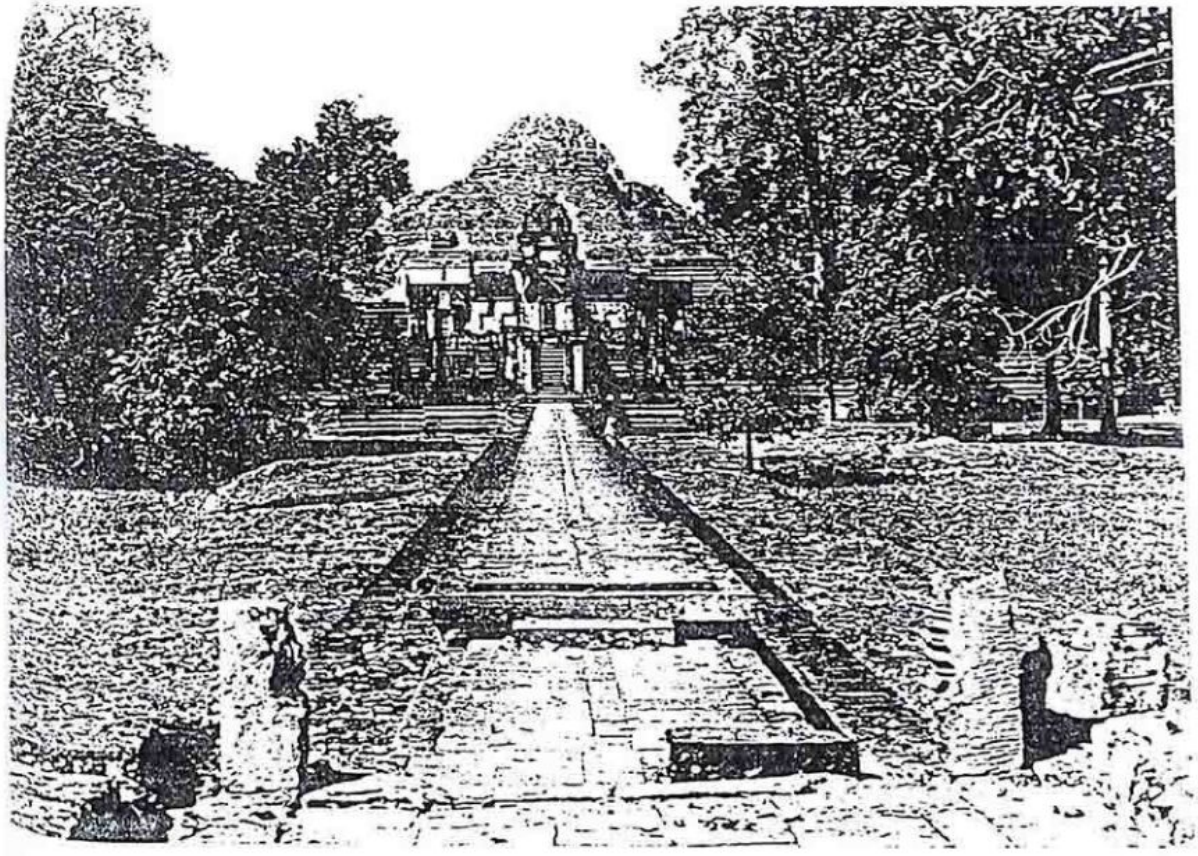

ប្រាសាទបាពួន

ទិដ្ឋភាពមើលពីកើតទៅលិច ស្ពានហាលទ្រដោយជើងសសរមួយ (រូបថតទី៣៨)

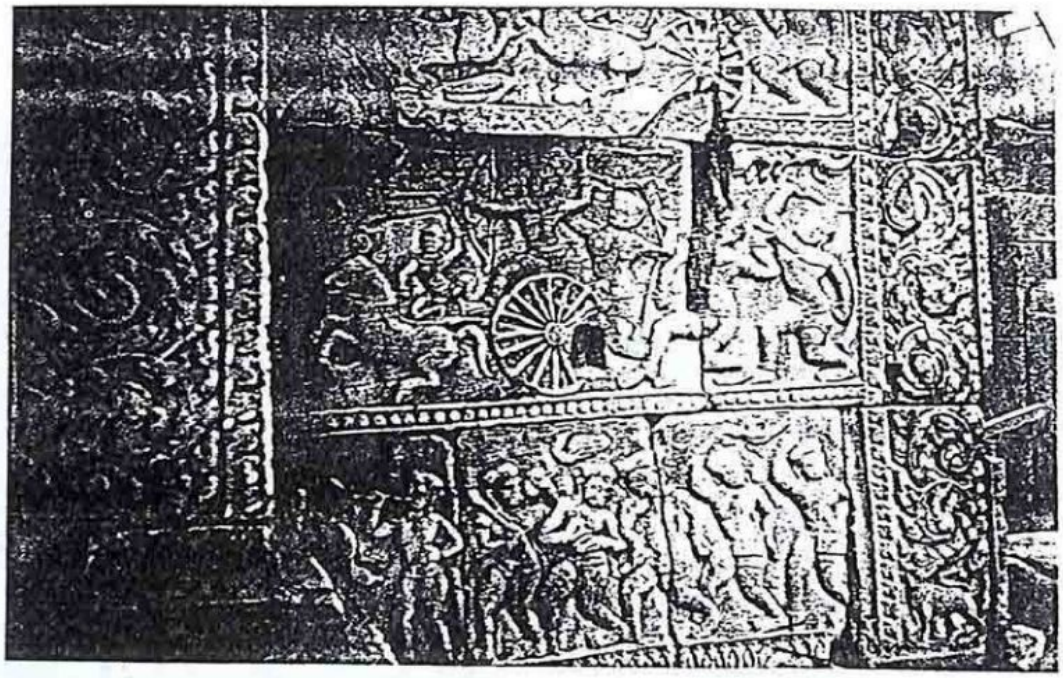

រូបចម្លាក់ដែលរចនាជាចម្លាក់រូបតូចៗនៅតាមជញ្ជាំងនៃប្រាសាទ

(រូបថតទី៣៥)

ប្រាសាទតាកែវ សាងនៅដើមស.វទី១១ រជ្ជកាលព្រះបាទជ័យវ៉ាន់ទី៥ និងព្រះបាទសូរ្យទី១

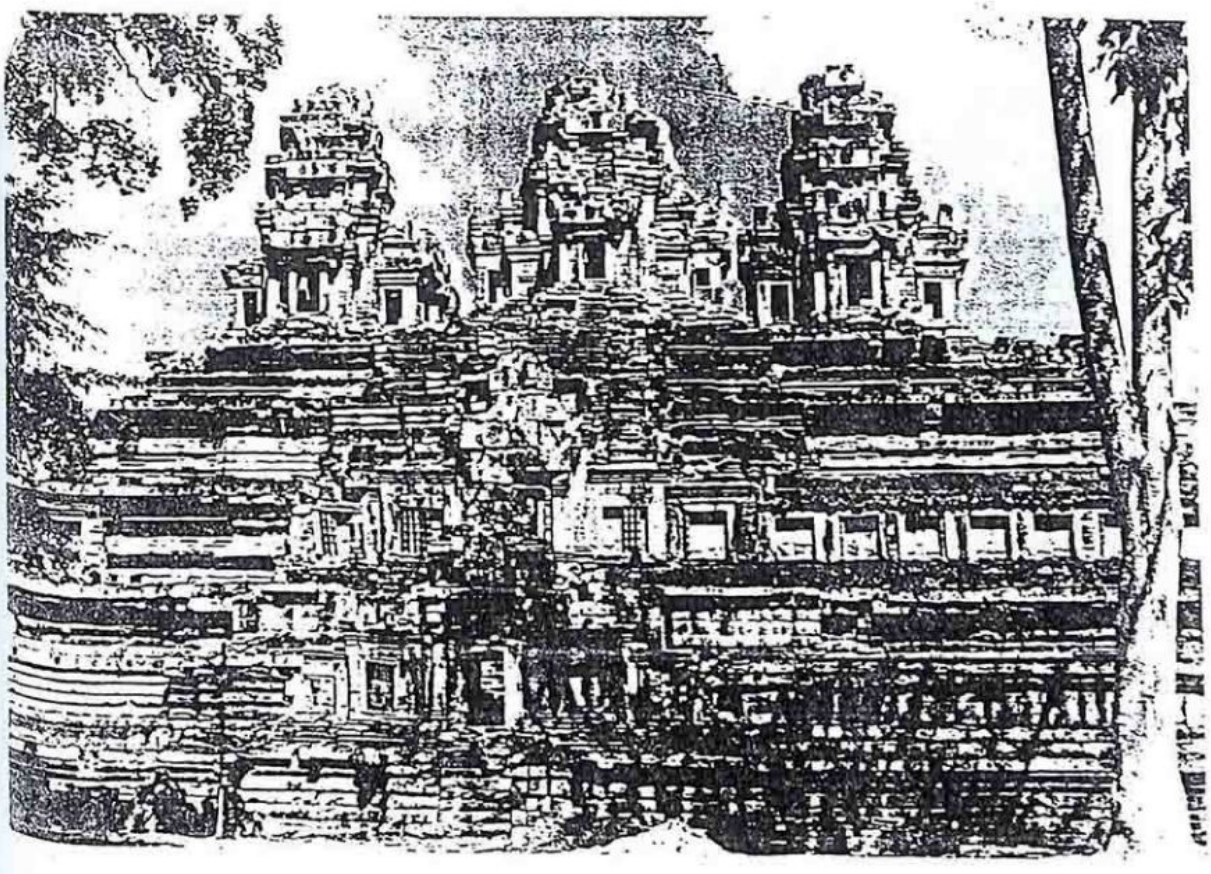

ទិដ្ឋភាពមើលពីលិចទៅកើត (រូបថតទី៤០)

ប្រាសាទតំបន់ភ្នំគូលែន ក្បាលស្ពាន ក្នុងភូមិខ្ជារវង្វាស់ ឃុំឃុនរាម ស្រុកបន្ទាយស្រី
ក្នុងចំណុចផ្ទៃនទីខ្សែបណ្តោយ ១៥១៣០០០ និងខ្សែទទឹង ៣៩៤០០០

ទ្វារអាភមរោងចិន (រូបថតទី ៤១)

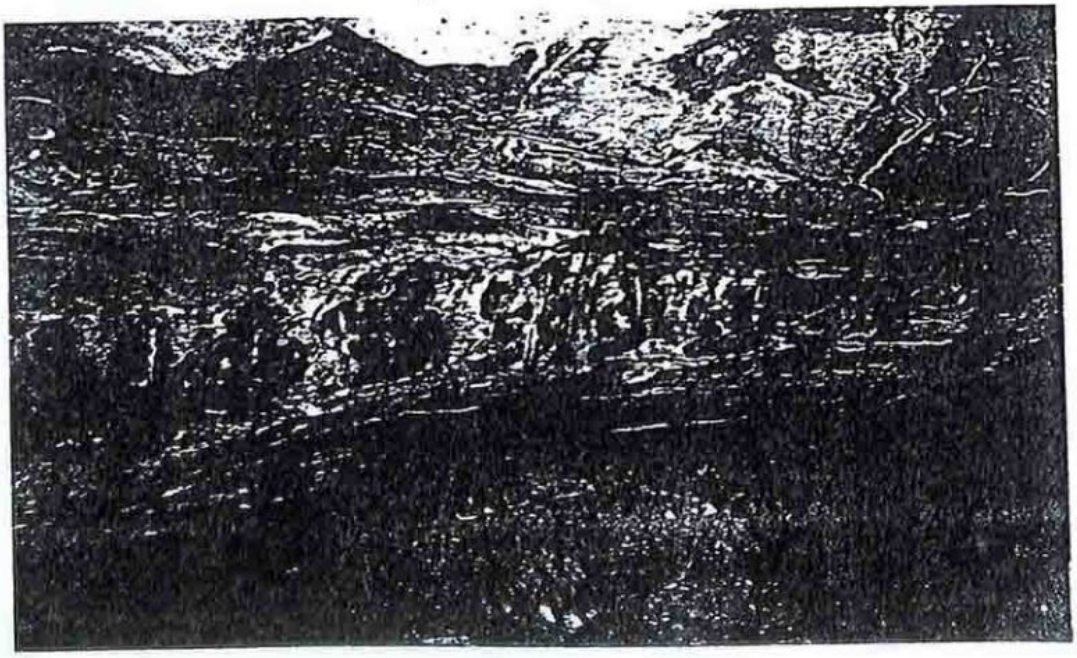

ប្រាសាទរោងចិន (រូបថតទី៤២)

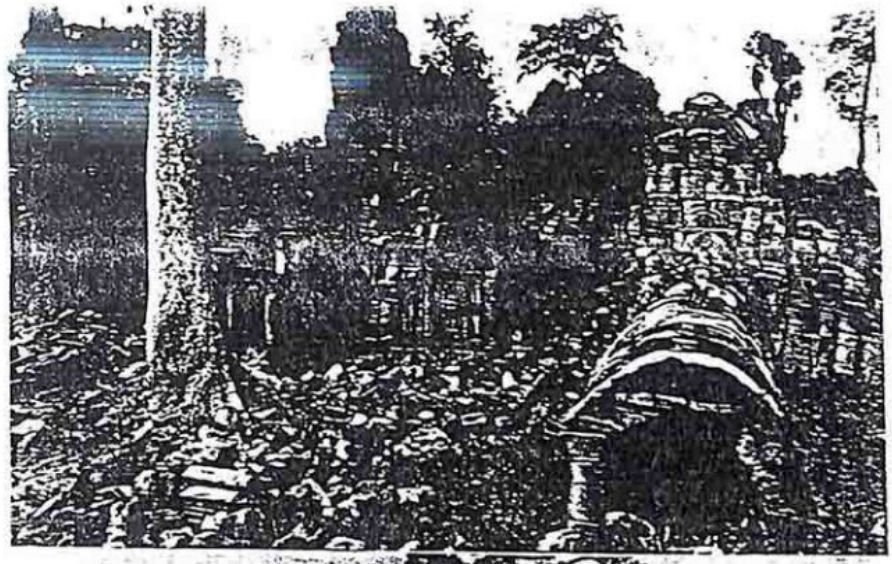

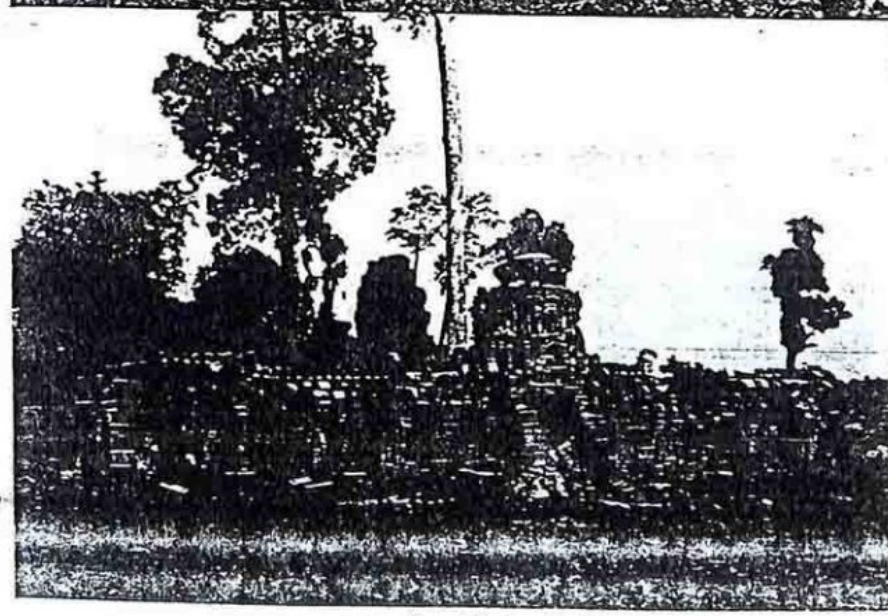

ប្រាសាទតាសោម (មើលរូបទី ៤៣, ៤៤ និង៤៥)

ប្រាសាទតាសោម កសាងនៅចុងស.វទី១២ រជ្ជកាលព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៉ាន១ី ឧទ្ទិសថ្វាយពុទ្ធសាសនាមហាយាន

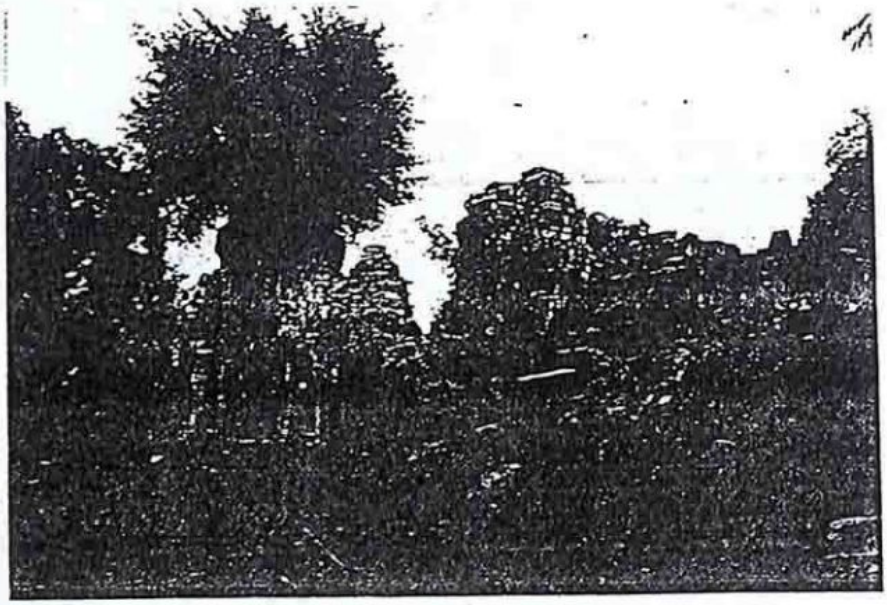

ទិដ្ឋភាពតូបមប្រាសាទកណ្ដាល (ដើមឈើដុះនៅលើកំពូលប្រាសាទ) (រូបថតទី ៤៦)

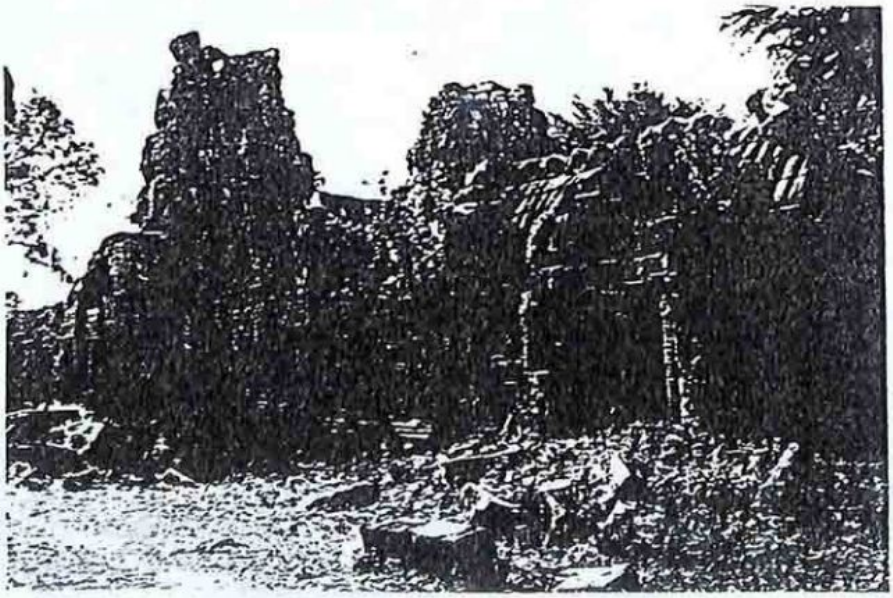

ទិដ្ឋភាពមើលពីលិចទៅកើត (ត្រង់គោបុរៈខាងលិច ហោងទងទី២) (រូបថតទី៤៧)

ឯកសារបន្ថែម

ស្តីពី

រមណីយដ្ឋានប្រាសាទ វត្តអារាម

ពុទ្ធបដិមា និង រឿងព្រេងនិទាន

ទីស្នាក់ការសមាគមស្ថិតិ
បណ្ណាល័យ
LIBRARY
BUDDHIST INSTITUTE

អំពីរមណីយ៍ដ្ឋានខេត្តសៀមរាប

យើងទាំងអស់គ្នា ត្រូវយល់អោយច្បាស់កុំអោយច្រឡំ ហេតុអ្វីបានដាក់ឈ្មោះ ខេត្តសៀមរាប តាមទស្សនៈ ស្ថានីយ (សៀម) ជា ខេត្តសៀមរាប ជាខេត្តមួយរបស់ប្រទេសថៃ (មិនត្រឹមត្រូវទេ) ។

ជំហ្នុងត្រូវយល់ថា យ៉ាងដូចម្តេចបានជាគេហៅថា ខេត្តនេះជាខេត្តសៀមរាប ក្នុងកំឡុងឆ្នាំ ១៤៣៤-១៥០០ សៀមបានកាន់យកតំបន់អង្គរភាគខាងជាប់ ហើយព្រះស្តេចកណ្ណាលបានលើកចាន៏ទៅចតមុខ (ភ្នំព្រះលើកចី ១) ស្តេចអង្គម៍ទ្ធិ ១ ដោយកាន់ជ្យបាន ៤០ឆ្នាំ (១៥០៥-១៥៤៥) បានកាន់យកសៀមខ្ជាត់ខ្ជាយពីតំបន់អង្គរ ហើយដាក់ឈ្មោះតំបន់នោះថា (សៀមរាប) ត្រឡប់ទៅលង្វែកវិញ ១៥៤៤ ។

<u>គោលការណ៍នៅមុខក្នុងការរៀបចំប្លង់ខេត្តសៀមរាបជារួមចម្លើយ</u> :-

១- ទីក្រុងចាស់ (តំបន់អង្គរ) Ville autantique ទុកនៅជាសភាពដើម ។

២- ទីក្រុងសព្វថ្ងៃ (Ville traditionnel) មិនត្រូវសង់អាគារខ្ពស់ៗទេ ដែលធ្វើអោយប៉ះពាល់សោភ័ណ្ឌភាពអង្គរ ត្រូវកំណត់ត្រាំប្រទល់ការសាងសង់សណ្ឋាគារ ឲ្យអោយឆ្ងាយ ហើយពង្រីកក្រុងទៅទិសខាងត្បូង អោយឆ្ងាយពីតំបន់អង្គរ (ជាក្រុងចាស់) ។

៣- ទីក្រុងថ្មី (Ville modeme) សាងសង់នៅ (សសរស្តម) ស្រុកពួក ឬ ក្រឡាញ់ ដើម្បីជីវភាពរស់នៅរបស់ប្រជាជនខ្មែរ (ក៏ដូចជាវិធីកាត់ចំណូលជូនរាជរដ្ឋាភិបាលបានច្រើន) ម្យ៉ាងទៀតអោយភ្ញៀវមកស្នាក់នៅបានច្រើនថ្ងៃ ។

<u>រមណីយ៍ដ្ឋានខេត្តសៀមរាប</u> :

ខេត្តសៀមរាប ជាខេត្តមួយតូចក្នុងកម្ពុជ្ជរដ្ឋ បើនិយាយពីទីកន្លែង ជារមណីយ៍ដ្ឋានមិនមានបណ្ណាក្រុង ខេត្តណាយកឈ្នះខេត្តសៀមរាបបានឡើយ ។

ខេត្តសៀមរាប មានផ្ទៃដីសរុបចំនួន ១៥.២៧០គម^{២} = ១.៥២៧.០០០ហិចតា មានចែកចេញជាប្រភេទដីដូចខាងក្រោម :-

- ផ្ទៃដីបង្កបង្កើនផល : ២៥៣.៧០០ ហិចតា
- ផ្ទៃដីទំនេរ : ៣១៥.៩០២ ហិចតា
- ផ្ទៃដីលំនៅដ្ឋាន : ១៩២.៤៤៦ ហិចតា
- ផ្ទៃដីព្រៃ : ៧៦៤.៩៩២ ហិចតា

ប្រជាជនមានចំនួន ៦៨៨.២១០នាក់ ក្នុងនោះមានស្ត្រីចំនួន ៣៣៤.០១៦នាក់ ត្រូវជា ១២០.៣៩៧ គ្រួសារ មានស្រុកចំនួន ១៤ ឃុំចំនួន ១០៨ និង ភូមិចំនួន ៩១៤ ភូមិ តាមនៅដើមធមាសទី ១ ឆ្នាំ ១៩៩៦ ។

<u>អំពីព្រំប្រទល់ខេត្តសៀមរាប</u> :

- ខាងកើតទល់ និង ខេត្តកំពង់ចំ

- ខាងលិចទល់ នឹង ខេត្តបន្ទាយមានជ័យ

- ខាងជើងទល់ នឹង ភ្នំដងរ៉ែក

- ខាងត្បូងទល់ នឹង បឹងទន្លេសាប

- មានស្ទឹងមួយ ដែលមានប្រភពមកពីភ្នំគូលែន គឺកាត់តាមជើងទៅត្បូង មានផ្លូវនៅត្រើយសងខាង ប្រកបដោយព្រៃត្រាំស្លា ជាដំណាំ មានស្ទឹកខ្សាច់ខ្លី មានមួយចំនួនជាកំប្រណាមត្រណៃ ត្រជាក់ត្រជាន់ ។

- នៅរដូវប្រាំង ទឹកស្ទឹងថ្លាឈ្វង់ រីងចន្ទ្ម ទឹកហូរតិចៗ ដើរលេងលេងក្បាច់ទៅបាតស្ទឹងល្អណាស់ មានកន្លែងខ្លះដីដុះបណ្តាលអោយគោក (ចាប់ពីស្ពានថ្មខាងលើមកដល់ស្ពានវត្តបូព៌) ។

នៅរដូវវស្សា គេលមានភ្លៀងធ្លាក់ច្រើន ទឹកវាហូរចាក់មកស្ទឹង បណ្តាលអោយស្ទឹងស្ទៀមភាបពេញប្រៀបមាត់ច្រាំង ហូរយ៉ាងលឿនឆ្ពោះទៅទិសខាងត្បូងមាត់បឹងទន្លេសាប ផ្នែកខាងក្រោមចាប់ពីវត្តស្វាយទៅ គឺទឹកហូរកាត់ផ្លូវតែម្តង លើកលែងតែមានលើកភ្លីអមផ្លូវផ្នែកខាងលិចមាត់ស្ទឹងទេនោះ ។

- ស្ទឹងនេះពីដើម ត្រើយខាងកើត គឺមានផ្ទះរបស់ប្រជាជនរស់នៅក្បែរមាត់ស្ទឹង ពីដើមមានទូក ការណ្ណតកូច១ ដឹកតាមវាន់យកមកលក់នៅផ្សារចាស់យើងសព្វថ្ងៃបាន (នៅខាងកើតផ្សារខាងលិចខាងត្បូងវត្តដំណាក់) គឺមានកូនកោះមួយ ទឹកហូរតាមប្រឡាយផ្ទៃលកោះនោះ មកចូលស្ទឹងដែរ បច្ចុប្បន្ននេះ ណ្ណកូចបានដឹក និង លើកចំនប់ធ្វើស្រះ ស្ទើរតែចាត់ដានអស់ហើយ ។

- ដោយថា បរិស្ថាននៅទីនោះមិនស្អាត រាជរដ្ឋាភិបាលបានលើកគោលការណ៍ដោះស្រាយរបបគោលនយោបាយអោយប្រជាជនរើលនៅផ្ទះនៅក្នុងនិងនៅក្នុងអស់ទៅ ។

- មុនឆ្នាំ ១៩៧០ កាលមិនទាន់មានចំនប់ក្រពើ ទឹកស្ទឹងស្ទៀមភាបហូរទៅក្រោមជាប្រចាំ ប្រជាជនដែលរស់នៅក្បែរនូងស្ទឹង គេនិយមប្រើរហាត់ទឹក ដោយចោះបង្ហោលកាត់ស្ទឹងដាក់ជាមួយ ទុកមួយច្រកចំមុខរហាត់ទឹក អូសរហាត់ទៅ ខ្ទាំង ។ ឯរហាត់ គឺគេចោះបង្ហោលសសរក្រាស់ ៤ ដើម្បីដាក់ជុំរហាត់ (ដូចជុំរនេះតោ) មានកាំវែង១នៅចុងកាំ គឺមានស្ពានសំរាប់ភាប់ទឹកនៅចុងស្ពាន គឺគេរុំព័ទ្ធដោយរបាបូស្ស៊ី និង ដាក់ប៉ាងប៉ងពេលរហាត់ទៅ គឺជ្រមុជដងទឹកចាក់ទ ហូរតាមប្រឡាយទៅស្រោចដំណាំក្នុងភូមិគេយ៉ាងស្រួល (នេះជាវិធីបូមទឹកមិនពិបាកប្រើវិកា) ។ ក្សេត្រវិទ្យាសាស្ត្រជាតិ និង អន្តរជាតិតែងចំណាប់អារម្មណ៍ទៅមើលរហាត់ណាស់ ភាប់ជួនពេលខ្លះ អែបរហាត់គឺមានប៉ាងមុជទឹក គេឃើញនារីស្អាតចងពុងដងទឹកមុជលើស្ពានជាកំពង់លយទៅក្នុងទឹក នេះជាចំនៀមចំណាប់ និង ជាប្រពៃណីរបស់ខ្មែរយើងជំនាន់នោះ ហ្ហកលោកសិល្បករជាជាងតំនូរបានទាំគ្នាគូររូបទាំងនោះទៀតផង ។

- ក្នុងកំឡុងឆ្នាំ ១៩៧៥ ដល់ឆ្នាំ ១៩៧៩ ក្នុងរបបប៉ុលពត បានរៀបចំធ្វើទំនប់មួយកាត់ស្ទឹង (ជាលក្ខណៈស្ពានដង) បានធ្វើអាងត្រពើមួយនៅក្បែរនោះ ប្រមូលត្រពើពីវាលយន្តហោះថ្មី មកដាក់ចិញ្ចឹមទីនោះ ។

<u>ស្ទឹងស្ទៀមភាបមានប្រភពហូរមកពីភ្នំគូលែន</u> :

នៅលើភ្នំគូលែន មានអក្សរចារឹកដើម សរសេរជាភាសាស្ត្រីត បានដាក់ឈ្មោះថា " ភ្នំមហេន្ទ្រ " ជារាជធានីទី ១ ឈ្មោះ មហេន្ទ្របពត (ភ្នំគូលែន) ឆ្នាំ ៨០២ ក្នុងរាជព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៣ទី ២ (គឺកម្រងតែងជ្ជតកភាជ ប្រែថា (អ្នកចំលើលោកតីស្ពេច) ។

បើជាការសាសន៍ស្ត្រីត ប្រែថា (ទេវៈ ឬ ស្តេចនៃអទិទេព) ក្នុងព្រហ្មញ្ញសាសនា មានអទិទេពចិតី : សិវៈ វិស្ណុ និង ព្រហ្ម មានលំនៅដ្ឋានកាត់ប្រាកដ (ភ្នំកៃលាស ព្រៃហេមពាន្ត) ។

- កំពូលភ្នំគូលែនទេះ មានភ្នំជាប់១គ្នា បើៈទីលតិចម្ខាយឃើញមានជ្រលងភ្នំកែតមួយ កែតទៅដល់ជិត ឃើញភ្នំដោយ ឡែក១ពីគ្នា ។ ប៉ុន្តែលើភ្នំគូលែន មានស្ទឹងមួយចំ ដែលមានទឹកផ្ទុសចេញឡើង ហើយហូរចុះពីលើភ្នំ ដើម្បីស្រោចស្រពវាលភាគ មកស្បៃមភាគអង្គរ ពោះស្ទឹងមានចំលាក់ជារូបលិង្គយ៉ាងច្រើន ហើយខ្សែទឹកហូរមានរលកអង្គាញ់១ ជាអចិន្ត្រៃយ៍ (ដែលគេ ហៅថាក្បាលស្ពាន) ឬ ក្បាលស្ទឹង ១០០០លិង្ត) ក៏ន្ទេះនេះ ជាកន្លែងងូតទឹកដ៏ពិសិទ្ធ និង ជាកន្លែងសំរាប់ការបូជាក្នុង សាសនាតាំងពីបុរាណ (ភ្នំគូលែនមានកំពស់ ៣៧០ម) ។

ប្រភពទឹកលើភ្នំគូលែនមានឈ្មោះថា :-

១- ជប់ផ្ទះដាប់

២- ជប់សំរោចឆ្នាយ

៣- អូរសង្គ្រាត

៤- អូរតាពេញ

៥- អូរក្បាលជប់ និង ពាមត្រែបូន

ស្ទឹងនេះគេហៅว่า ស្ទឹងឫស្សី ជាស្ទឹងមួយរបស់ស្ទឹងស្បៃមភាគ ទឹហូរចេញពីផ្នែកខាងលើភ្នំគូលែន ផ្នែកខាងកើត ចំលាក់ជ្រោះដ៏សែនជ្រៅ (ទឹកធ្លាក់) ហូរចម្ងាយ ៤គម និងដល់ទីប៉ាបែកស្ទឹងស្បៃមភាគ និងស្ទឹងលួសនៅត្រង់ដើមអង្គញ់មួយចំ ដែលមិនអាចអោយទឹកហូរច្រើនទៅស្ទឹងលួសខូបត្រាំងខូបវស្សា ទឹកមានតែរដូវវស្សា នៅពេលដែលមានទឹកជន្ទ (តែរដូវត្រាំង ពីទឹកកើងអស់នៅពោះស្ទឹង (មកពីដើមអង្គញ់ទោះជាង) ។ ឯស្ទឹងស្បៃមភាគ ពីមានទឹកហូរខូបត្រាំងខូបវស្សាបាន មិនកាំងស្ងួ និង ដើមអង្គញ់ទេ ។

<u>ទេសភាពដ្ឋានលើភ្នំគូលែន</u> :

មានស្រះដ៏រាបណ្តោយ ១៥០ម x ៧០ម ជម្រៅ ៣ម ក្នុងស្រះមានចំលាក់ថ្មជារូបដ៏ រូបកង្កែប និង រូបតោ ។

<u>អំពីព្រះធំ</u> :

មានបរិវេណដី ៦០ម^{២} ជាដីមារូបព្រះពុទ្ធអង្គធំមានប្រវែង ៤ម ទទឹង ២.៥០ម ការបរិច្ចេទមិនច្បាស់លាស់ ខ្លះនិយាយថា ក្នុងចន្លោះសតវត្សទី ១៣ ទៅសតវត្សទី ១៦ ។

<u>ទីលានស្តេចគំលង់</u> :

ក្រាលថ្ម ៣ហិចតា នៅកណ្តាលមានអូ និង កន្លែងអង្គុយត្រាំព្យាបាលរោគយ្ងង់ ព្រមទាំងមានរន្ធតូច១ដូចរន្ធ ជាយខុម សំរាប់ត្រាំដើមថ្នាំ ។

<u>ល្អាងសំរោចឆ្នាយ</u> :

មានបណ្តោយ ១គម ទទឹង ៧០ម នៅផ្នែកខាងលិចមានវាលថ្មទ័ហ៍ ៣ហិចតា និង ព្រះបាទមួយ ហើយមាន ត្រពាំងមួយទៀត មានបណ្តោយ ៣០ម x ២៥ម ត្រពាំងនេះឈ្មោះថា ត្រពាំងរោង មានសណ្ឋានដូចរោងដ៏ធ្ងន់ ។

<u>ទីលាប្រសិទ្ធ</u> :

មានទំហំ ៣ហិចតា នៅលើវាលនោះមានវិហារមួយ ដែលសង់អំពីឈើប្រក់ឈើ (សតវត្សទី ៩) ។

<u>ទីលានព្រះត្រាប</u> :

មានទំហំ ៣គម ^{2} មានរូបចំលាក់ភ្ជាក់ជាប់នឹងពើងថ្ម (ខ្មែរអោយឈ្មោះថា ពើងថ្មព្រះ ៥អង្គ) ។

<u>ទេវរ៉ាក្សត្តើមានប្រាសាទចំនួន ១១ អំពីឥដ្ឋ</u> : -

- ប្រាសាទអ្នកតា មានភូប្រាសាទ ២
- ប្រាសាទអូរថ្មដាប់
- ប្រាសាទខ្ជឹងស្ទាប់
- ប្រាសាទដីត្រាប
- ប្រាសាទអូរផ្ទុង
- ប្រាសាទអូរតូប
- ប្រាសាទក្រហម
- ប្រាសាទខ្ទាឃ្ម
- ប្រាសាទតាដុង
- ប្រាសាទថ្មជ្រៃញ
- ផ្ទាំងចំលាក់ជាអន្ទោលធំ ១ ចំលាក់ព្រះ ៥អង្គ ចំលាក់ព្រះតាន់ និង ចំលាក់ពើងព្រះពុទ្ធ ។

<u>ន៍ត្ត្ចនគរធ៍</u> :

ក្រុងដ៏ធាន់នោះ គឺមានស្ទឹងចាស់មួយ ដែលមានស្នាមនៅហ្ចូតដល់សព្វថ្ងៃនេះ កន្លែងខ្លះត្រូវរលប់ចាត់អស់ កន្លែងខ្លះមានបាតស្ទឹងនៅសល់ ។

- នៅសម័យកាលនោះ គឺគេច្រើនៈប្ចីដណើរតាមផ្លូវទឹក (ទូក ក្ស្ចន ឬ សំពៅ) ពីដើមខ្សែក្រវ៉ាត់ទីក្រុង ឬ កំពង់ផែ មាន ៣គឺ :-

- វត្តចេតីយ៍
- វត្តអច្ចារ (មានទ្ចូល ពាមឿងនៅខាងលិចប្រាសាទវត្តអច្ចារ)
- វត្តព្រ៊ីន ឬ ទ្ចូលត្រពាំងផ្ចុង (ខាងក្ស្ចងប្រាសាទត្រពាំងផ្ចុង)

- ពីដើមទឹកជន់ខ្ចាំង ភាជ្ចូលដល់វត្តអច្ចារ តែម្ដង ក្ចាល់ សំពៅពីប្រទេសក្រៅគេតែងចតតាមកំពង់ផែដ្ចូចជ៉ាបខាងលើ ។ ការដឹកជញ្ជូនទ៍ន្ទ៍ញ គឺតាមស្ទ៊ងចាស់ពីបុរាណមួយ កាត់តាមសាលាតន្ទ្ចែង នៅភូមិឃ្ចៀនឆ្ពោះទៅកអ្ចូ (ជ្ចុងខាងក្ស្ចងខ្ចាងលិចកំពែងអង្ករធ៍) ព្ចោះមានលូ ៥ ចេញពីជ្ចុងខាងក្ស្ចងខ្ចាងលិចកំពែងអង្ករធ៍ (គេហ៊ៅថា ១ន្ធតាដ៍ង) ។

- ព្ចោះនៅជ្ចុងកំពែងខ្ចាងកើតខ្ចាងជ៉ើងមានលូ ៥ផ្ចែរ សំរាប់បញ្ចូលទឹកពីស្ទ៊ង ដែលហ្ចូរពីភ្ជ៊ីតូលែនចូលក្ចុងក្រុងនគ្ចរធ៍ (យកទឹកសំរាប់ប្ចើប្ចាស់) ។

ស្ទ៊ងចាស់នេះ ពីដើមគឺមានទ្ចូក ពាណ្ចូត ដឹកទ៍ន្ទ៍ញចូលមកដល់ក្រុងនគ្ចរធ៍ ។ ស្ទ៊ងសព្វថ្ងៃនេះ គឺស្ទ៊ងដែលកើតក្ចោយ ដែលគេបំបែរពីទីក្រុងនគ្ចរធ៍ ពាត់តាមស្ពានថ្មខ្ចាងលិចប្រាសាទតាកែវ ពាត់ត្ចង់មកទិសខ្ចាងក្ស្ចង ធ្ចាក់ចូលបឹងទន្ទ្ចេសាប

ក្រោយមកវិញ ស្ពានថ្មមិនអាចហ្ការទឹកបានស្រួល គេបំបែរទៅខាងកើតបន្តិចវិញ (ខែប្រាំងគឺគោកអស់) ។ ស្ទឹងនេះពីដើមទឹកជ្រៅ ការណ៍ទ្ធ ទ្ធ អាចបើកបរចូលដល់ផ្សារចាស់ស្សៀមរាបសព្វថ្ងៃ ។ ឯផ្ទះប្រជាជន គឺច្រើនទៅក្បែរ១មាត់ស្ទឹង ក្រោយមកសម័យកាលនោះ ឃើញបរិយាកាសតាមមាត់ស្ទឹងមិនស្អាត គេមានរបបតោលនយោបាយ គឺអោយរើផ្ទះចេញពីមាត់ស្ទឹងអស់ទៅនិយាយរួម ពីដើមគេមានប្រព័ន្ធធារាសាស្ត្រគ្រប់គ្រាន់ អាចធ្វើស្រែបាន ៣ដង ក្នុងមួយឆ្នាំ ព្រោះមានធារាយណ៍ជាឃ្លាំងទឹកធំ១ សំរាប់ធ្វើស្រែបាន ។

តាមខែដែលគេធ្វើស្រែ តាមបណ្តាឆ្នាំនិមួយ១ មានដូចខាងក្រោម :-

ពីខែ	ដល់ខែ	ធ្វើស្រែវស្សា
ពីខែ	ដល់ខែ	ធ្វើស្រែបណ្តោះ|ទឹក
ពីខែ	ដល់ខែ	ធ្វើស្រែតំលើងទឹក

ភោគផលដែលធ្វើស្រែបាន ១ភាគ សំរាប់សេចក្តីត្រូវការរបស់ប្រជាជន ២ភាគ គឺនាំចេញក្រៅប្រទេស ។

<u>អំពីទីតាំងវត្តនានានៅតាមជុំវិញ</u> :

<u>ត្រើយខាងកើតស្ទឹង</u> :

១- <u>វត្តព្រះឥន្ទ្រកោសីយ៍</u> :

កំណើតវត្តនេះ គឺស្ថិតនៅក្នុងបរិវេណ (មន្ទីរអភិរក្សអង្គរ) គេអាចដឹងបានថា នៅខាងកើតផ្ទះថ្មធាយក្រៀមមានរបស់ចនីយ៍ចាស់ និង បង្គោលសីមាខ្លះ១ហូតដល់សព្វថ្ងៃ ។ ក្រោយមកបារាំង គេយកទីវត្តនេះ ធ្វើជាមជ្ឈមណ្ឌល ហៅថា (Centre d'acceuil) សំរាប់ការទទួលភ្ញៀវអន្តរជាតិ (ជនជាតិគេ) ទើបគេអោយរើរុះវត្តនេះទៅសាងសង់នៅខាងកើតស្ទឹងវិញ មានឈ្មោះថា វត្តលើ ។ ព្រោះវត្តនេះនៅខាងលើគេបំផុត ផ្ទៃកខាងកើតស្ទឹង ទើបគេដាក់ឈ្មោះវត្តនេះថា វត្តព្រះឥន្ទ្រកោសីយ៍ គឺជាពាក្យចាប់ចុងជ្ជនទ្ធិងពាក្យតំណរពីវត្តព្រះឥន្ទ្រកោសា ម្យ៉ាងទៀតវត្តនេះមានប្រាសាទបុរាណសង់អំពីឥដ្ឋ (ឈ្មោះប្រាសាទឥន្ទ្រកោសីយ៍) កសាងនៅឆ្នាំ ៩៦៨ ឧទ្ទិសថ្វាយព្រហ្មញ្ញសាសនា (សិវៈនិយម) ជ្ជសជុលដោយលោក B.PH. Groslier នៅឆ្នាំ ១៩៧២ ពេលដែលខ្មែរក្រហមឈប់អោយចេញចូលអង្គរ ។

២- <u>វត្តព្រះឥន្ទ្រកោសា</u> :

- មានកំណើតមុនវត្តព្រះឥន្ទ្រកោសីយ៍ ចៅអធិការទី ១ ព្រះនាម ប៊ុម មានងារជាព្រះធម្មកាសា ជាមេគណខេត្ត បានដាក់ឈ្មោះថា វត្តឥន្ទ្រកោសា ។

៣- <u>វត្តពោធិលង្ការ</u> :

- មានពុទ្ធបរិស័ទម្នាក់ បានយកដើមពោធិពីរដើមពីវត្តលង្ការក្រុងភ្នំពេញ ធ្វើដំណើរតាមទ្ធ ការ៉ាតបឹងទន្លេសាបមកដល់ខេត្តស្ទៀមរាប ។ យកមួយដើមទៅដាំនៅអង្គរវត្ត មួយដើមទៀតយកទៅដាំក្នុងដីមួយកន្លែងនៅខាងកើតស្ទឹង ទល់មុខវត្តលង្ការចាស់ ។ ព្រះសង្ឆ និង ពុទ្ធបរិស័ទបានកសាងវត្តថ្មីមួយនៅក្បែរដីមួយកន្លែង ដែលដាំដើមពោធិ យកមកពីវត្តលង្ការក្រុងភ្នំពេញ ហើយដាក់ឈ្មោះវត្តថ្មីនេះថា វត្តពោធិលង្ការដែរទៅ ។

<u>៤- វត្តបូព៌</u> :

- វត្តនេះនៅខាងកើតស្ទឹង សម័យអាណានិគមសៀម មេទ័ពសៀមបានចោះបង្ហោលលក្ខ ធ្វើជាព្រំសីមាកំណត់ព្រំប្រទល់ប្រទេសគេ ត្រង់ផ្ទុំផ្ទ្ធវ៉ាបំបែកផ្ទ្ធវ៉ាជាកិលេខ ៦ បែកទៅភូមិកំពង់ឃ្លាំង គោលសីមានេះ សំរាប់ខ័ណ្ឌផែនដីផ្នែកខាងកើតបំផុត ។

- គោលវត្តនេះ មានចំណាស់ជាងគេ ដែលស្ថិតនៅទិសខាងកើតផង ទើបគេដាក់ឈ្មោះថា វត្តបូព៌ រហូតដល់សព្វថ្ងៃ ។

- វត្តនេះ មានកំណើតប្រហែល ៣០០ឆ្នាំ ព្រោះវត្តនេះមានវិហារ និង ចំណាក់ផ្ទុំសពេញលួលណាស់ នៅក្នុងវិហារមានគំនូរជាក់រាណ ស្ទើងភាមកើ្ត ដែលមានអាយុប្រហែលគ្នា និងរឿងភាមកើ្ត ដែលគេតូរនៅភាមថែវ នៃព្រះវិហារព្រះកែវ (ព្រះរាជវាំង) សព្វថ្ងៃ ។

៦- <u>វត្តដំណាក់</u> :

ជាទីស្នាក់អាស្រ័យរបស់កងទ័ពសៀម សំរាប់ធ្វើសមយុទ្ធ និង ហ្វឹកហាត់ក្បួនយុទ្ធសាស្ត្រ វត្តនេះពីដើមមានឆ្នាកូនតែក្រោយមកនៅពេលដែលសៀមដណ្ដើមយកបានខេត្តសៀមរាប ចាត់ដំបងមានមេទ័ពម្នាក់ឈ្មោះ ប្រាក់យ៉ាតិស្ត មានការកិច្ចត្រួតត្រាខេត្តជាតំដំបង បានកសាង និង ពង្រីកវត្តនេះអោយធំទូលាយ ព្រមទាំងបានសាងក្ងស ដែលមានមេទ័ពមួយក្រុមឈរជើងនៅម្ដុំភូមិទ្ធិកវិល ភូមិនេះកាលពីដើមឈ្មោះភូមិ (ជាក់អាវ៉ាម) វត្តដំណាក់នេះ មានចេតីយ៍ធំ១ខ្ពស់១ មានកូនប្រាង្ច និង ក្ងូលដូចអង្ករ នៅខាងកើតចេតីយ៍មានស្រះមួយយ៉ាងធំ នៅកណ្ដាលស្រះមានគុហារមួយកូច មានស្ពានដ្ឋងពីកើត នៅក្នុងគុហារនោះមានព្រះបាតព្រះអ៊ីពីថ្ងកក់ ដែលយកមកពីប្រាសាទចាយ៉ន មកតំកល់ទុក ។ នៅមុខខាងកើតព្រះវិហារ មានរូបដ៏ធ្ងន់ធ្ងរ អ៊ីពីថ្ងកក់ពីរ មុខខាងលិចមានតោពីរ អ៊ីពីថ្ងកក់ វិហារនេះមានអាយុប្រហែល ៧២ឆ្នាំ ហើយសង់ដោយមេជាងអាំងតាយ ត្រូវជាឪពុកលោកអាំងតឹមឈន ។ វត្តនេះពីដើមគេនិយមតែអ្នកមានទេ ។

៧- <u>វត្តស្វាយ</u> :

កំណើតវត្តពីដើម ស្ថិតនៅគោកតាមល់ (ទ្ធលខាងកើតវត្ត) ព្រោះចៅអធិការព្រះនាម តាមល់ ជាអ្នកផ្ដើមបង្កើតវត្ត ជំនាន់ថ្ងៃចូលមកគេហៅថា (លោកម្ចាស់អង្ករ) ឬ ពញ្ញាអនុភាពក្រែកព ។ ដោយគោកតាមល់មានទ្ធិប្ដាកូចមិនសមស្របជាទ្ធីវត្តអ៊ាវ៉ាម ឧបាសកម្ចាក់ឈ្មោះ ស្វាយ និង ភរិយាឈ្មោះ មាស មានសទ្ធាជ្រះថ្លា ជ្រមប្រគេនដីកម្ម សិទ្ធ្ធិរបស់ខ្ជួនមួយកន្ទ្ធែងជាប់ទ្ធ្ងងត្រើយខាងកើតស្ទ្ធ្ងងស្ទ្ធ្ងមរាប (នៅខាងលិចគោកតាមល់) ប្រមាណ ៤០០ម២ សំរាប់សង់វត្តថ្ម ។ ក្ងុងបរិវេណវត្តថ្ម្ធីនេះ មានដើមស្វាយមួយដើម មានដើមកំណើតមុនពេលកសាងវត្តស្វាយ ដើមស្វាយនេះធំប៉ុនកង់រទេះ មានភាងកោងដូចសត្ងជ្ជ ( ) ( ) ( )

វត្តនេះផ្សាយចេញពីវត្តស្វាយ ព្រះតេជគុណ ចាប ពៅ បានដាក់ឈ្មោះថា (វត្តមុនីសុវណ្ណ) វត្តតង់ម៉ុច ជាឈ្មោះម្ចាស់ដីកម្មសិទ្ធិ៖ របស់គ្រួ តង់ និង យាយ ម៉ុច ។

៩- <u>វត្តពោធិបន្ទាយជ័យ</u> : (ឈ្មោះពីដើម វត្តពោធិអារ៉ាក្ស)

ឧបាសកម្នាស់ឈ្មោះ ប្រេង បានវេរប្រគេនដីមួយកន្លែង សំរាប់កសាងវត្ត ដីនោះមានដើមពោធិមួយដើម ទ្រទ្រង់រូបអ្នកតា ឬ រូបអារ៉ាក្ស៖ នៅទ្រឹងតល់ពោធិនោះ លុះតំណរក្រោយមក គេបានបង្ហិតវត្តមកវិសខាងត្បូងបន្តិច ។ វត្តពោធិអារ៉ាក្ស៖នេះ បានក្លាយទៅជាវត្តពោធិបន្ទាយជ័យ ក្នុងពេលកងទ័ពវៀតណាមបានរុះរើដំណើរការមកទ្ធកាត់ខ្នងសាប ក្នុងគោលបំណងមកវាយយកក្រុងអង្គរ កងទ័ពនេះបានចេញដំណើរពីបន្ទាយក្រាម (បច្ចុប្បន្ននេះគេហៅថា ឧត្តរយ៉ាម) មកស្នាក់បន្ត៖នៅម្តុំភ្នំក្រោម ក្រុមការងារដំណើរមកបានវិកាំងនៅវត្តពោធិអារ៉ាក្ស ចំណែកកងទ័ពខ្មែរក្នុងសម័យនោះ បានប្រមូលទ័ពរបស់ខ្លួនមកទប់ទល់វាយបំបែកទ័ពវៀតណាមកំ្ចខ្ពាត់ខ្ពាយ បានជ័យជន៖ត្រង់ម្តុំវត្ត៖នេះ ទើបគេប្រែឈ្មោះថា វត្តពោធិអារ៉ាក្ស មកជាវត្តពោធិបន្ទាយជ័យវិញ ។

១០- <u>វត្តអារញ្ញសាត</u> :

វត្ត៖នេះមានព្រៃលេចទឹកជុំវិញ ឧបាសកម្នាក់ជាទាយកំពង់ឈ្មោះ ស្ងី មានកូនប្រុសពីរនាក់ :- កូនបងឈ្មោះ ម៉ីភ្ជ កូនប្អូនឈ្មោះ ម៉ាស បានវេរប្រគេនដីវាលស្រែរហោដ្ឋានមួយជុំវិញវត្តខាងត្បូងមាន ២ បន្ទាត់ ខាងលិចទល់ទ្រឹងស្ទឹង ខាងកើតទល់ទ្រឹងផ្លូវ ដីនោះមានបណ្តោយ ១៥០ម x ១០០ម ។ នាយកំពង់ស្ងី រស់នៅក្នុងរាជអង្គរយើម ជាជនជាតិខ្មែរ ដែលស្ទើមបានលើកបន្ត៖ប់អោយធ្វើជាស្តេចក្រាញ់ មានសិទ្ធិអំណាចអាចទៅចូលរួមប្រជុំនៅបាងកកបាន ។

- ក្រោយមកទៀត មានរាជ្យអង្គអុង អង្គរមួង អង្គរ៉ាជាត់ នៅពេលដែលកងទ័ពបារាំងចូលមកវាយស្ទើមក្នុងស្រុកខ្មែរលើកទី ១ ស្តេចក្រាញ់នេះបានអស់អំណាច ទាហានបារាំងជួយកសាងវត្ត៖នេះ និង បានកសាងកុដិថ្នាយព្រះសង្ឃខ្មែរ អ៊ីតាវ៉ង និង ក៏ចោះចាយអ ដែលមានតំកើងប្ជង់ស្រដៀងនឹងផ្ទះនៅរបស់ប្រទេសបារាំ ។ ពេលនោះលោក ហង់រ៉ីម៉ាកសារ ក៏បានចូលចាប់ការសាលច្រើនដែរ ។

ក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់ព្រះតេជគុណព្រះនាម ម៉ាត់ បានសាងរូបដ៏ធំមានកំពស់ ៤ម សំរាប់ពាក់ពល់រូបអ្នកតា សំរាប់បំពេញការបួងសួងបន់ស្រន់ និង ស្ទាបស្ទ្ងៃ១ ពេលនោះព្រះអង្គមានទំនាស់ជាមួយព្រះគ្រូ ចាប ពៅ ដ៏ធ្ងន់ មានឈ្មោះថា ណ្ណ សក្តិណ្ណារ៉ាជ បានសន្ទ្ធិតត្រាលើងលើប្រជាជនភេទប្រុសម្នាក់ នៅភូមិអារញ្ញមានឈ្មោះ ឈ្ងឿ អាយុប្រមាណជាង ៥០ឆ្នាំ ។

១១- <u>វត្តកំ្ចក្រោម</u> :

ឈ្មោះដើម (វត្តរ៉ាចង់អង្គសេដ្ឋាមហាសេដ្ឋី) ស្ថិតត្រង់ជើងភ្នំក្រោម (ផ្ទៃកខាងជើងខាងលិច) ចម្ងាយតិចជ្ងៃ ដ៏ងវ៉ង់ឆ្ងៃលជើងភ្នំទៅលិចប្រមាណ ២០០ម និង ដល់វត្តជើងភ្នំហើយ ។

១២ <u>វត្តកំ្ចខាងលើ</u> :

ឈ្មោះដើម ˜ វត្តព្រះព្រហ្មកំ្ចរ៉ាចង់ ˜ ជាឈ្មោះដែលព្រះតេជគុណចៅអធិការវត្តព្រះព្រហ្មរតន៍ ព្រះនាមលំ៉ាកដ៏ាក់ឈ្មោះអោយ ។ វត្ត៖នេះស្ថិតនៅលើកំពូលភ្នំក្រោម ដែលមានកំពស់ប្រមាណ ១៣៧ម ។

- ដោយសារព្រះតេជគុណ ខ្ជៀ មានទំនាក់ទំនងជាមួយព្រះតេជគុណ យុត ទើបគេបំបែកវត្តខាងក្រោមអោយទៅជាវត្តមួយទៀតនៅលើខ្ជងភ្នំ ។ ព្រះតេជគុណ ប៊ុល បានពីរ៉ុះ និង ជួសជុលវិហារចាស់អោយមានភាពថ្មីម្ជើងវិញ ហើយព្រះសង្ឃអង្គ៖នេះសុគតក្នុងមន្ទ្ធីរពេទ្យខេត្តស្ទើមរ៉ាប ក្នុងរបបលន់.ណុល ឯព្រះតេជគុណ ឃ្ជៀន សុគតលើខ្ជងភ្នំទៅ ។

- ទៅលើភ្នំ : មានប្រាសាទភ្នំក្រោម

អសាង : ចុងបញ្ចប់នៃសតវត្សទី ៩ ដើមសតវត្សទី ១០

រាជស្តេច : យសោវ្រ្ម៌នទី ១

ឧទ្ទិសថ្វាយ : ព្រហ្មញ្ញសាសនា (សិវៈនិយម)

<u>បែបផែនប្រាសាទ</u> : ប្រាសាទនេះមានតោបុរៈ និង កំពែងព័ទ្ធជុំវិញមួយជាន់ ក្នុងនោះមានបណ្ណាល័យ និង តូប្រាសាទ ៣ សង់ទៅលើរានមួយ តំណាងអោយអទិទេព ៣ ដែរ :

- តូប្រាសាទខាងជើង តំណាងអោយព្រះវិស្ណុ
- តូប្រាសាទកណ្ដាល តំណាងអោយព្រះសិវៈ
- តូប្រាសាទខាងត្បូង តំណាងអោយព្រះព្រហ្ម

<u>សំភារៈ</u> :- សំណង់អំពីថ្មភក់ ថ្មបាយក្រៀម និង ឥដ្ឋ

ប្រាសាទនេះ មានភាពទ្រុឌទ្រោមជាងគេ (ក្បូរក្បាច់ជាប់នឹងជញ្ជាំងប្រាសាទ) ស្ថានណាស់ ត្រូវចាប់ចិត្ត ត្រូវរបេះ ធ្នាក់មកវាស់ថ្មី ថ្មក៏ត្រូវកន្ទ្រាតផងដែរ ។

- ដោយសារអាយុកាល ខ្វះការថែរក្សាការពារអោយបានជាប្រចាំ ។

- ការខូចខាតដោយសារធម្មជាតិយ៉ាងណា ត្រូវកំដៅថ្ងៃ ត្រូវខ្យល់ ត្រូវទឹកភ្លៀងជំហយទឹកទន្លេសាត់មកប៉ះ ពាល់ថ្ងៃ ។

- សត្វប្រចៀវសំនៅ នោមជុះ ពេលដូវភ្លៀងហូរស្រោចស្រពលើថ្ម ធ្វើអោយថ្មរាប់ពុកផុយ ។

- ការដាក់ម្សៅ និង ឃ្នុនផ្ទុកយកថ្មភ្ជាប់សាប់ បំពីការសាងសង់ និង ធ្វើអោយប្រាសាទវិវត្ត ។

- ការខូចខាតដោយសារសង្គ្រាម ពងទ័ពកែងឈរជើងលើភ្នំក្រោម ដាក់ពាក់ភ្លើងចុនចូនចាញ់ធ្វើអោយប្រាសាទ រំជួយដូចគេផ្ទុកយកថ្មដែរ ។

១៣- <u>វត្តលង្ហា</u> :

វត្តនេះស្ថិតនៅត្រើយខាងលិចស្ទឹង កាលពីដើមជាវត្តរបស់ព្រះសង្ឆខ្មែរ តែក្រោយមកបានប្រគល់វត្តនេះទៅ អោយព្រះសង្ឆវៀតណាម ។ សង្ឆវៀតណាមពេលសូត្រធម៌ គេឈរកែ្សរូបចំលាក់ក្បាលត្រីធ្វើអំពីឈើ ឈរសូត្របណ្ដើរវាយ ក្បាលត្រីបណ្ដើរ និង វាយផ្ទាំលស្ពាន់មួយយ៉ាងធំឮសូរអ៊ូអ៊ូនៅពេលថ្ងៃ ឬ ពេលអាធ្រាតស្ងាត់ជ្រងំ មានបងិមារូបព្រះពុទ្ធជាច្រើន ក្នុងវិហារ ។

- សង្ឆវៀតណាមទាំងនោះ ស្លៀកតាក់ខោអាវណាវ៉ាណ្ដើង ន័ងចង្ហាន់ចូសមានពោត សណ្ដែក ល្ង ជាដើម ។ មាន ពិធីបុណ្យរបស់គេខ្លះ១ ដូចជាបុណ្យសែនក្បាលទឹក (ធ្វើបុណ្យកំចិលណ្ដែ) ហើយសង្ឆវៀតណាមដែលកាន់សាសនាក្បាលត្រី ចានៅ ឡើងមកពីបឹងទន្លេសាបច្រើនកុះករក្នុងវត្តនេះ ដើម្បីប្រារព្ធធ្វើពិធីចែកទានបន្ថែមដល់អ្នកដទៃ ក្នុងវត្តយ៉ាងសប្បាយ ។

- វត្តនេះត្រូវខ្ទេចអស់ក្នុងសម័យសង្គ្រាមជំនាន់លន់.ណុល ឃើញនៅសល់ចាតត្រីះ និង សសរដងទង់ ឥឡូវនេះត្រូវ ប្រជាជនវាយកំទេច ដើម្បីរៀបធ្វើកូមិម្ភរបស់គេអស់ហើយ ។

១៤- <u>វត្តព្រះព្រហ្មរតន៍</u> :

ឧបាសកឈ្មោះព្រហ្ម និង ឧបាសិកាឈ្មោះ រតន៍ បានប្រគេនដីមួយកន្លែងដល់ព្រះសង្ឆ សំរាប់កសាងវត្ត និងថ្វាយខ្លួនទាំងពីរបំពីរដល់សាសនាតរៀងទៅ ។

- វត្តនេះរៀបចំបានសក្តិសមឡើង ដោយមេទ័ពសៀមម្នាក់ឈ្មោះ ប្រាក់ យ៉ា មហាក្សត្រសីកក្នុងសម័យអាណានិគមរបស់គេ ។ កាលសម័យនោះមានរើមពោធិ៍ចំមួយដើម នៅជ្រុងនិរតីព្រះវិហារសព្វថ្ងៃ ហើយមានអាស្រមអ្នកតាមួយឈ្មោះ តាដើយ វត្តព្រះព្រហ្មរតន៍ មានចំណាស់ប្រហាក់ប្រហែលគ្នា និង វត្តអង្គរ តែមានភាពថ្លើងថ្នាន់ជាងវត្តទាំងពីរនេះ ។ វិហារពីដើមសង់អំពីឈើ តែដល់ខ្ទមចាកខ្ទះទៅ គេបានកសាងព្រះវិហារថ្មីនៅកន្លែងដដែលវិញ ឯព្រះចំសព្វថ្ងៃនេះ គេកសាងបល្ល័ង្ករអាយខ្ពស់ សំរាប់តំកល់ព្រះចំតែម្តង ឯព្រះចូលនិពាន្តពីដើម នៅជាកព្រះវិហារស្ថិតនឹងព្រះចំពីដើមដែរ ។

- យើងគួតឆ្ងល់ដែរថា ព្រះចូលនិពាន្តពីដើមនៅស្ថិតនឹងព្រះអង្គចំ ពេលគេលើកព្រះចំតំកល់លើបល្ល័ង្ករួចស្រេច ម្តេចគេមិនលើកព្រះចូលនិពាន្តអោយស្ថើទៅ មូលហេតុ គេមិនលើកអោយស្ថើ ព្រោះកាលណារ៉ារ៉ុះ វាបាត់ភាពដើម ព្រះពុទ្ធអង្គនេះ គេរៀបកន្ទ្រស្រឡាងបាយអ្ករពីលើ ហើយលាបទឹកមាស (ក្នុងគួព្រះមានអាចិត្តចាំងច្រើនណាស់) ។

- វិហារនេះមានរូបព្រះចូលនិពាន្តមួយអង្គចំ (ក្រោយបល្ល័ង្ករួចចំ) ព្រះពុទ្ធអង្គនេះមានទំនាក់ទំនង និងរឿងព្រេង (ទូកចង្ហាន់ហុយ) ក្នុងសម័យលង្វេក ស្តេចបានអោយគេយកដើមតគីមួយដើម ដែលមានវិទ្ធិនុភាពមកធ្វើជាទូកសំរាប់ប្រើប្រាស់ក្នុងរាជធានី ។

- ពេលវង្សា អគ្គរាជ តែងប្រើលោកតាព្រហ្ម និង យាយ មាស ភេស យកចង្ហាន់ពីក្រុងលង្វេកមកប្រគេនព្រះសង្ឆនៅវត្តអង្គរ ក្នុងពិធីបុណ្យផ្សេងៗ ដូចបុណ្យភ្ជុំបិណ្ឌ ចូលឆ្នាំជាដើម ។ ដោយអ៊ុំកាត់បឹងទន្លេសាបយ៉ាងឆាប់រហ័សបំផុត ពីចេញដំណើរពីព្រលឹមយកចង្ហាន់មកដល់ទាន់ពេល (ឆាន់ត្រង់) ចង្ហាន់នេះនៅក្តៅហុយពុំទាន់ត្រជាក់ឡើយ ។ ថ្ងៃមួយចេញដំណើរពីលង្វេកដកដល់កណ្តាលទន្លេសាប ជួបសត្វត្មាមមួយ ចំងយាយីទូកតា និង យាយ តែពេលនោះយាយបើកឮសត្វសាហាវនោះមុនស្រែកប្រាប់តាថា កុំប្រហែសអោយសោះ តាឆ្លើយថា យាយកុំបារម្ភ ទូកយើងមានបារមីតែមួយភ្លេតដល់ត្រើយហើយ ចែងនូវអាត្រកំសត្វត្មាមនោះកាត់ទូកតា-យាយដាច់ជាពីរកំណាត់ មួយកំណាត់មុខរសាត់មកដល់ត្រើយក្រុងអង្គរ ។ មួយកំណាត់ខាងកន្ទ្រៀងរសាត់ទៅក្រុងលង្វេកវិញ ។ ក្រោយមកគេបានរក្សាទូកនេះ ដោយកសាងជារូបព្រះពុទ្ធគង់ឈរស្រោចទូក ធ្វើជាស្នូលតំកល់ទូកក្នុងវិហារវត្តហ៊ីរ៉ូណ (ខេត្តកំពង់ឆ្នាំង) មួយកំណាត់ខាងក្បាល គេកសាងរូបព្រះពុទ្ធចូលនិពាន្តស្រោចទូកដូចគ្នា តំកល់ក្នុងព្រះវិហារវត្តព្រះព្រហ្មរតន៍ រហូតដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

១៥- <u>វត្តអច្ចារ</u> : (វត្តនេះសង់ក្នុងបរិវេណរបស់ប្រាសាទអច្ចារ) ប្រជាជននៅទីនោះបានតាំងកសាងវត្តមួយនៅខាងកើតប្រាសាទ ដាក់ឈ្មោះ វត្តអច្ចារទៅរហូតសព្វថ្ងៃនេះ ។

- តាមពុទ្ធិកាព្រះតេជគុណ អ៊ីម ថា ជាទ្វារស្រុកក្នុងសម័យមហានគរ កាត់ត្រង់ប្រាសាទបាយ័ន្ត (វាជាខ្សែក្រវ៉ាត់ការពារក្រុងនគរធំ) មានកាណូត ទូក សំពៅឆ្លងកាត់បឹងទន្លេសាប មកពីខេត្តនានា ឬ មកពីប្រទេសក្រៅ កាលនោះទឹកទន្លេជ្រៅរាជមកដល់ខ្សែក្រវ៉ាត់ក្រុងតែម្តង ។

- <u>ទ្វារទី ១</u> : នៅទ្វលតាម្ទឿង (ខាងលិចវត្តអច្ចារ)

- <u>ទ្វារទី ២</u> : នៅប្រាសាទបឹង (ខាងលិចវត្តព្រិន)

- <u>ទ្វារទី ៣</u> : នៅត្រពាំងផ្ទុង (ខាងត្បូងប្រាសាទត្រពាំងផ្ទុង មានទ្វលមួយខ្ពស់) ។

- <u>ទ្រាវ៉ី ៤</u> : នៅត្រាសាទចេតីយ៍ ប្រើជាសំពៅ ឬ ទាវ៉ាត្រប់ប្រភេទ មានចម្ងាយប្រមាណ ៥គម ពីស្រុកសៀមរាប ស្ពាន់ដែរបស់ផ្ទូវទៅភ្នំក្រោម ។

<u>ស្ថានីយ៍ចិញ្ចឹមក្រពើ</u> :-

ជំនាន់ លន់.ណុល គេចិញ្ចឹមនៅផ្ទូវទៅវាលយន្តហោះថ្មី (ផ្ទូវទៅវ៉ាត្ចចក) នៅឆ្នាំ ១៩៧៥-១៩៧៩ ប៉ុល.ពត បានកសាងទំនប់ និង ធ្វើជាស្ពានពីលើនោះ ។ ក្បែរនោះមានចិញ្ចឹមក្រពើ (ធ្វើជាអាងសំរាប់ចិញ្ចឹមក្រពើ គេប្រមូលក្រពើមកចិញ្ចឹមនៅទីនេះតែម្តង) ។

ការអោយចំណីក្រពើជំនាន់នោះ មានត្រី ឬ ក្ងុះក្ងោងបោះអោយក្រពើធ្វើជាចំណី ក្នុងស្នាងនេះមានជម្រៅ ១ម ទៅ ១.២០ម ក្នុងមួយអាទិត្យគេបណ្តេញទឹកចោលម្តង តាមរន្ធទ្វារសំរាប់បណ្តេញ ឬ ពេលដឹងថាមានប្រជុំកូនមកមើល គេអាចបណ្តេញទឹកដែរកុំអោយចំកូនស្លុយ ។

<u>ក្រពើនេះមានអាយុ</u> :

- ៤០ ឆ្នាំខ្លះ
- ៣០ ឆ្នាំខ្លះ
- ២០ ឆ្នាំខ្លះ
- ១០ ឆ្នាំខ្លះ ប៉ុនកំកូនដៃ

ចំនួនក្រពើទាំងអស់មាន ១៤០ក្រពើ គេអោយចំណីក្នុងមួយអាទិត្យម្តង ក្នុងម្តងស៊ីអស់មួយកោន (តាមទូរលេខ នៅឆ្នាំ ១៩៨៩) ។

ចំណីបោះទៅក្នុងទឹក គឺវាត្រចាក់ស៊ីតែម្តង ព្រោះក្រពើវាពុំមានអណ្តាតទេ ។ រស់នៅជាមួយគ្នា វាខាំគ្នាដាច់រឹមរ៉ាម គឺមិនពិបាកព្យាបាលទេ ក្នុងមួយអាទិត្យ គឺវាអាចជាសះស្បើយខ្លួនវាតែម្តង ។

<u>ក្រពើវាមានពងដូចសត្វស្លាបដែរ</u> :

- ក្រពើពងក្នុងមួយឆ្នាំម្តង នៅខែ មិនា ដែលជាខែមួយ១ ជិតដល់ខែវាពង គេតែងដឹកយកដីល្បាប់ពីមាត់ទន្លេសាបយកមកដាក់ ហើយដងដីនោះអោយជង់ លាយនឹងកំទេចស្លឹកឈើដាក់អោយវាពង ។ ពេលវាត្រូវពង គឺវាឡើងមកកកាយខ្លួនវា (ដោយជើងក្រោយ) ជម្រៅ ០.៤០សម ល្មមលិចខ្លួន ទើបវាពង (នៅពេលពីរយប់ ឬ បីយប់) :-

- មេក្អែងពងពី ៦ ទៅ ១០ពង
- មេចាស់ពងពី ២១ ទៅ ៣០ពង រយៈពេល ៤០នាទី គឺវាពងអស់តែម្តង ពងហើយ គឺវាកកាយដីកបិទ ។ វានៅចាំការពារមិនទៅណាទេ ភ្លាមណាស់ ។

មុនយកពងវាមកភ្ញាស់ ទាល់តែទាក់វាយកទៅម្ខាង បិតទារមិនអោយវាមូលបាន ការយកពងទៅភ្ញាស់តាមរបៀបវិទ្យាសាស្ត្រ រយៈពេល ៥១ ថ្ងៃ ទើបញ្ជាស់ ។

សៀមរាប, ថ្ងៃទី ខែ ឆ្នាំ ១៩៩៦

អ្នកស្រាវជ្រាវ

ស្ថានភាពបច្ចុប្បន្ន :

កាលពីដំបូងរបស់ក្បូរប្រាសាទនេះ ត្រូវបានបាក់ធ្លាក់មកដី ហើយស្ថិតនៅចម្ងាយប្រហែល ១០០ម ពីទីនោះ ហើយគេអាចទៅកាន់ប្រាសាទនេះបានតាមរយៈផ្លូវមួយ នាងខាងកើតប្រាសាទ និង លាតសន្ធឹងតាមបណ្តោយដណ្តើរមួយ ដែលមានប្រវែងជាង ៦០ម និង មកបញ្ចប់ត្រឹមក្បែងទ្វារកំពែងរបស់ប្រាសាទ ។ ប្រវែងជ្រុងនីមួយៗរបស់កំពែងមានប្រវែងប្រហែល ៤០ម ដោយមានទម្រង់ជាថេរ ៤ តែបច្ចុប្បន្នត្រូវបាក់បែកអស់រលីងហើយ ។

ពួយមកណ្តាលមានអសនៈមួយរាងបួនជ្រុង ហើយដំបូលវាសាងជាវ៉ូត ដែលបើកចំហរទៅកាងទិសទាំង ៤ និង មានបន្ទប់លយផងដែរ ប្រកបដោយដំបូលវ៉ូត ។ សិលាចារឹកដែលរកឃើញដោយលោក អេជេន អាយម៉ូនីញ្ញ តែមានការបាត់បង់រីញ (មិនដឹងដោយប្រការអ្វី) ក៏មានការពន្យល់ដូចលោក ឡា ហ្សុងចែវ៉ែ (Lajinquière) គឺនាំអោយមានការចុះកាលបរិច្ឆេតរបស់ប្រាសាទនេះនៅក្នុងរចនាបថបាយ័ន ក្នុងសតវត្សទី ១២ និងទី ១៣ គឺតាមរយៈស្នាដៃស្ថាបត្យកម្ម និង ក្បាច់គុបតែងលំអ គឺមានអក្សរប្រហាក់ប្រហែលនឹងរចនាបថបាយ័នមែនទែន ។ នៅលើភ្នំនេះ មានវត្ត ២ ស្ថិតនៅខាងក្បូង គឺគុហារព្រះទ្រីត ។

ការរកឃើញប្រទេសកម្ពុជា : ការរកឃើញនូវបណ្តាខេត្តជាច្រើន នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ពុំមានបញ្ហាអ្វីចោតឡើយទេ ។ ពីព្រោះបណ្តាខេត្តទាំងនោះ ពុំមានវត្ថុអ្វីសំខាន់ខាងផ្នែកបុរាណវិទ្យាទេ ។ ប៉ុន្តែមកដល់ទីនេះ គឺជាកន្លែងមួយសាមញ្ញដែលគេបានស្គាល់ ហើយគេក៏បានបោះបង់ចោលអស់រយៈពេលដ៏យូរមកដែរ និង ជាកន្លែងដែលអ្នកទេសចរណ៍តែងតែស្រមៃយ៉ាងចង់ៈទៅទស្សនាទៀតផង ។

ឧត្តរមន្ទីរ

ស្ថិតនៅក្នុងខេត្តសៀមរាប នៃតំបន់មួយនាភាគឦសាន្តនៃប្រទេសដែលបានលេចចេញឡើង ខ្ទមធានីមួយ នៃអាណាចក្រខ្មែរ និង ប្រកបទៅដោយប្រវត្តិសាស្ត្រជាច្រើនក្នុងសម័យបុរាណកាល ។

មុនការតាំងធានីនៅក្នុង : ក្រុមប្រាសាទលូស

ក្រុមប្រាសាទលូសមានប្រាសាទ ៣ នៅក្បែរ១គ្នា ដែលមានកាលបរិច្ឆេតចុងសតវត្សទី ៩ ហើយនៅចម្ងាយ ១៥គម នៃភាគអគ្នេយ៍នៃក្រុងសៀមរាប តាមបណ្តោយផ្លូវជាតិលេខ ៦ កាត់តាមកណ្តាលភូមិតែម្តង ។

ប្រាសាទបាគង : គឺជាប្រាសាទទី ១ ដែលសាងអំពីថ្មកក់សាកល្បងទៅចំកណ្តាលបានីហារិហារាល័យ នៃប្រាសាទតន្ត្រវ៉ែន ។ គឺជាប្រាសាទភ្នំ លើកដំបូងបំផុត ដែលគេសាងសង់នៅផ្ទាល់ដីរាងជាពីរាមីឌ ដែលមាន ៥ថ្នាក់ (ជាន់) នៅជាន់ខាងលើមានបន្ទាល់ទុកនូវក្បាច់ក្រឡាតមួយផ្ទាំងតូច ដែលគេដឹងច្បាស់ថា ជាសិល្ប:ខ្មែរ តែគេពុំបានដឹងកំណើតរឿងរ៉ាវរបស់ប្រាសាទនេះច្បាស់លាស់ទេ ។

ប្រាសាទព្រះគោ :

ស្ថិតនៅខាងលិចផ្លូវ ដែលចូលទៅកាន់ប្រាសាទបាគង ។ គឺជាប្រាសាទមួយដែលសង់នៅផ្ទាល់ដីតែម្តង (តំណាងអោយប្រាសាទភ្នំដែរ) ជាទីកន្លែងសំរាប់បញ្ចុះអដ្ឋិធាតុ (សព) របស់ស្តេចព្រះបាទ ជ័យវ៉ែនទី ២ ហើយនឹងបុព្វបុរសរបស់ព្រះបាទតន្ត្រវ៉ែនផងដែរ ។

ប្រាសាទនេះធ្វើអំពីឥដ្ឋ ហើយនឹងបិទភ្ជាប់ដោយកំបោរបាយអ ។ តូបមប្រាសាទនេះ ខាងកើតមានលំអដោយទ្វារបាល ២ នាគអមសងខាងទ្វារ ដែលមានមាឌធំ និង នៅពីមុខប្រាសាទមានរូបសំណាក គេអនន្ទិ (ANANDIN) ដែលជាយានជំនិះរបស់ព្រះសិវៈ បែរមុខទៅរកប្រាសាទតែម្តង ។

<u>ប្រាសាទលលៃ</u> : ស្ថិតនៅតាមបណ្តោយផ្លូវ ដែលនៅប្រាសាទបាគង ពីដើមប្រាសាទនេះ មានលំនាំដូចជាកោះមួយ នៅចំកណ្តាលបារាយណ៍ ឥន្ទ្រតតាក: Indratataka ដែលមានទំហំ ៣៨០០ម x ៨០០ម ដែលជាអាងស្តុកទឹកទុកសំរាប់ប្រើប្រាស់ នៅក្នុងធានី Harihara Laya ការតុបតែងលំអលើផ្ដែទ្វារ ស៊ុំទ្វារ និង សសរពេជ្ររបស់ប្រាសាទនេះ គឺធ្វើតាមប្រាសាទព្រះគោទាំងអស់ ។

<u>ភាពចិញ្ចាចចិញ្ចែងរបស់ធានីនៅសតវត្សទី ១០ និងទី ១១ ភ្នំបាខែង</u> :

ព្រះបាទ យសេវ្ម៉ន ពុំបានថែរក្សាធានីហារិហរាល័យ ដែលកសាងឡើងដោយបុព្វបុរសរបស់ព្រះអង្គទេ ។ ព្រះអង្គបានកសាងធានីថ្មីមួយទៀតឈ្មោះថា <u>យសោធរបុរៈ</u> ដែលជាធានីទីមួយនៅអង្គរ ។ នៅលើភ្នំបាខែង ព្រះអង្គក៏បានសាងប្រាសាទមួយដែលជាការសន្ទុះ ជាចំណុចកណ្តាលទីក្រុង ។ ប្រាសាទភ្នំបាខែងធ្វើរាងជាពីរ៉ាមីឌ ដែលមានខ្សឿន ៥ថ្នាក់ យ៉ាងចង្យេតដែលនៅជើងក្រោមព័ទ្ធជុំវិញដោយប្រាសាទឥដ្ឋចំនួន ៤៤ តូបម និង នៅលើថ្នាក់១របស់ពីរ៉ាមីឌ មានប្រាសាទតូច១ចំនួន ៦០ ប្រាសាទទៀត សាងអំពីថ្មកក់ ហើយនៅទីថានខាងលើបំផុតមានបន្ទល់ទុក ទ្ធូវប្រាសាទ ៥ទៀត រាងជាចំណិតត្រសក់ (quinconce) ។

<u>បារាយណ៍ខាងលិច</u> : កសាងក្នុងសតវត្សទី ១១ ដែលមានបណ្តោយ ៨គម x ២គម ។ ក្នុងការកសាងបារាយណ៍នេះ គឺគេលើកទំនប់យ៉ាងធំ១ ដែលមានទទឹង ១២០ម បាតក្រោម កំពស់ជា ៦ម ដើម្បីធ្វើអាងស្តុកទឹកទុកសំរាប់ប្រើប្រាស់ ។

នៅចំកណ្តាលបារាយណ៍ មានប្រាសាទតូចមួយឈ្មោះប្រាសាទមេបុណ្យខាងលិច ដែលមានបួងប្រហាក់ប្រហែលប្រាសាទបាពួនដែរ ។ គឺនៅក្នុងប្រាសាទនេះ ហើយដែលគេបានរកឃើញនូវរូបចំលាក់ព្រះវិស្ណុផ្ទុំលើនាគ អនន្ត: អំពីស្ពាន់ដ៏ធំមួយ ។

<u>ប្រាសាទអកយ៉ំ</u> : ស្ថិតនៅភាគខាងនិរតី បារាយណ៍ខាងលិច ហើយប្រហែលជាត្រូវបានសាងសង់តាំងពីសតវត្សទី ៧ មកម្ល៉េះ និង ប្រហែលជាត្រូវបានគេជួសជុលជាច្រើនលើកទៀតផង ហើយក៏ប្រហែលជាមកបញ្ចប់នៅសតវត្សទី ៩ ដូចមានភស្តុតាង នៃការប្រើប្រាស់ឡើងវិញនូវដុំថ្មជាច្រើន ។ ការប៉ាន់ប្រមាណដោយលោក តុបតែងលំអលើផ្ដែ ទ្វារ សសរពេជ្ર រូបចំលាក់ដែលនៅសេសសល់នានា ដូចជា ទេវតា គឺជាភស្តុតាង នៃសិល្ប:សម័យបុរាណដ៏យូរលង់ ។

<u>បក្សីចាំក្រុង</u> :

មានទីតាំងស្ថិតនៅមុខផ្លូវចូលលើខាងត្បូងរបស់ធានីអង្គរធំ ។ ប្រាសាទនេះកសាងក្នុងសតវត្សទី ១០ ដែលមានរាងជាពីរ៉ាមីឌ និង មានលំនាំជាភ្នំកៃលាស ដែលជាភ្នំមួយមានព្រះសិវៈគង់នៅទីនោះ ។ តូប្រាសាទធ្វើអំពីឥដ្ឋ សង់នៅលើពីរ៉ាមីឌ ដែលជាការបង្ក្រាបខ្នាតនៃនិម្មិតរូបកំពូលភ្នំដែលខ្ពស់ រហូតដល់ឋានសួគ៌ា ប៉ុន្តែគ្មានអោយស្ពាយ ក្បាច់តុបតែងខាងក្រៅ ត្រូវបានបាត់បង់អស់ ។ សំណង់នេះគេអាចហៅម្យ៉ាងទៀតថាជា " ប្រាសាទភ្នំ " ។

<u>បណ្តាសំណង់ទាំងទ្វេយដែលល្បីល្បាញនៅសតវត្សទី ១០</u> :

ប្រាសាទបាតជុំ : កសាងឡើងដោយឥស្សរៈជនផ្នែកពុទ្ធសាសនារបស់ព្រះបាទ រាជេន្ទ្រវ៉ែន ក្នុងឆ្នាំ ៩៥៣ ។ ប្រាសាទនេះកសាងដោយមានតូប្រាសាទបី អំពីឥដ្ឋ ដោយបានតំកល់នូវព្រះពុទ្ធរូបមួយអង្គ ហើយបានបង្ហាញអោយឃើញនូវ អាទិទេពពុទ្ធសាសនាមហាយាន ២ទៀត គឺជាសក្ខីភាពមួយបញ្ជាក់ពីការរស់ឡើងវិញ នូវលទ្ធិពុទ្ធសាសនានៅសម័យអង្គរ ក្រោយ ពីសម័យកាល នៃការធ្លាក់ចុះផ្នែកសាសនានៅអង្គរ ក្រោយពីសម័យកាលនៃការធ្លាក់ចុះផ្នែកសាសនាក្នុងកំឡុងសតវត្សទី ៩ និង ដើមសតវត្សទី ១០ ។

<u>ព្រះបាទព្រះឥន្ទ្រកោសី :</u>

ព្រហ្មញ្ញម្នាក់ បានមកពីប្រទេសឥណ្ឌា រួចបានរៀបការជាមួយបុត្រីម្នាក់ ក្នុងចំណោមបុត្រីជាច្រើននាក់ របស់ ព្រះបាទ រាជេន្ទ្រវ៉ែន រួចក៏បានកសាងប្រាសាទព្រះឥន្ទ្រកោសីឡើងនៅឆ្នាំ ៩៦៨ នៅច្រាំងខាងឆ្វេងនៃស្ទឹងសៀមរាប ។

តូប្រាសាទបីកសាងឡើងដោយមន្ត្រីថ្នាក់ខ្ពស់ម្នាក់ទៀត ដែលនៅក្នុងពាក់កណ្តាលទី ២ នៃសតវត្សទី ១០ គាត់បាន កសាងប្រាសាទបន្ទាយស្រី ។

<u>ប្រាសាទប្រវ៉ាន់ :</u>

តាមសិលាចារឹកបានអោយដឹងថា ប្រាសាទក្រវ៉ាន់ ត្រូវបានសាងសង់ឡើងនៅឆ្នាំ ៩២១ គឺដើមសតវត្សទី ១០ ហើយប្រាសាទនេះមិនត្រឹមតែសាងឡើងដោយស្តាព្រះហស្តរបស់ព្រះបាទ ហសេវ៉ែន ម្នាក់ឯងប៉ុណ្ណោះទេ គឺមានមន្ត្រីថ្នាក់ខ្ពស់ជា ច្រើននាក់ទៀត ។ ថាមានតូប៉ម្រាសាទ ៥ សាងអំពីឥដ្ឋ សង់ទន្ទឹមគ្នា មានលំអដោយក្បាច់ក្រឡេតទាបនៅក្នុងតូប៉ម្រាសាទ ២ ក្នុងចំណោមតូប៉ម្រាសាទទាំង ៥ ដោយមានលក្ខណៈប្រហែលនឹងប្រាសាទទាងខ្ចៅនៅជិតប្រាសាទភ្នំដីសូរ ។

<u>កំពែងព្រះបរមរាជវាំង និង ប្រាសាទកិមានអាកាស :</u>

ព្រះបរមរាជវាំង ស្ថិតនៅទិសខាងជើងប្រាសាទបាពួន ដែលកំពែងព្រះបរមរាជវាំង ស្ថិតនៅទិសខាងជើងប្រាសាទ បាពួន ដែលកំពែងព័ទ្ធជុំវិញទំហំ ៦០០ម x ២៥០ម ហើយត្រូវបានកសាងឡើងនៅចុងសតវត្សទី ១០ ក្រោមរាជរបស់ព្រះបាទ រាជេន្ទ្រវ៉ែន (Rajendravarman) បើតាមការស្រាវជ្រាវរបស់លោក Henri Marchal បានបញ្ជាក់ប្រាប់ថា ប្រាសាទកិមាន អាកាស សំរាប់ការគោរពបូជារបស់រាជវង្សស្តេច ហើយនឹងស្រះធំ គឺជាអាងស្តុកទឹកទុកសំរាប់ស្រែកេទ ។

ស្រះធំនេះមានទំហំ ១២៥ម x ៤៥ម ដែលមានកែមជាថ្នាក់១ លើតាមលោក ម៉ូរ៉ីកូ បានបញ្ជាក់ប្រាប់ថា :- មាន ៣ថ្នាក់ ខាងក្រោមថ្នាក់ជាក្បាច់ក្រឡេតទាប ស្តីពីសត្វនាគ ត្រកូ និង មនុស្សមានស្លាប ឯខាងលើមានឆ្នាក់ជាក្បាច់ក្រឡេតទាប យ៉ាងវែង ស្តីពីសត្វក្នុងទេវកថា តាមបែបរចនាបថចាយ៉ន (ចុងសតវត្សទី ១២ ដើមសតវត្សទី ១៣) ។

ឯជាន់ទីមួយរបស់ប្រាសាទកិមានអាកាសវិញ ត្រូវបានសាងសង់ឡើងដោយព្រះបាទ រាជេន្ទ្រវ៉ែន នៅចុងសតវត្ស ទី១០ ដោយពុំមានថែវឡើង ។ ហើយប្រាសាទទាំងមូលត្រូវបានសាងសង់ចប់នៅដើមសតវត្សទី ១១ ក្រោមការដឹកនាំរបស់ <u>ព្រះបាទសុរិយាវ៉ារ្ម៣ទី ២ :</u>

នៅចុងសតវត្សទី ១៣ មានអ្នកដំណើរចិនម្នាក់ឈ្មោះ ជីវតាក្វាន់ បានមករៀបរាប់អំពីរឿងមួយ ដែលទាក់ទងនឹង ប្រាសាទនេះ រឿងរាល់យប់តែងតែមានបីសាចមកដំណែងខ្លួនជាមនុស្សស្រី ហើយព្រះរាជា ត្រូវតែរួមរ៉ាស្យផ្ដេកជ្ជិតនឹងទាងនេះ សូម្បីតែមហេសី ឬ ស្ងំស្ថិតនឹងព្រះអង្គក៏មិនហ៊ានចូលទៅក្នុងទីនោះដែរ ។ លុះដល់ពេលរៀបភ្ជ ទើបស្តេចចេញមកវិញ ។ លើបាត់

ពស់នោះមិនចេញមកទេនោះ និង មានគ្រោះថ្នាក់ដល់អាយុស្តេចហើយ តែចើស្តេចមិនបានយាងចូលទៅទីនោះទេ និង មានភាពអពមង្គលកើតឡើងភ្លាមៗដែរ ។

<u>ប្រាសាទប្រែរូប</u> :

ប្រាសាទប្រែរូប ត្រូវបានកសាងឡើងក្រោមការជំរុញព្រះបាទរាជេន្ទ្រវ៉ារ្ម ក្នុងកំឡុងឆ្នាំ ៩៦១ ។ វាជាប្រាសាទមួយធ្វើឡើងអំពីថ្មបាយក្រៀម និង ឥដ្ឋ ដែលជាហេតុធ្វើអោយវាមានពណ៌ក្រហមឆ្នៅ ។ បើតាមរឿងដែលគេនិទានកថាគ្នាថា គេត្រូវប្រែដងខ្លួនសាកសពនៅទីនោះទៅរកទិសសំខាន់ៗទាំង ៤ ។ ឯអ្នកបុរាណវិទូវិញ ក៏ធ្វើការឯកភាពចំពោះរឿងរ៉ាវដែលទាក់ទង និងព្រេងនិទាននេះ ព្រោះគេឃើញខានជើងទម្រមួយរាង ៤ ជ្រុងទ្រវែង នៅក្នុងកំពែងទី ១ ប្រហែលជាជើងទម្ររបស់ គោអនន្ទ (NANDIN) ដែលជាយានជំនិះរបស់សិវៈ ។

នៅជ្រុងល្ហសាន នៃកំពែងទីមួយនេះ ដែលមានសំណង់តូចៗមួយទៀត មានរាង ៤ជ្រុង សំរាប់ថែរក្សាសិលាចារឹកនានា ហើយនិងម្ជុសមួយ សំរាប់បង្ហូរទឹកចេញ ពេលមានធាន់ផ្សេងៗ ។ នៅក្បែរសំណង់នោះ មានសិលាចារឹកមួយ ដែលចារអក្សរលើមុខទាំងសងខាង ។

ប្រភេទប្រាសាទក្នុងសម័យមុនអង្គរដំបូងគេ ពុះតែងក្បាច់លំអខាងក្រៅរបស់សសរផ្ទោ ជាសសៃឆ្នារ១ ហើយដំបូលរបស់វាមានទីតាំ ៣ ថ្នាក់លើខ្ពស់បន្តិច និង ធ្វើជាកាងដែកក្រចកជើងសេះ ។

សំរាប់ប្រាសាទទាំង ៣នេះ គេពុំប្រទះឃើញក្បាច់លំអលើផ្ដែទ្វារណាមួយទេ ។ ដោយមានការខ្វះខាតឯកសារបុរាណវិទ្យា ធ្វើអោយមានការពិបាកក្នុងការកំណត់អោយបានច្បាស់ពីប្រាសាទបន្ទាយព្រៃនកព្រនេះណាស់ ។

ប៉ុន្តែកំពែងរបស់ប្រាសាទនេះ គួរអោយសរសើរណាស់ ហើយនិងសំណល់បាកបែកដ៏ច្រើនរបស់ប្រាសាទនេះ គឺជាការសមហេតុសមផលមួយ ក្នុងការធ្វើជាឯកសារចារឹកមួយ ដោយចំណែកដែលអាចអោយគេសន្និដ្ឋានបានថា ទីនេះគឺជាធានីឥន្ទ្របុរៈ (Indrapura) ដែលជាធានីទីមួយរបស់ព្រះបាទ ជ័យវ៉ារ្ម៣ទី ២ មុនពេលដែលព្រះអង្គផ្ទាស់ទីលំនៅទៅនៅខាងជើងបឹងទន្លេសាប ដែលមានឈ្មោះថាធានី HARIHARALAYA ហើយបច្ចុប្បន្ននេះ គេស្គាល់យ៉ាងច្បាស់ថា ជាក្រុមរលួសនាភាគអគ្នេយ៍ នៃខេត្តសៀមរាប ។

<u>ខេត្តបាត់ដំបង (ក្រុងបាត់ដំបង)</u> :

ប្រភពដើមរបស់ទីក្រុងនេះ គេពុំដឹងច្បាស់ទេ ។ បើតាមសិលាចារឹកបន្ទាយនាងដោយពួកចេនឡា ។ នៅសតវត្សទី១០ ខេត្តបាត់ដំបងត្រូវបានបង្កើតឡើងជាប្រជុំខេត្ត អមុយបុរៈ (Amoghapura) ហើយស្ថិតនៅតែងង ហើយចុងមានភាពរុងរឿងរហូតដល់សតវត្សទី ១៣ ។ ការបោះបង់ចោលធានីអង្គរនៅសតវត្សទី ១៥ បានធ្វើអោយទីក្រុងនេះនៅសែនឆ្ងាយពីធានីថ្មី ហើយគេស្ទើរតែបំភ្លេចចោល ប៉ុន្តែវាជាទីក្រុងដ៏សំបូរបែបមួយ ។

នៅលើច្រាំងខាងឆ្វេង ខាងលិចស្ទឹងសង្កែមានវត្តចំនួន ៣ ដែលមានសារៈសំខាន់ដល់អ្នកទេសចរណ៍គឺ : វត្តកំពែង វត្តដ៏រ៉ែស និង វត្តហ្ជីភីតាភ៉ាម (Phiphithearam) ។

នៅលើច្រាំងខាងស្តាំ វត្តចំនួន ៥ តាំងនៅខាងកើត គឺជាវត្តសង្កែ ដែលក្លោងទ្វាររបស់វត្តធ្វើមានដំបូល ហើយត្រូវឡើងដោយសសរ ៤ និង ក្រាលដោយថ្មម៉ាប ដែលមានរក្សាទុកនូវរូបចំលាក់ព្រះពុទ្ធក្រឡ៏ រ្ឆាំងដ៏ជាច្រើន តែត្រូវបានបំផ្លាញនៅ

ពេលសង្គ្រាម ។ បន្ទាប់មកទៀត គឺវត្តបូណាភ៉ម វត្តកណ្ដាល វត្តពោធិ៍ក្នុង និង វត្តពោធិ៍វាល ។ វត្តពោធិ៍វាបតាំងពីមុនមក គឺជាគ្រឹះស្ថានសិក្សាមួយដ៏សំខាន់របស់ខេត្ត ។ នៅមុខសង្គ្រាម វត្តនេះគឺជាកន្លែងសំរាប់ក្សាទុកនូវសាស្ត្រាស្ជីកកិតជាច្រើន ដែលចារក្នុងសតវត្សទី ១៨ និងទី ១៩ ។

<u>វត្តឯក (Vat Ek)</u> :

នៅខាងជើង ហើយឆ្ងាយបន្តិចពីច្រាំងខាងឆ្វេងស្ទឹងសង្កែ ហើយចម្ងាយដំណើរតាមផ្លូវដែលមានចម្ងាយ ៥គម ដោយឆ្លងកាត់ភូមិតូចមួយនៅលើច្រាំងស្ទឹង យើងទៅដល់វត្តឯក គឺមានប្រាសាទព្រហ្មញ្ញសាសនាមួយ ដែលគេពុំបានដឹងពីកាលបរិច្ឆេទនៃការសាងសង់ច្បាស់ទេ ។ ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ គឺមានសិលាចារឹកមួយ ដែលត្រូវបានឆ្លាក់នៅលើមេទ្វារខាងកើតរបស់ប្រាសាទ ដោយដាក់កាលបរិច្ឆេទក្នុងរាជព្រះបាទ សុរិយាវ៉ារ្ម៣ទី ១ (១០០២ - ១០៤៩) គឺមានន័យថា បានកសាងឡើងនៅពាក់កណ្ដាលទី ១ នៃសតវត្សទី ១១ ។

ផ្លូវលើកខ្ពស់ ២ ចូលទៅកាន់ប្រាសាទដែលសង់នៅលើទីធ្លារាងចតុកោណកែង ដោយព័ទ្ធជុំវិញដោយប្រឡាយដែលមានប្រវែងជ្រុងនីមួយ១ប្រវែង ៦០ម និង ព័ទ្ធដោយថែវជុំវិញទៀត ។ នៅមុខខាងកើត និង មុខខាងលិចមានរន្ធាងទ្វារដែលប្រកបដោយផ្លូវចេញចូល ៣ ហើយនៅខាងឆ្វេងទីធ្លានៃប្រាសាទនេះ មានបណ្ណាល័យ ២ បែរទៅរកទិសខាងលិច ។ ភូមិមកណ្ដាលប្រកបទៅដោយបន្ទប់លយយ៉ាងធំទូលាយ (Avant Corps) និង មានសសរច្រើនៅខាងក្នុង ដោយចែកបន្ទប់ខាងក្នុងជាបីផ្នែក និង សង់នៅលើធ្លាមួយក្រាលដោយថ្មកក់ និង មាន ២ថ្នាក់ ។ ផ្ដែទ្វារទាំងឡាយ ត្រូវបានគេដាក់បន្ថែតពីលើទ្វារទាំង ៤ នៃអសនៈរាងជាបាត ផ្ដែទ្វារខាងកើត បង្ហាញពីការកូសមុទ្ទទ្រឹកដោះ ដផ្ដ ៣ ទៀតបង្ហាញពីព្រះសិវៈ (?) ឬ (?) ជិះនៅលើគោនន្ទិ ។

<u>វត្តបាសែត (Vat BASET)</u> : វត្តបាសិតតាំងនៅចម្ងាយ ១៤គម ភាគខាងលិចនៃទីរួមខេត្តបាត់ដំបង ប្រាសាទនេះ មានការបាក់បែកជាខ្លាំង និង មានការសាងសង់ពីថ្មកក់ និង ឥដ្ឋផងដែរ ។ ភូមិមទាំងបីរបស់ប្រាសាទនេះ គឺនៅសល់តែស្ថាកស្ថាមទេ ។ ភូមិមប្រាសាទកាងការ លើកចំហរទៅលើទិសទាំង ៤ ដែលដំបូលរូតរបស់វាត្រូវបានបាក់ធ្លាក់ដូចប្រាសាទវត្តឯកដែរ ទំហំនៃបន្ទប់លយ (Avant Corps) មានលក្ខណៈជាការវិវត្តមកពីភូប្រាសាទសម័យអង្គរ គឺសសរទាំងឡាយត្រូវបានចែកផ្នែកខាងក្នុងបន្ទប់ជាបី (Nef) គេប្រទះឃើញមានសិលាចារឹកមួយ ដែលកំណត់ពីតំលៃនៃប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ ដោយមានភាពរឹងមំចាស់ពីសតវត្សទី ៧ ដែរ ។ នៅក្នុងសម័យនោះ ខេត្តបាត់ដំបង ស្ថិតនៅក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់ស្ដេចខ្មែរ ១ចនៅ ។

ទួលវិហារគ្នាះអង្គខ្នៅ

ទក្សិណទ្វីភ-ង ឬ គងជុំ (អ្នកស្រុកហៅព្រះខ្នៅ)

+ ទួលវិហារទក្សិណទ្វីភ-ង ឬ ទួលគងជុំ (អ្នកស្រុកហៅព្រះខ្នៅ)

- កាលបរិច្ឆេទ : ចុងសតវត្សទី ១២ ដើមសតវត្សទី ១៣
- រាជស្តេចស្ថាបនិក : ជ័យវ៉ាន់ទី ៧
- លទ្ធិសាសនា : ព្រះពុទ្ធសាសនា ថេរវាទ (ជាទីលាជុំជនានានាផងដែរ)
- សំការ:សំណង់ : សាងសង់លើដីទួលខ្ពស់ អំពីថ្មបាយក្រៀម និង ថ្មកក់ ព្រះវិហារអំពីឥដ្ឋ ស្ថិតក្បឿង។ បែរមុខទៅរកទិសខាងកើត ត្រឹះនេះមានការលូចជីកកកាយរកវត្ថុដ៏មានតម្លៃ តាំងពីយូរលង់ណាស់មកហើយ តែនៅសម័យកាលឆ្នាំ ១៩៨០ ដល់ឆ្នាំ ១៩៨៤ គឺមានការលូចជីកកកាយបន្ថែមទៀត ។

- ទីទួលវិហារព្រះអង្គខ្នៅនេះ ពិតជាមានគេកសាងជារបៀបអាសនៈ សំរាប់ត្រាបពីលើព្រះពុទ្ធបដិមា ។

<u>ទីតាំង</u> : ចូលតាមភ្នោងទ្វារទន្ទេអ៊ុំទៅជើងប្រហែលជាង ១គម ស្ថិតនៅខាងលិចផ្លូវ ១០០ម ។

- ទីកន្លែងទួលនេះ សំរាប់ប្រសិទ្ធិពរអោយទ្វីភ-ង គេធ្វើពិធីតាមប្រពៃណី នៃព្រះពុទ្ធសាសនា ក្នុងនោះមានសូត្រមន្ត និង រៀបចំបាយសីគ្រប់ថ្នាក់ ដង្វាយមានបាយម្ហូបអាហារ សំរាប់សែនដល់ចារមីជាម្ចាស់ទីកម្ពស់ដី ម្ចាស់ព្រៃព្រឹក្សាពាវល្លិ៍ មានអារុក្ខ អារក្ស អ្នកតា ដែលនៅម៉ៅថែរក្សាទីនោះ ក្នុងនោះមានគ្ងាន ទ្រនាប ទ្រនាប ផ្ទៃឈើគ្រប់មុខ សំរាប់ដាដង្វាយថ្វាយដល់ចារមីនៅទីនោះផង ។

- ពេលធ្វើពិធីរួចហើយគេហែរទ្វីភ-ង នោះប្រទក្សិណ (ត្រែ) ចំនួន ៣ជុំ ទួលវិហារនោះ ដោយមានសូត្រធម៌ រួចរាកហ៊ោផងដែរ (និយាយរួមទីកន្លែងនោះ ជាទីប្រជុំជនមួយយ៉ាងសំខាន់ណាស់) ហើយព្រោះទីកមន្ត និងហែរប្រទក្សិណរួចហើយ ទើបគេដង្ហែទ្វីភ-ងនោះឆ្លងកាត់ទន្ទេអ៊ុំ ទៅតាមដៃទន្ទេដ្ឋនពៅ (ឈ្មោះនេះជាឈ្មោះស្រីម្នាក់ ដែលបានកសាងដៃទន្ទេនេះ (ទើបគេអោយឈ្មោះដៃទន្ទេដ្ឋនពៅរហូតដល់សព្វថ្ងៃនេះ) ។ ដៃទន្ទេដ្ឋនពៅ ស្ថិតនៅត្រង់ទោលខាងកើតដើមបេងចំមួយ (ដែលមានស្រះអំពីថ្មបាយក្រៀម និង ថ្មកក់) ។

- រៀមកាប្រណាំង ស្ថិតត្រង់ទោលពីមាត់ទន្ទេដ្ឋនពៅប្រហែល ៣០ម (ខាងលិចផ្ទះពោធិ៍) សព្វថ្ងៃនេះនៅសល់ទួលត្រឹះអំពីថ្មបាយក្រៀមជាថ្នាក់ៗតែប៉ុណ្ណោះ ។

- ពេលគេប្រណាំង គេចេញទ្វីភពីទន្ទេអ៊ុំទៅកើតដល់ជ្រុងខាងកើត ទើបគេអ៊ុំផ្ដាច់ត្រាត ទៅខាងមុខរៀមកានេះ

- ចំពោះអ្នកចូលរួមទស្សនាទ្វីភ-ង មាន : ព្រះរាជា និង ព្រះអគ្គមហេសី ស្ថានទ្វីតនៃប្រទេសនានាប្រចាំកម្ពុជា មន្ត្រីរាជការតូចធំ គេចេញពីអង្គរតាមទន្ទេដ្ឋនពៅ (តាមសំពៅ ទ្វីភ ហើយមកឡើងរៀមកាតែម្តង (មានស្ពានមជ្ឈដ្ឋានចុះទ្វីភនៅខាងកើតកន្លែង គេលក់ដូរសព្វថ្ងៃនេះ) ព្រោះកន្លែងនោះរៀបតែម្តង ពិធីអ៊ុំទ្វីភនេះ គេប្រព្រឹត្តិទៅរៀងរាល់ឆ្នាំ នៅពេលដែលគេត្រួតស្រូវរួចស្រាប់ចាប់ហើយ (ឯទ្វីភយកមកប្រណាំង គឺគេយកមកតាមបណ្ដាខេត្តទ្វីងប្រទេសដែរ) ។

(ព្រោះរាជដំណាក់ គឺនៅមុខខាងលិចខាងត្បូងអង្គរ)

- កាលពីដើមវត្តខាងជើង (មានទីធ្លាទ្រង់ទ្រាយតុចបន្ទ្ចិ)

- វត្តខាងត្បូង មានទ្រង់ទ្រាយធំជាងវត្តខាងជើង វត្តទាំងពីរនេះ កាលពីដើមនៅលើរូតបាកាន (ភោងទងទី I) នៃប្រាសាទអង្គរវត្ត ពេលចារឹងកាន់កាប់ប្រាសាទខ្មែរទូទាំងប្រទេស ។ ពិនិត្យវាប៉ះពាល់ទឹងឧបាសក ឧបាសិកា ចេញចូលធ្វើបុណ្យប្រសេចប្រសាច ធ្វើអោយបរិស្ថាននៅទីនោះក្រខ្វក់ ទើបសំរេចអោយចេញពីលើអង្គរមករៀបចំវត្តនៅកន្លែងវាំងចាស់មុខអង្គរវត្តទៅ ។

(បត់ USCO មកទាល់នឹងផ្ទះបត់កែងខាងលិច (មាត់ទស្សីណខាងត្បូង) គេហៅទីនោះថា " ព្រៃវាំង " (ទីនោះមានទ្វលខ្ពស់ សព្វថ្ងៃព្រៃដុះជុំជិត ពស់មានពីសទៅរស់នៅទីនោះ មនុស្សមិនហ៊ានចូលទៅទេ) ។

- ទីវត្តនោះ ក្រោយមកទ្ទៀតរិះពីកន្លែងព្រៃវាំងចាស់ ទៅនៅក្នុងអង្គរវត្ត តាមទីច្នាដែលឃើញមានស្រាប់ រហូតដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

- ទ្ទលវិហារព្រះខ្មៅ ឬ ទ្ទលកងជុំ ត្រូវនេះប្រហែលសម័យឥស្សរ: បណ្ណាលអោយព្រះខ្មៅ (ជំនាន់អាណានិគមនិយមចារ៉ាំង) ពេលនេះរោលឡើងខ្មៅ ទើបក្រោយមកអ្នកស្រុកហៅថាព្រះខ្មៅ១ តរហូតមក ។

- ដើម្បីកុំអោយហេលហាល ព្រះនៅកណ្ដាលវាល (នាំអោយមានភាពវាំងស្ងួតខ្លាំង) ទើបមានការបន់ស្រន់ សុំអោយមានភ្ជ្ជ៉ាង សំរាប់ការបង្ហូបង្កើនផលរដូវវស្សា ទទ្ទលបានទិន្ន:ផលខ្ពស់ ទើបឯកឧត្តម ម៉ៅ ចយ ជារដ្ឋមន្ត្រីក្រសួង..... .....? បានកសាងព្រះវិហារតូចល្អម ត្រាន់ជាជម្រកការពារភ្ជ្ជ៉ា និង ភ្ជ្ជ៉ាង ដល់ក្រោយមកទ្ទៀតសត្វកណ្ដ្ស៊ីស ព្រោះនៅក្រោមដើមឈើជុំជិត ធ្វើអោយជល្លាំងសសរពុកអស់ ទើបនៅឆ្នាំ ១៩៨៨ លោក ពា សេង បានកសាងបុស្ស:ក អ៊ីឈើ ប្រក់ក្ស្ស៊ីង ត្រូបពីលើព្រះអង្គខ្មៅ ។ កសាងរួចនៅឆ្នាំ ១៩៩៩ លោក ឈាង អ្ន:ករកស៊ីបានទៅបន់ស្រន់សុំអោយសុខសប្ប:យ ។ ករកស៊ីមានបាន ត្រូវដ្ឋោត ទឹងរៀបចំ:ព្ធ:ះវិហារនេះអោយបានសមស្រប ។

- ការបន់ស្រន់នេះ ព្ធ:ះអង្គបានជ្ជ:ជាតាមសេចក្ដីប្ដ:ជ្ញា (ប្រហែលត្រូវដ្ឋោតចំ) ដើម្បីលាប់ណាន់ ក៏ករកអ្ន:ករ ... ...

- នៅព្រឹកថ្ងៃទី ២៤ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៩៨ ត្រូវបើកប្រជុំរដ្ឋសភាលើកដំបូងនីតិកាលទី ២ ក្បែបចំពិធីប្រជុំនៅ ព្រះរាជដំណាក់ខេត្តសៀមរាប ក្រោមព្រះរាជអធិបតីភាពរបស់សម្តេចនរោត្តមសីហនុ ពេលនោះក្សត្ងដំណើរគណបក្សទាំង ៣ បានចេញដំណើរពីសណ្ឋាគារគោកធ្នក ក្សត្ងដំណើរចេញមុនគេ គឺក្សត្ងរបស់ សម រង្សី បន្ទាប់មកទៀត ក្សត្ងដំណើររបស់សម្តេច ហ៊ុន សែន ស្រាប់តែគ្រាប់ ដែលគេដាក់បង់កែជុះឡើងទៅលើ មិនបណ្ដាលអោយមានគ្រោះថ្នាក់អ្វីឡើយ ។

- ពេលឈ្នះឆ្នោតអាណត្តិទី ២ : ដើម្បីពាបាលរាន់ សម្តេចបានអោយក្រុមវិស្វកម្មក្ងេងវត្តទៅកសាងព្រះវិហារ ព្រះអង្គខ្មៅ ឬ ឥងជុំ បានចាប់ផ្ដើមកសាងនៅដើមឆ្នាំ ១៩៩៩ ហើយជាស្ថាពរនៅខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៩៩ បានធ្វើពិធីសម្ពោធជា ផ្លូវការនៅខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៩៩ តាមទំនៀមទំលាប់នៃព្រះពុទ្ធសាសនា ។

- ពួកអង្គព្រះខ្មៅ ឬ អង្គកងជុំនេះ តាមប្រជាជនទូទាំងប្រទេស ពិសេសប្រជាជននៅខេត្តសៀមរាប តែងមាន ជំនឿលើបារមី និង មហិទ្ធិតរបស់ព្រះអង្គ រហូតអ្នកខ្លះមកដេកកែ្យ ដើម្បីសុំលេខឆ្នោត ខ្លះបែរបន់សុំអោយប្រទេសជាតិ មានសន្តិភាពបរិបូរចាប់ពីពេលនេះតទៅ ។ ខ្លះបែរបន់សុំលេខឆ្នោត ពុំមានកូនសុំអោយមានកូន គ្មានភ្ជ្ជែងសុំអោយមាន ភ្ជ្ជែង ។

ខ្លះធ្វើពិធីប្រសិទ្ធពរជ័យដល់ទ្ធ-ង កាលសម័យដើម ខ្មែរយើងមានជំនឿលើការធ្វើការប្ដកំត្ដុងដល់ កម្ទាំងទ័ព (ទាហ៊ាន) មុនពេលចេញច្បាំង សូមអោយចេញច្បាំងឈ្នះសត្រូវ និង សូមកុំអោយមានស្ដាប់ ពេលត្រឡប់មកវិញ គេនឹង ធ្វើពិធីពាបាលរាន់ ក្នុងនោះគេក្បែបចំពិធីតាមក្សត្ង និង ទំនៀមទំលាប់ និង ប្រពៃណីនៃព្រះពុទ្ធសាសនា (ពិធីក្បែប គឺអាស្ត្ៃ លើអាចារ្ស ឬ ព្រះសង្ឆ ជាអ្នកក្បែបចំពាបាលរាន់) ។

ប្រវត្តិរបស់បដិមារូប

ព្រះអង្គធ្មុំ

កាលពីដំបូង បដិមារូបអង្គចេក អង្គចម និង អង្គជ្ពុំ នៅនឹងប្រាសាទអង្គរវត្ត «រួតព្រះពាន់» ។

<u>កំណើតរបស់ប្រាសាទអង្គរវត្ត</u> :

កាលបរិច្ឆេត : ពាក់កណ្តាលទី ១ នៃសតវត្សទី ១២

«គ.ស. ១១១២-១១៥២»

រាជស្តេច : សុរិយាវ៉ារ្ម័នទី ២

ឧទ្ទិសថ្វាយ : បរមវិស្ណុលោក

កាលជំនាន់នោះនៅគ្រប់ជ្រុងក្នុងប្រាសាទអង្គរវត្ត គេដំកល់បដិមាទេវរាជ «គ៉ីរូបវិស្ណុ»

ឧទាហរណ៍ នៅប្រាសាទធំកណ្តាល គេដំកល់បដិមាទេវរាជ គ៉ីរូបវិស្ណុ ហើយទ្វារធំហាទាំងបួនទិស ។ ក្រោយមក គេគោរពព្រះពុទ្ធសាសនា មានព្រះសង្ឆដែលកាន់សាសនាកំលុងឆ្នាំ ១៥០០ ទៅឆ្នាំ ១៦០០ បានចិទសន្ធប់ប្រាសាទធំនេះ ហើយឆ្លាក់បដិមារូបព្រះពុទ្ធគង់ឈរ «លក្ខណៈវ៉ែមុទ្រ:» (geste de charité) ។

- នៅគ្រប់ទ្វារចូលទាំង ៤ គេបានយកបដិមាទេវរូបវិស្ណុទៅចោលបាត់ទៅ ។

- នៅឆ្នាំ ១៩០៨ លោក ហ្សង កូម៉ែ (Jean Commaille) ជាអ្នកអភិក្សទី ១ បានចោះទ័ណាយទ្វារខាងក្ស្ងង ដើម្បីធ្វើកំណាយ ។

- នៅពេលកាន់សាសនាព្រះពុទ្ធ មានព្រះសង្ឆកាន់កាប់អង្គរវត្ត ពេលនោះ គេបានកសាងព្រះពុទ្ធរូបជាច្រើនដែលមានគ្រប់មុទ្រ:សំរាប់ធ្វើសក្ការ:បូជា ក្នុងនោះមានបដិមារូបអំពីឈើ ថ្មភក់ ស្ពាន់ សរិទ្ធ ។ល។ នៅពេលកសាងរួច គេតែងយកទៅដំកល់នៅរួតព្រះពាន់ ធ្វើពិធីអភិសេកទៅតាមទំនៀមទំលាប់ប្រពៃណីនៃសាសនា ។

- បដិមារូបព្រះអង្គចេក អង្គចម និង អង្គជ្ពុំ គេបានកសាងអំពីសរិទ្ធ លាយលង្ហិនជាលក្ខណៈវ៉ែមុទ្រ: «ជាលក្ខណៈអប់រំចិត្តអោយសប្បុរស» គង់ឈរ ដៃឆ្វេងដាក់សំយុងចុះ ដាក់តាមបណ្តោយដងខ្លួន ព្រះហស្តស្តាំលាទៅមុខ ។ លក្ខណៈត្រង់នេះនិយាយពីព្រះអង្គយាងទៅប្រាសពុទ្ធមាតា នៅស្ថានត្រៃត្រឹង្ស ព្រះអង្គយាងទៅយូរពេក គេក៏កសាងបដិមារូបជំនួស ដល់ព្រះអង្គត្រលប់មកវិញ បដិមារូបនោះ រំកិលចុះពីលើបល្ល័ង្ក ព្រះអង្គរាព្រះហស្តថា នែបដិមារូប កុំចុះទៅណា នៅកន្លែងដដែលនឹងហើយ ។

ពុទ្ធអង្គនេះមានលក្ខណៈមុទ្រ: ដូចព្រះជ័ន្ទទ្ធៀតដែរ ក្រោយការកសាងរួច ប្រហែលម្ភាស់ដើមរៀបចំពិធីអភិសេក ទើបមានបរមី និង មហិទ្ធិរិទ្ធមកសន្ធិត ម្យ៉ាងដោយសារការជឿជាក់របស់មហាជនយើងផង ។

ព្រះពុទ្ធអង្គនេះមានកំពស់ ៥២សម ទទ្ទ័ងស្មា ១៥សម កំពស់រួមទាំងពន្ធញ្ញមាន ៧៤សម ជាលង្ហិនលាយសរិទ្ធ ពីដើមនៅរួតព្រះពាន់ អង្គរវត្តដែរ ។ នៅទសវត្សទី ៥០ រូបព្រះអង្គ

ជុំនេះនៅវត្តព្រះពាន់ ក្រោយមកពួកអាណានិគមបាត់ងងឹតបានព្រះនេះ ព្រះតេជគុណចៅអធិការ ខាងជើងព្រះនាម លីវ បានយកព្រះពុទ្ធអង្គនេះទៅលាក់ទុកក្នុងវត្ត ព្រះអង្គជាអ្នកស្នេហាសម្បត្តិ វប្បធម៌ជាតិ ឃល់ច្បាស់ពីការកិច្ច និង ភាតព្វកិច្ចជាអ្នកបន្តវេនការពារថែរក្សាមរតកវប្បធម៌ សំរាប់ជាកេរ្តិ៍ដំណែលទុកអោយកូនចៅជាន់ក្រោយៗ ។

នៅទសវត្សទី ៦០ ព្រះចៅអធិការ លីវ ប្រឈួនខ្លាំង មុនសុគត ក៏ប្រគល់ព្រះអង្គជុំនេះទៅអោយគ្រូសូត្រស្តាំ ព្រះនាម គង ឃ៉ាវ ថែរក្សាបន្តរហូតមក ។

នៅឆ្នាំ ១៩៧២ ពួកខ្មែរក្រហមបានដំលៀសព្រះសង្ឆ និង ឧបាសក ឧបាសិកាចេញពីវត្តអង្គរ ព្រោះពេលនោះសង្គ្រាមរវាងខ្មែរវៀតកុង និង ទាហាន លន់ ឌល់ លោកគ្រូ គង ឃ៉ាង ត្រូវបានទៅគង់នៅវត្តប្រិយ៍ ឃុំខ្ពារសណ្តាយ ស្រុកបន្ទាយស្រី ក៏បានយកពុទ្ធអង្គនេះជាប់ជាបួយ ... ដែរ គ្មានឧរណាដឹង ។

នៅឆ្នាំ ១៩៩៣ ពួកខ្មែរក្រហមបានចាប់លោកគ្រូ គង ឃ៉ាវ ដោយចោទលោកថា ចង់រត់ចូលមកតំបន់ លន់ ឌល់ ក្នុងក្រុងសៀមរាប លោកគ្រូ គង ឃ៉ាវ ដែលពួកខ្មែរក្រហមចាប់ទៅ ក៏បាត់ដំណឹងរហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ មិនដឹងជារស់ ឬ ស្លាប់ ។ នៅពេលដែលពួកខ្មែរក្រហមចាប់លោកគ្រូ គង ឃ៉ាវ ហើយពួកវាក៏ឡើងឆែកឆេរកុដិលោក ក៏ប្រទះឃើញព្រះពុទ្ធអង្គជុំនេះតែម្តង ហើយពួកវាក៏យកទៅប្រគេនលោកចៅអធិការវត្តប្រិយ៍ ព្រះនាម ញ្ជូង អោយថែរក្សាអោយពួកវាសិន ។

នៅឆ្នាំ ១៩៧៥ ពួកខ្មែរក្រហមបានអោយសឹកទាំងអស់នៅវត្តប្រិយ៍ ពេលនោះលោកញ្ជូង ស្គាយព្រះពុទ្ធរូបនេះ ក៏យកទៅអោយឈ្មោះ រឿន សំ ដែលជាសិស្សរបស់គ្រូ គង ឃ៉ាវ ថែរក្សាទុក ។ នៅពេលដែលគ្រូ ញ្ជូងប្រគល់អោយឈ្មោះ រឿន សំ គឺជាសង្ឆនៅឡើយ ដែលកូនសិស្សរបស់គ្រូ គង ឃ៉ាវ ផ្ទាល់ ដែលបានដំលៀសពីវត្តអង្គរខាងជើង ១៩៧២ ដូចគ្នា ។

ក្រោយបានតែ ២ ខែ ខ្មែរក្រហមអោយឈ្មោះ រឿន សំ សឹកដែរ ពេលនោះឈ្មោះ រឿន សំ ក៏យកព្រះពុទ្ធរូបអង្គនេះមកថែរក្សានៅផ្ទះ នៅភូមិសណ្តាយ ឃុំខ្ពារសណ្តាយ ស្រុកបន្ទាយស្រី ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៧៥ ដល់ឆ្នាំ ១៩៧៩ ។

ក្រោយថ្ងៃរំដោះ ៧-១-៧៩ ឈ្មោះ រឿន សំ ត្រូវបានវិលត្រលប់មកនៅស្រុកកំណើតវិញ គឺភូមិត្រពាំងសេះ ឃុំនគរធំ ស្រុកសៀមរាប សម័យនោះ ។ ហើយនាំយកព្រះពុទ្ធរូបអង្គជុំនោះមកជាមួយផងដែរ ដើម្បីរក្សាទុក ។

ដោយគោរពស្រឡាញ់ជំនឿលើព្រះពុទ្ធសាសនា នៅឆ្នាំ ១៩៨១ រឿន សំ ក៏បានធ្វើបុណ្យអភិសេកព្រះអង្គជុំ ហើយក៏ដង្ហែរទៅប្រគេនលោកគ្រូ ព្រួ នៅវត្តនគរខាងជើងវិញទៅ ។

ក្រោយមកនៅឆ្នាំ ១៩៨២ លោកគ្រូ ព្រួ ត្រូវមានទំនាស់ផ្ទៃក្នុងរវាងលោកគ្រូ លឿង សេក ពេលនោះគ្រូ ព្រួ ក៏ឈប់គង់នៅវត្តនគរខាងជើង ទៅគង់នៅព្រះដាក់ ស្រុកបន្ទាយស្រីទៅ ហើយក៏ប្រគល់ព្រះពុទ្ធរូបអង្គនេះមកអោយឈ្មោះ រឿន សំ ថែរក្សាទុកវិញ ។

នៅឆ្នាំ ១៩៩១ នៅពេលដែលគេពីភូមិត្រពាំងសេះ ឃុំនគរធំ ស្រុកសៀមរាបអោយទៅនៅភូមិថ្មី ឃុំគោកចក ស្រុកសៀមរាប សព្វថ្ងៃនេះ ។ ពេលនោះ រឿន សំ ក៏បានយកព្រះពុទ្ធរូបនោះមកថ្វាយទុកនៅជាមួយព្រះសង្ឆព្រះនាម លឿង ជុន សិន ។ ដោយដាក់ទុកហិបដែកយ៉ាង

ប្រុងប្រយ័ត្នបំផុត ។ ក្រោយមក ជនទុច្ចរិតបានក្តាប់ជាប់ថាមានព្រះសរីរ៉ូ ក្នុងវត្តខាងជើង គឺវាប្រទាក់ក្រឡា ដើម្បីចង់លួចយកបូជនីយវត្ថុ ។

នៅថ្ងៃទី ១៧-១០-៩៤ ឈ្មោះ រឿន ស ក៏បានយកព្រះពុទ្ធរូបអង្គជុំគោះទៅផ្ញើទុកនៅទីបញ្ជាការតំបន់សឹកវរ:ខេត្តសៀមរាប ដែលមានឧត្តមសេនីយ៍ទោ អ៊ុង រឿន មេបញ្ជាការតំបន់ប្រតិបត្តិការវ:ខេត្តជាអ្នកទទួលរក្សាទុក ។

នៅថ្ងៃទី ០៩-៣-៩៥ លោកមេបញ្ជាការតំបន់ប្រតិបត្តិការសឹកវ:ខេត្ត ក៏បានធ្វើការប្រគល់ព្រះពុទ្ធអង្គជុំរួមជាមួយនូវវត្ថុបុរាណអ៊ីចឹ ៤ ទៀត អោយអភិរក្សអង្គរថែរក្សាទុកជាបេតិកភណ្ឌវប្បធម៌ជាតិ ។

សៀមរាប, ថ្ងៃទី ១៤ ខែ ១ ឆ្នាំ ១៩៩៥

ប្រធានឧកញ៉ាន អភិរក្ស អ្ន:

ម្ចេ.ឯ

វត្តព្រះព្រហ្មរតន៍ (ខេត្តសៀមរាប)

ឧបាសកឈ្មោះ ព្រហ្ម និង ឧបាសិកាឈ្មោះ រតន៍ បានវៃដីមួយកន្លែងដល់ព្រះសង្ឆសំរាប់កសាងវត្ត ហើយសុខចិត្តថ្វាយខ្លួនទាំងពីរនាក់បំរើដល់សាសនារៀងទៅ។ វត្តនេះបានរៀបចំឱ្យបានសក្តិសមឡើងទៀត ដោយមេទ័ពសៀមម្នាក់ឈ្មោះ ប្រាក់ យ៉ា មហាក្សត្រសឹកក្នុងសម័យអាណានិគមរបស់គេ។ កាលសម័យនោះមានដើមពោធិ៍ចំមួយដើមនៅជ្រុងនិរតីព្រះវិហារសព្វថ្ងៃ ហើយមានអាស្រមអ្នកតាមួយឈ្មោះ តាជ័យ នៅគ្រប់ទីវិហារបច្ចុប្បន្ន។ វត្តព្រះព្រហ្មរតន៍ មានចំណាស់ប្រហាក់ប្រហែលគ្នានឹងវត្តអង្គរ មានភាពថ្កើងថ្កានជាងវត្តទាំងពីរនោះ។

វិហារពីដើមសាងសង់អំពីឈើ តែដល់ខួចខាតខ្លះ១ទៅ គេបានកសាងវិហារថ្មីនៅកន្លែងដដែលវិញ ឯព្រះចំសព្វថ្ងៃនេះគឺគេកសាងបល្ល័ង្កឱ្យខ្ពស់ ហើយដំកល់ព្រះចំតែម្តង ឯព្រះចូលនិភាន្ត ពីដើមបាតវិហារគឺស្មើនឹងព្រះចូលនិពាន្តនេះឯង (មូលហេតុដែលគេមិនលើកព្រះចូលនិពាន្តឱ្យស្មើនឹងព្រះចំ កាលណារីរុះ វាបាត់ភាពដើម ព្រោះព្រះនេះគេរៀបឥដ្ឋ ដីស្រឡាងបាយអរពីលើ លាបទឹកមាស)។

វិហារនេះមានរូបចូលព្រះនិពាន្តមួយអង្គធំ (ក្រោយបល្ល័ង្កព្រះអង្គធំ) ព្រះពុទ្ធអង្គនេះមានទំនាក់ទំនងនឹងរឿង (ទូកចង្ហាន់ហុយ) ក្នុងសម័យលង្វែល ស្តេចបានឱ្យគេរើយកដើមឈើតគីមួយដើមដែលមានឫទ្ធានុភាពមកធ្វើជាទូកសំរាប់ប្រើប្រាស់ក្នុងរាជធានី។ លោក ង្ស អគ្គរាជ តែងប្រើលោកតាព្រហ្ម និងយាយមាសកេស ឱ្យអុំទូកយកចង្ហាន់ពីក្រុងលង្វែកមកប្រគេនព្រះសង្ឆនៅវត្តអង្គរក្នុងតិចិបុណ្យផ្សេង១ ដូចជាបុណ្យកុំ្ជបិណ្ឌ ចូលឆ្នាំ ជាដើម ដោយអុំកាត់ទន្លេសាបយ៉ាងរហ័សបំផុត។ ចង្ហាន់រៀបចំដាក់ទូកចេញដំណើរពីព្រលឹម យកចង្ហាន់មកប្រគេនព្រះសង្ឆទាន់ពេលវេលា (ឆាន់ថ្ងៃត្រង់) ចង្ហាន់នៅតែក្តៅហុយពុំទាន់ត្រជាក់។ ធម្មតាធ្វើដំណើរពីក្រុងលង្វែកមកអង្គរវត្ត គេត្រូវធ្វើដំណើរអស់រយៈពេលមួយអាទិត្យយ៉ាងតិច តែទូកចង្ហាន់សារុបដំណើរតែមួយព្រឹកប៉ុណ្ណោះ។ ថ្ងៃមួយទូកតាព្រហ្ម យាយមាស ពេលចេញដំណើរពីលង្វែកមកដល់កណ្តាលទន្លេសាប បានជួបសត្វភ្ជាមមួយបំងយាយីយាយតា ពេលនោះយាយឃើញសត្វសាហាវនេះមុន ក៏ស្រែកប្រាប់តាថា ទ ! អ្នកតាព្រហ្មអ្នកកុំប្រហែស តាឆ្លើយថា អើនាងកេស នាងកុំបារម្ភ ទូកយើងមានបារមីធំ តែមួយភ្លែតយើងនឹងដល់ត្រើយ ចៃដន្យអាក្រក់សត្វភ្ជាមបានកាត់ទូកតាយាយដាច់ជាពីរកំណាត់ មួយកំណាត់មុខរសាត់លឿនស្តេវមកដល់ត្រើយក្រុងអង្គរ មួយកំណាត់ខាងកន្ទ្រែងរសាត់ទៅក្រុងលង្វែកវិញ។ ក្រោយពីនោះមក គេបានរក្សាទូកមួយកំណាត់នោះដោយសាងជារូបព្រះពុទ្ធតង់ឈរ ស្រាបទូកធ្វើជាស្ពានតំកល់ទុកក្នុងវិហារវត្តបរិបូណ៌ (ខេត្តកំពង់ឆ្នាំង) មួយកំណាត់ខាងក្បាល គេកសាងរូបព្រះពុទ្ធចូលនិពាន្ត ស្រាបទូកដូចគ្នាតំកល់ក្នុងវិហារវត្តព្រះព្រហ្មរតន៍មកដល់សព្វថ្ងៃ។ សូមបញ្ជាក់ជូនថា កាលឆ្នាំ១៩៨៧ លោកតាទេព ង្ស ស្តេចសង្ឆជំនាន់របបវ៉ៃតណាមគ្រប់គ្រង បានមានគំនិតមួយចង់លើកព្រះចូលនិពាន្តនេះតំកល់ឱ្យស្មើនឹងព្រះអង្គធំ) ក៏នាំគ្នាជីកចំកណ្តាលពោះគីឃើញមានរូបព្រះតូច១អំពីមាស ប្រាក់ សរីទ

។ល។ ក្រោយលោក អ្នង វ៉ន ពេលត្រឡប់ពីសិក្សានៅបរទេសមកកាន់ស្រុកវិញ ឃើញដូច្នោះក៏បញ្ឈប់មិនឱ្យជីកតទៅទៀត ហើយយករបស់ទាំងនេះមកកប់វិញ។

- គួរយល់ថា មូលហេតុដែលគេមិនរៀបចំជួសជុលពីការកសាងវិហារថ្មីនោះ ព្រោះគេដឹងថា មានរបស់អាថ៌កំបាំងហើយ។

វិធានការណ៍របស់យើង ដើម្បីរក្សាកេរ្តិ៍ដំណែលប្រវត្តិសាស្ត្រនេះឱ្យបានគង់វង់រៀងរហូត កុំឱ្យប៉ះពាល់ គួរធ្វើជាស៊ុមកញ្ចក់ព័ទ្ធជុំវិញ ដាក់ខ្សែក្រាំមួយជាន់កុំឱ្យមនុស្សដើរជិត គឺឱ្យមើលពីចំងាយ។

ព្រះចូលនិពន្ធនេះ ដូចជាព្រះកេស គឺគេរៀបឥដ្ឋស្រទាយចាយអរទេ មិនអាចផ្ទាស់ប្តូរ ឬ ជួសជុលអ្វីបានឡើយ បើចង់ជួសជុលគឺគ្រាន់តែស្រទាយចាយអរពីក្រៅ លាបទឹកមាសបានហើយ (បើរឿ គឺខូចទាំងអស់ហើយ)។

អ្នង វ៉ន

ព្រះអង្គគោកធ្លក

ព្រះអង្គគោកធ្លក: ប្រសិទ្ធគោកធ្លក : តីតំណាងអោយប្រទេសកម្ពុជាសម័យអតិតកាល ហៅនគរគោកធ្លក (សម័យហ្ជ្ជណន)។

អង្គគោកធ្លក: ឃើញនិត្យកិនភាគប្រហែលក្នុងរចនាបថជាយ័ន សម័យព្រះបាទជ័យវ្ម៉ន១ទី៧។

- សម័យក្រោយអង្គ្ករមានព្រះពុទ្ធបដិមាអ្ការ៉ាតចំនួន៥អង្គ ដែលមានជ្ជ្ជ្

- នៅគ្រប់ទីកន្លែងក្នុងប្រាសាទអង្គរវត្តគេដំកល់បដិមា ទេវរាជ្ញ *ឥ្ស្ស*ូ ។

ឧទាហរណ៍ : - នៅប្រាសាទធំកណ្តាល គេដំកល់បដិមាទេវរាជ្ញ ឥ្ស្ស*ូ*នៅចំកណ្តាលប្រាសាទធំ ហើយបើកទ្វារចំហរទាំង ៤ ទិស ។

- ក្រោយមកគោរពព្រះពុទ្ធសាសនា មានព្រះសង្ឆដែលកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនា ក្នុងកំឡុងឆ្នាំ ១៥00 ទៅ ១៦00 ព្រះសង្ឆបានបិតសន្ទប់ប្រាសាទនេះហើយឆ្លាក់បដិមារូបព្រះពុទ្ធគង់ឈរ (លក្ខណៈវ*ត* មុទ្រ: Geste de charite)

- នៅឆ្នាំ ១៩0៨ លោក ហ្សង់ ក*ូ*ម៉ៃ (JEAN COMILLE) ជាអ្នកអភិរក្សទី១ បានចោះទម្លាយទ្វារខាងត្បូងក្នុងឆ្នាំ ១៩0៨ ដើម្បីធ្វើកំណាយ ។

- នៅឆ្នាំ ១៩៣៤ លោក ហ្សក ឌ្រូវ៉ ( ) បានធ្វើកំណាយចំប្រាសាទកណ្តាលនៅឆ្នាំ ១៩៣៤ ជម្រៅ ២៥ម ស្ថិនិងកំរិតដីភបរបស់ហ្ស*ូ*ម្ប*ូ*ដ*ូ*ប ( ) ( ) ( )

តទៅនេះ:

១- ព្រះពុទ្ធបដិមារូបនេះ ជារបស់ចូកណ ហើយមានតម្លៃជារមិខ្ពាំងពូកែ ។

២- ព្រះបដិមារូបនេះ ជាសិទ្ធិលាយលម្អិតផង គោលបំណងចំរបស់គេ គឺយកទៅទុកនៅប្រទេសគេតែម្តង ។ ហ្ចាន:ភ្ជាប់ជ្ជ:ណ:ចៅអធិការវត្ត វត្តអង្គខាងជើង ជាអ្នកស្នេហាសម្បត្តិវប្បធម៌ជាតិ យល់ពីការកិច្ច និង ជាកតញ្ញូកិច្ច របស់ខ្លួន ជាអ្នកបន្ត:ដ:ន ការពារ ថែរក្សា មរតកវប្បធម៌ អោយបានតស៊ូ:ទុកជាកតិ:ណែលកូនចៅជាន់ក្រោយ ១ ។ ការបិទ្ធាប់ជាប់ទ:ស:ការ:ណ:នេះ ក៏ប្រញ្ជាប់ប្រញ្ជ:ណ:ដកចេញ:ពីរូបព្រ:ភ:ន់ អង្គ:ត្ត: ទៅ:ទុកនៅ ព្រ:វិហារ:ត្តខាងជើង នៅ:ពេលចាក់ងទៅ:ក:ម:ន:ឃើញ:ក:ន:ម:ន:ទ:ចិ:ញ តែការ:ភ:ម:ដ:ន:ម:ន:ន:ន:ទ:ន:ន:ន

ខាងត្បូងព្រះវិហារ (វត្តដំណាក់) ចោលទៅ។

- នៅឆ្នាំ ១៩៧៩ - ១៩៨០ គេស្រាវជ្រាវរកព្រះអង្គឃើញ (ជំនាន់រដ្ឋកម្ពុជា) បានដង្ហែរព្រះអង្គទុកនៅសាលាធម្ម (វត្ត ដំណាក់សំរាប់ធ្វើសក្ការៈ)។

- នៅឆ្នាំ ១៩៨៧ ប្រជាពលរដ្ឋគ្រប់ស្រទាប់ជាន់ថ្នាក់ ចង់បានសន្តិភាព ក៏នាំគ្នាធ្វើពិធីបុណ្យមួយតាមប្រពៃណីយ៍ នៃព្រះពុទ្ធសាសនា ហើយដង្ហែរព្រះអង្គមកកាន់កន្លែងដើមវិញ ពេលកសាងព្រះវិហាររួច គឺមានបញ្ហា ដែរ ដំបូងព្រះវិហារដាក់នៅខាងលិចដំណាក់ ខាងកើតស្នងការដ្ឋានឧកញ្ញ ខេត្តសៀមរាប ពេលនោះបាន ពន្យល់សប្ដីអ្នកម្ចាស់សាងសង់ គឺមិនអោយដាក់នៅកន្លែងនោះទេ គឺអោយដាក់នៅកន្លែងដើមវិញ ទើបគេ កសាងព្រះវិហារនៅកន្លែងដើមដូយ ខ្ញុំ។

ចម្លាក់ថ្ម LIBRARY BUDDHIST INSTITUTE

ប្រវត្តិសង្ខេបនៃអ្នកវិទ្យាការជ្រាវ៖ ក៏ណ្ណ

ក្នុងរជ្ជកាលរបស់ព្រះបាទជ័យវ៉ារ្ម៨ទី ៧ គឺបានកសាងស្ថាបត្យយ៉ាងច្រើននៅកម្ពុជរដ្ឋយើងនេះ ខ្ញុំសូមលើកយកឧទាហរណ៍ : នៃការកសាងប្រាសាទបាយ័នមួយជាបទពិសោធន៍ :

- កាលបរិច្ឆេត : ចុងសតវត្សទី ១២ ដើមសតវត្សទី ១៣ (១១៨១-១២២០)
- លទ្ធិសាសនា : ព្រះពុទ្ធសាសនាមហាយាន (ជ័យពុទ្ធមហាលាភ) ឬ ផ្ទៃវ៉ាទ គឺជាអ្នកថែរក្សាលោក
- កសាងជាបីជាន់ មានកំពស់ ៤៥.០០ម គិតពីបាតក្រោមដល់កំពូលលើកូងផ្ទៃដី ៥.០០ហិចតា ដោយមិនបានគិតពីស្រះព័ទ្ធជុំវិញ ។
- ជាន់និមួយៗមានកំពូលដូចតទៅ :
- ជាន់ទី ១ (ខាងលើ) មានកំពូលចំនួន ១៧ កំពូល
- ជាន់ទី ២ មានកំពូលចំនួន ២៩ កំពូល
- ជាន់ទី ៣ (ជាន់ក្រោម) មិនមានកំពូលទេ គឺមានតែដំបូលកោង (Voutre) តែប៉ុណ្ណោះ
- សរុបកំពូលប្រាសាទបាយ័នមានកំពូល ៤៦ លើកលែងតែកំពូលក្នុងទ្វារខាងក្រៅ (គោបុរៈផ្នែកខាងក្រៅ) ទាំងក្រាំផង មានកំពូល ៥១ មានមុខលោកេស្វរៈ ចំនួន ៤១៨ មុខ ។
- តាមឯកសារបញ្ជាក់ខុសៗគ្នា ដូចខាងក្រោម :-
- ឯកសារខ្លះថាមានកំពូល ៤៩ កំពូល
- ឯកសារខ្លះថាមានកំពូល ៥២ កំពូល
- នឹងឯកសារខ្លះទៀតថា មានកំពូលសរុប ៥៤កំពូល តាមឯកសារបម្លាស់អ៊ីតនៃប្រាសាទបាយ័ន ត្រូវដោយលោក JACS Dumacey គឺមានតែ ៥១កំពូលប៉ុណ្ណោះ ដោយមិនបានគិតដល់គោបុរៈទាំង ៥ ខាងក្រៅ ។
- កំពូលទាំងអស់ជានិមិត្តរូបនៃខេត្តទាំងអស់ នៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា នាសម័យកាលនោះ ។
- ប្រាសាទបាយ័ននេះ តាំងនៅចំកណ្តាលទីក្រុងនគរធំឈ្មោះ " យសោធគីរ " ប្រែថាភ្នំទ្រទ្រង់ដោយយស ។
- ក្រុងនគរធំមានផ្ទៃក្រឡាទំហំ ១២គម២ ក្នុងមួយជ្រុងប្រវែង ៣គម មានកំពែងព័ទ្ធជុំវិញកំពស់ ៨ម " ហៅថាជ័យគីរ " ប្រែថាជ័យជនៈនៅក្រៅកំពែងមានស្រះទឹកព័ទ្ធជុំវិញ " ហៅថាជ័យសិន្ធ " ប្រែថា មហាសមុទ្រជ័យជនៈ ។
- ប្រាសាទបាយ័ន បើមើលពីចម្ងាយដូចឃើញរូបព្រហ្មតែមួយគត់ លុះចូលទៅដល់ជិតឃើញរូបព្រហ្ម ដោយឡែកៗពីគ្នា ។

ប្រាសាទបាយ័នទ្រង់ទ្រាយហាក់មានវិទ្ធិអស្ចារ្យ ទ្រង់ទ្រាយល្អតើតចំខ្ពស់ស្តីមស្ងែសម្បើម និង ឃើញកំពូលប្លែងប្រាងខ្ពស់ត្រដែត (លោកេស្វរៈ) ១ ទឹកមុខញញឹមប្រឹមប្រិយ៍ ចែរមុខមករកយើង ហាក់បីដូចជារង់ចាំទទួលភ្ញៀវជាតិ និង អន្តរជាតិយ៉ាងរាក់ទាក់ មើលមុខទីសខាងណាក៏ដូចទីសខាងណា ! យើងមុខញញឹមពណ្ណាយនាំអោយយើងសប្បាយរីករាយ និងកោតសរសើរចំស្ងែងពីវិវៈទេពកោសល្ស នៃស្ថាបត្យកម្មដូនតារបស់យើង ។

- តាមទស្សនៈមួយទៀត ក្នុងចំណោមរូបទាំងអស់នេះ ស្តេចជ័យវ៉ាន់ទី ៧ កាន់ព្រះពុទ្ធសាសនា ព្រះអង្គមានចិត្ត ករុណាធម៌ មេត្តាអាណិតអាសូរច្រើន ។ ហើយសេចក្តីអាណិតអាសូររបស់ស្តេចជ័យវ៉ាន់ទី ៧ ផ្សាយទៅទិសទាំង ៤ ហៅថា ព្រះវិហារធម៌ :-

- មេត្តា : សេចក្តីរាប់អាន
- ករុណា : សេចក្តីអាណិត
- ឧបេក្ខា : សេចក្តីស្មោះស្មើ
- មុទិតា : សេចក្តីត្រេកអរចំពោះមុខ

- ទិសទាំង ៤ តំណាងអោយចាតុទាំង ៤ ដែលមាន : ខ្យល់ ភ្លើង ទឹក ដី មនុស្សបើគ្មានចាតុទាំង ៤ នេះទេ គឺមិនអាចរស់នៅលើផែនដីបានឡើយ ។

- ប្រាសាទបាយ័នជានិមិត្តរូប នៃការវិលចុះវិលឡើងរបស់ផែនដី បើយើងមើលពីព្រឹកថ្ងៃរះពីកើត មុខលោកេស្វរៈ មុខខាងលិចមានម្ជុប ចំណែកមុខចំហៀងសងខាង ទៅតាមពេលវេលា ទៅតាមខែ និង រដូវរបស់ស្រុកយើង ។

- ពេលថ្ងៃដើរត្រង់ពីលើ ពេលខ្លះដើរឈ្លងខាងត្បូង ពេលខ្លះដើរឈ្លងខាងជើង ពេលណាថ្ងៃរះផុត គឺមុខខាងជើងត្រូវពន្លឺថ្ងៃជាង ខាងត្បូងម្ជុប់បន្តិច ហើយខាងកើតថ្ងៃរះខាងលិច ថ្ងៃលិចជាធម្មតា ។

- ទស្សនៈមួយទៀត ព្រះពីរដើមធ្នាប់អោយរាជ្យជារស្តេចចក្រពត្តិ កាន់ចាតសុំទានគេ ហើយប្រជារាស្ត្រមិនគោរពព្រះអង្គសំដែងបរិហារកើតជាព្រះពុទ្ធ ១០០០អង្គ អណ្តែតត្រសែតពេញវេហា ។

- ពេលយើងឡើងដល់រោងទងទី ១ (ខាងលើបង្ហស់) ហាក់ដូចជាយើងនៅចំកណ្តាលហ្វូងមនុស្សច្រើន ។

- ពេលនោះអាណាចក្រកម្ពុជាមានការក្ស្ចប្ចកក្ចបស់ ដោយសារប្រទេសជិតខាងពាន (សង្គ្រាមសាសនា) ទើបប្រាសាទបាយ័នកសាងច្រើនស្តេច ដែលចែកចេញជា ៣កាលគឺ :-

- កាលព្រះបាទយសោវ៉ាន
- កាលព្រះបាទជ័យវ៉ាន់ទី ៧
- កាលចាមលើកទ័ពមកវាយលុកយកក្រុងនគរធំនៅឆ្នាំ ១១៧៧

- ក្រោយមកព្រះបាទជ័យវ៉ាន់ទី ៧ បានចាកចេញពីក្រុងនគរធំទៅតស៊ូរំដោះជាតិវិញ អស់រយៈពេល ៤ឆ្នាំ ហើយបង្ក្រាបបង្ក្រាមជាតិរហូតដល់ឆ្នាំ ១១៨១ និង បណ្តេញចាមអស់ពីក្រុងនគរធំ ទើបរៀបចំក្រុងឡើងវិញ និង រៀបចំកសាងប្រាសាទខ្លះៗបន្ថែមលើសំណង់ចាស់ ដើម្បីកែទម្រង់ប្រាសាទអោយទៅជាប្រាសាទក្នុងរជ្ជកាលរបស់ព្រះអង្គ ។

- យើងដឹងហើយថា ប្រាសាទបាយ័ននេះ កសាងក្រោយប្រាសាទអង្គរវត្ត (មានការទ្រុឌទ្រោមខ្លាំងជាងប្រាសាទអង្គរវត្ត) ។

- ក្រោយពេលរំដោះជាតិបានពីចាម មានការបង្ក្រាបបង្ក្រាមជាតិនោះ ប្រជារាស្ត្រខ្មែរមានការនឿយណាយនឹងសង្គ្រាម អ្នកឯកទេសខានបទពិសោធន៍ខ្ពស់ មានការនឿយណាយ ពេលនោះការកសាងប្រាសាទគិតគូរតែខាងបរិមាណ មិនទាន់គិតគូរដល់គុណភាព អាចធានានឹងធម្មជាតិបានទេ ។ យើងឃើញនឹងភ្នែក ហើយសម្ភារៈថ្ម គឺគ្រាន់តែយកថ្មដែលនៅសេសសល់ពីប្រាសាទនានា (ដែលមានដុតូច១) យកមកកសាង មិនអាចធានាគុណភាពយូរអង្វែងឡើយ ។

- ពេលដ្ឋានក្បែរកន្លែងស្ងួត គេតែងតែធ្វើពិធីបន់ស្រន់សុំអោយមានភ្លៀង ពេលធ្វើពិធីរួច ភ្លៀងធ្លាក់ជាភាគច្រើន ដូចគេមានក្តីក្រាលា ទើបប្រើជារាស្ត្រជឿជាក់ពពាស់ ។

- រួមសេចក្តីមក យើងអាចសន្និដ្ឋានបានថា : ប្រាសាទបាយ័នកសាងដើម្បី ឧទ្ទិសថ្វាយព្រះពោធិសត្វលោកេស្វរៈ មានមុខ ៤ ជាទីសំអាងក្នុងពុទ្ធសាសនាមហាយាន ។

- ទៅឆ្នាំ ១៩៣១ គេរកហ្ស្ហកត្ត្រូវ ជាអ្នកអភិរក្សទី ៣ (3ème Conservateur en france) បានធ្វើកំណាយ ក្នុងកំឡុងឆ្នាំ ១៩៣៣ ចំកណ្តាលប្រាសាទ (កណ្តាល) Tour sanctuair central) ជម្រៅ ១៤ម ស្មើនឹងកំរិតដីរាបស្មើ របស់ប្រាសាទ បានយកដីចេញទៅក្រៅ ដើម្បីសិក្សាស្រាវជ្រាវរកគេកនកំណ្ចផ្ទៃអ១ តែនៅក្នុងនោះគេរកឃើញព្រះពុទ្ធបដិមា មួយព្រះអង្គ អំពីថ្មកក់ ចាក់ដែកមានកំពស់ ៣,៦០ម បានយកមកជ្ងសជុលឡើងវិញ រួចយកទៅថ្វាយព្រះមហាក្សត្រ ស៊ីសុវត្ថិ មុនីវង្ស នៅថ្ងៃទី ១៧ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ១៩៣៥ ។ កាលនោះព្រះអង្គត្រាស់បង្គាប់អោយគេយកទៅតំកល់នៅព្រះវិហារ ៧ ល្វែង រហូតដល់សព្វថ្ងៃនេះ (គឺតាមបណ្តោយផ្លូវទៅភ្នែងទ្វារជ័យ ស្ថិតនៅខាងត្បូងថ្នល់ក្រោយប្រាសាទសូរព្រ័ត្ត ។

ព្រះពុទ្ធអង្គព្រះវិហារ ៧ ល្វែង ការយកទៅតំកល់នៅឆ្ងាយបន្តិចផង មនុស្សម្នាមិនសូវដឹងផង ឯការរៀបចំធ្វើ ពិធីសក្តារៈបូជាផ្ទៃអ១តាមទំនៀមទំលាប់ នៃព្រះពុទ្ធសាសនា បច្ចុប្បន្នគឺមនុស្សមានតិចតួចដែរ តែខ្ញុំវង្ស្ថវជ្ជៀលើជំនឿ រូបិយ៍ជាង ។ ឯការមិកាន់ទាន់ តែមនុស្សជឿថាជារបស់សក្តិសិទ្ធិខ្លាំង ឯការធ្វើពិធីទាល់តែការមីនោះផ្តល់អោយឃើញទុវ្ត្ថ ដែលគួរអោយគេជឿដែរ ដល់មនុស្សមិនសូវជឿការមី ក៏មិនមកកាន់ដែរ ។

- ការបង្ក្រងបង្ក្រមសាសនា ពីព្រហ្មញ្ញសាសនាមកព្រះពុទ្ធសាសនា គឺកែទម្រង់បន្តិចម្តង១ ពាមគ្រប់ទ្រូបភាព ។ កាលនោះគោរពពោធិសត្ត ដូចជា ពោធិសត្តអាវ៉ាលោកេស្វរ: (AVALOKITEÇVARA Vradiant) ទ្រូបលោកេស្វរ:មានទ្រូបព្រះពុទ្ធ (ពុទ្ធរូប) លើក្ងងហៅថា AMITABHAHA ។ ដើម្បីគោរពបូជាទាំងអស់គ្នា តែក្រោយ១មកបានលួចកសាងពុទ្ធបដិមារូបព្រះពុទ្ធដាក់នៅប្រាសាទបាយ័ន ពិសេសប្រាសាទដែលកសាងដោយព្រះបាទជ័យវ៉ន្ទទី ៧ គឺគេច្រើនដាក់ទ្រូបព្រះពុទ្ធអ៊ីផ្ទ្រកក់ ធ្វើអោយលេចធ្លោរហ្ការដល់អ្នកកាន់ព្រហ្មញ្ញសាសនា មានការចាប់អារម្មណ៍ ក៏ចាប់ផ្តើមរើបម្រាស់ចេញពីពុទ្ធសាសនាវិញ កាលនោះព្រះបាទជ័យវ៉ន្ទទី ៧ បានធ្វើអោយប្រជារាស្ត្រជំនឿខ្ជាំងលើសាសនា ដើម្បីជាតិមាតុភូមិ មានគំនិតសាមគ្គីភាពល្អ ប្រកបដោយភាពស្មោះត្រង់ ។

ជំនឿរបស់មនុស្សជាអង្គឯកភាពមួយសក្តិសិទ្ធបំផុត ដែលបង្កើតបានទ្រព្យសៃចក្តីសុខសុភមង្គល (សម័យមុនគ្រិស្តកាល) (ព្រោះមនុស្សជឿលើធម្មជាតិ ធាតុអាកាស មេឃដី ទឹកខ្យល់ ពពកភ្លៀងផ្គរនេះ គេមានជំនឿថា គេនឹងទទួលបានទ្រព្យសៃចក្តីសុខ សេរីសួស្តីរបស់គេ ហៅថា លទ្ធិជីវចល) ជំនឿលើសាសនាយ៉ាងមុតមាំ បើនិយាយពីជីវភាពរបស់ប្រជារាស្ត្រខ្ពស់ (គេជឿលើខ្លួនគេ) ព្រះអង្គគិតគូរដល់ប្រជារាស្ត្រចំជាងផលប្រយោជន៍របស់ព្រះអង្គ មានមន្ទីរពេទ្យសំរាប់ព្យាបាល (មានថ្នាំដង្ហុ:ត្រប់មុខ គឺយកពីធម្មជាតិសុទ្ធសាធ) ។ ហើយប្រទេសមានវប្បធម៌ និង អារយធម៌ខ្ពស់ល្អាស់ មានការដាក់ទ្ធុកនៅត្រប់បណ្តាប្រទេស ពិសេសប្រទេសជិតខាង ការនាំចូលពិច សំរាប់តម្រូវការរបស់ប្រជារាស្ត្រ ឯការនាំចេញទៅក្រៅប្រទេស គឺមានច្រើន) គុណ្ណភាពអាចមានកំពូលច្រើន ពីក្រៅប្រទេសសួយសារអាករពីប្រទេសចំណុះ បានមកជារាល់ឆ្នាំ ។ ទើបប្រទេសជាតិទទួលបានរស្មីភាពនយោបាយ ហើយទទួលបានសុខសន្តិភាព ។ តែក្រោយ១មកទៀត អ្នកកាន់ព្រហ្មញ្ញសាសនា ដឹងគំនិតរបស់ព្រះបាទជ័យវ៉ន្ទទី ៧ ក៏ចាប់ផ្តើមរើបំរាស់ជាបន្តបន្ទាប់ ក៏ទទួលបានជ័យជំនះវិញទៅ ។ អ្វី១ដែលជាស្នាដៃរបស់ស្តេចជ័យវ៉ន្ទទី ៧ ត្រូវបានស្តេចជ័យវ៉ន្ទទី ៨ កំទេចចោលទាំងអស់ ដូចព្រះពុទ្ធគេវាយកំទេច ឬ យកទៅកប់ចោលតាមអន្ទុងកែ្សរ១ប្រាសាទ ចាយសីអាកាសលើដំបូលប្រាសាទ ដែលមានទ្រូបព្រះពុទ្ធ គឺដាច់ចោលទាំងអស់ ក៏ន្លែងខ្លះកែទម្រង់ទៅជាលីង្គភាជ ឧទាហរណ៍ដូចជាព្រះវិហារ ៧ល្វែង កាលពីដើមគេដាក់នៅកណ្តាលប្រាសាទបាយ័ន ត្រូវបានព្រះបាទជ័យវ៉ន្ទទី ៨ វាយបំបែកអោយខ្ទេចខ្ទាំ ហើយជីកអន្ទុងកណ្តាលបាតប្រាសាទបាយ័ន យកបំណែកទាំងនោះទៅទំលាក់ទ្ធុលក្នុងអន្ទុង ហើយយកដីមកលុបអោយពេញស្មើវិញ (ព្រះពុទ្ធបដិមារូបព្រះពុទ្ធប្រុកនាគមានកំពស់ ៣.៦០ម ឯព្រះពុទ្ធអង្គ ៣អង្គ ទៀតតំកល់សំរាប់ជាទីគោរពបូជានៅប្រាសាទបន្ទាយទ័ព (ស្រុកថ្មពួកខេត្តបន្ទាយមានជ័យ) ចំនួន ៣អង្គ អ៊ីផ្ទ្រកក់ក៏មានបារមីសក្តិសិទ្ធណាស់ដែរ ប្រជាជនមានជំនឿលើព្រះទាំង ៣នេះ ទោះចោរលួចយកចេញទៅ គឺមិនបានឆ្ងាយ ត្រូវសមត្ថកិច្ចចាប់បានយកមកវិញដែរ ។ បច្ចុប្បន្នមួយអង្គធំ យកមកតំកល់នៅវត្តរលាំជ្រៃ និង វត្តស្វាយចេក ស្រុកស្វាយចេក ខេត្តបន្ទាយមានជ័យ (បច្ចុប្បន្ននេះ ត្រូវបានសម្តេចសង្ឆរាជ្យ ទេព រ៉ង ធ្វើការកសាងជាតូអង្គព្រះធំ (អ៊ីពីស៊ីម៉ង់ត៍) យកមកតំកល់នៅមុខប្រាសាទបន្ទាយឆ្នារ មានកំពស់ ២.៦០ម នៅឆ្នាំ ២០០៣ ។

- ជាប្រចាំពេលលើកទ័ពទៅច្បាំង និង ធ្វើពិធីផ្សេង១ គេតែងបន់ស្រន់តាមទំនៀមទំលាប់ នៃព្រះពុទ្ធសាសនា ឬ នៅពេលចេញទៅធ្វើសឹក ឬ ប្រសិទ្ធីផ្សេង១មុនពេលចេញទៅធ្វើសឹក ពេលត្រឡប់មកវិញ គឺទទួលបានជ័យជំនះ (ស្លាប់ និងរបួសតិចបំផុត) មនុស្សមានជំនឿពេលចេញ គឺអង្គអាចក្លាហានបំផុត ទើបច្បាំងឈ្នះចាម ទើបគេអោយកសាងក្លោងទ្វារថ្មីមួយទៀត ហៅថា ក្លោងទ្វារជ័យ ចំមុខព្រះលានទៅដល់ក្លោងទ្វារជ័យ ទើបក្លោងទ្វារអង្គរធំមានសរុបចំនួន ៥ ។

ស្នេហ៍នាងកែវប្រាំពីរពណ៌ និង វត្តចេតិយ

តាមការតំណាលពីប្រវត្តិវត្តចេតិយ គឺ មានដើមកំណើតពីរឿង នាងកែវប្រាំពីរពណ៌ ។ ខ្ញុំបានឈ្មោះ អ៊ីង-ហ្សឿន ពេលដែលបានស្តាប់ចាស់ៗនិទានរឿង នាងកែវប្រាំពីរពណ៌នេះ ខ្ញុំបានហាក់ដូចជា-មានអារម្មណ៍ជិតជាប់ទៅលើដំណើរនៃសាច់រឿងនោះណាស់ ជាពិសេសចាប់អារម្មណ៍ទៅលើ បណ្តាគោលដៅទាំងឡាយ លើផ្ទៃភូមិសាស្ត្រដ៏ទូលំទូលាយ ដែលជាប់ទុកជាមត៌កនៃដំណើររឿង ជាសក្ខីភាព មានមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។ អាស្រ័យហេតុនេះហើយទើបខ្ញុំបាន ខិតខំប្រមែប្រមូលនូវពាក្យតំណាលដោយផ្ទាល់មាត់ជាច្រើន ខ្លះជាកំណើតកំណាត់ ខ្លះវែងអន្លាយឆ្ងាយលន្ធង់លន្ធោច ជួនកាលក៏ដូចគ្នា ជួនកាលក៏មានសភាពប្រហាក់ប្រហែលគ្នា យកមកតំរៀបផ្ទូផ្ទង់ចងក្រងឱ្យកើតបានជាសាច់រឿងនេះឡើង ។ ចំណែកឯកសារជាសាស្ត្រាស្លឹកឬតិ ឬ ជាស្បៃរ៉ៃកៅផ្សេងៗនោះ គឺ ខ្ញុំបានពុំដែលបានឃើញទេ។ ប៉ុន្តែទោះបីជាមានឯកសារជាសាស្ត្រាស្លឹកឬតិក្តី ឬ ជាស្បៃរ៉ៃកៅផ្សេងៗក្តី ក៏ប្រហែលជាមិនអាចស្ថិតស្ថេរតង់រង់បានរហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះដែរ ពិព្រោះប្រទេសជាតិយើងត្រូវបាន ទទួលរងនូវគ្រោះមហន្តរាយ និង ការបំផ្ទិចបំផ្លាញដោយសារភ្លើងសង្គ្រាម ជាច្រើនលើកច្រើនសារ រាប់មិនអស់មកហើយ ។

តាមការតំណាលនៃដំណើររឿងនេះមកថា : ក្នុងយុគសម័យមួយ នៃ សម័យអង្គរ គឺ ក្នុងសម័យដែលកសាងប្រាសាទអំពីឥដ្ឋ និង ថ្មបាយក្រៀម មានស្តេចមួយអង្គព្រះនាមកងចក្រ សោយរាជ្យសម្បត្តិនៅរាជធានីអង្គរ ទ្រង់មានព្រះរាជបុត្រីមួយព្រះអង្គព្រះនាម នាងកែវប្រាំពីរពណ៌ ។ ហេតុដែលព្រះនាងទ្រង់មានព្រះនាមដូច្នេះ ពិព្រោះជាការសក្តិសមទៅ នឹង ព្រះរូបសម្បត្តិ ដ៏ល្អឥតខ្ចោះ មានសម្រស់លើសលប់ ប្រែប្រួលផ្លាស់ប្តូរបានប្រាំពីរពណ៌ ក្នុងមួយថ្ងៃ ព្រះនាងទ្រង់មានសមួស្សល្អដាច់គេនៅក្នុងនគរ ។ មានថ្ងៃមួយនោះ ព្រះនាងទ្រង់បានយាងទៅកំសាន្តព្រៃ ទ្រង់ក៏ជិះបានពងក្រពើមួយយ៉ាងធំ ខុសប្លែកពីពងក្រពើទាំងពួង ព្រះនាងទ្រង់មានសេចក្តីត្រេកអរយ៉ាងខ្លាំង ហើយព្រះនាងក៏យក ពងក្រពើនោះទៅ ក្ងាស់ទុកគ្រាន់នឹងចិញ្ចឹម ។

លុះពងក្រពើនោះញាស់មក ព្រះនាងទ្រង់សព្វព្រះហឫទ័យ និង កូនក្រពើនោះណាស់ ។ ព្រះនាងបានសុំព្រះរាជានុញ្ញាត ពីព្រះវររាជបិតា ដើម្បីធ្វើអាងចិញ្ចឹមក្រពើនោះ នៅក្នុងអាងបារាយណ៍ទីកថ្នា ត្រង់កន្លែងទីទួលកោះប្រាសាទមេបុណ្យ ។ ដោយព្រះនាងកាន់តែសព្វព្រះហឫទ័យ និង កូនក្រពើនោះ ព្រះនាងក៏បានផ្តត់ផ្តង់ចំណីអាហារ ចិញ្ចឹមបីបាច់ថែរក្សាកូនក្រពើ ដោយស្នាព្រះហស្តអង្គឯងផ្ទាល់ ហើយទ្រង់បានដាក់ឈ្មោះឱ្យក្រពើនោះថា អាជុន ។

ពេលវេលាកន្លងផុតទៅមិនយូរប៉ុន្មាន អាថុនក៏បានរីកចំរើនធំធាត់ជាលំដាប់ រហូតដល់ទៅចំណាស់ ចំលើសក្រពើផងទាំងពួង ។ អាថុនចេះស្គាល់ និង មានភក្តីភាពចំពោះព្រះនាងជាម្ចាស់របស់វាណាស់ ។ វាតែងតែបង្ហាញ នូវ ភាពស្មូតបូតចំពោះព្រះនាង ធ្វើឱ្យព្រះនាងកាន់តែស្និទ្ធស្នាលជាមួយវាជានិច្ច រហូតដល់ទ្រង់ហ៊ានយាងជិះលើក្បាលវា ធ្វើជាព្រះទីនាំង កំសាន្តលើផ្ទៃទឹកបាវយណ៍ទ្យែតផង ។

លុះអំណឹះតមក អាស្រ័យដោយឥទ្ធិពលព្រះរូបរ៉ោមលោមពណ៌ និង សម្ផស្សដ៏ល្អលើសលប់របស់ព្រះនាង ក៏បានល្បីខ្ចរខ្ចារនៅ្ធសុះសាយរហូតដល់នគរវាជគ្រឹះ បណ្តាលឱ្យរាជបុត្រាស្តេចក្រុងចិន សព្ធព្រះហឫទ័យ ចំពោះព្រះនាងជាខ្លាំង ។ បន្ទាប់ពីបានទទួលរាជានុញ្ញាតពីព្រះវររាជបិតា មាតា របស់ព្រះអង្គរួចហើយ នគរវាជគ្រឹះ ក៏ បានរៀបចំជាក្បួនទ្រនាំជ្ជនយ៉ាងគគ្រឹកគគ្រេង ចូលមកចងស្ពានមានមេត្រី ស្ដីដណ្ដឹងយកព្រះនាងកែវ ប្រ៉ាំ ពីរពណ៌ ដើម្បីធ្វើជាព្រះរាជអគ្គមហេសី ។

ចំណែកឯព្រះបាទកងចក្រ ក៏ទ្រង់ព្រះរាជានុញ្ញាតយល់ព្រម ដើម្បីរៀបអភិសេកព្រះរាជបុត្រីនាងកែវ ប្រ៉ាំ ពីរពណ៌ ថ្វាយទៅព្រះរាជបុត្រាស្តេចក្រុងចិន ទៅតាមប្រពៃណី ទំនៀមទំលាប់បុរាណខ្មែរយើងនាសម័យកាលនោះ ។

ព្រះនាងកែវ ប្រ៉ាំ ពីរពណ៌ ក្រោយពីទ្រង់បានដឹងថា ព្រះនាងនឹងត្រូវមានព្រះស្វាមី ហើយនឹងត្រូវឃ្លាតឆ្ងាយពីអ្វីៗនៅក្នុងព្រះរាជនគរ ទៅតង់នៅនគរវាជគ្រឹះ ដែលជានគរព្រះស្វាមី ព្រះនាងក៏ទ្រង់ព្រួយព្រះហឫទ័យ នឹកសោកស្តាយអាលោះអាល័យអាថុន ជាខ្លាំងពន់ពេកណាស់ ។ នៅថ្ងៃមួយនោះ នាព្រឹកព្រាងស្ងាងអរុណោទ័យ ព្រះនាងទ្រង់បានទូលសុំព្រះរាជបិតា ដើម្បីយកចំណីអាហារទៅឱ្យអាថុនជាលើកចុងក្រោយ ។ ព្រះបាទកងចក្រ ក៏ បានរាជានុញ្ញាតចំពោះរាជបុត្រី ដូចកាលសព្ធដង ។ ព្រះនាងទ្រង់បាននាំ ភីលៀង និង ស្រីស្ងួតក្រមការ នាំទាំងចំណីអាហារពេញបរិបូណ៌យកទៅឱ្យអាថុន ។

ពេលដែលបានជួប នឹង សត្ធជាទីស្រឡាញ់ពេញហឫទ័យ របស់ព្រះនាងហើយ ទន្ទឹមគ្នា និង ឱ្យចំណីអាហារ ១ ចានណ្ដើ ព្រះនាងក៏ទ្រង់មានព្រះឱ្ឍនៅកាន់ ១ ចានណ្ដើ ១ ថា : អាថុនអើយ អាថុន នេះគឺជាលើកចុងក្រោយហើយ ដែលយើងបានជួបឯង ។ ចាប់ពីពេលនេះតទៅ យើងនឹងត្រូវឃ្លាតឆ្ងាយពីឯងហើយ ពីព្រោះយើងត្រូវ ព្រះវររាជបិតា ទ្រង់ព្រះរាជានុញ្ញាត ឱ្យមានព្រះស្វាមី ដែលជាព្រះរាជបុត្រានគរស្តេចក្រុងចិន ។ ពេលរៀបអភិសេកហើយ យើងនឹងយាងទៅជាមួយព្រះស្វាមី នៅឯនគរវាជគ្រឹះឯណោះ ។ យើងហាក់ដូចជាមិនដាច់ព្រះទ័យពីឯងសោះ ហាក់បីដូចជានៅអាឡ្យោះអាល័យឯងខ្លាំងណាស់ ។ តែណ្ហើយមុះ ! សូមឯងនៅឱ្យបានសុខ យើងសូមលាសិនហើយ យើងនឹងត្រូវបែកគ្នា មិនដឹងជាថ្ងៃណាបានជួបគ្នាទ្យែតទេ ។

ចំណែកឯអាថុន ពេលដែលបានស្តាប់ពួកបន្ទូលព្រះនាងដូច្នោះ វាក៏កាន់តែ ១ ១ ១

តាមព្រះតេជគុណ **ឈី សុខ** ចៅអធិការវត្តចេតិយមានពុទ្ធដីកាថា : ក្បួនចាប់ក្រពើទាំងពីរផ្ទៃក មានមនុស្សច្រើនឥតគណនា គ្រាន់តែដីមួយក្តាប់ដៃម្នាក់គេអាចលុបស្ទីង ពីទិសខាងជើង ទៅទិសខាងត្បូង និងពីទិសខាងត្បូង មកទិសខាងជើងវិញ មកទល់ភ្នំ និងអន្ទង់មួយធំហើយជ្រៅ ស្ថិតនៅជាប់ក្បែរនឹងគោកតាសូស ។

ទីអន្ទង់នេះហើយ ដែល **ឥសីជាក** គាត់បានជុំចំហាយក្ងិនសាក្រពើ រួចហើយគាត់ ក៏ សន្ទតថា ក្រពើ អាជុន ពិតជាកំពុងតែលាក់ខ្លួនពួនអាត្មាក្នុងទីនោះ ។ " អន្ទង់ដែល អាជុន លាក់ខ្លួនទេ៖ ក្រោយមក អ្នកស្រុក ហៅថា **អន្ទង់សា** " ។ ទន្ទឹម នឹងការរៀបចំពិធីសែនព្រេន បន់ស្រន់លោកអ្នកតាសូស តាម ទំនៀមទំលាប់ ប្រពៃណីបុរាណ តាដោកគាត់ក៏បាន ចាត់ចែងរុករកបោចផ្តៅ យកមកធ្វើជាខ្សែពួរ ដើម្បីទាក់ចាប់ក្រពើ អាជុននោះ ។ " សូមបញ្ជាក់ថា ទីកន្លែងព្រៃដែលបោចផ្តៅនោះ គឺជាព្រៃដែលសំបូរទៅ ដោយផ្តៅជាងគេ អ្នកស្រុកទម្លាប់ហៅថា ព្រៃផ្តៅ ។ សព្វថ្ងៃនៅទីនោះ មានវត្តមួយឈ្មោះថា **ឥន្ទ្ររ៉ាមគ ជ័យជ័ម្ពីរគ្រះ**ត ហៅ **ឥន្ទ្ររ៉ាមផ្តៅ** ស្ថិតនៅក្នុងឃុំក្របីរៀល ស្រុកពួក ទិសខាងកើតអន្ទង់សា" ។

ក្បួនតាមចាប់ក្រពើ ដ៏តគ្រឹកតគ្រេង ក៏បានមកហោមរាមនៅទីអន្ទង់ដ៏ជ្រៅនោះ " **អន្ទង់សា** " ។ គេបាននាំគ្នាបោះបង្គាលដោយសរសរក្រាក់ធំ១រាប់សិបដើម ដើម្បីទាក់ចាប់ក្រពើដ៏កំណាចនោះ ។ "សូម បញ្ជាក់ថា បង្គោលសរសរក្រាក់ធំ១នោះ ទើបតែដកអស់នៅក្នុងអំឡុងឆ្នាំ ១៩៧៧ ពីព្រោះគេត្រូវការ ទំនប់ទ្វារទឹកនៅទីនោះ " ។ មិនយូរប៉ុន្មាន តាដោក ក៏ចាប់ក្រពើអាជុនបាន យកមកវះពោះកាត់ក្បាល ដោតឆ្កាងដាក់ថ្វាយលោកអ្នកតាសូស ដែលស្ថិតនៅលើទីទួលគោកក្បែរអន្ទង់នោះ ។ "រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ ក៏នៅតែ ហៅថា គោកតាសូស១ដដែល " ។

ចំណែកព្រះនាងកែវប្រាំពីរពណ៌ ពេលដែលវះយកបានពីពោះក្រពើមក ព្រះនាងទ្រង់សន្ទប់ស្លុក ស្ទីងបាត់ដង្ហើមសូន្យឈឹង នៅសល់តែជីពចរតែប៉ុណ្ណោះ ។ អស់នាហ្ជីនសព្វមុខមន្ត្រី ក៏ម្តីម្ចាស្យៀបចំគ្រែ ស្ពែង សែងព្រះនាងយាងមកកាន់បរមរាជវាំង ក្រែង នឹង អាចព្យាបាលជួយសង្គ្រោះព្រះនាងបាន ។ "សូម បញ្ជាក់ថា ទីដែលរកឃើញនាងកែវប្រាំពីរពណ៌នោះ អំណឹះតមកអ្នកស្រុកក៏ហៅថា **កែវពណ៌** សព្វថ្ងៃ កើតបានជា ឃុំកែវពណ៌ ក្នុងស្រុកពួក ខេត្តសៀមរាប " ។

ប៉ុន្តែជាអកុសល ផលអាក្រក់ពន់ពេកណាស់ លុះសែងព្រះនាងបានឆ្ងាយបន្តិចពីទីនោះ មច្ចុរាជក៏ តាមមកផ្តាច់សង្ហារ ព្រះរាជបុត្រី របស់ព្រះបាទកងចក្រ ឱ្យដាច់ខ្យល់ផុតដង្ហើម សោយទីវង្គតលាចាកលោក នេះទៅ ។ " សូមបញ្ជាក់ថា ទីព្រៃដែលព្រះនាងកែវប្រាំពីរពណ៌សោយទីវង្គត ផុតរលត់សង្ហារ ហៅថា **ព្រៃ ផ្ទ្ងាតជ**ន្ធ្ងីម ក្រោយមកបានក្លាយជា **ព្រៃជ**ន្ធ្ងីម ។ សព្វថ្ងៃមានវត្តមួយហៅថា **ឥន្ទ្ររ៉ាមជ**ន្ធ្ងីម ស្ថិត នៅខាងជើងអ្ស្ងៀងខាងកើតអន្ទង់សា ក្នុងឃុំសំរោងយា ស្រុកពួក " ។

បន្ទាប់ពីទ្រង់បានទតឃើញអំពីរបៀប បែបបទរបស់ អាថុន ដែលហាក់បីដូចជាចង់បង្ហាញថា អាថុន ក៏មានស្វាមីភក្តី និង ក្តីអាឡោះអាល័យចំពោះព្រះនាងជាម្ចាស់ណាស់ដែរ ព្រះនាងក៏សព្វព្រះទ័យ ទ្រង់យាងគង់លើក្បាល អាថុន ដូចកាលសព្វដង ។

ក្រោយពីបានរៀបចំ ព្រះរាជដំណើរ ព្រះនាងស្រេចបាច់ហើយ ព្រះរាជទីនាំងក្រពើ ហៅ អាថុន ក៏ថយខ្លួនបង្ខ្ចីលក្បាលពីទិសខាងកើត នាំព្រះរាជធីតាកែវ ប្រាំពីរពណ៌ ឆ្ពោះទៅកាន់ទិសខាងត្បូង ក្នុងល្បឿនដ៏គួរឱ្យភ័យខ្លាចខុសពីធម្មតា ។ ព្រះនាងកើតក្តីរិត្តក: ភិតភ័យសន្ធន់ស្ងោតតឧបមា ទ្រង់ក៏ភ្ជាត់ព្រះឱស្ថទៅកាន់អាថុនថា : ន៏ ! អាថុន ម្តេចក៏ឯងធ្វើដូច្នេះ យើងភ័យណាស់ ! ប្រយ័ត្នយើងមានគ្រោះថ្នាក់ណា ព្រោះយើងជិតដល់ថ្ងៃរៀបអភិសេកហើយ ។ គ្រាន់តែចប់ព្រះឱស្ថភ្លាម អាថុនក៏ត្រលៀសលេបព្រះធីតាកែវ ប្រាំពីរពណ៌ នាឦដ៏ត្រានោះឯងហោង ។

អាថុនដឹងថា គេនឹងតាមចាប់ខ្លួន វាក៏ខំប្រឹងមុជគេចចេញ ពី អាងបាវយណ៌ទឹកថ្នា តាមដងស្ទឹងដែលចេញពីបាវយណ៌ ទៅទិសខាងត្បូង ឆ្ពោះទៅកាន់បឹងទន្លេសាប ដើម្បីរកទីលាក់ខ្លួនពួនអាត្មា ។

ចំណែកឯកីលៀង ស្រីស្ពំក្រមការ ឃើញព្រះរាជធីតាទ្រង់ទទួលនូវមហាគ្រោះកយន្តរាយយ៉ាងដូច្នោះ ក៏កើតមានសេចក្តី ភិតភ័យញ័ររន្ធត់អស់ស្មារតី ស្ទុះស្ទានាំគ្នាម្ចីម្ចា ទៅទូលដល់ព្រះវររាជបិតារបស់ព្រះនាង ។

ព្រះបាទកងចក្រកើតក្តីរន្ធត់ ក្រេវក្រោធឥតគណនា ក៏ចាត់អាមាត្ស នាហ្ន៏សព្វមុខមន្ត្រីរាជការ ស្រីស្ពំក្រមការ អស់ពលសេនា យោធា ឱ្យគោះគង ទួង ភេរីអំពាវនាវជ្រើសរើស រកអ្នកមានថ្ងៃដៃខ្លាំងពូកែ ជំនាញខាងចាប់ក្រពើ និង ក្បាងតរអស់ប្រជានុរាស្ត្រ ដើម្បីតាមរកក្រពើអាថុនឱ្យឃើញ និង ចាប់ឱ្យបាន ។

ដោយសារព្រះរាជបារមី នៃព្រះរាជាជាអម្ចាស់ សេចក្តីអំពាវនាវ ដ៏ ប្រញាប់ប្រញាល់នោះ ក៏បានលេចឡើងទូវអ្នកស្ម័គ្រចិត្ត ជាគ្ររអាលម្ចាយម្ចាក់ឈ្មោះ **តារៈដ៉ាត** ដែលជាអ្នកមានមន្តអាគមខ្លាំងពូកែ និង ស្គាត់ជំនាញខាងចាប់ពស់ ចាប់ក្រពើ ។ ចំណែកអស់ប្រជានុរាស្ត្រ ក្រោយពីបានទទួលដំណឹងដ៏មហាទុក្ខសោកនោះហើយ ក៏នាំគ្នាម្ចីម្ចារ្ទតរះមកចោមរោម ម្ទូលមីរដេរដាស់ ជុំជិតទីកើតហេតុនាអាងបាវយណ៌ទឹកថ្នានោះ ។

ការតាមចាប់ក្រពើ ក៏បានបែងចែកជារូបភាពឱ្យទៅជាពីរផ្នែកធំ១ គឺមួយផ្នែកតាមរកចាប់ក្រពើក្នុងអាងបាវយណ៌ និង លុបស្ទឹងដែលចេញពីបាវយណ៌ កាត់តាមភូមិសណ្ឋាន់ចុះទៅក្រោម " **ទៅទិសខាងត្បូង** " ។ មួយផ្នែកទៀត លុបស្ទឹងពីព្រៃរនាម មាត់បឹងទន្លេសាបឡើងមកខាងលើវិញ " **មកទិសខាងជើង** " ។ រីឯចុងស្ទឹងដែលនៅសេសសល់ មិនបានលុប " **ស្ថិតនៅក្នុងព្រៃនោម** " ចាប់ពីបឹងទន្លេសាបរហូតមកទល់ នឹង ដីដែលគេលុបនោះ អំណឹះតមកអ្នកស្រុកហៅថា " **ស្ទឹងកំបុត** " ។ ស្ទឹងកំបុតនេះស្ថិតនៅក្នុងព្រៃរនាម មាត់បឹងទន្លេសាប " **តាគខាងត្បូងឃ្លាំកែទពណ៌ សុកពាត** " ។

ដោយគ្មានបង្អែបង្អង់ ក្បួនសែងសាកសពព្រះនាងក៏កាន់តែជំរុលល្បឿនល្បឿនទៅមុខ ចេញពីព្រៃផុតដង្ហើម សំដៅទៅកាន់ព្រះបរមរាជវាំង ។ កំពុងតែឆ្លងកាត់វាលធំមួយ ស្រាប់តែពេលនោះ មានខ្សល់កួចបោកបក់យ៉ាងខ្លាំងគួរឱ្យចម្លែកណាស់ បណ្តាលឱ្យកេសាររបស់ព្រះនាងកែវប្រាំពីរពណ៌ ត្រូវប៉ើងរសាយពីលើគ្រែស្ពែង ទៅតាមអំណាចនៃកម្លាំងព្រះពាយ ដែលកំពុងបោកបក់នោះ ។ អស់នាម្នីនសព្វមុខមន្ត្រី មានសេចក្ដីកិតភ័យសន្ធន់ស្ពោ ខិតខំបន់ស្រន់បណ្ដើរ ដង្ហែក្បួនបណ្ដើរ រហូតទាល់តែឆ្លងផុតវាលធំនោះ ដល់មាត់ព្រៃមួយទើបខ្សល់ធំនោះបានស្ងប់ទៅវិញ ។ " សូមបញ្ជាក់ថាវាលធំ ដែលសែងសាកសពនាងកែវប្រាំពីរពណ៌ឆ្លងកាត់នោះ ហៅថា **ទាលរល្ហើយសក់** ។ សព្វថ្ងៃគឺជាវាលស្រែ ចាប់ពីវត្តព្រៃដង្ហើមមកទល់និង ភូមិស្វាយ ឃុំខ្ពាត ស្រុកពួក " ។

ទន្ទឹម នឹងដល់មាត់ព្រៃ ខ្សល់ក៏ស្ងប់ សែងសាកសពតាមដងព្រៃនោះ ក្លិនអស្ចារ្យក៏កាន់តែជះចំហាយខ្លាំងឡើង១ ទើបគេហៅឈ្មោះដងព្រៃនោះថា **ព្រៃស្ពុយ** ។ " សូមបញ្ជាក់ថា អ្នកស្រុក អ្នកស្រែដែលបានដើរឆ្លងកាត់ តាមដងព្រៃនោះ តែងតែលាន់មាត់ថា : ធុំស្ពុយ ឬ ធុំខ្ទោះ១ ដូច១គ្នា ។ សព្វថ្ងៃក្លាយជាវាលស្រែស្ងើរតែអស់ព្រៃទៅហើយ ។ ព្រៃស្ពុយស្ថិតនៅខាងលិចភូមិប្រយុទ្ធ ប្រហែលមួយគីឡូម៉ែត្រ ក្នុងឃុំទីកវិល ស្រុកពួក " ។

ចំណែកឯព្រះបាទកងចក្រ ពេលដែលទ្រង់ជ្រាបនូវដំណឹង ដ៏មហាទុក្ខសោកខ្លោចផ្សាថា ព្រះរាជបុត្រីបានដល់ទីវង្គត់ទៅហើយនោះ ព្រះអង្គក៏ទ្រង់មានសេចក្ដីវិត្ត: សោកសង្រេងអាឡោះអាល័យ រកអ្ហ្ម ប្ដ្ររ្ហ្ម ស្ដ្ររ ពុំបានឡើយ ។ ព្រះអង្គក៏ទ្រង់ភ្ជាប់ក្ដីសន្ធ:សង្ហា ទើបទ្រង់មានព្រះតម្រិះពិគ្រោះយោបល់ និងហោរ ព្រមទាំងអ្នកមុខ អ្នកការ ក្នុងព្រះបរមរាជវាំង ដើម្បីបានជាទីសណ្ដាប់ពិចារណា ។ រួចហើយដោយព្រះអង្គទ្រង់យោគយល់ ទៅតាមគន្ធងប្រពៃណី ពិបរមបុរាណ តរៀងមកចំពោះមនុស្សផងទាំងឡាយដែលស្លាប់ដូច្នេះ គេហៅថាខ្ចោចតែហោង មិនអាចនាំយកមកចូលផ្ទះ ឬ ចូលបរមរាជវាំងវិញបានទេ ។ ទើបព្រះអង្គចេញព្រះរាជបញ្ជាឱ្យរកទីកន្លែងដ៏ដែលល្អប្រពៃ រៀបចំធ្វើជាចេតិយ ដើម្បីបញ្ចុះសាកសពព្រះនាងឱ្យបានសមរម្ម ។

អស់មុខមន្ត្រី សេនាអាមាត្ស ក៏ម្ដីម្ដាចេញពីបរមរាជវាំង ធ្វើដំណើរតាមផ្លូវ ទៅស្ថាក់ស្ថាត់ទាន់ក្បួនដង្ហែសាកសពនៅឯទីព្រៃស្ពុយនោះ ។ ក្បួនដង្ហែសាកសព ក៏ត្រូវសំរាកជ្ជាកដំណើរ ដើម្បីទទួលព្រះរាជសារ រយៈពេលមួយសន្ទុះ ។ បន្ទាប់ពីបានទទួលព្រះរាជសារហើយ ក្បួនដង្ហែសាកសព ក៏បានហែក្បួនឆ្ពោះទៅកាន់ទិសខាងត្បូងវិញ ដើម្បីរកទីដ៏ងាយបញ្ចុះសាកសពព្រះនាង ។ " សូមបញ្ជាក់ថា កន្លែងដែលជ្ជាកដំណើរទទួលព្រះរាជសារនោះ គេបានកសាងជាប្រាសាទចេតិយមួយអំពីឥដ្ឋមានសណ្ឋានដូចជាប្រាសាទ វត្ត ចេតិយដែរ ប៉ុន្តែគ្រាន់តែមានទំហំតូចជាងបន្តិចប៉ុណ្ណោះ ទាំងបរិវេណផ្ទៃដី និង តួប្រាសាទ ។ អ្នកស្រុកទម្លាប់ហៅថា ប្រាសាទព្រៃស្ពុយ ។ ប្រាសាទនេះត្រូវបានជនខិលខូចគាស់ពកកាយ បំផ្លាញ្ជ្ររលាយហិនហោច

អស់ហើយ ។ តាមដែលអ្នកធ្វើស្រែនៅក្បែរ១នោះ បានឱ្យដឹងថា ប្រាសាទព្រៃស្ពុយនេះ ទើបតែរលាយ ខ្ទេចខ្ទីអស់នៅក្នុងឆ្នាំ ១៩៨៨ ។

លុះក្សួនហែមកដល់ទីកន្លែងមួយ តាមដែលមន្ត្រីខាងភូមិសាស្ត្រ ហោរាសាស្ត្រពិនិត្យគន់គូរមើលទៅ ឃើញថាទីនោះ ជាទីល្អប្រពៃ សមគួរជាទីបញ្ចុះសាកសពព្រះនាងហើយ ទើបគេចាត់ចែងពិធីបុណ្យ បញ្ចុះសពព្រះនាងកែវ ប្រាំពីរពណ៌យ៉ាងអធិកអធមទៅតាមលក្ខណៈ ប្រពៃណីជាតិខ្មែរយើង ។ ប៉ុន្តែដោយ ពិនិត្យឃើញថា ទីនោះ ជាទីវាលទំនាបលិចទឹកទន្លេសាប ទើបត្រូវបានចាត់ចែងមនុស្សដ៏ច្រើនសន្ធឹកសន្ធាប់ លើកដីនោះឱ្យទៅជា ទីទួលខ្ពស់ផុតពីការលិចទឹក ហាក់បីដូចជាផ្ទះមួយយ៉ាងធំអស្ចារ្យ ។ ជាមួយគ្នានោះ គេក៏បានកសាងព្រះចេតិយមួយយ៉ាងធំផុសត្រដែតខ្ពស់លលៃ លើវេហា កណ្តាលព្រៃ មាត់បឹងទន្លេសាប ពីលើដីទួលនោះ ។

ចំណែកឯព្រះបាទកងចក្រ ព្រះអង្គទ្រង់នៅតែមានសោកស្តាយ អាឡោះអាល័យ និង គិតគូរដល់ព្រះរាជបុត្រី ព្រះអង្គខ្លាំងណាស់ ព្រះអង្គក៏ទ្រង់មានព្រះរាជតម្រិះពិចារណាថា គប្បីត្រូវតែរកឆ្នាំចាំថែរក្សា និង សំអិតសំអាតទីព្រះចេតិយនោះ ។ ម្យ៉ាងទៀតត្រូវធ្វើឱ្យបាន ជាទីកុះករ គឺ ការធ្វើបុណ្យទានរបស់អ្នកស្រុក អ្នកភូមិជិតឆ្ងាយ ហើយបានជាលក្ខណៈងាយស្រួល សំរាប់ព្រះអង្គទ្រង់យាងទៅធ្វើបុណ្យទាន ឧទ្ទិសកុសលដល់វិញ្ញាណក្ខន្ធ ព្រះរាជបុត្រីផង ។

ក្រោយពីទ្រង់មានព្រះរាជតម្រិះដូច្នោះហើយ ព្រះអង្គក៏ទ្រង់បានតែងតាំងងារ ជាយសសក្តិដល់តាដោក ឱ្យធ្វើជាឆ្នាំចាំថែរក្សា ការពារ សំអិតសំអាត ទីព្រះចេតិយនោះ ។ រីឯវត្តអារាមក៏ត្រូវបានកសាងឡើងមានព្រះសង្ឆ មានពុទ្ធបរិស័ទ ចេញ ចូល ធ្វើបុណ្យទានហូរហែជារៀងរហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។ វត្តនេះ ព្រះអង្គទ្រង់សព្វព្រះរាជហឫទ័យឱ្យឈ្មោះថា "**ទត្តគោះនាងកែវចុងឆ្ការមណីធម្មចេតិយ**" ដែលក្លាយមកជា វត្តចេតិយ ឬ ចៃដីសព្វថ្ងៃ ។ " សូមបញ្ជាក់ថា វត្តចេតិយស្ថិតនៅ ខាងត្បូងរៀងខាងកើត វត្តព្រៃដង្កើម " ។

លុះអំណឹះតមក ក្រោយពីលោកតាដោកតាត់បានទទួលអនិច្ចកម្មទៅ គេក៏បានកសាង ជារូបសំណាកលោក តាដោក មួយនៅពីមុខផ្លូវចូលព្រះចេតិយ " ចម្ងាយប្រហែល ៧០ ម៉ែត្រ ពីព្រះចេតិយ " ជានិមិត្តរូបក្នុងការទទួលខុសត្រូវ លើកិច្ចការការពារ និង ថែរក្សាទីព្រះចេតិយនោះ ។

តាមការតំណាលត១ឆ្ពាមកថា រូបសំណាក តាដោកនេះ អ្នកស្រុកទំលាប់ហៅថា អ្នកតាដោក មានមហិទ្ធិឫទ្ធិខ្លាំងពូកែណាស់ សូម្បីតែសត្វក៏មិនអាចហើរលងបានដែរ ឱ្យតែហ៊ានហើរលងគឺត្រូវតែធ្លាក់ ។ ម្យ៉ាងទៀតចំពោះ គោ ក្របីណា ដែលចូលស៊ីស្មៅក្នុងស្រះ ឬ លើទួលព្រះចេតិយនោះ គឺពិតជាត្រូវអ្នកតាដោកលាក់ជាត់ ម្ចាស់ពុំអាចរកឃើញភ្លាម១ទេ ទាល់តែបួន ឬ ប្រាំថ្ងៃ ទើបអាចរកឃើញវិញ ។ អាស្រ័យដោយហេតុនេះហើយ បានជាបច្ចុប្បន្ន ពុំឃើញមានរូបសំណាក តាដោកទេ នៅសល់តែកន្លែង -

ដាក់រូបសំណាកបន្ទាន់ ។ តាមការសន្និដ្ឋាន ប្រហែលជាម្ចាស់គោ ម្ចាស់ក្របីនោះគេខឹង គេស្ពប់នឹង អ្នកតាដោក គេក៏មានការគុំគួន នឹង រូបសំណាកនោះ ។ ពេលដែលប្រទេសជាតិយើង ឈានដល់សម័យកាលដ៏ខ្មៅងងឹត ˜ សម័យប៉ុលពត ˜ គេក៏បានឱកាសវាយបំបាក់ដៃងទំលាក់ទឹកស្រះនោះទៅ ។ តាមពត៌មានថា អភិរក្សអង្គរបានដឹករូបសំណាកនោះទៅទុកហើយ ។

ចំពោះទិតាំងវត្តចេតិយ ព្រះតេជគុណ ណ សុខ មានព្រះពុទ្ធដីកាថា : កាលដើមឡើយមិនស្ថិតនៅជាប់ជាមួយ ព្រះចេតិយនាងកែវប្រាំពីរពណ៌ ដូចសព្វថ្ងៃនេះទេ ដែលនៅជាប់ និង ព្រះចេតិយត្រង់កន្លែងព្រះវិហារសព្វថ្ងៃនេះ គឺ មានត្រឹមតែចោងមួយប៉ុណ្ណោះ ។ ឯទិតាំងវត្ត គឺ ស្ថិតនៅខាងលិចព្រះចេតិយនោះ ប្រហែល ៦០ ម៉ែត្រ ឆ្លងស្រះធំមួយទើបដល់វត្ត ។ ទីនោះក៏មានដីទួលមានសណ្ឋានជាដីលើក ព្រោះមានស្រះជុំវិញ ដូចទីទួលកោះព្រះចេតិយដែរ ប៉ុន្តែហាក់ដូចជាមានកំពស់ទាបជាង ។ ការប្រែប្រួលបង្ខិតទិតាំងវត្ត គឺ បណ្ដាលមកពីសម័យកាលមួយ ដែលប្រទេសជាតិជួបប្រទះ នូវគ្រោះកលិយុគ អសន្តិសុខ ឧក្រិដ្ឋកម្ម អត់ឃ្លាន តើតមានមនុស្សអាក្រក់ ចោរលួច ចោរប្លន់ទាំងយប់ ទាំងថ្ងៃ លែងស្គាល់បុណ្យ ស្គាល់បាបឆ្ពៀតពេលព្រះសង្ឆជាប់ចង្ក្រមភាវនា និង ចូលព្រះវិហារនៅឯចោងឯណោះ ចោរក្ងាវ៉ាក៏លួចប្រមូលរបស់របរ គរុភ័ណ្ឌ នៅឯវត្តឯណោះអស់រលីងទៅ ។ ដោយមិនអាចទ្រាំទ្រគង់នៅទីនោះបានតទៅទៀត ទិតាំងវត្តក៏ត្រូវបានផ្ទាស់ប្តូរនាសម័យកាលនោះឯង ˜ ម្ងៃហែលដាក្នុងដីនាន់ឥស្សរៈ˜ ។ ចំណែកឯព្រះវិហារនោះ ការកសាងឡើង គឺ ចំកណ្ដាលជ្ជូវពីមុខព្រះចេតិយ ត្រង់ចន្លោះព្រះចេតិយ និង អ្នកតា ˜ តារដ៏ភ ˜ ។

ព្រះតេជគុណ ណ សុខ បានមានពុទ្ធដីកាឱ្យដឹងទៀតថា : វត្តចេតិយពីមុនបានរក្សាទុកក្រាំងមួយដែលមានចំណាស់ជាងគេ ។ ក្រាំងនោះមានទំហំ ទទឹងប្រហែលមួយតឹក បណ្ដោយប្រហែលមួយតឹកកន្លះ និង កម្រាស់ប្រហែលបីហ៊ុន ធ្វើពីក្រដាសពណ៌ខ្មៅ សរសេរជាអក្សរពណ៌ស ជាភាសាបាលីផង សង្ស្រ្ដិតផង និងភាសាខ្មែរតិចតួចផង ។ ក្នុងក្រាំងនេះ ក៏ នៅមានគូរជារូបយ័ន្ត និង មានក្ស្ទ្ររក្សាចំផ្ទៃងៗទៀតខ្លះផងដែរ ។ ព្រះតេជគុណសន្និដ្ឋានថា ក្រាំងនេះប្រាកដជានិយាយអំពីរឿងរ៉ាវរបស់នាងកែវប្រាំពីរពណ៌ និងប្រវត្ត្ដិចេតិយជាក់ជាមិនខាន ។ ព្រះតេជគុណបានទទួលបន្ទុកថែរក្សាក្រាំងនោះដោយផ្ទាល់ព្រះហស្ត ។ ប៉ុន្តែគួរឱ្យសោកស្ដាយណាស់ ក្នុងសម័យប៉ុលពត ព្រះតេជគុណ និង ព្រះសង្ឆទាំងអស់ ត្រូវអង្ហត្ត្ដ្ដ្ដ

និង បណ្តាយប្រហែល ១២០ ម៉ែត្រ ហ៊ុំព័ទ្ធទៅដោយស្រះធំជាគូជុំវិញទីទួលនោះ ។ នៅពីលើចំកណ្តាលទួលមានព្រះវិហារមួយសង់អំពីថ្មប្រក់ក្បឿងដ៏សមរម្យ ។ នៅខាងលិចជាប់ និង ព្រះវិហារ មានព្រះចេតិយជំនាន់បុរាណមួយយ៉ាងធំ កសាងអំពីឥដ្ឋ និង ថ្មបាយក្រៀម ដែលមានទំហំបាតក្រោមប្រហែលជ្រាំពីរម៉ែត្រកន្លះ កម្ពស់ជិតប្រហែល ២០ ម៉ែត្រ ។ នៅជុំវិញព្រះវិហារ និង ព្រះចេតិយ មានព្រៃឫស្សីស្រោង១ ដើមឈើធំ១ ខ្ពស់១ជាមួយដ៏ត្រឈឹងត្រឈៃ ។ វត្តចេតិយនៅរដូវវស្សា បើទឹកទន្លេធំ អ្នកភូមិស្រុកជិតឆ្ងាយមិនអាចទៅធ្វើបុណ្យទាន ដោយធ្វើដំណើរតាមផ្លូវគោកបានទេ ពីព្រោះទឹកទន្លេសាបបានឡើងលិចជុំវិញ នៅសល់តែទីទួលកោះប៉ុណ្ណោះ ។ ពេលនោះ ទិដ្ឋភាពវត្តទាំងមូល កាន់តែមានសោភ័ណភាពស្រស់បំព្រងថែមទៀតគួរជាទីគាប់ចិត្តគយគន់ ជាទីត្រជាក់មនោរម្យ សមនឹងទៅធ្វើបុណ្យទាន ទៅកំសាន្តលំហែយ៉ាងពន់ពេកណាស់ ។

ការសរសេររៀបរាប់ជាត្រួស១អំពីរឿងនិទាន រឿងនាងកែវជ្រាំពីរពណ៌ និង វត្តចេតិយ ដែលខ្ញុំបានបានដឹងសន្ទតថាចប់ត្រឹមនេះ ។ ប៉ុន្តែក្រែងមានបទត្រង់ណាសង្ស័យថាមិនច្បាស់ មិនពិត អក្ខរាវិរុទ្ធ ខ្វះបន្ទោះខុសឆ្គង សូមលោកមេត្តាអធ្យាស្រ័យ អភ័យទោស សូមកុំឱ្យខ្ញុំបានមានបាបកម្ម និង ញ្ជ្រៃរវៃតទៅមុខទៀត ពីព្រោះនេះគឺគ្រាន់តែជាការស្តាប់ឮត១ភ្លាតែប៉ុណ្ណោះ ។

សូមថ្លែងអំណរគុណចំពោះព្រះតេជព្រះគុណ ព្រមទាំងលោកតា លោកយាយ ទាំងអស់ដែលបានផ្តល់ពត៌មាន រឿងនិទានដល់ក្រុមអ្នកស្រាវជ្រាវរបស់ទួលបង្ខំខ្ញុំបាទ ។ សូមប្រគេន និង ជូនពរ នូវពុទ្ធពរទាំងប្រាំប្រការគឺ : អាយុ វណ្ណ: សុខ: ពល: និង បដិភាណ: កុំបីឃ្លៀងឃ្លាតឡើយ ។

សៀមរាប. ថ្ងៃសុក្រ ទី ៣០ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ១៩៩៥

អ្នកឃ្យាងរៀង និង ចងក្រង

អ៊ុំ ហ្ស៊ីន

---

* រឿងព្រេងនិទានេះ បានបញ្ចូលទៅក្នុងទស្សនាវដ្ដីអ្នកនិពន្ធខ្មែរ

" ឆ្នាំទី ២ លេខ ៦ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៩៦ "

ប្រវត្តិសង្ខេបអង្គរវត្ត

(អ្នកតាមដានស្រុកជ្រោមធំកាយ៉ានសំខាន់ សំរាប់ការណរនិស)

-<u>អត្ថន័យរបស់ពាក្យអង្គរវត្ត:</u>

ពាក្យអង្គរវត្ត ជាពាក្យផ្សំ ដែលកើតឡើងចេញពីពាក្យ ពីរមាត់ថា:អង្គរ+វត្ត

-អង្គរមានន័យថា:ប្រទេស ឬ នគរ

-វត្ត ជាបូជនីយដ្ឋាននៃព្រះពុទ្ធសាសនា" អានកាត់ថាអង្គរវត្ត" ។

-មានន័យថា:វត្តនៃនគរដែលមានស្តេចគង់ ខុសពីអាណាខេត្តផ្សេង ក្នុងព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ឬ ព្រះរាជណាចក្រ សម័យបុរាណ ដែលពុំមែនជារាជធានី ។

<u>ប្រវត្តិសង្ខេប:</u>

-កាលបរិច្ឆេទ: ពាក់កណ្តាលទី១ នៃសតវត្សទី១២ (គ.ស ១១១២-១១៥២) ។

-រាជស្តេចស្ថាបនិក: សុរិយាវ៉ារ្ម៣ទី២

-លទ្ធិសាសនា : ព្រះបរមវិស្ណុលោក

-សំណង់ភាងបូនជ្រុងទ្រវែង: មានបណ្តោយ ១៥០០ម និង ១ទទឹង ១២៧៣ម.

ទំហំ ១ដ០ហិចតា ៩៥០

-មានកំពស់ ពីបាតក្រោម (ដីភាបធម្មតា)ដល់កំពូលលើកំពស់ ៦៥ម

-មានអប្សរា: ១៥០០រូប តែសម័យក្រោយស្រាវជ្រាវ អាលីម៉ង់ (អង្គការ GACP មាន១៨)

-មានផ្ទះសក់ ៥០០ខ្លះ

-រោងទងទី៣ មានរូបចម្លាក់ក្បាច់ និងជញ្ជាំងថ្មចំនួន ១000ម

-ការកសាងក្នុងសម័យវិទ្យាសាស្ត្រ កំពុងមានការអភិវឌ្ឍន៏រីកចម្រើនខ្លាំង មានបទពិសោធន៏ ខ្ពង់ខ្ពស់លើវិស័យសាងសង់ សំណង់ស្ថាបត្យកម្មជាប្រវត្តិសាស្ត្រ ។

-ប្រាសាទអង្គរវត្ត សាងសង់ដើម្បីឧទ្ទិសថ្វាយព្រះវិស្ណុ ពេលចូលទីវង្គត់ទៅ (គេថ្វាយព្រះនាម ថា:(ព្រះបរមវិស្ណុលោក) ។

លក្ខណៈសំគាល់របស់ព្រះវិស្ណុ:

-វិស្ណុ ជាអាទិទេពចម្បងទី២ បន្ទាប់ពីព្រះសិវៈ វិស្ណុជាអាទិទេពរក្សាលោក (CONSERVATERUR DU MONDE) មានមុខតែមួយតត់ ដៃធម្មតាមានពីរ អាចធ្វើឈាន (បែងភាគ) មានដៃបួនឬដៃប្រាំបីបាន ។ ឯដៃប្រាំបីចាប់ផ្តើមមានក្នុង សតវត្សទី៨ ។

-មុនសម័យអង្គរ: វិស្ណុពាក់មួកវាងរមូដូចបពង់ (MINE CYLINDRIGUE)

-សំលៀកបំពាក់ពណ៌លឿង

-មានគ្រុឌជាជំនិះ

-សម័យអង្គរ: គេឆ្លាក់ព្រះវិស្ណុ ពាក់ក្បាំង ឬ ម្កុដ (DIADEIME OU MUKUTA) ។

ដៃ៤ តំណាងអោយទិសទាំង៤ ដៃមានកាន់កេតនភណ្ឌ:-

-កងចក្រ, ខ្សែងស័ង្ខ, កាំរនុះ, នឹង ដំបងធំ, ដៃ៨ តំណាងអោយទិសទាំង៨ ដៃកាន់កេតនភណ្ឌ បន្ថែមមាន:-

-ភ្លើង, ផ្ទីក, ស្បែកម្រ៉ីក នឹង ដុំមូល

-កំពូលទាំង៥នេះ ជាកន្លែងស្នាក់នៅរបស់អាទិទេពទាំងពាពអង្គ ក្នុងព្រហ្មញ្ញសាសនា ឯកំពូល ដែលធំស្ថិតនៅចំកណ្តាលហៅថា "កៃលាស" ។ ជាកន្លែងស្នាក់នៅរបស់អាទិទេពចម្បងទី១គឺ "ព្រះសិវៈ"

-តួប្រាង្គប្រាសាទនិមួយ១ និយាយរួមជានិម្មិតរូបនៃបាយសីយ៏ ក្នុងកំពូលនិមួយ១ គេសាងច្រើន ជាន់តម្រួតពីលើគ្នាមានន័យថា: ក្នុងរួតមួយគឺតំណាងអោយប្រាសាទមួយដែលជា កន្លែងសំរាប់អាទិទេព ស្នាក់នៅ មានតែមព័ទ្ធជុំវិញ ជាកន្លែងសំរាប់ដើរប្រទក្សិណ ហើអ្នកប្រាជ្ញជំនាន់នោះ បានកសាងដោយ សង្ខេបតែកំពូលមួយ ហើយមានរួត ពីពីរួតទៅ៥រួត ក្នុងវណ្ណនេះបើនៅខាងលើ យើងអាចដើរបានរហាស គឺ គេដើរប្រទក្សិណ នៃប្រាសាទនិមួយ១ ។

-តែនៅចំកណ្តាលប្រាង្គប្រាសាទកណ្តាល(ឃ្លាកាន)គឺគេបើកទ្វារទាំង៤ទិស នៅចំកណ្តាលគេ ដាក់តាំងរូបព្រះវិស្ណុ សំរាប់ជាទីសក្ការៈបូជា(បរមវិស្ណុលោក) ក្រោយមកព្រះសង្ឆកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនា នៅសតវត្សទី១៨ គេបានបិទទ្វារជិត រៀបដោយថ្មកកំប្ម ឥដ្ឋ(ធ្វើជាទ្វារបញ្ជោត) ហើយ ឆ្លាក់រូប ព្រះពុទ្ធ ទ្រង់ឈរ ជាមុទ្រ ឬ មុទ្រ: ទៅវិញ ប្រហែលជាព្រះសង្ឆ ដែលគង់នៅទី

នោះ សម្រេចតាមពុទ្ធសាសនា ទៅ ។ តែរូបព្រះវិស្ណុនៅចំកណ្តាលប្រាង្គប្រាសាទនេះ មិនដឹងជាបាត់នៅសម័យកាលណាឡើយ ។

I. ចំពោះជំនឿអរូបីយ៍នៅប្រាសាទអង្គរនេះមានច្រើនដែលប្រជាជនគេសន្ទត់ទៅតាមតួអង្គ និមួយ១ មានដូចតទៅនេះ:- ចំពោះក្លោងទ្វារទាំងបួននេះគេសន្ទត់ឈ្មោះខុស១គ្នា ដោយកំណត់ឈ្មោះមេទ័ពយាមនៅទិសនោះគួបផ្សំរូបចម្លាក់នៅទីនោះផង ។

១-<u>ក្លោងទ្វារចុងខាងកើត</u>(អ្នកស្រុកហៅថា(គុកតូ) គេសន្ទត់ដាក់ឈ្មោះនេះដោយសន្ទត់ដាក់ឈ្មោះមេទ័ពយាមប្រចាំទិសខាងកើត អត់មានរូបអ្វីទេបច្ចុប្បន្ននេះ ប្រហែលសម័យដើមគេ តំកល់រូបអ្វីមួយមិនខានឡើយ ។ កាលពីដើមប្រជាជនរស់នៅខាងកើតនោះ តែងដើរមកធ្វើបុណ្យ ក្នុងវត្តអង្គរ ខាងជើង ខាងត្បូង គេតែងកាច់មែកឈើ ទៅថ្វាយដើម្បីសុំសេចក្តីសុខសប្បាយ ឬ នៅរដូវបុណ្យកុំ្ចបិណ្ឌ ឬ ចេញវស្សាតែងយកចង្ហាន់ទៅប្រគេនលោក ពេលដើរដល់ក្លោងទ្វារ គឺគេតែង អុជធូប ទ្យើន ថ្វាយនំ ចំណី ដែលមានក្នុងស្រាក់ ថ្វាយមុនដែរ ហើយ និយាយថា លោកតាអើយ សុំសេច ក្តីសុខសប្បាយ(បើ មិនបានសែនទេអ្នកទាំងនោះដើរមិនបានឆ្ងាយទេ ច្បាស់ជាឈឺពោះ ចុកពោះ មិនខាន ឡើយ) ។

២-<u>ក្លោងទ្វារចុងខាងលិច:</u> (ខាងក្រោ) អ្នកស្រុកសន្ទត់ហៅគុកតាមហារាជ ឬ តារាជ ជាមេទ័ពខ្លាំង ពូកែប្រចាំទិសខាងលិច ។ (ទ្វារអមខាងត្បូងអ្នកតាម្ចាស់ស្រុក) ។ ប្រជាជនរស់នៅជិតឆ្ងាយ តែងបន់ ស្រន់ សុំសេចក្តីសុខដែរ ព្រោះលោកតារាជនេះ មានបារមី សម្ផ ំកំបាំងបាត់ មានមហិទ្ធិឫទ្ធ ខ្លាំងពូកែ សក្តិសិទ្ធិណាស់ កាលសម័យដើមប្រជាជនតែងមានជំនឿ ជឿ ជាក់លើលោកតារាជនេះណាស់សុំអ្វី១គឺ បានដូចសេចក្តីបំណង សត្វហើរកាត់ គឺធ្លាក់ យន្តហោះ ហោះកាត់ក៏មិនបានដែរ ខ្ជះគ្មានកូន សុំកូនបាន តែកូននោះកើតមកពីបាកវក្សាណាស់ច្រើន តែស្លាប់ ទៅវិញ ។ កាលសម័យសង្គ្រាមឆ្នាំ១៩៧០ ផ្ទុំកំលាំង ទ័ព ដើម្បីសំរុកវាយអង្គរពីខ្មែរក្រហម ពេលនោះទ័ពឡើងគ្រប់ទិស កំណត់ត្ពានីងសញ្ញាបាញ់ តែដល់ ពលឡើងទៅទិសខាងកើតដល់មុន ពេលនោះស្រាប់តែផ្ទុះកាំភ្លើង ក៏បាញ់ត្ពាយ៉ាងសន្ធឹកសន្ធាប់ ទ័ពខាង លន់ ណុល បាញ់កាំភ្លើងតូច កាំភ្លើងធំ ត្រូវសសរជញ្ជាំង តែព្រះរូបលោកតារាជមិនត្រូវឡើយ ។

៣-<u>ក្លោងទ្វារ:ខាងលិច</u> : ទ្វារអមខាងជើង មានរូបព្រះវិស្ណុដូចគ្នា តែសីកិរិចរិលអស់

មានដៃ៨ អ្នកស្រុក ហៅថា លោកតា តាសិត តាសួស តែអ្នកខ្លះហៅយាយសួស ជាប្រពន្ធលោកតាមហារាជ តាមការពិត ជារូបវិស្ណុដែលមានបារមីសក្តិសិទ្ធិដូចគ្នាមនុស្សមនា តែយកភ្លេងមហោរីទៅលេងថ្វាយក្នុង នោះ គេ រៀបចំបាយសីយ៏តាមថ្នាក់ មានសែនបាយសមួរ ក្បាលជ្រូក មាន់ និងផ្លែរណើសីងគ្រប់មុខ (បើសិនជា ចិនឬស្យែម តែងយកនំបារាំងទៅថ្វាយដែរ) ។

-ភ្លោងទ្វារគោបុរៈខាងជើង ហៅឈ្មោះថា គុកតាឡឹក មានរូបតំណាងមួយដែរ ។

<u>**៤-គោបុរៈខាងត្បូង**</u> គេសន្ទត់ដាក់ឈ្មោះលោកតា ពេជ្រ ដែលជាមេទ័ពខ្លាំងយាមនៅទីនោះ ហៅ គុកតា ពេជ្រ រូបបដិមានេះគឺគេយកអង្ក្រាម ផ្សំជាមួយដីដំបូក ដីឥដ្ឋ ឬអាចម៏គោ កំបោរមកសូន្យ ជារូបអ្នកតា ឬទេវរូប (មិនច្បាស់លាស់ ជារូបអ្វី) ពេលរូបនេះមានមហិទ្ធិឫទ្ធី បារមីខ្លាំងពូកែណាស់ កាលសម័យដើម ប្រជាជនតែងជឿជាក់លើលោកតាពេជ្រនេះ មិនសូវមានអ្នកណាដើរឆ្លងកាត់ បើស្រី មានផ្ទៃពោះដើរកាត់ ច្បាស់ជារលូតកូន សត្វក៏មិនហ៊ានហើរពីលើ យន្តហោះ ក៏មិនហ៊ានហោះឆ្លងកាត់ដែរ ។ ដំណឹងនេះបានលេចឮ ដល់បារាំង ទើបភ ាយផ្ទ ទៅជាំងមុខ ក្រោយមកទៀត គេយកដីមក សន្ទប់ទៅ ។ ក្រោយមកទៀតវ៉ាធ្វើយ៉ាងណា មិនអោយ មានបារមីសក្តិសិទ្ធិទៀត ដើម្បីបញ្ឈប់ការជឿ ជាក់ លើអ្នកតាទៀត ។ នៅពេលឡានបារាំងបើកពេលយប់បើកភ្លើងឡានជះពន្លឺដល់គុកតា ពេជ្រ ឡានទោះជ្រុលចង្កូតធ្លាក់ ទក្សិណ ត្រង់កែងចំបកកំណប់ញ្ជីកញ្ជាប់ដែរ ។

<u>**ព្ធះពេនលិច:**</u> ព្ធះអង្គពេនលិច ទីតាំងនៅខាងរោងទងទី២ ខាងកើត ត្រង់គោបុរៈខាងកើត នៅបន្ទប់មួយផ្នែកខាងជើង ព្ធះអង្គនេះពីដើមជារូបព្ធះអំពីឈើឬផ្ទ មានបារមីខ្លាំងពូកែណាស់ ជារៀង រាល់ថ្ងៃប្រជាជនក្នុងស្រុក ឬក្រៅស្រុក តែងយកស្ពាធមិឬដូងមកថ្វាយ ក្នុងនោះមានផ្លែឈើ នំចំណីតាម ប្រពៃណីសែនរបស់ខ្មែរយើង ។ ខ្លះគេបន់សុំអោយមានកូន គឺមានកូន ខ្លះសុំសេចក្តីសុខសប្បាយ គឺទទួល បានសេចក្តីសុខសប្បាយ ខ្លះមានការភ័យនឹងអ្វីមួយ បន់សុំអោយជួយរួចផុតពីទុក្ខ គឺរួចផុតដូចសេចក្តី ប្រាថ្នា ពេលបានសុខហើយ រកស៊ីមានបាន គេតែងមកកោសក់ ដើម្បីលាបាណន់ ផ្ទ្ធ ងៗ ហើយគេលេង ភ្លេងមហោរីថ្វាយ តាមទំនៀមទំលាប់នៃព្ធះពុទ្ធសាសនា ។

-និយាយជារួមមក លោកតានៅគ្រប់ទិសទាំងបួន ជាទ្វារបាលយកឡើងតាមចាស់ៗ និយាយតៗ

ត្ថាថា: ពេលយប់ឡើងមិនមានមនុស្សដើរចូលទៅក្នុងអង្គរនៅពេលយប់ឡើយ បើហ៊ានដេកនៅ ប្រអប់ទ្វារខាងក្រោម លោកតាមហារាជ គាត់អូសច្រវ៉ាក់ កាត់ពីលើហើយ ខ្ទះភ័យស្ងួតស្ងោរ ក្នុងប្រាសាទអង្គរ ចាស់ៗតែងនិយាយតៗគ្នាថា: នៅពេលយប់គេឮសូរដូច ជាអូសច្រវ៉ាក់ដែក នោះធ្វើអោយ ឮគួរព្រឺក្បាល មិនមែនដែកទេ ។

-ពេលយប់មានលោកតា លោកយាយចាស់ៗ និង ព្រះសង្ឆទៅរៀនធម៌នៅលើប្រាសាទអង្គរ វត្ត មានឮសូរព្រះអង្គក្រិង្ត ហោះហើរដូចជាសត្វកន្ទង់ ហើរដូច្នោះដែរ ។

-ជំនឿមួយទៀតរហូតសម្តេចសីហនុ មិនដែលយាងចូលប្រាសាទអង្គរវត្ត តាមក្លោងទ្វារចូល ខាងលិច(ត្រង់ក្លោងទ្វារកណ្តាល ត្រង់ស្ពានហាលនោះ តាមការនិយាយតៗគ្នាថា នៅក្លោងទ្វារធំ កណ្តាលនោះ គេបញ្ជុះអាថាន់ធំណាស់ បើអ្នកចេះមន្តអាគមន៍ ប្រកាន់គ្រូអូមអាមផ្សេងៗ គេមិនសូវ ហ៊ានដើរឆ្លងកាត់ទ្វារនោះទេ ។

-ដូច្នោះហើយ បានជាប្រាសាទអង្គរវត្ត មានបារមីខ្លាំងពូកែណាស់ ពីសម័យដើមដូចនៅគ្រប់ រោងទងព្រះរយព្រះពាន់ ដែលជាកន្លែងគោរពបូជាដ៏ធំមួយផ្នែក នៃព្រះពុទ្ធសាសនា ធ្វើអោយមនុស្ស សម័យ គេតែងឆ្លាក់បដិមារូប អំពីថ្ម សរិទ្ធ មាស យកទៅដាក់ដំកល់នៅទីនោះ ជងដែរ គឺមានធន់ធាន របស់មនុស្សម្នាក់ៗដូចជាព្រះអង្គចេក ព្រះអង្គចម ព្រះអង្គជ្ជុ ព្រះអង្គចាន់ និង ព្រះអង្គចែម ធ្វើអំពីសរិទ្ធ ក៏ចេញពីប្រភពព្រះរយព្រះពាន់ដែរ តាមរឿងព្រេងនិទាន ថា តួអង្គទាំង៥នេះជាបុត្រី របស់ស្តេច ដែលកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនាយ៉ាងមុតមាំ បានស្នើសុំព្រះបិតា សាងរូបព្រះ៥អង្គ អំពីសរិទ្ធ ដើម្បីថ្វាយព្រះ រូបទាំងនេះ គឺមិនប៉ុនៗគ្នាទេ តួអង្គបងធំខ្ពស់ជាងគេ តួអង្គ បន្ទាប់ទាបបន្តិច តួអង្គទី៣ទាបៗ ខុសគ្នា បន្តិចៗ ដល់តួអង្គប្អូនពៅ គឺតូចជាងគេបង្អស់ដែរ ។

-តែដល់សម័យបច្ចុប្បន្ននេះ មុនស្សត្រូវិទ្យាសាស្ត្រជឿនលឿន គេក៏ឈប់ជឿនូវជំនឿទាំង អស់នោះទៅ ជឿខ្លះៗ តែតិចតួចបំផុត ជំនឿ បើសិនជាជឿបារមី អារុកអារក្ស មានអ្នកសង្ខំ បង់បត់ អារុកអារក្សអ្នកតាម្ចាស់ទីក ម្ចាស់ដី ម្ចាស់ព្រៃព្រឹក្សា ខ្ទះ មិនជឿបារមីកំបាំងបាត់ ក៏ចេញបាត់ មិននៅ ដែរ ។

<u>ខ្ញុំសារណ៍:</u> ដូចមនុស្សពីដើម ពេលដើរកាត់ព្រៃធំស្ងាត់ ច្បាស់ជាមានអាថិកំបាំងអ្វី ព្រោះ មនុស្សម្នាក់ៗ ចង់បានសេចក្តីសុខសប្បាយ ខ្ទះមិនបានដាក់ធ្ងបទ្សៀនតាមជាមួយ គេតែងកាច់មែកឈើ តំណាងអោយធ្ងប ផ្ការ ទ្សៀន ទៅដាក់កន្លែងណាមួយ សុំអោយលោកតាម្ចាស់

ទឹកម្ទាស់ដី ម្ទាស់ព្រៃ ព្រីក្សា តាមជួយថែរក្សា អ្នកទាំងនោះក៏មកតាំងនៅទីនោះ ជួយថែរក្សាមនុស្សលោក តែដល់អ្នក ក្រោយមកទៀត ដើរដល់ទីនោះឃើញគេ កាច់ថ្វាយ ក៏កាច់ថ្វាយដូចគេតាម១ក្ដាទៅ អ្នកណាម្ដាក់ឥត បានថ្វាយ អ្នកតាម្ទាស់ទឹក ម្ទាស់ដីនោះ និង ធ្វើអោយឈឺពោះ និងជំងឺផ្សេង១ ។ ជំនឿតពីពាក្យថា ជ្បឿទោលើអ្វីមួយ ដែលមនុស្សបានគិតថា វាជាការពិតនិងអាចកើតមានឡើង តាមការគោរព តាមការ មើលឃើញ និង តាមការនិយាយត១ក្ដា ដែលបង្ក្អោយមាន ការពិចារណា និង វិនិច្ឆ័យ អោយតំលៃ និង ធ្វើចិត្តគំនិត កំណត់ថា ជាការពិត ឬមួយមិនពិត ជំនឿ្យ្ជ្ជ្ជ

ផ្នែករូបថត

ព្រះវិហារអង្គខ្មៅ ឬអង្គតងជុំ
លក្ខណៈកុមិស្សសមុទ្រ
ទិដ្ឋភាពមើលពីមុខ
(រូបថតទី៤៨)

ព្រះវិហារអង្គខ្មៅ ឬអង្គតងជុំ
រូបមើលពីចំហៀង
(រូបថតទី៤៩)

ព្រះវិហារសេអាមេត្រី

ទិដ្ឋភាពមើលចំពីមុខក្នុងលក្ខណៈភូមិសាស្ត្រសមុទ្រ

គង់ក្នែនព្រះហស្តទ្វេងដាក់លើភ្លៅជាលក្ខណៈយកព្រះចរណៈជាសាក្សីត្រង់នេះព្រះអង្គគង់លើបល្ល័ង្ក ដាក់ជាតដៃទ្រេងជ្វារលើភ្លៅ ឯជាតដៃស្តាំសំយុងចុះទៅដី។

ត្រង់មារលើកទ័ពសេនាមកជិតដល់ព្រះអង្គ ហើយស្រែកថា នែ ! ព្រះសិទ្ធត្ថចុះចេញពីបល្ល័ង្ករត្នៈរបស់យើង ព្រះសិទ្ធត្ថមានបន្ទូលថា នែ ! មហាភជ អ្នកឯងមានអ្វីជាសាក្សី មារឆ្លើយតបថា ព្រះសិទ្ធត្ថយើងមានពលរបស់យើងជាសាក្សី ក្រោយមក ព្រះអង្គនិយាយថា មហាភជ យើងមានតម្លឹងជាសាក្សី (ពេលនោះឯងនាងតម្លឹងក៏ផុសឡើង) ពីក្រោមបល្ល័ង្កព្រះអង្គ ហើយបូតសក់ក្លែតជាទឹកសមុទ្រល្ហល្ហៃមានត្រពាំ ភ្ជាម ម្ជរ ៖ លបត្រជាក់ ស្ងួតលរបស់មារស្ងាប់អស់ទៅ។

(រូបថតទី៥០)

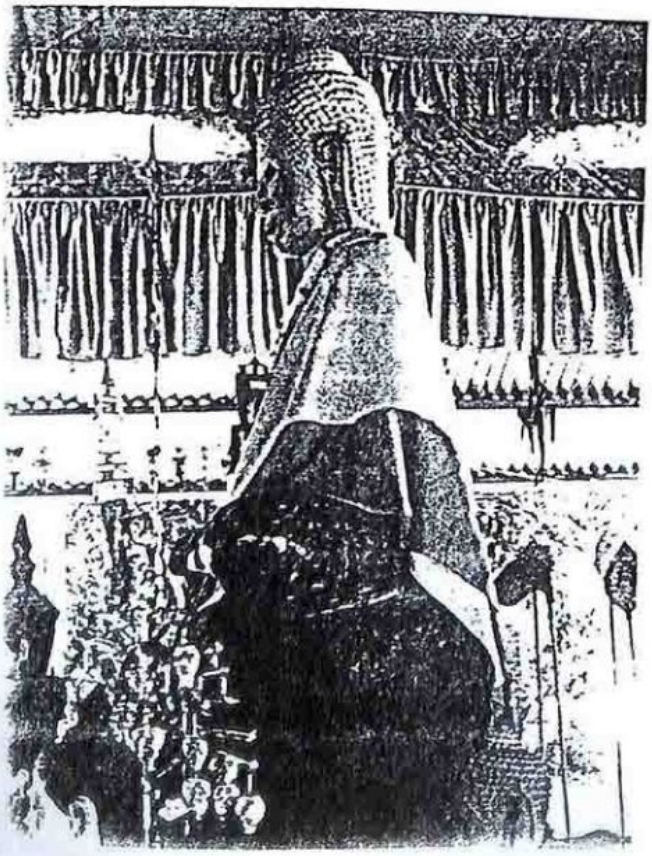

ព្រះវិហារសេអាមេត្រី

ទិដ្ឋភាពមើលពីចំហៀង

(រូបថតទី៥១)

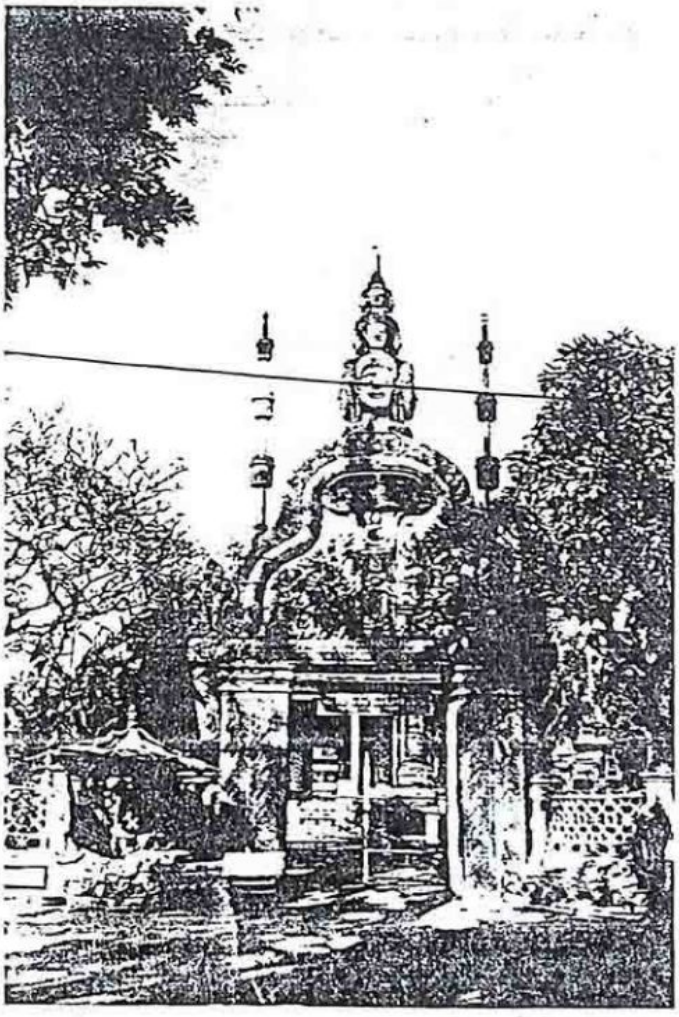

ក្លោងទ្វារចូលពីកើតនៃវត្តព្រះព្រហ្មរតន៍ ឥឡូវបានបាត់ទ្ធជុំវិញវត្ត
ទិដ្ឋភាពមើលពីកើតទៅលិច (រូបថតទី២)

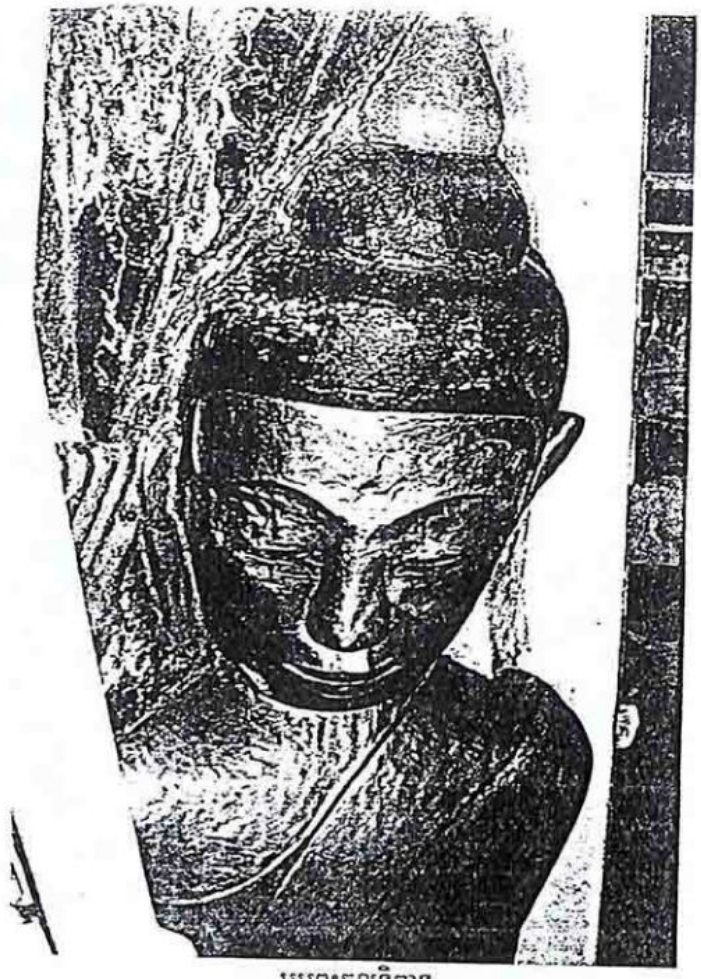

រូបព្រះចូលនិញ្ជន

ស្ថិតនៅក្រោយបល័ង្ករ៉ាមធ ជាកំណាត់ទូកចង្ហាន់ហុយ នៅសម័យលង្វែក ស្តេចបានឱ្យគេរើដើមគគីរ ដែលមានបូទ្ធ ទុភាព មកធ្វើទូកសម្រាប់ប្រើប្រាស់ក្នុងរាជធានីអង្គរ លោក វង្សាអគ្គរាជ តែងប្រើលោកតាព្រហ្ម និងយាយ មាស ក្ងេស ឱ្យអ៊ុំទូកយកចង្ហាន់ពីក្រុងលង្វែកមកប្រគេនព្រះសង្ឆនៅវត្តអង្គរក្នុងពិធីបុណ្យផ្ទៃ១ ១ ដោយអ៊ុំកាត់ទន្លេសាបយ៉ាងរហ័ស ។ ចង្ហាន់ស្ងៃបចំ ទូកចេញដំណើរពីព្រលឹមយកចង្ហាន់មកប្រគេនព្រះសង្ឆទាន់ពេលវេលា (ឆាន់ថ្ងៃត្រង់) ចង្ហាន់នៅហុយមិនទាន់ត្រជាក់ ។ នៅថ្ងៃមួយ ទូកនោះត្រូវបានជ្ជបត្រីឆ្លាមមួយមកយារយីតាត់ ធ្វើឱ្យទូកដាច់ជាពីរកំណាត់ មួយកំណាត់មុខរសាត់លឿនៈស្ទ្ធ ដ៏ល ត្រើយក្រុងអង្គរ មួយកំណាត់ទ្ធ្ងៃតខាងកន្ទ្ធ្ងៃងរសាត់ តៅ ក្រុងលង្វែកវិញ ។ ក្រោយពីនោះមក គេបានរក្សាទុកមួយកំណាត់ នោះដោយកសាងជារូបព្រះពុទ្ធ ឈរ ស្រាបទុកធ្វើជាស្ពួតមន្ត ល់ទុកនៅក្នុងព្រះវិហារ ១ ១ ១

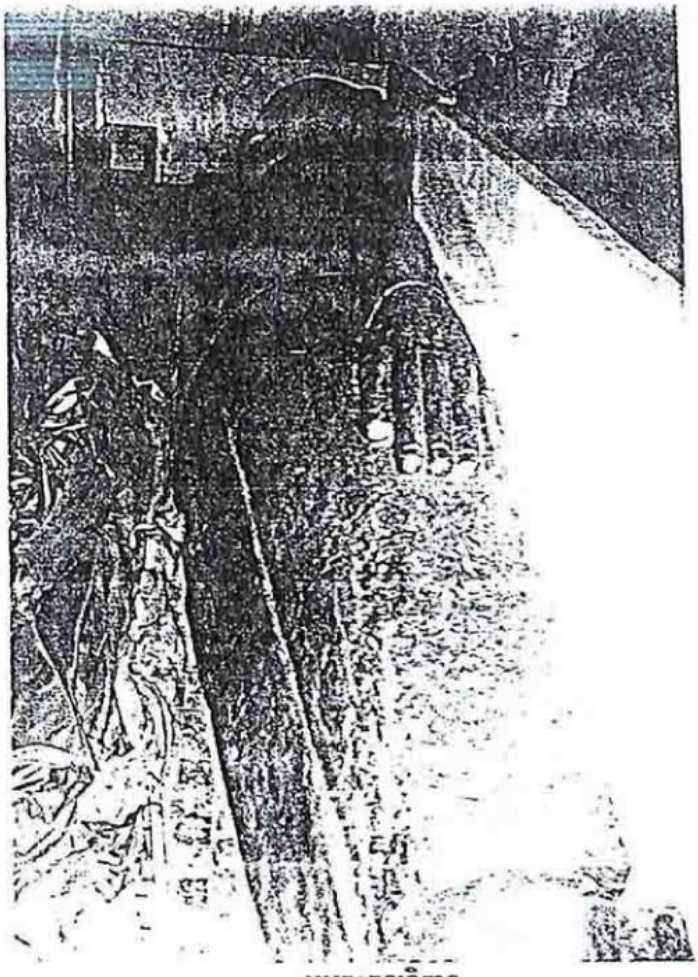

រូបព្រះចូលនិញ្ជន

មួយកំណាត់ខាងក្បាល គេកសាងរូបព្រះពុទ្ធចូលនិញ្ជន ស្រោបទុកដូចគ្នា

តម្កល់នៅក្នុងព្រះវិហារវត្តព្រះព្រហ្មរតន៍ មកដល់សព្វថ្ងៃនេះ

(រូបថតទី៥៤)

រូបព្រះវិស្ណុឈរមានដៃ៨
តម្កល់ទៅគោបុរៈអមខាងត្បូងនៃ
គោបុរៈខាងលិច។
អ្នកស្រុកហៅថា: លោកតា ភាជ
ជាមេទ័ពដ៏ពូកែសក្តិសិទ្ធិមានបារមី
ខ្លាំងពូកែណាស់ ប្រចាំទិសខាងលិច
(រូបថតទី៥៥)

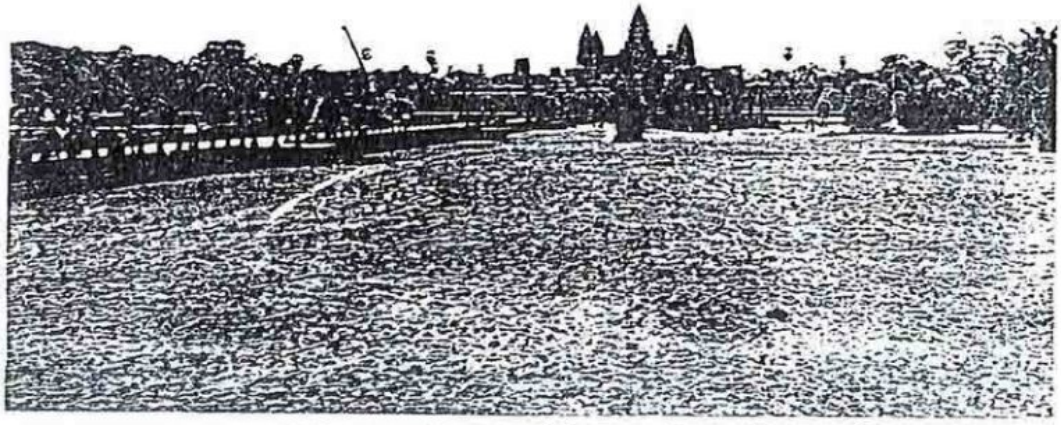

ប្រាសាទអង្គរវត្ត ទិដ្ឋភាពរួម ៖ ខ្ទមផ្ទាក់ជ្រុងកាលិច ត្បូងទៅទិសខាងកើត (រូបថតទី៥៦)

ព្រះអង្គគោកធ្នូក
ពេលដែលកត្តា តាន់ ចាយ
ស្នងការខេត្តតាកែវ ជាលើកដំបូង
អង្គុយបានប្រគល់ព្រះកេសឱ្យ ហើយ
ជាន:ធ្វើការជូនសជ្ជុល តម្កល់ទុកនៅ
អតីតក្សត្រអង្គ ស្ទឹមរ៉ាប ។
(រូបថតទី៥៧)

ព្រះអង្គគោកធ្នូក
(រូបថតទី៥៨)

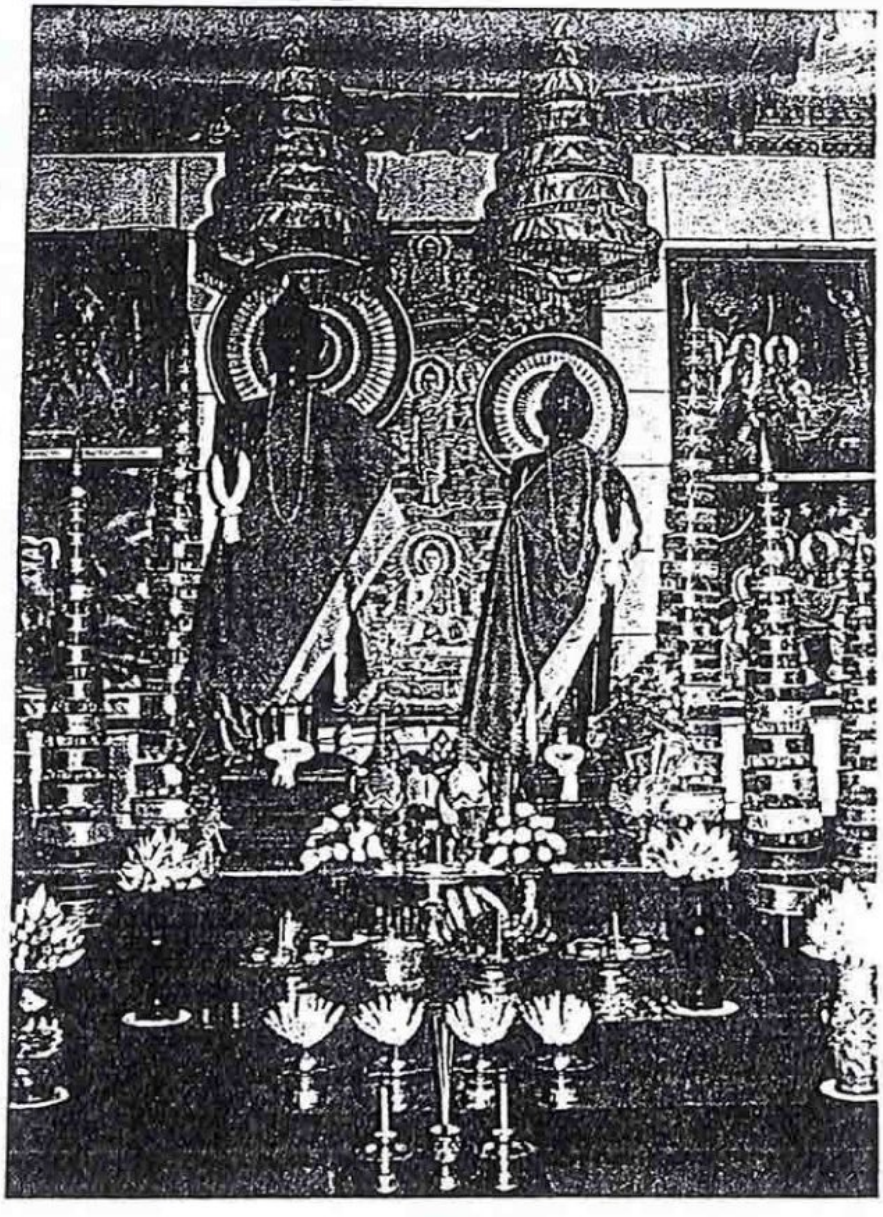

ព្រះអង្គចេក និងព្រះអង្គចម

ទិដ្ឋភាពមើលពីមុខ

ទីតាំងនៅមុខដំណាក់ខេត្តសៀមរាបអង្គ។ មានបារមីនិងមហិទ្ធិវិទ្ធិខ្លាំងពូកែណាស់

(រូបថតទី៥៩)

រូបព្រះអង្គជុំ

មានកូនស្តេចសម័យអង្គរ មានជំនឿលើព្រះពុទ្ធសាសនា បានសុំព្រះបិតាឲ្យ្ចរបតំណាង៥អង្គ ព្រោះព្រះអង្គមានបុត្រី៥អង្គដែរ

១. ព្រះអង្គចេក ២. ព្រះអង្គចម ៣. ព្រះអង្គជុំ ៤. ព្រះអង្គច័ន្ទ ៥. ព្រះអង្គចែម

ទិដ្ឋភាពមើលពីមុខ

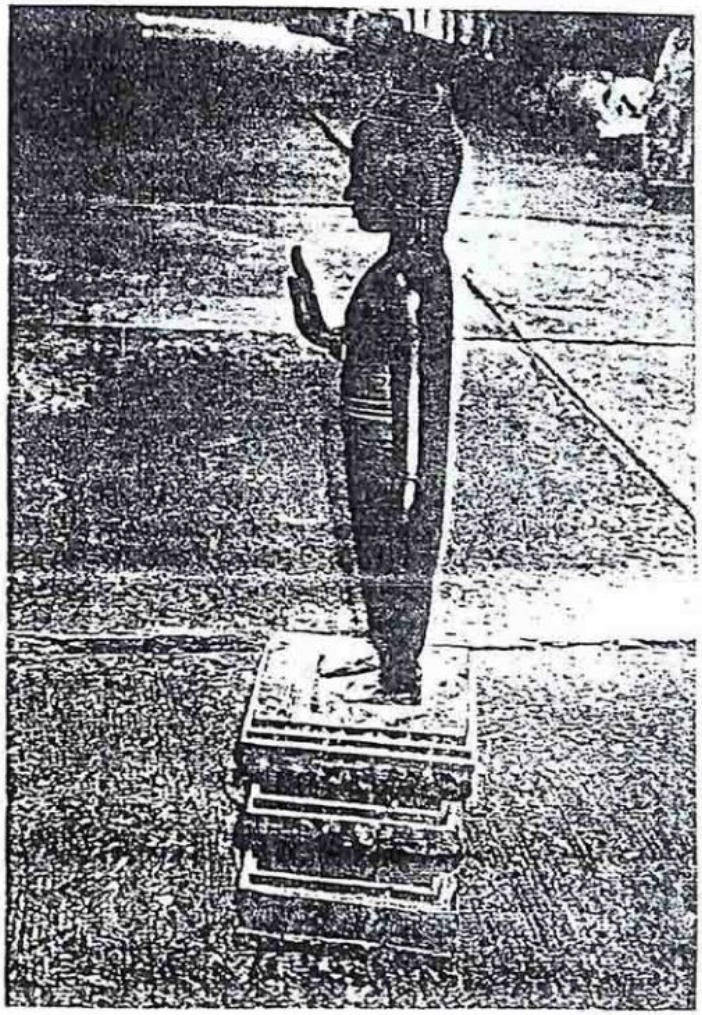

ទិដ្ឋភាពមើលពីចំហៀង

ព្រះអង្គជុំកាលសម័យមុនឆ្នាំ១៩៧០ លោកតាវត្តអង្គយកពីអង្គរទៅដាក់នឹងកុដិលោកសម្រាប់ទស្សនាយ និងមើលជម្ងឺឲ្យ ប្រជាជន (ព្រះជារូបសរីទ្ធ) (រូបថតទី៦០)

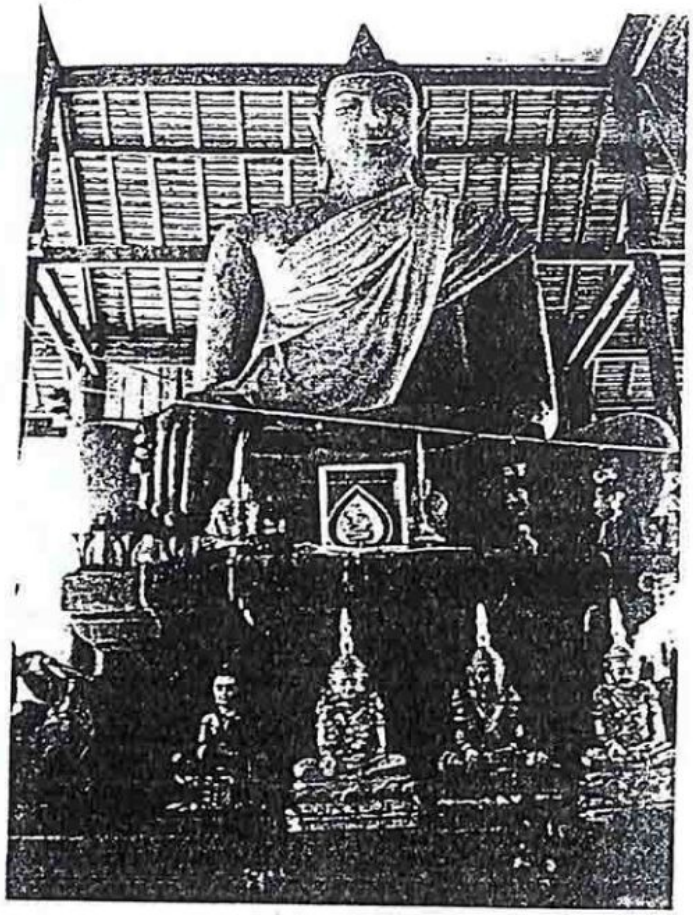

ព្រះវិហារក្រោយអង្គគោកធ្នក
ទិដ្ឋភាពមើលចំពីមុខ ពីកើតទៅលិច
(រូបថតទី៦១)

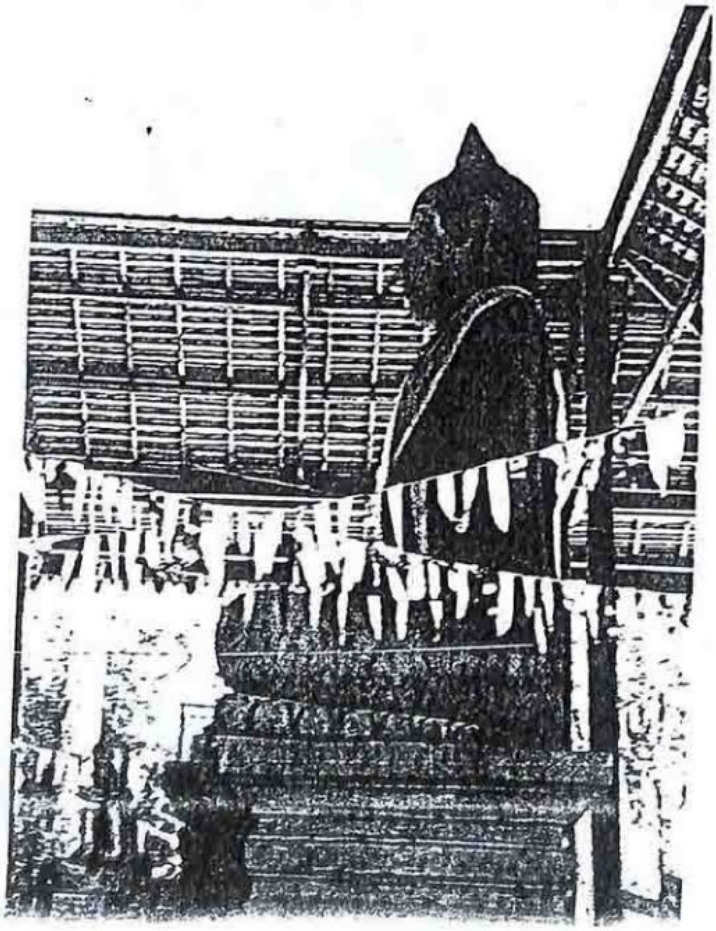

ព្រះវិហារក្រោយអង្គគោកធ្នក
(រូបថតទី៦២)

ព្រះអង្គប្រកំនាគ
នៅឆ្នាំ១៩៣១ លោក ហ្សកទ្រូវ
ក្នុងឆ្នាំ១៩៣៣ បានរុះរើកំណាយចំ
ភក្តាលប្រាសាទ «ភណ្ណាល» ជំរៅ
១៥ម៉ែត្រ បានប្រទះឃើញព្រះពុទ្ធ
ប្រកំនាគនេះ។
រូបមើលចំពីមុខ (រូបថតទី៦៣)

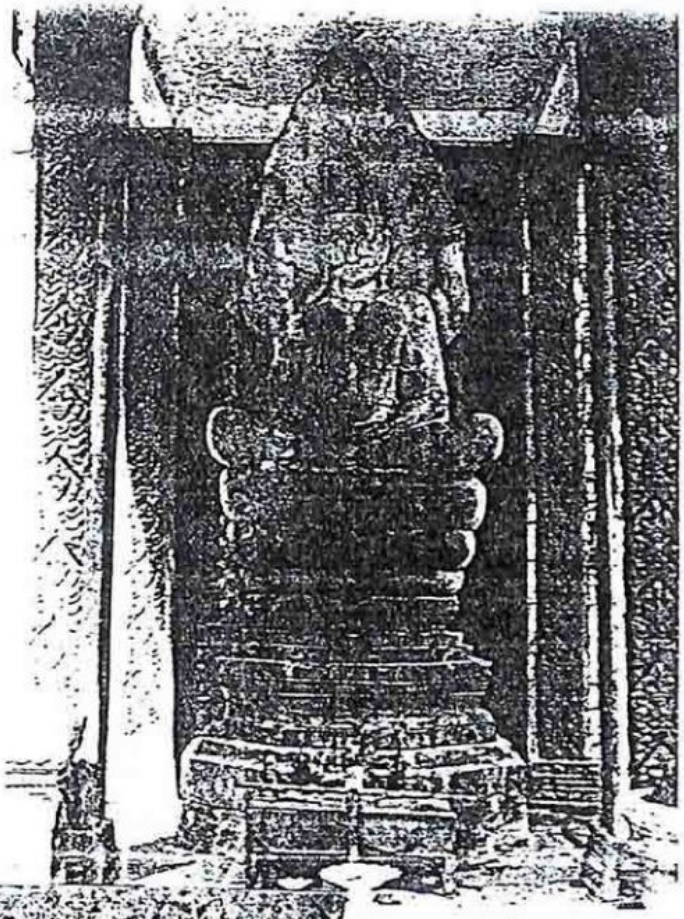

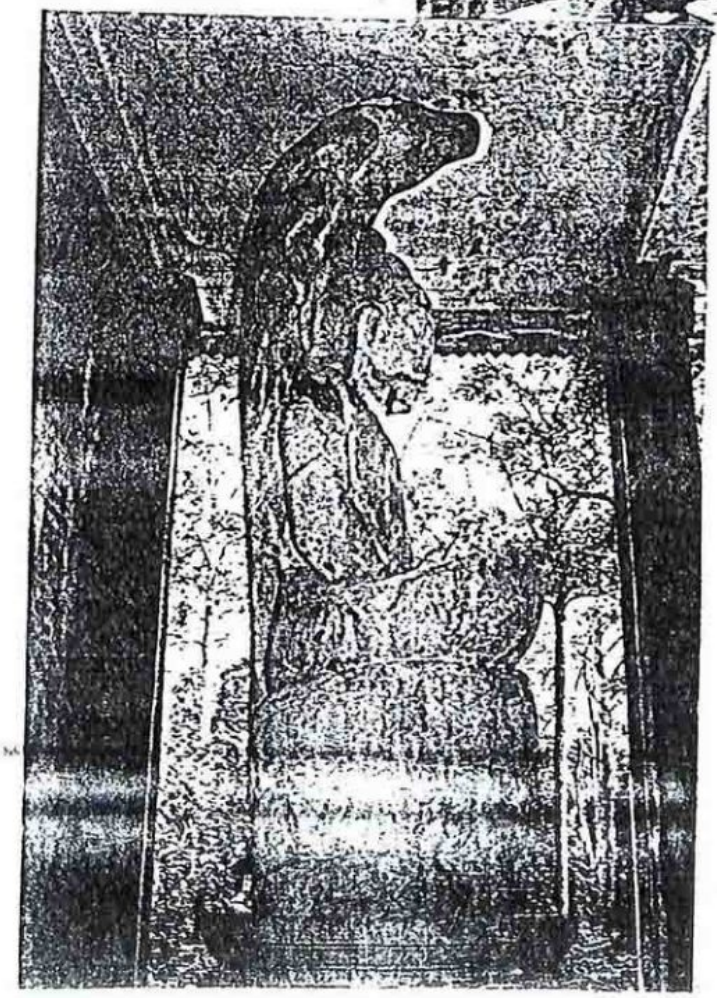

ព្រះអង្គប្រកំនាគ
រូបមើលពីចំហៀង
(រូបថតទី៦៤)

រូបព្រះប្រកំនាគ

ព្រះដែលធ្វើកំណាយរកឃើញនៅកណ្តាលប្រាសាទបាយ័ន

ដោយលោក ហ្សក ទ្រូវ៉ែ ជាអភិរក្សអង្គរទី៣ នៅឆ្នាំ១៩៣៣

ចំកណ្តាលប្រាសាទធំ (កណ្តាល) ជំរៅ១៤ម៉ែត្រ ស្ថិនឯងកិតដីរាបស្មើរបស់ប្រាសាទ ហើយបានយក

មកចេញតៅត្រៅដើម្បីសិក្សារកកេតនភ័ណ្ឌផ្ទៃង១ ជូសជុលរួចយកទៅថ្វាយព្រះមហាក្សត្រស៊ីសុត្ថិមុនីវង្ស

នៅថ្ងៃទី ១៧ ឧសភា ឆ្នាំ១៩៣៥ ។ កាលនោះ ព្រះអង្គត្រាស់បង្គាប់ឲ្យគេយកទៅតម្កល់នៅព្រះវិហារ៧ល្វែង

រហូតដល់សព្វថ្ងៃនេះ (សម័យព្រះបាទជ័យវ៉ន្ទទី៧) ។

ទិដ្ឋភាពមើលពីកើតទៅលិច (រូបថតទី៦៥)

ព្រះរូបនេះជារូបទ្វារចាលនៅប្រាសាទព្រះខ័ន
នៅគោបុរៈចូលត្រប់ទិសទាំង៤

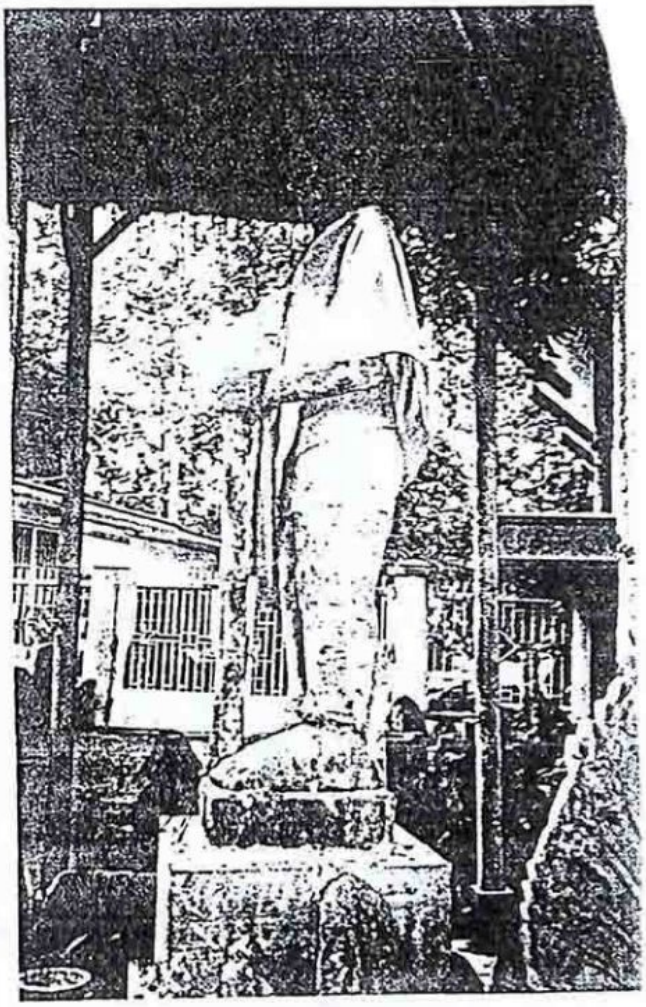

រូបទ្វារចាលនៅប្រាសាទព្រះខ័ន ខេត្តសៀមរាប
កាលសម័យលោក Groslier ជាអភិរក្សអង្គរ ចាក់ដីកយកមកតម្កល់នៅខាងកើតមហាសណ្ឋាគារអង្គរ
ប្រជាជនតែងតែគោរពបូជា និងយកដង្វាយទៅថ្វាយជាប្រចាំ តែក្រោយមកចោរបានលួចដាប់កបំរុងលួច
ទើបដឹកយកមកតម្កល់នៅក្នុងអភិរក្សអង្គវិញ។
(រូបថតទី១៦ និង១៧)

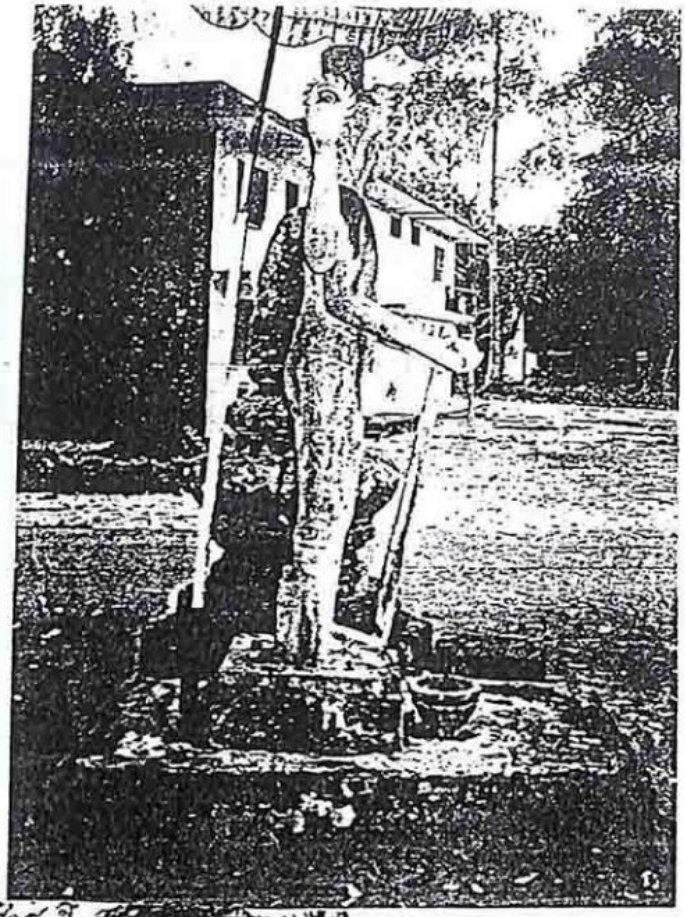

រូបព្រះលោកេសូរ:
ទិដ្ឋភាពមើលចំហៀង
(រូបថតទី៦៨)

រូបព្រះលោកេសូរ:
នៅប្រាសាទព្រះខ័ន។ ចោរលួចកាល ចាត់នៅ ១៩៨៣ ក្រោយមកលួចយកដងខ្លួន តែសមត្ថកិច្ច ចាប់បាននៅស្រុកនគរធំ ហើយបានយកទៅតម្កល់ នៅស្រុកអង្គរធំ ពេលនោះមានខ្មែរក្រហមផ្ទោង ត្រាប់មកមិនដែលធ្លាក់ចូលស្រុក ចើបអ្នកស្រុក មានជំនឿថា មានពរមិនខ្លាំងពូកែណាស់។
នៅក្រោយឆ្នាំ១៩៩២ យើងបានស្ថិ ស្រុកយឹតយក មកតម្កល់នៅក្នុងអភិរក្សអង្គរ បានចាក់ព្រះកេស ប៉ាកវ៉ាក។ រូបមើលពីមុខ (រូបថតទី៦៩)

ព្រះឥន្ទទេព
ទិដ្ឋភាពមើលចំពីមុខ
(រូបថតទី៧០)

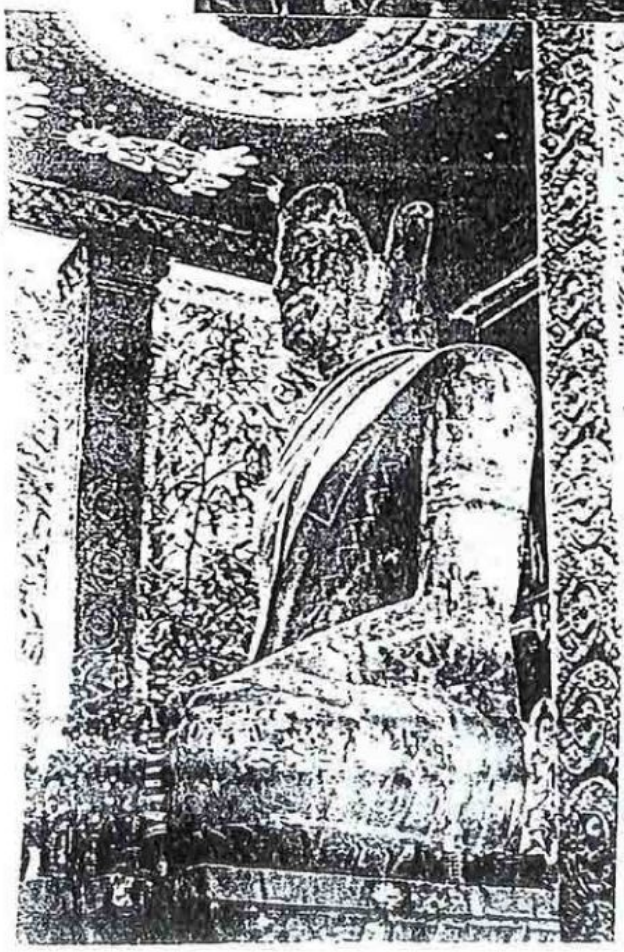

ព្រះឥន្ទទេព
រូបមើលពីចំហៀង
(រូបថតទី៧១)

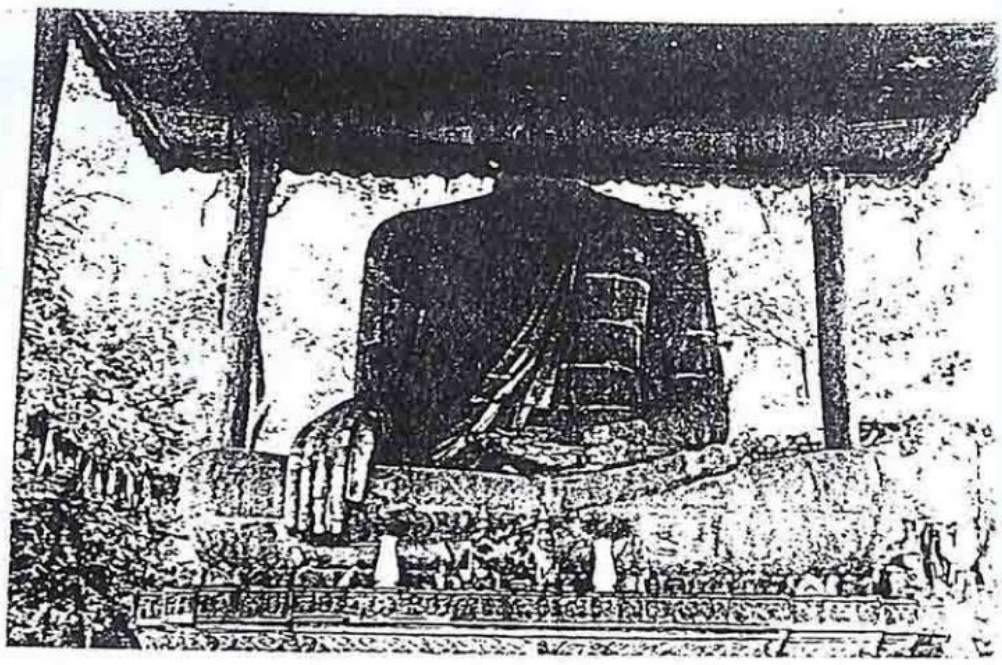

ព្រះវិហារអង្គរ៉ោក
ទិដ្ឋភាពមើលចំពីមុខ
(រូបថតទី៧២)

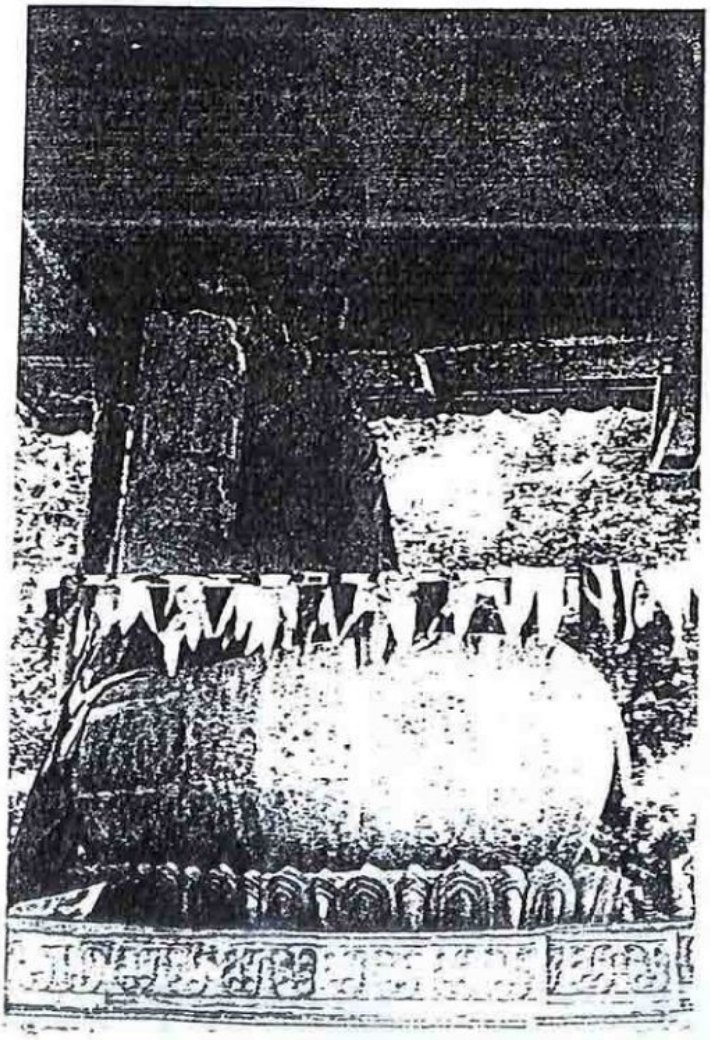

ព្រះវិហារអង្គរ៉ោក
រូបមើលពីចំហៀង
(រូបថតទី៧៣)

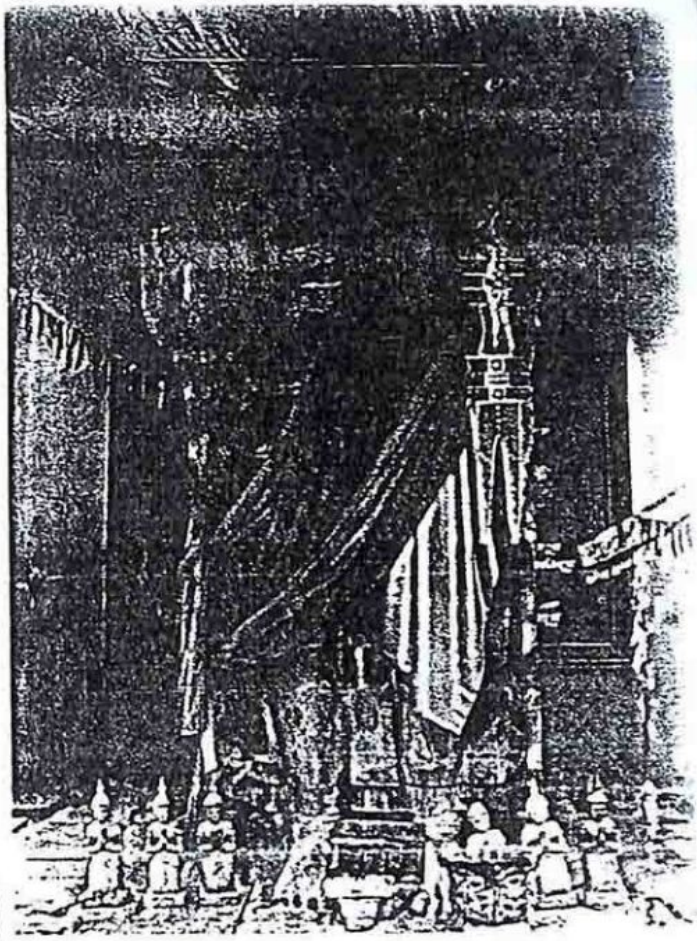

ព្រះពុទ្ធបដិមាទ្រង់ឈរ
ក្នុងលក្ខណៈអភ័យមុទ្រ:
រូបមើលពីមុខ
(រូបថតទី៧៤)

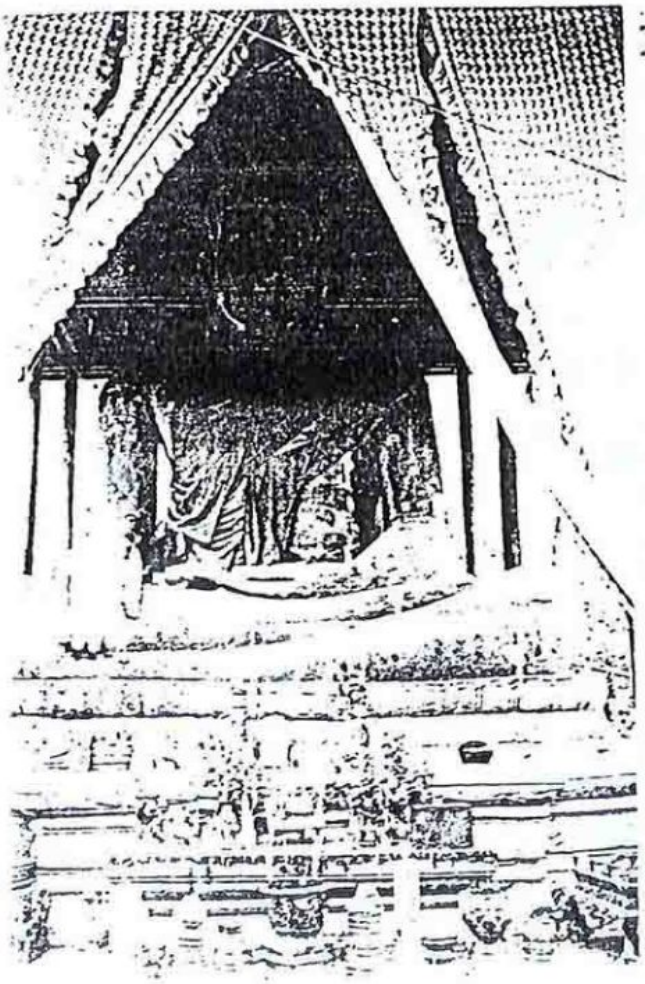

ព្រះវិហារទេពប្រណម្ម
ក្នុងលក្ខណៈភូមិស្សសមុទ្រ:
គង់ក្នែន ព្រះហស្តដាក់លើភ្លៅ
ទិដ្ឋភាពមើលចំពីមុខ
ពីកើតទៅលិច
(រូបថតទី៧៥)

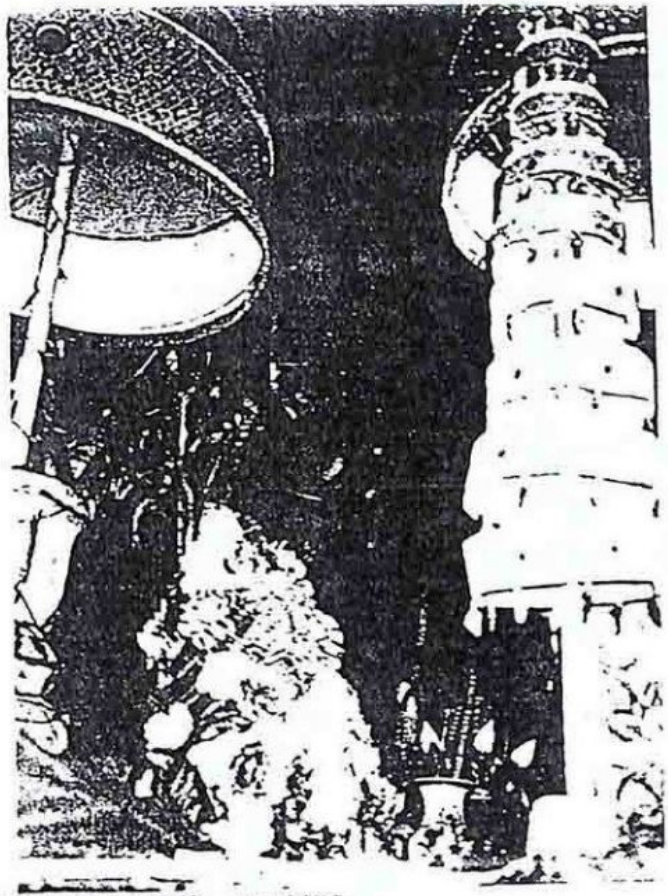

តូអង្គព្រះធំ ធ្វើពីថ្មភក់
ស្ថិតនៅប្រាសាទលលៃជ្រ
ស្រុកថ្មពួក ខេត្តបន្ទាយមានជ័យ
សម័យព្រះបាទជ័យវ៉ែនទី៧
ទិដ្ឋភាពមើលពីមុខ
(រូបថតទី៧៨)

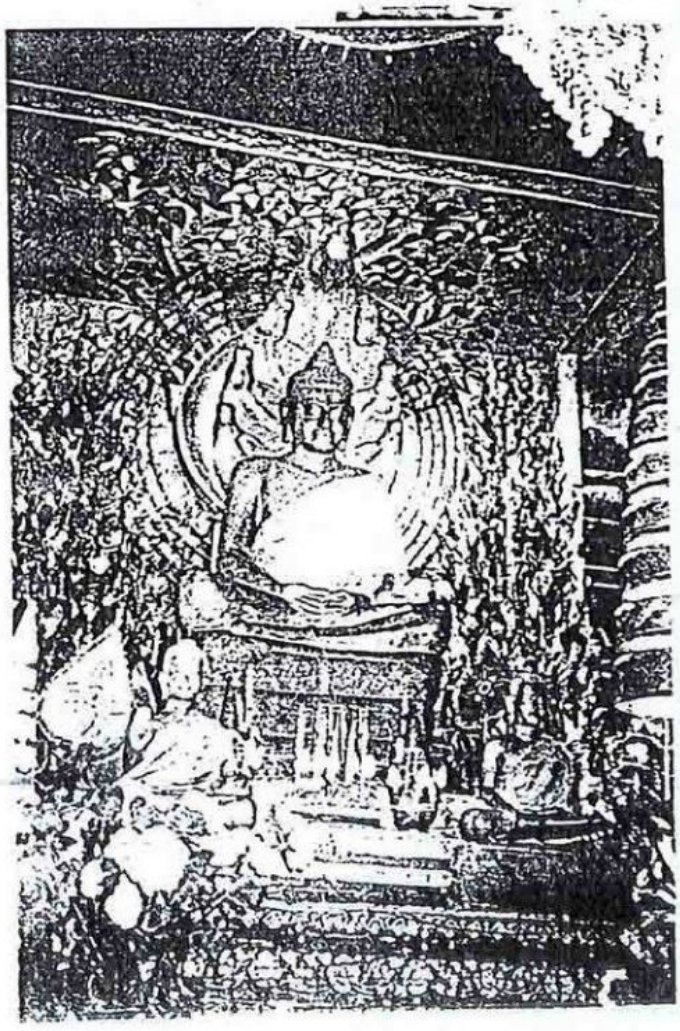

តូអង្គព្រះអង្គធំ
ទិដ្ឋភាពមើលពីជ្ជាក់ជ្រុង
ពីចំហៀង (រូបថតទី៧៩)

ព្រះវិហារព្រះបាលីល័យ
រូបមើលចំពីមុខ
(រូបថតទី៧៦)

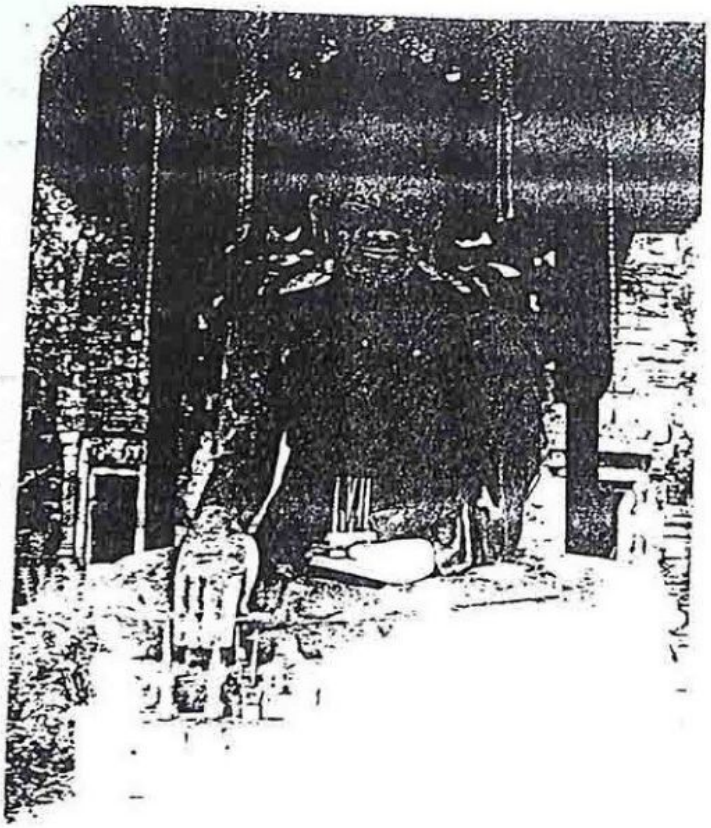

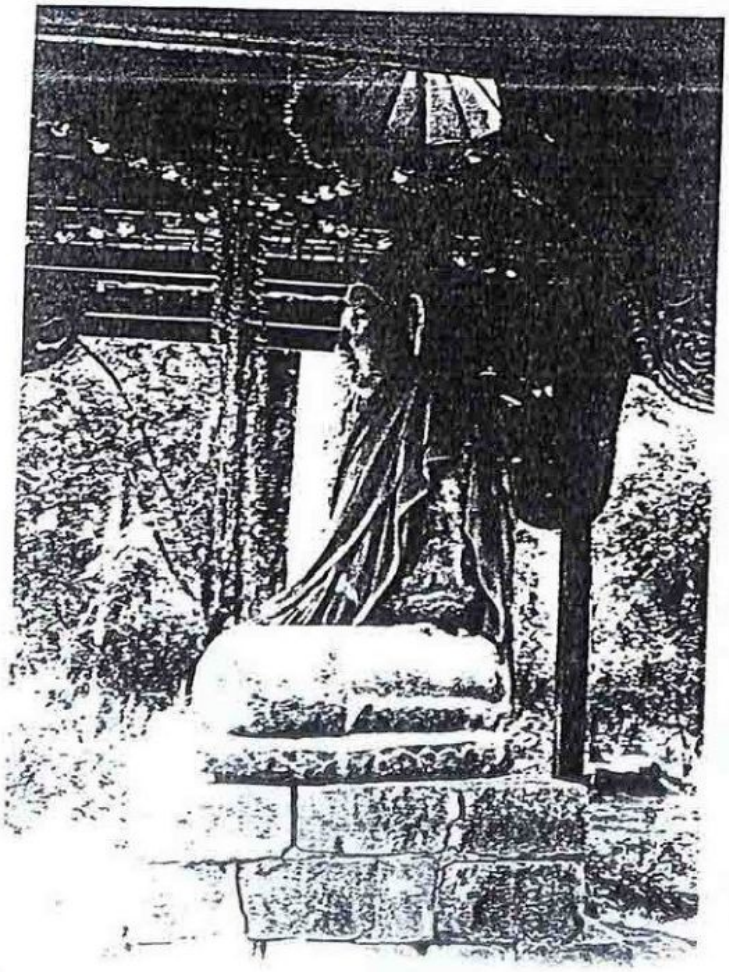

ព្រះវិហារព្រះអង្គបាលីល័យ
រូបមើលពីចំហៀង
(រូបថតទី៧៧)

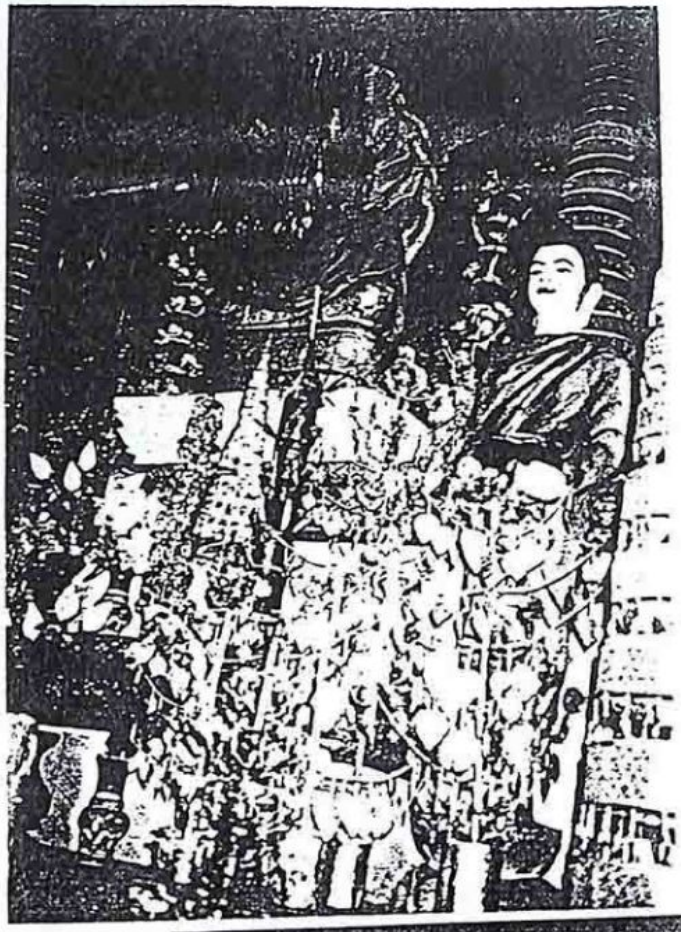

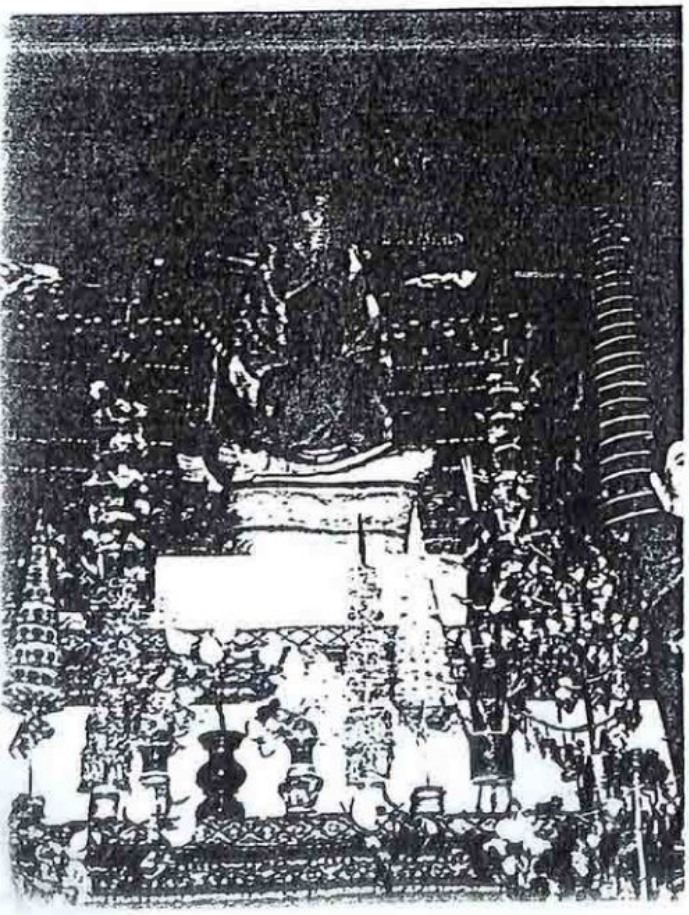

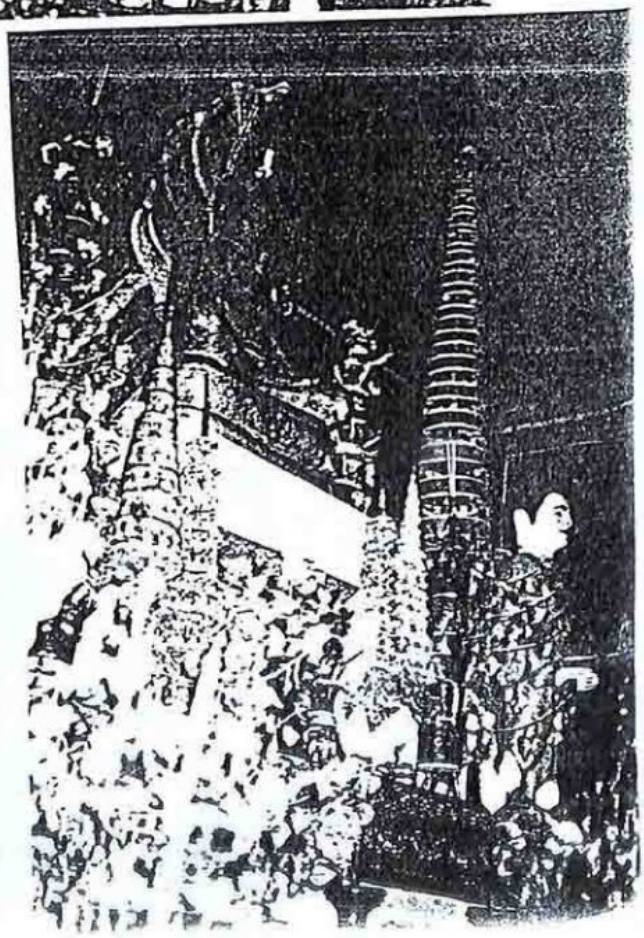

រូបពុទ្ធបដិមា
សម័យព្រះបាទជ័យវ៉ែនទី៧ មានទីតាំង
ស្ថិតនៅវត្តស្វាយចេក ឃុំស្វាយចេក
ស្រុកស្វាយចេក ខេត្តបន្ទាយមានជ័យ
រូបនេះមានបារមីណាស់ ប្រជាជនមាន
ជំនឿ ចោរលួចច្រើនដង តែយកទៅមិនបាន
ទិដ្ឋភាពមើលថ្នាក់ជ្រុង និងមើលពីមុខ
(រូបថតទី ៨០. ៨១. ៨២)

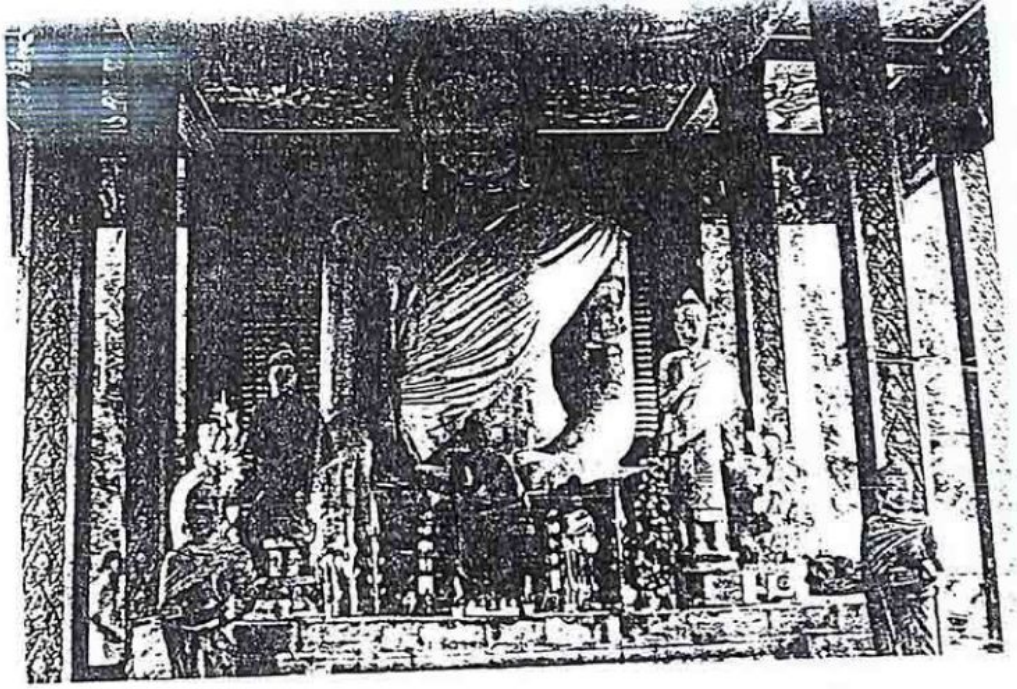

ព្រះវិហារព្រះអង្គសាងទុកនៅតាមដងផ្លូវទៅក្លោងទ្វារជ័យ(ផ្នែកខាងកើត)។ ព្រះពុទ្ធបដិមានេះមានជាច្រើនជំនាន់
មកហើយ គេមិនធ្វើអ្វីទាំងអស់តែដល់សម័យយើងនេះបានឆ្លាក់ជារូបភាង (រូបមើលពីកើតទៅលិច) (រូបថតទី៨៣)

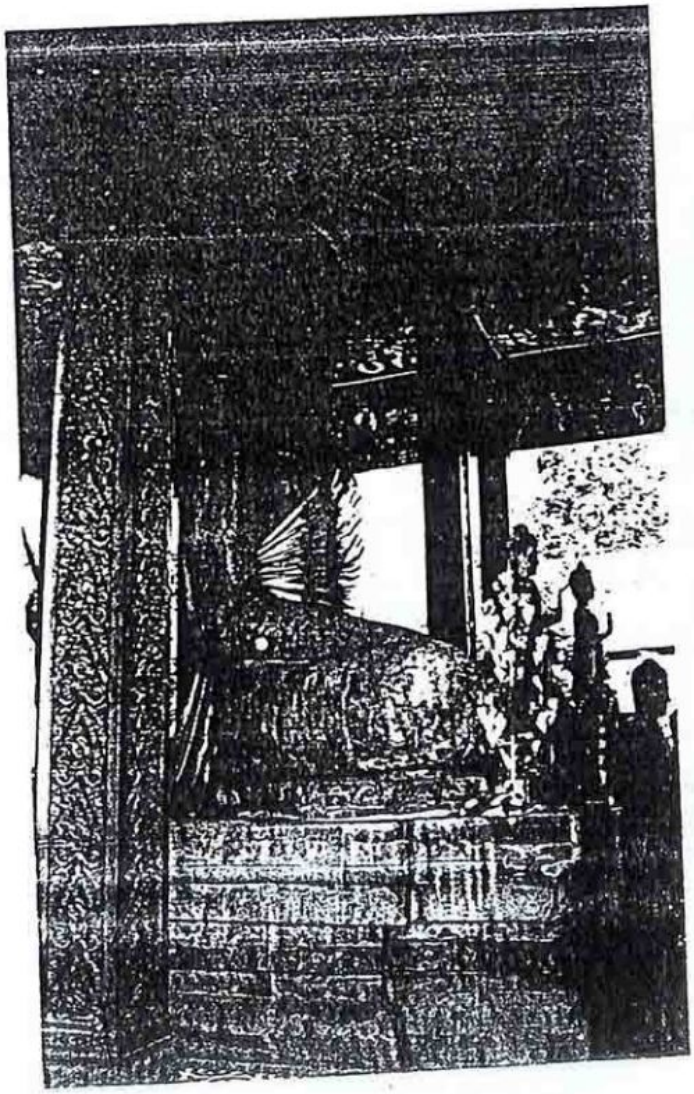

ព្រះអង្គសាងទុក
រូបមើលពីចំហៀង
(រូបថតទី៨៤)

ការិយាល័យ

ប្រវត្តិសាស្ត្រសង្ខេបនៃរាជធានីក្នុងតំបន់អង្គរ
និង សង្គមខ្មែរក្នុងរជ្ជកាលស្តេចជ័យវរ្ម៉ាន៧

ហានជាវជុំ និង ជាវវាយ

សៀវភៅធម្មិត្រប់ប្រភេទ នៅ

បណ្ណាគារវិទ្យាស្ថានពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត

Buddhist Institute Book Shop

អាស័យដ្ឋាន : អាគារថ្មីចាប់សូនឡារសម្តេច ហ៊ុន សែន

សង្កាត់ទន្លេបាសាក់ ចំការមន រាជធានីភ្នំពេញ

Address : Adjacent to Hun Sen Park
Tonle Basak, Chamkarman, Phnom Penh

Mobil : 012 595 427, 012 618 636 / 011 250 277

សូមនិមន្ត និង អញ្ជើញដោយមេត្រីភាព